

КРИВОРІЗЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ПЕДАГОГІЧНЕ КРИВОРІЖЖЯ
педагогічний альманах

Засновано 2015 р.

Випуск № 7

Кривий Ріг
2021

Засновник і видавець:
Криворізький державний педагогічний університет

Видається з квітня 2015 року

Свідectво про державну реєстрацію
друкованого засобу масової інформації
Міністерства юстиції України
серія ДП № 2087 – 825Р від 12.03.2015 р.

Рекомендовано до друку
вченою радою Криворізького державного педагогічного університету
(Протокол № 9 від 11.03.2021 р.).

Головний редактор:
Дороніна Т. О., доктор педагогічних наук, професор, КДПУ.

Редакційна колегія:

Гаманюк В. А., доктор педагогічних наук, професор, КДПУ; *Мірошник З. М.*, доктор психологічних наук, професор, КДПУ; *Мішеніна Т. М.*, доктор педагогічних наук, доцент, КДПУ; *Волощук І. А.*, кандидат педагогічних наук, доцент, КДПУ; *Зеленкова Н. І.*, кандидат педагогічних наук, доцент, КДПУ; *Іванова В. В.*, кандидат педагогічних наук, доцент, КДПУ; *Щербина С. М.*, кандидат педагогічних наук, доцент, КДПУ; *Макаренко І. Є.*, кандидат педагогічних наук, доцент, КДПУ.

Педагогічне Криворіжжя : педагогічний альманах : збірник науково-методичних праць.
Кривий Ріг : ФО-П Маринченко С. В. 2021. Вип. 7. 108 с.
П 24

У збірнику науково-методичних праць висвітлюються теоретичні та прикладні аспекти модернізації сучасної освіти; актуальні питання розвитку освіти та виховання в Україні.

З М І С Т

РОЗДІЛ 1

ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ – ЗАПОРУКА БЕЗПЕЧНОГО ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ

Вовченко О. М.	
Кроссенс: від едьютейнмента до творчості.....	6
Волощук І. А., Костюк С. С.	
Професійна компетентність вчителя – запорука безпечного освітнього простору.....	8
Іванова В. В., Потапенко О. Б.	
Розвиток професійної творчості майбутніх вчителів у системі фахової підготовки.....	9
Зуєва В. П.	
Національно-патріотичне виховання як пріоритетний напрям роботи класного керівника.....	11
Калугін Р. Ю.	
Фахові компетентності магістрів спеціальності 014 середня освіта (математика).....	13
Коваленко І. А.	
Провідні напрями наукових досліджень Криворізького державного педагогічного інституту (80-ті рр. XX ст.).....	15
Король А. М., Микитенко М. В.	
Періодизація розвитку освіти в Україні.....	16
Макаренко І. Є., Осадча О. Г.	
Щодо формування пізнавальної самостійності студентів закладів передфахової вищої освіти.....	18
Мехтієва А. Є.	
Профілактика синдрому емоційного вигорання педагогів.....	20
Плотнікова В. І.	
До питання визначення поняття виховання як керування.....	22
Поляковська О. О.	
Лісабонська конвенція як стандарт визнання документів про освіту в європейському просторі.....	23
Соколюк Л. І.	
Формування ключових та предметних компетентностей здобувачів освіти.....	24
Тарабукіна Н. С.	
Впровадження інноваційних методів у вищій освіті – вимога часу.....	26
Шанін П. С.	
Лінгвістична підготовка як важлива складова гуманітаризації вищої педагогічної освіти.....	29
Якименко О. В.	
Молодіжний сленг канадського варіанта сучасної англійської мови.....	31

РОЗДІЛ 2

ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ – ПРІОРИТЕТНИЙ НАПРЯМ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ

Білоус О. С., Кравчук І. В.	
Сутність поняття «Дистанційне навчання» у психолого-педагогічній літературі.....	33
Кононюк О. В.	
Роль інформаційно-комунікативної компетентності при підготовці фахівця медичної галузі.....	35
Король А. М., Кравчук І. М.	
Сучасні інформаційні технології в організації освітнього процесу.....	37
Лисакова В. Ю.	
Перевірка домашнього завдання з інформатики під час дистанційного навчання.....	39
Свідзінська Т. П.	
Впровадження інформаційно-комунікаційних технологій як засобу підвищення пізнавальної	

активності учнів у процесі вивчення фізики	40
--	----

Конельська І. М.

Система запровадження сучасних інформаційних технологій в практику діяльності закладу в умовах дистанційної освіти.....	42
---	----

РОЗДІЛ 3 СОЦІОКУЛЬТУРНІ ПИТАННЯ РОЗВИТКУ ОСВІТИ: РЕАЛІЗАЦІЯ ГЕНДЕРНОГО ПІДХОДУ

Ланецька Ю. А.

Професійний стандарт вчителя початкових класів: гендерний аспект.....	44
---	----

Мальцева І. А.

Формування гендерної культури майбутніх фахівців технічних спеціальностей: до проблематизації питання.....	45
--	----

Нікола К. А.

Сучасна педагогічна інтерпретація поняття «Гендерна самоідентифікація особистості».....	46
---	----

Табакіна Ю. В.

Соціальні мережі в роботі психологічної служби.....	48
---	----

Чаплинська Л. М.

Формування гендерної культури школярів в умовах загальноосвітньої школи.....	50
--	----

Ховрякова Т. І.

Підготовка молоді до сімейного життя: дискусійність проблеми у сучасному освітньому дискурсі.....	52
---	----

Пасічник Л. В.

Педагогічна інтернатура як інструмент розвитку професіоналізму майбутнього вчителя.....	53
---	----

Побоча Т. Д.

Практичний досвід організації післядипломної педагогічної освіти у Придніпровському регіоні початку ХХІ ст.....	55
---	----

Мотуз Т. В., Швидун В. М.

Проблематизація поняття «Професіоналізм вчителя» у сучасному педагогічному дискурсі.....	56
--	----

Шумська Д. І.

Гендерне освітнє законодавство: Фінляндія та Україна.....	57
---	----

РОЗДІЛ 4

КОГНІТИВНО-ТЕХНОЛОГІЧНИЙ, КОМУНІКАТИВНО-СИТУАТИВНИЙ, МЕТОДИЧНИЙ ТА УПРАВЛІНСЬКИЙ КОМПОНЕНТИ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛЯ

Бажан Л. В.

Когнітивно-технологічний, комунікативно-ситуативний, методичний та управлінський компоненти професійної компетентності вчителя інформатики.....	59
---	----

Батеха Т. А.

Національно-патріотичне виховання учнів у процесі вивчення української літератури.....	60
--	----

Безшлях Н. С.

Розвиток критичного мислення молодших школярів у позаурочний час.....	63
---	----

Божук С. М.

Значення казки у формуванні особистості молодшого школяра та впровадження казкотерапії в практику роботи сучасної початкової школи.....	65
---	----

Зеленкова Н. І.

Формування творчої особистості учнів в освітньому процесі.....	67
--	----

Кушнерук К. Р.

Предметний гурток як засіб формування екологічної свідомості учнів.....	68
---	----

Квас Ж. В.	
Формування пізнавальних інтересів учнів шляхом використання нетрадиційних форм навчання на уроках образотворчого мистецтва.....	70
Лакшинська З. В.	
Формування здоров'язберігаючої компетентності у молодших школярів під час організації освітнього процесу.....	72
Лазаренко О. М.	
Формування комунікативної компетенції з говоріння на початковому етапі навчання англійської мови.....	75
Манжосова Т. В.	
Груповою робота як засіб формування ключових компетентностей молодших школярів.....	77
Могуща В. В.	
Формування громадянської компетентності у молодших школярів під час організації освітнього процесу.....	80
Москаленко А. Є.	
Застосування технології розвитку критичного мислення на уроках хімії.....	83
Нікітіна О. В.	
Формування естетичної культури учнів на уроках музичного мистецтва.....	85
Платонова О. М.	
Розвиток творчих здібностей учнів засобом використання інтерактивних методів навчання у процесі вивчення математики.....	86
Пономарьова Т. В.	
Використання інтерактивних методів навчання на уроках англійської мови як засіб розвитку пізнавальних здібностей здобувачів освіти.....	90
Пех Н. М.	
Формування креативного мислення учнів на уроках музичного мистецтва.....	92
Свідзінська Т. П.	
Впровадження ігрових технологій навчання на уроках математики.....	93
Терещенко Т. В.	
Застосування дискусійних технологій на уроках історії у світлі вимог Нової української школи.....	96
Шарова Л. М.	
Розвиток творчого потенціалу учнів на уроках англійської мови за допомогою методу проєктів.....	98
Щербина Ю. Г., Щербина С. М.	
Формування здоров'язбережувальної компетентності учнів у процесі вивчення біології.....	99
Никитюк І. В.	
Туреччина та Стамбульська конвенція: до питання змістового наповнення навчального курсу «Гендерна педагогіка».....	104
Шилко В. В.	
Розвиток пізнавальної активності молодших школярів засобом впровадження ігрових технологій.....	105

РОЗДІЛ 1
ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ – ЗАПОРУКА БЕЗПЕЧНОГО ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ**Вовченко О. М.,***вчитель української мови та літератури,**КЗСШ I-III ступенів № 4,**м. Кривий Ріг***КРОССЕНС: ВІД ЕДЬЮТЕЙНМЕНТА ДО ТВОРЧОСТІ**

У статті акцентовано увагу на пріоритетному значенні інтерактивного навчання, як у закладах загальної середньої освіти, так і закладах вищої освіти різних країн світу та України зокрема. Розглянуто та охарактеризовано сутність методу «едьютейнменту», як інструменту підвищення рівня взаємодії учасників освітнього процесу, а також одного з його елементів – методу кроссенса.

Ключові слова: інтерактивне навчання, кроссенс, соціалізація, компетентності.

The article focuses on the priority of interactive learning becomes major in schools, vocational colleges and universities all around the world, as well as in Ukraine. One of the methods that help the agents of educational flow to interact with each other is called edutainment. Edutainment means a combination of the studying process with entertainment, education and game. Crossence itself represents one of the edutainment's elements.

Key words: interactive education, crossence, socialization, competences.

У сучасному світі інтерактивне навчання стало пріоритетним напрямом у школах, середніх і вищих навчальних закладах різних країн світу, в Україні зокрема. Сутність інтерактивних методів навчання полягає в тому, що активність педагога замінюється активністю вихованців. Педагог стає організатором роботи здобувачів освіти. Він не лише контролює їхню діяльність, але є рівноправним партнером, співорганізатором процесів.

Мета статті – показати, що інформаційне суспільство ставить перед школою кардинально відмінні від традиційних вимоги, а вчитель має сприяти формуванню ключових компетентностей у здобувача освіти: комунікативної, соціальної, інформаційної.

Одним із важливих методів навчання, який можна вважати інтерактивним, є проблемне навчання. Таке навчання полягає в засвоєнні знань дітьми та підлітками за допомогою розв'язання теоретичних і практичних проблем. Відомий польський педагог В. Оконь у своїй праці «Основи проблемного навчання» [3] зазначав, що чим більше учні намагаються потрапити на той шлях, яким іде дослідник під час своєї роботи, тим кращі результати. На його думку, роль педагога полягає в тому, щоб учень відчув складну задачу теоретичного або практичного характеру, усвідомив проблему, яка поставлена викладачем, або сам сформулював її, забажав розв'язати і розв'язав її [1].

Безумовно, існує багато технологій, прийомів і методів, які використовують в освітньому

процесі. Очевидно, що інтерактивне навчання має надзвичайно високий потенціал для розвитку соціалізації, адже ґрунтується на спілкуванні, налагодженні комунікації задля спільної роботи. З одним таких методів, які може застосовувати учитель, є едьютейнмент – навчання з розвагою, поєднання освіти та гри. Одним з елементів едьютейнмента є метод кроссенса – асоціативний ланцюжок, замкнутий у стандартне поле із дев'яти квадратів. Дев'ять зображень розташовані в ньому таким чином, що кожен малюнок має зв'язок із попереднім і наступним, а центральний об'єднує за логікою змісту всі інші. Кроссенс маємо розгадувати зліва направо і зверху вниз. Зв'язок може бути як на поверхні, так і глибинний. Але в будь-якому випадку цей тип завдання розвиває логічне мислення та творчий потенціал.

Для полегшення процесу створення кроссенса спочатку потрібно заповнити словами кожен квадрат, а потім замінити їх образами. Створення і розгадування кроссенса стимулює аналітико-синтетичну діяльність, тому має потужний розвивальний потенціал, тобто спонукає учнів до отримання нових знань. Підручник, Google – усе задіюється на уроці. Це той рідкісний випадок, коли учитель не скаже: «Не підглядай у підручник, прибери телефон!» Дійсно, як дізнатись без Google – перекладача про частину вислову Плутія чи зробити переклад з чеської.

Кроссенс може бути використаний на будь-якому етапі уроку. Оскільки основне значення кроссенса – це певна загадка, ребус, головоломка,

то він є гарною формою нетрадиційної перевірки знань із теми (Додаток 1).

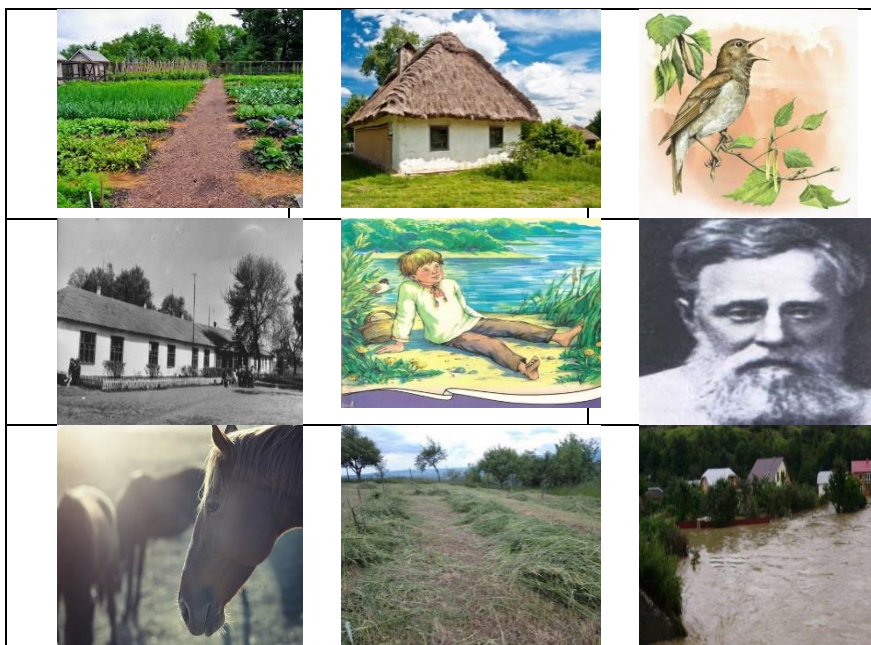
Можна побудувати весь урок в формі кроссенса, тобто дев'ять елементів кроссенса можуть представляти собою структуру уроку (Додаток 1). Метод можна використовувати і під час підготовки до ЗНО (Додаток 2).

Отже, бачимо, що використання інноваційних технологій може допомогти реалізувати

поставлені перед новітньою українською школою задачі: адаптувати учнів до умов сучасного життя; формувати здатність самостійно оволодівати знаннями, творчо мислити; застосовувати здобуту інформацію у власному житті; і що найважливіше – формувати ключові компетентності: комунікативну, соціальну, інформаційну.

Додаток 1

11 клас. Тема: Яскраві події дитинства, що закарбувалися в пам'яті зрілого майстра (за кіноповістю О. Довженка «Зачарована Десна»)

Додаток 2

Підготовка до ЗНО
«Літературні
угруповання»

Література

1. Оконь В. Введение в общую дидактику. Варшава : [б.и.], 1987. 384 с. **2. Оконь В.** Основы проблемного обучения. Москва : Просвещение, 1968. 204 с. **3. Okon W.** (2007). Nowy słownik pedagogiczny. Warszawa : Wydawnictwo Akademickie «Zak». 490 s.

Волощук І. А.,
канд. пед. наук, КДПУ

Костюк С. С.,
студент фізико-математичного факультету, КДПУ,
м. Кривий Ріг

**ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ВЧИТЕЛЯ – ЗАПОРУКА
БЕЗПЕЧНОГО ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ**

Вивчаючи досвід розвинених країн світу, враховуючи місцеві умови, економічні та соціальні ресурси, втілення радикальних реформ у всіх сферах життя суспільства забезпечило досягнення нових досягнень. Необхідність протистояти конкуренції, що виникає сьогодні на ринку праці в нашій країні, спонукає кожного спеціаліста знаходити професійну компетентність.

Ключові слова: компетентність, педагогіка, розвиток, якість, зміст, реформа.

Professional competence – the guarantee of a safe educational space. Studying the experience of developed countries, taking into account local conditions, economic and social resources, the implementation of radical reforms in all spheres of society has ensured the achievement of new achievements. The need to resist competition that arises today in the labor market in our country, encourages every specialist to find professional competence.

Key words: competence, pedagogy, development, quality, content, reform.

Важливий фактор удосконалення навчального процесу нерозривно пов'язаний з високим рівнем професійної компетентності вчителів у системі освіти. Тому створення теоретичних та практичних основ процесу формування педагогічної професійної компетентності на основі продуктивного використання сучасних освітніх технологій визначає актуальність проблеми.

Фундаментальні положення і практичні рекомендації з даної теми розкриті у працях Ю. Варданян, І. Зазюн, Е. Зеєра, Н. Кузьміної, А. Маркової, Л. Мітіної, Е. Рогова, Є. Сахарчук, В. Серікова, В. Синенко, А. Щербакова.

Мета статті – з'ясувати зміст поняття «професійна компетентність», визначити аспекти професійної компетентності вчителів, розкривши сутність поняття «професійної компетентності» через ключові компоненти професійної компетентності та їх зміст.

Поняття «компетентність» увійшло в сферу освіти в результаті наукових досліджень психологів. З психологічної точки зору компетентність означає «нетрадиційні ситуації, як фахівець поводить себе в несподіваних ситуаціях, вступає в спілкуванні, стає на новий шлях у відносинах з конкурентами, має план дій при виконанні неоднозначних завдань, використання інформації з повними суперечностями, послідовно розвиваються та складними процесами» [3].

Професійна компетентність передбачає не лише набуття спеціальних знань, навичок, а й засвоєння інтегрованих знань та дій у кожному самостійному напрямку. Також компетентність потрібна для постійного збагачення знань, для засвоєння нової інформації, розуміння важливих соціальних вимог, пошуку нової інформації, вміння її обробляти та застосовувати у своїй діяльності. Професійна компетентність у складних процесах, у виконанні неоднозначних завдань, у використанні суперечливої інформації виявляється у здатності мати план дій у несподіваних ситуаціях.

Щодо концепції професійної компетентності, в науковому колі пропагуються різні точки зору. Наприклад, вчений Е. Зеєр продемонстрував дослідження функціонального розвитку професійної компетентності під час досягнення професійної зрілості, різні прояви компетентності інтегруються і пов'язані з якостями важливої особистості професійно [1].

Зокрема, до базових рівнів професійної компетентності відносять особливості людини, яка визначає професійну підготовку та досвід, самосвідомість, впевненість у власних силах, правильне прийняття рішень, вказаних іншими людьми тощо.

Компетентність характеризується такими ознаками:

- здатність правильно застосовувати знання на місці та швидко в будь-якій конкретній ситуації, враховуючи різні їх аспекти;

- розвивати власні творчі здібності, прагнути оволодіти новими методами діяльності.

На основі професійної компетентності ці якості відображені, а їх суть полягає в наступному:

Соціальна компетентність – це здатність проявляти активність у соціальних відносинах, володіти навичками, вміти спілкуватися з суб'єктами професійної діяльності.

Спеціальна компетентність – це підготовка до організації професійно-педагогічної діяльності, раціональне вирішення професійно-педагогічних завдань, реальна оцінка результатів діяльності, послідовний розвиток знань, навичок, психологічних, методичну, інформаційну, творчу, інноваційну та комунікативну компетентності на основі цієї компетентності. Вони представляють у собі такий зміст:

- психологічну компетентність – це здатність створювати здорове психологічне середовище в педагогічному процесі, налагоджувати позитивне спілкування з учнями та іншими учасниками навчального процесу, своєчасно розуміти та усувати різні негативні психологічні суперечності;
- методичну компетентність – це раціональна організація педагогічного процесу з

методичної точки зору, правильне визначення форм навчання або навчальної діяльності, підбір методів та засобів за призначенням, ефективне застосування методів, успішне застосування інструментів;

- інформаційну компетентність – це пошук необхідної, важливої, корисної інформації в інформаційному середовищі, збір, сортування, обробка та їх цілеспрямоване, розумне, ефективне використання;
- творча компетентність – це критичний і творчий підхід до педагогічної діяльності, демонструючи компетентність творчості;
- інноваційну компетентність – це вдосконалення педагогічного процесу, підвищення якості освіти, пропаганда нових ідей щодо підвищення ефективності навчального процесу, успішне впровадження їх у практику [2].

Отже, професійна компетентність вчителя забезпечує ефективну, успішну організацію педагогічного (навчально-виховного) процесу. Для того, щоб мати професійну компетентність, вчитель повинен зосередитись на самопослідовному розвитку – це і є запорукою безпечного освітнього простору.

Література

1. Білявська О. О. Професійна компетентність учителя як складова ефективної педагогічної діяльності. URL: <http://lib.mdpu.org.ua/nvs/>. 2. Демура І. Сутність професійних компетентностей. *Гуманізація навчально-виховного процесу*. Зб. наук. праць. Вип. XXXVIII. Слов'янськ, 2007. С. 64–71. 3. Крокошенко О. Я. Особливості педагогічної компетентності вчителя трудового навчання. *Освіта Донбасу*. 2009. № 2. С. 85.

Іванова В. В.,

канд. пед. наук, доцент, КДПУ

Потапенко О. Б.,

канд. пед. наук, доцент, КДПУ,

м. Кривий Ріг

РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНОЇ ТВОРЧОСТІ МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ У СИСТЕМІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ

У статті розкрито поняття – професійна творчість, виокремлено основи розвитку професійної творчості. Важливою характеристикою творчості є сприйняття нових ідей, здатність знаходити й ставити проблеми, незалежність поведінки й суджень і разом з тим гнучкість думок, уміння відмовлятися від попередніх тверджень, критичність, сміливість, самостійність поглядів.

Ключові слова: творчість, професійна підготовка, вища школа, професійна свідомість, професійне становлення.

The subject revealed – professional creative work, the basic of the development of professional creative work is highlighted. The main feature of creative work is open-mindedness, an ability to find and raise issues, independence of behaviour and mind combined with thought-flexibility, an ability to change mind for what is right, criticism, courage, an independence of points of view.

Key words: creative work, professional education, high school, professional becoming.

Завдання вищої школи полягає в тому, щоб розвинути й професійно-творчого становлення. Показниками професійно-творчого розвитку особистості виступають інтегральні

характеристики, що детермінують результативність педагогічної праці та визначають її творчий характер. Інтегральні характеристики особистості є об'єктом розвитку (саморозвитку) професійної культури майбутнього вчителя.

Основу творчого професійного становлення особистості складає професійна самосвідомість, тобто усвідомлення студентом свого професійного «Я» у трьох аспектах: у системі професійної діяльності, професійному спілкуванні та формуванні творчого потенціалу власної особистості. Професійна самосвідомість поєднує когнітивний, афективний і поведінковий компоненти, а їхня взаємодія забезпечує творчий характер педагогічної діяльності.

Проблема творчості в педагогічному процесі не є новою. У далеку давнину філософські основи творчості обґрунтували Сократ, Піфагор, Платон, Аристотель. Пізніше їхні ідеї отримали розвиток у роботах Ф. Бекона, Р. Декарта, Т. Лейбніца та ін. В українській філософсько-педагогічній думці дану проблематику досліджував Г. Сковорода, який розробив концепції «спорідненості» і «спорідненого виховання». Заслуга цих мислителів полягає в тому, що вони з філософських позицій пояснювали процеси творчого мислення. Нажаль, їхні ідеї тривалий час не знаходили практичного застосування, оскільки соціальне замовлення на творчу особистість не було таким актуальним.

Тільки на початку XIX ст. проблема творчості стала привертати увагу вчених. Проблеми становлення творчої особистості свої роботи присвятили М. Бердяєв, М. Блох, В. Зеньковський, В. Загвязинський, В. Розанов, В. Решетько, Я. Пономарьов, В. Кан-Калик, М. Нікандров, та ін.

Педагогічна творчість – це оптимальна модель учительської діяльності, що сполучає в собі логіку розвитку педагогічної науки й соціальне замовлення на підготовку творчої особистості. Учительська праця, основу якої складає оптимально й доцільно організований педагогічний процес, завжди є творчістю, оскільки ніколи не можуть збігатися умови, завдання й способи педагогічного впливу вчителя, його можливості сприйняття учнів, а також рівні готовності до співтворчості в системі «вчитель-учень». Тому, як і в яких умовах відбувається навчання – це завжди творчий, неповторний процес, що безпосередньо впливає на особистість.

Важливою характеристикою творчості є сприйняття нових ідей, здатність знаходити нестандартні рішення, незалежність поведінки й

суджень і, разом з тим, гнучкість думок, уміння відмовлятися від упереджених тверджень, критичність, сміливість, самостійність поглядів. Творчість багато в чому визначається тим, яке місце в наборі якостей особистості майбутнього педагога посідають завзятість, наполегливість, уміння забезпечити регулярність і результативність розумової праці.

Творчість завжди пов'язана зі створенням чогось оригінального, індивідуального, пошуком самостійного шляху в реалізації інноваційної ідеї або нестандартного рішення, вона часто містить у собі елементи непередбаченості, невизначеності й неможлива без застосування уяви та інтуїції. Ситуації використання нестандартних методів, прийомів і форм навчання дозволяють сформувати в студентів готовність діяти у принципово нових умовах і непередбачених обставинах професійного життя.

Педагогічна творчість майбутнього учителя – це насамперед індивідуальна якість. Середовище, у якому відбувається творчий пошук, не тільки сприяє емоційному настрою, але й значною мірою визначає ефективність і якість знаходження нестандартних і оптимальних рішень у всіх аспектах педагогічної діяльності. Професійна творчість виражається у створенні соціально значущого й особистісно важливого нового продукту. Об'єктивно значуща для суспільства професійна творчість виражається в створенні нових психологічних і педагогічних теорій, методів або методик, матеріальних і духовних цінностей, що мають велике соціальне значення для психолого-педагогічної науки.

Суб'єктивно значуща професійна творчість виражається в розробці та реалізації нових методик вирішення завдань, оригінальних психолого-педагогічних прийомів впливу та взаємодії. Професійна творчість – це вміння варіювання і комбінування відомих у психолого-педагогічній науці методів і прийомів, їх нові сполучення з огляду на особистісне замовлення й проблемно-професійну ситуацію, потребу створення духовних цінностей, значущих для особистості. Педагогічна діяльність включає в себе творчу природу особистості вчителя й педагогічної праці. Становлення творчої особистості в освітньому процесі відбувається більш успішно, якщо в його основі лежить педагогічна творчість і немає місця формалізму і педагогічній догмі.

Завдання вищої педагогічної школи полягає в тому, щоб зробити навчання творчим процесом, що стимулює становлення творчої індивідуальності майбутніх педагогів. Ці два процеси тісно пов'язані між собою й

взаємообумовлені, тому що творча особистість визначає характер педагогічної діяльності, у свою чергу, творча робота формує творчу індивідуальність.

Отже, ми можемо зробити висновок, що розвиток професійної творчості майбутніх вчителів є складним, динамічним, педагогічно керованим процесом. Від ступеня сформованості цього складного особистісного утворення багато в чому залежить рівень професіоналізму

сучасного фахівця. Педагог, який опановував основи творчості, може максимально використовувати в професійній діяльності і повсякденному житті творчий потенціал власної особистості, він буде найбільш затребуваним в умовах постійних змін у сучасному суспільстві. Тільки такий педагог у змозі підготувати всебічно розвинуту, творчу особистість, яка більш повно відповідає новому соціальному запиту.

Зуєва В. П.,

*вчитель української мови та літератури,
КЗШ І-ІІІ ступенів № 26,
м. Кривий Ріг*

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ЯК ПРІОРИТЕТНИЙ НАПРЯМ РОБОТИ КЛАСНОГО КЕРІВНИКА

У статті розглянуто поняття «патріотизм» та «національно-патріотичне виховання». Виокремлено актуальні потреби держави у національно-патріотичному вихованні. Репрезентовано форми роботи з формування національної свідомості у школярів, реалізовані автором статті.

Ключові слова: патріотизм, національно-патріотичне виховання, методи виховання.

The article deals with the concept of «patriotism» and «national-patriotic education». The modern needs of the state in national-patriotic education are highlighted. The presented forms of work on the formation of national consciousness in schoolchildren, implemented by the author of the article.

Key words: patriotism, national-patriotic education, methods of education.

Україна – молода, незалежна, вільна держава, яка стала на шлях розвитку та реформ. Тому одним з основних напрямів діяльності сучасних педагогів є виховання у підростаючого покоління почуття патріотизму, відданості Батьківщині. Бути патріотом нині – нагальна потреба сучасності. Дуже важливо, щоб сучасні діти, які в недалекому майбутньому стануть будівниками власної держави, мали непохитну громадянську позицію і усвідомлювали, що вони, саме вони, і є майбутнім України. А майбутнє України зараз у небезпеці. Ворог зазіхнув на єдність, незалежність, соборність нашої Вітчизни, воля якої і так далася дорогою ціною.

Щоб розв'язати цю важливу проблему сьогодення, вибороти мир і спокій нашого людського буття, українська молодь не повинна стояти осторонь. Здобуваючи освіту сьогодні, юнацтво буде фундамент громадянського суспільства. Саме тому залишається актуальним питання пошуків нових підходів до національно-патріотичного виховання з метою формування у школярів громадянської і соціальної компетентностей.

Проблемі національно-патріотичного виховання присвячено чимало праць корифеїв вітчизняної педагогічної думки, зокрема, Х. Алчевської, О. Духновича, І. Огієнка,

А. Макаренка, Г. Ващенко, В. Сухомлинського. Науковці сучасності також переймаються питаннями національно-патріотичного виховання. Так, у працях Т. Ушакової, М. Бурдіна, Г. Пономарьової, В. Нагорної, Р. Заворотного та ін. порушені проблеми національного виховання дітей дошкільного і шкільного віку, студентів закладів професійної освіти і здобувачів вищої освіти.

Мета статті – з'ясувати зміст поняття «національно-патріотичне виховання» та репрезентувати методи національно-патріотичного виховання з професійного досвіду автора.

Відповідно до Стратегії національно-патріотичного виховання [3], держава визнає такі напрями національно-патріотичного виховання:

- подолання тоталітарних рудиментів у суспільній свідомості;
- утвердження української мови як єдиної державної мови;
- утвердження національної ідентичності українців, формування у них активної громадянської позиції;
- запровадження єдиного теоретичного і практичного підходів до процесу національно-патріотичного виховання у закладах освіти;

- популяризація українського культурного продукту;
- підготовка кваліфікованих кадрів, готових до реалізації програм, проектів і заходів з національного виховання;
- усвідомлення духовних і культурних надбань українського народу.

Ми погоджуємося з авторами Стратегії, які вважають «консолідацію суспільства навколо ідей спільного майбутнього, всебічного розвитку і функціонування державної мови в усіх сферах суспільного життя» пріоритетним напрямом національно-патріотичного виховання.

З'ясуємо, як потрактують поняття «національно-патріотичне виховання» сучасні науковці. За В. Нагорною [2], національно-патріотичне виховання слід розуміти як «комплексну цілеспрямовану діяльність органів державної влади і місцевого самоврядування, громадських організацій, сім'ї та закладів освіти щодо формування у молодого покоління почуття патріотизму, почуття вірності до Батьківщини, готовності захищати національні інтереси цілісності і незалежності України».

Л. Волкова [1] розуміє національно-патріотичне виховання як складову виховного процесу, метою якого є формування моральної і художньої культури, активної життєвої та громадянської позиції через звернення до надбань українського народу.

А. Терник [4] виокремлює три різновиди патріотизму – етнічний, територіальний, державний. Патріотизм вчена розуміє як духовно-моральний принцип життєдіяльності особистості, як відповідальне ставлення людини до рідного краю, до Батьківщини, як активну працю на благо Вітчизни і примноження її матеріальних і духовних багатств. Першочергове завдання педагога-вихователя – дібрати оптимальні шляхи формування національної свідомості і відповідних методів впливу на вихованців.

У своїй роботі ми надаємо перевагу активним методам, які ґрунтуються на демократичному стилі взаємодії, сприяють формуванню критичного мислення, ініціативності та креативності. До таких методів ми відносимо соціально-проектну діяльність, ситуаційно-рольові ігри, соціально-психологічні тренінги, інтелектуальні аукціони, квести, створення проблемних ситуацій.

Найбільшого зворотного зв'язку вдається досягти під час підготовки і проведення заходів патріотичного спрямування, присвячених державним і релігійним святкам. З-поміж реалізованих проектів – круглий стіл «Ми патріоти твої, Україно», інтелектуальна вікторина «Фольклор-скарбниця народної мудрості», очні та дистанційні зустрічі із захисниками України, акції «Напиши листа солдату», «Я знаю про подвиг Небесної Сотні». Неабиякий інтерес в учнів викликає обговорення на класних годинах новинок українського кінематографу, сучасної вітчизняної художньої літератури, образотворчого та музичного мистецтва тощо.

Серед групових форм роботи особливо цінними в аспекті національно-патріотичного виховання вважаємо пошукову діяльність, екскурсії, туристичні походи, заходи за участі представників громадськості і відомих людей Криворіжжя в галузі науки, культури та виробництва.

Отже, національно-патріотичне виховання – провідний напрям виховної роботи школи і класного керівника, від якого значною мірою залежить рівень сформованості громадянської позиції і високих морально-етичних ідеалів учнівства. Потребує подальших наукових розвідок проблема національно-патріотичного виховання в умовах дистанційного та змішаного навчання та пошуків нових підходів до його реалізації.

Література

1. Волкова Л. Національно-патріотичне виховання як фактор цілісного формування студентської молоді. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/78068352.pdf>. 2. Нагорна В. Національно-патріотичне виховання як складова правового статусу громадянина України (теоретико-правові аспекти). *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України*. 2018. Вип. 1. 3. Стратегія національно-патріотичного виховання. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286/2019#n15>. 4. Терник А. Національно-патріотичне виховання дітей старшого дошкільного віку. *Вісник ЛНУ ім. Т. Шевченка*. 2018. № 1 (315). С. 258–266.

**ФАХОВІ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАГІСТРІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ
014 СЕРЕДНЯ ОСВІТА (МАТЕМАТИКА)**

У статті розглянуто та проаналізовано фахові компетентності майбутніх учителів математики. На основі аналізу науково-педагогічної літератури та нормативно-правових документів з'ясовано сутність і структуру фахової компетентності магістрів спеціальності 014 Середня освіта (Математика). Визнано необхідність подальшого дослідження процесу професійної підготовки магістрів в межах компетентнісного підходу.

Ключові слова: магістр, компетентність, фахова компетентність вчителя математики.

The article deals with the professional competence of future mathematics teachers. The essence and structure of professional competence of masters in the specialty 014 Secondary education (Mathematics) are determined on the basis of an analysis of scientific and pedagogical literature and regulatory documents. The need for further research of masters' professional training within the competence approach is recognized.

Key words: master, competence, professional competence of mathematics teachers.

Нині в Україні триває реформа загальної середньої освіти. В умовах становлення НУШ, інформатизації освітнього процесу та зважаючи на нові виклики в освіті, пов'язані з вимушеним запровадженням змішаного навчання, залишається актуальним питання підготовки конкурентоспроможних педагогічних кадрів. Особливої уваги в цьому аспекті заслуговує система підготовки майбутніх учителів математики.

Професіоналізм вчителя математики формується роками, проте його фундамент закладається ще під час навчання в університеті, у процесі вивчення студентами основ вищої математики, педагогіки, психології, дисциплін методичного циклу та проходження навчальних і виробничих педагогічних практик. Зрештою, необхідність набуття професійних компетентностей здобувачами вищої освіти, зокрема і майбутніми педагогами, виправдовує компетентнісний підхід до підготовки бакалаврів і магістрів у вітчизняних ЗВО, що є міжнародною тенденцією і задекларовано, зокрема, в Законі України «Про вищу освіту».

Аналіз наукових джерел свідчить про те, що проблемі розвитку фахових компетентностей учителя математики присвячено чимало праць вітчизняних дослідників. Так, наукові пошуки Т. Ріхтера, С. Петренка та Л. Петренка, І. Жорової спрямовані на визначення сутності професійної компетентності учителя математики. Над розвитком фахових компетентностей майбутніх учителів математики плідно працюють Н. Тарасенкова, І. Акуленко, Г. Зінченко, Л. Тютюн, С. Скворцова, І. Скларова, О. Романовський та ін. У розглянутих працях науковці не залишають поза увагою теоретичні й методичні засади розвитку фахової

компетентності майбутніх учителів, акцентуючи увагу на варіативності підходів до визначення її структури.

Мета статті – визначити систему фахових компетентностей магістрів спеціальності 014 Середня освіта (Математика).

Відповідно до ЗУ «Про вищу освіту», компетентність треба розуміти як «здатність особи успішно соціалізуватися, навчатися, провадити професійну діяльність, яка виникає на основі динамічної комбінації знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей» [2]. Вочевидь, фахову компетентність магістрів математики ми розумітимемо як спеціальну, що відрізняє вчителя математики від решти педагогів та представників інших професій.

З'ясуємо, які погляди на сутність і структуру фахової компетентності вчителя математики сформувалися в науковій спільноті.

Т. Ріхтер [6, с. 91] виділяє ціннісний, організаційно-мотиваційний, знаннєвий, методичний, індивідуально-психологічний, рефлексивний рівні фахової компетентності вчителя математики. Схожу класифікацію знаходимо у С. Петренка та Л. Петренка [4, с. 214], які зауважують, що основу фахової компетентності вчителя математики складають ґрунтовні знання з математики та комплекс психолого-педагогічних знань і вмінь.

І. Жорова [1, с. 121], крім уже зазначених, виокремлює інформаційно-цифрову та підприємницьку компетентності. Цікавим видається трактування останньої як здатності до педагогічного прогнозування, генерування нових ідей та ініціатив.

Н. Тарасенкова та І. Акуленко [7] виокремлюють методичну компетентність як провідну у професійній діяльності вчителя математики. Дослідниці розрізняють чотири групи методичних компетентностей, що забезпечують виконання відповідних фахових функцій аналітико-синтетичної діяльності, конструювання методичної системи організації навчання математики та окремих її компонентів, керування діяльністю учнів та самооцінювання власної діяльності. Г. Зінченко [3, с. 53] доповнює цей спектр методичних компетентностей ще однією складовою – компетентністю з проблеми розвитку математичної культури учнів. Цю компетентність вчена розуміє як складне інтегративне утворення, що містить у собі високу математичну грамотність мовлення вчителя, здатність до математичного моделювання реальних процесів, вміння оперування інноваційними педагогічними технологіями.

Л. Тютюн [8, с. 88] до фахових компетентностей учителів математики уналежнює також інструментальну компетентність і розуміє її передусім як вміння працювати з науковою інформацією, критично осмислювати її та творчо використовувати.

Структуративність структури фахової компетентності майбутніх учителів математики помітна і в чинних освітньо-наукових (професійних) програмах спеціальності 014 Середня освіта (Математика) вітчизняних класичних та педагогічних ЗВО. Розглянуті нами ОНП другого (магістерського) рівня об'єднують спільне розуміння інтегральної компетентності магістрів-математиків, однак, фахові

компетентності, заявлені у цих програмах, досить широкі за змістом. Виокремимо ті з них, що найбільше відповідають специфіці професійної діяльності вчителя математики:

- здатність до абстрактного мислення, аналізу, синтезу та узагальнення з метою вивчення професійних проблем та розроблення способів їх розв'язання;
- володіння шкільним курсом математики та методикою викладання математики в школі;
- знання історії математики та інформатики;
- здатність аналізувати математичну задачу, розглядати різні способи її розв'язування, зокрема з використанням програмного забезпечення загального і спеціального призначення та програмування;
- здатність формувати в учнів переконання в необхідності обґрунтування гіпотез, розуміння математичного доведення;
- розроблення і використання дидактичних засобів.

Окреслені складові готовності магістрів-математиків до педагогічної діяльності, очевидно, відповідають предметній, методичній, інформаційно-цифровій фаховим компетентностям вчителя математики, зміст яких досить повно представлено і в Професійному стандарті вчителя ЗЗСО [5].

Відтак, у структурі фахової компетентності майбутніх учителів математики можна виокремити предметну, методичну, психолого-педагогічну, інформаційно-цифрову, дослідницьку складові. Потребує подальших досліджень проблема становлення і розвитку цих компетентностей у майбутніх учителів математики в умовах стислого терміну підготовки випускників магістратури.

Література

1. Жорова І. Професійна компетентність учителя Нової української школи у вимірі концептів педагогічної спадщини В. О. Сухомлинського. *Нова педагогічна думка*. 2019. № 3(99). С. 119–122.
2. Закон України «Про вищу освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.
3. Зінченко Г. Ю. Методична компетентність майбутніх учителів математики з проблеми розвитку математичної культури учнів. *Дидактика*. 2018. № 18. С. 50–55.
4. Петренко С., Петренко Л. Формування професійної компетентності майбутніх учителів математики: теоретичний аспект. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2018. № 7(81). С. 208–218.
5. Професійний стандарт учителя ЗЗСО. URL: <https://www.me.gov.ua/Files/GetFile?lang=uk-UA&fileId=22daac6a-f0db-4de0-8d49-47aa6b2ecb99>.
6. Рихтер Т. В. Структура професійної компетентності учителя математики. *Фізико-математична освіта*. 2017. Вип. 1(11). С. 89–92.
7. Тарасенкова Н. А., Акуленко І. А. Методичні компетентності у системі фахової підготовки майбутнього вчителя математики. *Вища освіта України*. № 3. 2011. С. 53–66.
8. Тютюн Л. А. Формування інструментальної компетентності як різновиду професійної в процесі фахової підготовки майбутніх учителів математики. *Вісник Черкаського університету*. № 16. 2017. С. 84–92.

ПРОВІДНІ НАПРЯМИ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ КРИВОРІЗЬКОГО ДЕРЖАВНОГО ПЕДАГОГІЧНОГО ІНСТИТУТУ (80-ті рр. XX ст.)

Актуальність вивчення напрямів наукової діяльності професорсько-викладацького складу КДПІ зумовлена потребою у науковому обґрунтуванні пріоритетів розвитку освіти України та Придніпров'я у другій половині XX ст. та розумінні її впливу на сучасний стан системи освіти. Констатовано, що під керівництвом П. Шевченка відбулося піднесення наукової роботи інституту на новий рівень, що дозволило пройти на IV рівень акредитації, набути статус державного педагогічного університету.

Ключові слова: комплексні наукові теми, розвиток освіти, Криворізький державний педагогічний університет, наукові дослідження.

The relevance of studying the areas of scientific activity of the teaching staff of Kryvyi Rih state pedagogical institute is determined by the necessity in scientific substantiation of development priorities of education in Ukraine and Dnieper region in the second half of the twentieth century and awareness of its impact on the current state of the education system. It is stated that under the lead of P. Shevchenko, the scientific work of the institute was raised to a new level which resulted in obtaining the fourth level of accreditation and acquiring the status of a state pedagogical university.

Key words: complex scientific topics, development of education, Kryvyi Rih state pedagogical university, scientific research.

Сучасний розвиток закладу вищої освіти, з-поміж іншого, визначається місцем ЗВО у низці рейтингів освітніх установ (ТОП-10, uniRank University Ranking, University Impact). До чинників, які грають суттєве значення до визначення «місця ЗВО», віднесено наукову діяльність закладу. Сьогодні Криворізький державний педагогічний університет посідає 8 місце у ТОП-10: Кращі педагогічні університети та 101-105 місце у загальному рейтингу ЗВО України. Увага до розвитку науки в КДПУ була закладена у попередні роки, завдяки активній діяльності у визначеному напрямі науково-педагогічних працівників університету під керівництвом ректора – Павла Івановича Шевченка.

Звернення до документів, які зберігаються в архівах органів державного управління та місцевого самоврядування і які є цінними джерелами для здійснення наукових досліджень в галузі історії педагогіки, дає можливість ознайомитись зі статистичними матеріалами закладів освіти у роки ректорства П. Шевченка, зокрема у 80-ті рр. XX ст.

Аналіз архівних матеріалів, що зберігаються у Дніпропетровському обласному державному архіві (архівний відділ міськвинкому м. Кривий Ріг) дає підстави для певних узагальнень стосовно науково-педагогічної діяльності Криворізького державного педагогічного інституту (далі – КДПІ).

Науково-дослідна робота в КДПІ проводилась згідно керівних Постанов ЦК КПРС та Ради Міністрів СРСР («Про підвищення ефективності

науково-дослідної роботи у вищих навчальних закладах», «Про подальший розвиток вищої школи та підвищення якості підготовки спеціалістів», «Про подальше вдосконалення навчання та виховання учнів загальноосвітніх шкіл до праці»), рішень Міністерства просвіти УРСР про покращення науково-дослідної роботи тощо.

У 80-х рр. в інституті (кафедра педагогіки та кафедра загально технічних дисциплін) працювали над комплексною науково-дослідною темою «Вдосконалення якості підготовки вчителя сільської школи». Тему «Шляхи і засоби вдосконалення керівництва навчально-виховним процесом профтехучилищ» виконували спільно з Науково-дослідним інститутом трудового навчання та профорієнтації АПН СРСР. Деякі наукові теми розроблялись спільно з інститутом фізики АН УРСР, Дніпропетровським державним університетом, УНДП. Зокрема, комплексну наукову тему: «Дослідження мікроскопічних механізмів дифузії та дифузійно-контролюємих процесів у твердих тілах» (кафедра фізики КДПІ), виконували з метою створення та вдосконалення електронних приладів, задля забезпечення інтересів підприємств електронної промисловості СРСР, оборонних підприємств та машинобудування [1, с. 58]. Водночас викладачі кафедри математики працювали над темою «Розвиток пізнавальних інтересів учнів в процесі навчання математики», за результатами роботи було надруковано низку статей, оформленні наочні таблиці та методичні рекомендації які використовувались в практичній діяльності

вчителів математики.

Кафедрою ботаніки інституту під керівництвом професора І. Добровольського проводились дослідження рослин в промисловому середовищі. Напрямом роботи були: вивчення екологічних засад організації та стійкості біогеоценозів і закономірності їх еволюції; дослідження біологічної рекультивациі пошкоджених земель відкритими розробками залізної руди в регіоні, за темою «Біоценологічні дослідження техногенних ландшафтів Кривбасу та шляхи їх фіто рекультивациі». Завдяки проведеній роботі та розробленим заходам істотно покращено озеленення промислових підприємств міста стійкими та перспективними видами дерев та кущів. Кафедрою ботаніки також виконувалась робота з дослідження методів підвищення врожайності овочевих культур шляхом розробки комплексних заходів боротьби із бур'янами на основі складання карт засмічення полів [1, с. 59]. Кафедрою загальнотехнічних дисциплін проводилась наукова робота за темою «Вдосконалення системи підготовки вчителів загальнотехнічних дисциплін» та на замовлення промислових підприємств країни і м. Кривого Рогу, досліджувалися методи підвищення

стабільності механічних властивостей термічнозмцненої арматурної сталі, а також пошуки методів покращення мікроструктури бетону який пройшов термічну обробку. Кафедра зоології вивчала методи визначення забруднення навколишнього середовища, а саме визначення малих концентрацій поліакріламіда в стічних водах. Також шляхів фотосанації середовища Криворізького металургійного заводу.

У 80-х роках науково-педагогічні працівники КДПІ займались пошуками нових методів підвищення ефективності викладання фізики в загальноосвітній середній школі, досліджували як предмет музика в школі формує естетичну культуру учнів. Загалом кафедрами КДПІ у 80-х рр. ХХ ст. виконувалося 16 наукових тем відповідно до комплексної програми Міністерства просвіти УРСР «Наука», метою якої було підвищення можливостей використання наукового потенціалу педагогічних вузів у вирішенні народногосподарських питань [2, с. 60–61].

Вся означена робота здійснювалася під безпосереднім керівництвом, допомогою та контролем ректорату інституту, який очолював в цей час П. Шевченко.

Література

1. Отчет о научно-исследовательской работе института за 1980 год. ДОДА АВМ м.Кривий Ріг (Дніпр. обл. держ. архів, архів. відділ міськвинкому м.Кривий Ріг). Ф. Р-4863. Оп. 2. Спр. 512. Арк. 92. 2. Отчет о научно-исследовательской работе института за 1982 год. ДОДА АВМ м. Кривий Ріг (Дніпр. обл. держ. архів, архів. відділ міськвинкому м.Кривий Ріг). Ф. Р-4863. Оп. 2. Спр. 618 Арк. 83.

Король А. М.,

канд. пед. наук, доцент, КДПУ,

Микитенко М. В.,

аспірантка кафедри педагогіки, КДПУ,

м. Кривий Ріг

ПЕРІОДИЗАЦІЯ РОЗВИТКУ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

У статті розглянуто специфіка й тенденції розвитку освіти в Україні. Окремо охарактеризовано історико-педагогічні етапи розвитку освіти, висвітлено основні особливості періодів. Наголошено на ролі освіти щодо сучасного етапу розвитку України, що визначається завданнями її переходу до демократичної та правової держави.

Ключові слова: періодизація, період, освіта, хронологія, розвиток.

The article is considered the history of the transformation of education, its periodization reflects the development of the state. There are several periods of education: the princely era, the Slavic Renaissance, the Cossack era, the formation of modern pedagogical thought, pedagogical thought and school during the liberation struggle of the Ukrainian people, pedagogical thought and school in Soviet times. Education at the present stage of Ukraine's development is determined by the tasks of its transition to a democratic and legal state.

Key words: periodization, period, education, chronology, development.

В сучасних умовах у всьому світі зростає увага до освіти в цілому й особливо до її проблем. Це безпосередньо пов'язано із глобальними проблемами суспільства, умовами життя,

поступового витіснення ресурсномістких технологій наукомісткими ресурсозберігаючими технологіями, забезпеченням конкурентоспроможності країни і випускників

вищих навчальних закладів на ринку праці як в держави, так і за кордоном. Сьогодні високий рівень освіти розглядається як один з індикаторів високої якості життя, показник соціального та культурного рівня розвитку людини, його економічної стабільності.

Багато науковців предметом свого дослідження обрали освіту, таких як: В. Андрющенко, С. Архипова, І. Бабін, І. Бех, М. Кісіль, К. Корсак, О. Ляшенко, В. Рябченко, М. Степко, С. Цимбалюк, Я. Яхнина та ін. Проте дану проблему не можна вважати достатньо вивченою, оскільки багато аспектів є дискусійними і потребують подальшого розгляду і уточнення.

В. Ягупов дає визначення поняття «освіта – це водночас і процес, і результат засвоєння учнями певних систематизованих знань, навичок і вмінь, формування наукового світогляду, моральних та інших якостей, розвитку творчих сил і здібностей» [3, с. 303]. Є. Бондаревська зазначає, що освіта – це, перш за все, становлення людини, набуття нею себе, свого образу: індивідуальності, неповторності, духовності, творчого початку. Надати освіту людині означає не лише забезпечити засвоєння нею певної суми знань, а допомогти їй стати суб'єктом культури, який має свій власний інтерсуб'єктивний світ і є активним творцем свого життя [1, с. 36]. Таким чином, ми визначаємо мету нашої статті.

Мета статті – специфіка й тенденції розвитку освіти в Україні.

О. Сухомлинська виокремлює принципову відмінність між процесом розвитку педагогічної думки та розвитком освіти. Виходячи з цього, вчена відмічає дисонанс між зазначеними педагогічними явищами. Дотримуючись такого підходу, науковець стверджує, що саме такий він є більш ефективний для поділу на періоди розвитку освіти та буде більш наближеним до реалій становлення освіти в Україні [2, с. 48].

Таким чином, О. Сухомлинська поділяє розвиток освіти на наступні періоди:

- I-й: IX-XVI ст. – педагогічна думка княжої доби;
- II-й: 1569 – сер. XVII ст. – педагогіка в контексті слов'янського Відродження;

- III-й: друга половина XVII-XVIII ст. – педагогічна думка і школа Козацької доби;
- IV-й: XIX ст. – 1905 р. – становлення модерної педагогічної думки;
- V-й: 1905-1920 рр. – педагогічна думка і школа в період визвольних змагань українського народу;
- VI-й: 1920-1991 рр. – українська педагогічна думка і школа за радянських часів [1, с. 65].

Науковець чітко розмежовує історико-педагогічні етапи розвитку освіти, висвітлюючи основні особливості періодів.

Зокрема, у періодизації О. Сухомлинської кінець XX століття відповідає періоду розвитку педагогічної думки та панування формаційно-партійного дискурсу та радянської ідеології [2, с. 58]. Як свідчать результати історико-педагогічного пошуку О. Сухомлинської, 1991 рік позначений початком реформаційних змін в освітньому процесі, адже «вперше після довгих років замовчування прозвучали заборонені імена і факти, що стосувалися розвитку освіти і культури в Україні» та відбувалася «трансформаційна криза педагогічної науки, яка чекає свого осмислення і узагальнення» [2, с. 64–65]. Дана періодизація дає чітке уявлення щодо еволюційних етапів розвитку педагогічних ідей, поглядів та систем, що їх продукували українські мислителі практично впродовж усієї історії. Проте дана періодизація не є періодизацією історії освіти, оскільки ідеї, теорії мають випереджаючий характер по відношенню до освітньої практики, а, отже, періоди їхнього розвитку співпадають не завжди. Це найбільш визнана науковцями періодизація розвитку педагогічної думки в Україні [3, с. 213].

Роль освіти на сучасному етапі розвитку України визначається завданнями її переходу до демократичної та правової держави. Сучасна освіта, виступає у ролі засобу набуття саморозвитку, самореалізації, самозадоволення індивіду, лише у тому випадку, коли освіта сприймається у єдності цільової та опосередкованої сторін, і дає можливість гармонійно ввести особу у контекст конструктивної взаємодії.

Література

1. Бондаревская Е. Кульневич С. Педагогическая личность в гуманистических теориях и системах воспитания. Ростов-на-Дону: Творческий центр «Учитель», 1999. – С. 36. 2. Сухомлинська О. В. Історико-педагогічний процес: нові підходи до загальних проблем. Київ: А.П.Н., 2003. 68 с. 3. Наукові записки Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова. 36. наук. праць. Київ, 2018. Вип. 137. С. 210–216. 4. Ягупов В. Педагогіка: навч. посіб. Київ: Либідь, 2002. 560 с.

Макаренко І. Є.,
канд. пед. наук, доцент, КДПУ
Осадча О. Г.,
магістрантка кафедри педагогіки, КДПУ,
м. Кривий Ріг

ЩОДО ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ САМОСТІЙНОСТІ СТУДЕНТІВ ЗАКЛАДІВ ПЕРЕДФАХОВОЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ

У статті досліджується проблема розвитку пізнавальної самостійності студентів закладів передфахової вищої освіти. Здійснено аналіз науково-педагогічних підходів до розкриття сутності поняття «пізнавальна самостійність», визначено основні характеристики цього феномена та його структура. Розглянуто основні шляхи формування пізнавальної самостійності студентів під час навчальної діяльності молодших бакалаврів.

Ключові слова: пізнання, пізнавальна діяльність, пізнавальна самостійність студентів, самостійність.

In the article it is investigated the problem of cognitive independence development by the students of pre-professional higher education institutions. It was performed the analysis of scientific pedagogical approaches to the disclosure the essence of the concept «cognitive independence», the main characteristics of this phenomenon and its structure were determined. The main ways of cognitive independence formation of students during the educational activities of junior bachelors were considered.

Key words: cognition, cognitive activity, cognitive independence of students, independence.

Нині, початковою точкою багатоступеневої системи вищої освіти України є ступінь «молодший бакалавр», що здобувається на рівні фахової передвищої освіти. У законопроекті «Про фахову передвищу освіту» за основу прийнято принципово новий концепт, який виходить із того, що професії дедалі швидше застарівають і людина муситиме неодноразово змінювати фах та навчатися впродовж всього свідомого життя. Тому пріоритетом підготовки фахових молодших бакалаврів є розвиток у майбутніх фахівців: умінь працювати з великими обсягами інформації, комунікативних умінь, креативності, готовності до перенавчання тощо. Формування таких умінь у студентів тісно пов'язане з активною пошуковою діяльністю, що починається з пізнавальної самостійності.

Мета статті – проаналізувати та охарактеризувати сутність поняття «пізнавальна самостійність студентів», а також описати структуру цього феномену й основні шляхи формування під час навчальної діяльності молодших бакалаврів.

Питання формування і розвитку пізнавальної самостійності особистості, характеру самостійності, її структури та способів активізації протягом багатьох століть привертало увагу філософів, психологів, педагогів, методистів (Ю. Бабанський, В. Буряк, П. Гальперін, М. Дайрі, Б. Єсіпов, О. Малихін, М. Махмутов, О. Муковіз, О. Леонтьєв, І. Лернер, О. Савченко, П. Підкасистий, Н. Половникова, С. Рубінштейн, Т. Шамова, І. Шимко та ін.).

Аналіз науково-педагогічної літератури засвідчує, що феномен пізнавальної самостійності особистості – складний та багатоаспектний. Визначення теоретичних засад означеної проблеми є неможливим без з'ясування змісту таких ключових понять, як «пізнання», «пізнавальна діяльність» та «самостійність».

Основи сучасного розуміння проблеми самостійності закладені психологами С. Рубінштейном, Е. Голантом, В. Сиркіною. Так, С. Рубінштейн визначав самостійність як «незалежність», як «істотну особливість волі».

Водночас, В. Сиркіна вважає, що самостійність є не тільки однією з вольових рис, а й належить до стрижневих властивостей особистості... Ступінь розвитку самостійності значною мірою визначає ставлення людини до праці, до інших людей, до самої себе [5].

На нашу думку, розгорнуте визначення самостійності, яке розкриває структуру даного феномена, надає Н. Дайрі. Він вважає, що самостійність є «якістю особистості, що виявляється в критичному ставленні до явищ життя, бачення виникаючих завдань, умінні їх ставити і знаходити способи їх вирішення, мислити, діяти ініціативно, творчо, прагнути до відкриття нового і наполегливо йти до досягнення мети ...» [1, с. 58].

Проаналізувавши різні трактування поняття «пізнання», можна констатувати, що більшість вчених схильні розглядати його як процес, спрямований на набуття знань.

Ключовим положенням у формуванні особистості в процесі пізнання є діяльність. Пізнавальна діяльність є неодмінною і найважливішою складовою людської діяльності, яка обумовлює розвиток суспільства і самої людини.

У навчальному процесі пізнавальна діяльність студента – це навчання, складний процес переходу від незнання до знання, від систематизованого пізнання предметного світу до оволодіння науковими знаннями [3].

Пізнавальна самостійність розуміється в педагогіці неоднозначно, немає єдиного визначення цієї категорії. Для уточнення нашої авторської позиції щодо специфіки поняття «пізнавальна самостійність студентів» звернемося до формулювань пізнавальної самостійності та виявлення критеріїв сформованості пізнавальної самостійності авторів: І. Лернера [2], Н. Половникової [4] та Т. Шамової [6] (див. Табл. 1).

Сутність поняття «пізнавальна самостійність», рівні та критерії її сформованості

	За І. Лернером	За Н. Половніковою	За Т. Шаповою
Визначення сутності поняття	Пізнавальна самостійність – «сформоване в учнів прагнення і вміння пізнавати в процесі цілеспрямованого творчого пошуку»	Пізнавальна самостійність – «готовність (здатність і прагнення) своїми силами вести цілеспрямовану пізнавальну діяльність»	Пізнавальна самостійність – одне з основних інтеграційних якостей особистості, пов'язане з «вихованням позитивних мотивів до навчання, формуванням системи знань і способів діяльності щодо їх застосування і придбання нових знань»
Рівень та критерії сформованості	0 рівень: Уміння самостійно і доказово будувати один або кілька безпосередніх висновків з одного вихідного		
	1 рівень: уміння доказово прийти до декількох паралельних та ізольованих один від одного безпосередніх висновків на основі декількох різних даних	«Копіююча самостійність»:	«Репродуктивна самостійність»:
		оволодіння алгоритмічними діями, вміння виконувати завдання за аналогією і за заздалегідь представленим планом.	
	2 рівень: Уміння зробити доказово один або кілька опосередкованих висновків з одного або декількох даних умови (при цьому всі висновки повинні бути ізольовані один від одного)	«Відтворювано-вибіркова самостійність»: – уміння самостійно відтворювати основні методи, що відповідають ступені навчання учня; – здатність до вибору і використанню потрібного методу.	«Частково-пошукова самостійність»: уміння будувати власний план дій на основі відомого.
	3 рівень: уміння робити опосередковані висновки на основі виявлення зв'язку між різними даними умови.	«Творча самостійність»: – з'ясування конструктивного підходу до творчості; – створення нових методів пізнавальної самостійності на основі вже засвоєних	«Дослідницька самостійність»: – уміння відібрати найбільш раціональний метод розв'язання задачі; – уміння проводити аналіз джерел інформації за пошуком спільного висновку, доказу

Таким чином, глибина і деталі наведених, як втім, й інших визначень пізнавальної самостійності, далеко не однакові, проте можна виділити загальні характеристики цього феномена: достатній рівень незалежності від зовнішнього впливу в пізнавальній діяльності, бажання здобувати і засвоювати нові знання, цілеспрямованість, самоорганізація, вміння орієнтуватися у новій ситуації.

На розвиток пізнавальної самостійної діяльності великий вплив мають різні стимули. Педагогічне стимулювання пізнавальної

самостійності полягає в спеціальній організації освітнього процесу, його переході від традиційної передачі та засвоєння певного обсягу «готових знань» і формування стандартного алгоритму розв'язання задач до навчання студентів самостійно здобувати необхідні знання та застосовувати їх в нестандартних ситуаціях.

Домогтися активізації пізнавальної самостійності студентів можна, за рахунок застосування нетрадиційних форм проведення занять та нових педагогічних технологій, що сприяють підвищенню емоційної насиченості

заняття. Це допоможе розкритися здібностям студентів, сформувати самостійність, творчу активність, ініціативу. Також велике значення має самостійна робота студентів, що створює умови для формування у них готовності і вміння використовувати різні засоби інформації з метою пошуку необхідного знання.

Самостійна робота повинна показати студенту можливості подолання пізнавальних труднощів за

допомогою прояву пізнавальної самостійності. При цьому кардинально змінюється організаторсько-дидактична функція педагога. Він стає не транслятором, а навігатором-консультантом у потоці інформації, що в свою чергу сприяє формуванню самоосвітньої компетентності майбутніх фахівців і їх професіоналізму.

Література

1. Дайри Н. Г. Обучение истории в старших классах : познавательная активность учащихся и эффективность обучения. Москва : Просвещение, 1966. 437 с. 2. Лернер И. Я. Критерии уровней познавательной самостоятельности учащихся. *Новые исследования в педагогических науках*. 1971. № 4. С. 34–39. 3. Муковіз О. П. Формування вмінь самостійної пізнавальної діяльності у студентів педагогічних ВНЗ засобами інформаційних технологій : монографія. Умань : ПП Жовтий О. О., 2010. 180 с. 4. Половникова Н. А. Воспитание познавательной самостоятельности. Казань : Татар, 1968. 203 с. 5. Сыркина В. Е. К психологии самостоятельности. *Ученые записки ЛГПИ им. Герцена*. 1944. Т. 52. С. 33–46. 6. Шамова Т. И. Активизация учения школьников. Москва : Педагогика, 1982. 208 с.

Мехтієва А. Є.,

студентка факультету мистецтв, КДПУ,

науковий керівник – канд. пед. наук, доцент Іванова В. В., КДПУ,

м. Кривий Ріг

ПРОФІЛАКТИКА СИНДРОМУ ЕМОЦІЙНОГО ВИГОРАННЯ ПЕДАГОГІВ

У статті розкриваються сутність понять «емоційне вигорання», «вигорання педагогів», «професійна деформація». Автор статті наголошує, що успіх педагогічної діяльності безумовно залежить від рівня емоційного вигорання. Обґрунтовано, що педагогічна діяльність та майстерність ґрунтується на високому фаховому рівні педагога, його вмінню викладати, виховувати та на педагогічному досвіді. Наведено основний зміст причин емоційного вигорання педагога, а саме: низький рівень культури праці, відсутність адекватної професійної мотивації змісту праці, несприятлива соціально-економічна ситуація, недостатній рівень розвитку здібностей, психофізіологічних властивостей тощо. Автор уточнює, що інтеграція у змісті освіти понять, способів людської діяльності, інноваційного потенціалу, досвіду, мотивації праці, економічний та соціальний статус вчителя, його авторитет серед педагогічного колективу та учнів впливають на рівень емоційного вигорання.

Ключові слова: емоційне вигорання, вигорання педагогів, професійна деформація.

The article deals with the essence of the concepts «emotional burnout», «teacher burnout», «professional deformity». The author of the article notes that the success of the teacher's activity, his pedagogical activity depends on the level of emotional burnout. It is proved that pedagogical activity and skills are based on the high professional level of the teacher, his ability to teach, educate and pedagogical experience. The main content of the causes of emotional burnout of a teacher is given, namely: low level of work culture, lack of adequate professional motivation for the content of work, unfavorable socio-economic situation, insufficient level of development of abilities; psychophysiological properties, etc. The author clarifies that the integration in the content of education of concepts, methods of human activity, innovative potential, experience, labor motivation, the economic and social status of the teacher, his authority among the teaching staff and students affect the level of emotional burnout.

Key words: physical burnout, teacher burnout, professional deformity.

Нова українська школа, гуманізація сфери освіти, ґрунтовна перебудова підходів до навчання та виховання виділяють центральною проблемою підвищення ефективності навчального процесу, людський фактор як основний у системі соціальних відносин. Саме цей фактор спрямовує, регулює й контролює систему людських взаємин, а також когнітивну та емоційну складові взаємодії між учнем і педагогом. Але, зазвичай, в центр проблеми

ставиться особистість дитини («дитиноцентризм»), на якій зосереджені всі учасники навчального процесу, і тільки потім згадується особистість педагога, який безпосередньо працює з дітьми. Характерно, що саме представники професії типу «людина-людина» схильні до емоційного вигорання та професійної деформації більше, ніж представники інших типів професій «людина-природа», «людина-художній образ» тощо. Це

пов'язано з тим, що спілкування з іншими людьми (а особливо з дітьми) потребує значних енергетичних, емоційних ресурсів людини. Отже, проблема синдрому емоційного (професійного) вигорання була та залишається надзвичайно актуальною як для майбутніх практичних психологів, так і для представників педагогічної сфери.

Саме педагогічний працівник є об'єктом тиску таких негативних явищ як нестабільність життя, невизначеність майбутнього, епідемія коронавірусу тощо. Тому, як наслідок, продовжують загострюватися проблеми у емоційній сфері педагога, що впливає на якість його професійної діяльності та сприяє появі емоційного вигорання.

Високий рівень емоційної стабільності вчителя є одним з найголовніших аспектів професійної готовності вчителя до педагогічної діяльності у подальшому забезпечує високий рівень його педагогічної майстерності. Дослідники В. Бойко, С. Бабанов, С. Мащак, Е. Симанюк розглядають усі причини емоційного вигорання (у тому числі у педагогічному середовищі),

Емоційне вигорання – це синдром, який розвивається під впливом хронічного стресу і постійного навантаження, який призводить до виснаження особистісних ресурсів людини. Емоційне вигорання виникає в результаті накопичення негативних емоцій без можливості запобігти тиску негативних факторів та нездатності (на основі незнання) шляхів профілактики означеного феномену.

Емоційне виснаження педагога – синдром фізичного та емоційного виснаження, який характеризується втратою мотивації до будь-яких дій, почуттів та емоцій, лише постійне нервово напруження. Головними причинами професійного виснаження можна вважати: втому, відсутність соціальної підтримки, докори та постійні зауваження учням, невдоволення професією, спустошеність.

Крім того, за останні роки підвищується вплив екстремальних факторів екологічного, техногенного, соціального, політичного характеру, який викликає зміни у психічному статусі, розвитку несприятливих психічних станів, захворювань психогенної природи.

Слід зазначити, що дефініції поняття емоційного вигорання існує достатньо. У різноманітних дослідженнях поняття «емоційне вигорання» часто вживається як синонімічне до «психічного», «професійного».

Професійне вигорання (згідно С. Мащак) – синдром, який розвивається на фоні хронічного стресу, призводить до загального виснаження організму людини [1]. Процес поступового зниження рівня ефективності фізичної, когнітивної, емоційної сфери людини.

Аналіз наукової літератури, шкільна практика свідчать про те, що більшість авторів визначають емоційне вигорання як синдром, що розвивається на тлі хронічного професійного стресу та призводить до спустошення емоційно-енергетичних й особистісних ресурсів людини. Визначено, що основний рушійний фактор вигорання – суперечності між ступенем включення у роботу та отримуваною від неї віддачею.

Основні складові вигорання: емоційне виснаження, деперсоналізація, редукція особистісних досягнень. Під психоемоційним виснаженням розуміють почуття емоційної спустошеності, змореності, яке викликає власна робота. Головним джерелом такого виснаження у першу чергу виступає робоче середовище, персональні конфлікти.

Деперсоналізація – це цинічне ставлення до праці та об'єктів праці. Формуючись як емоціональний буфер у відповідь на розвинене емоційне виснаження, вона може перерости у дегуманізацію.

Редукція професійних досягнень – це відчуття власної некомпетентності, продуктивності праці. Це почуття зниження власної ефективності у діяльності, яке поєднується з депресією та нездатністю впоратися з вимогами роботи. Найбільш вразливою для емоційного вигорання є професія вчителя, викладача, вихователя.

Основні засоби профілактики: роз'яснювальна робота, тренінги по формуванню знань, вмінь, навичок. Велику роль відіграє саморозвиток у збільшенні знань щодо синдрому емоційного вигорання та шляхів його запобігання. Загальновідомим є факт, що будь-яке негативне явище легше попередити ніж подолати. Саме тому профілактика є одним із головних напрямків запобігання професійного вигорання.

Література

1. Мащак С. О. Професійне вигорання особистості як соціально-психологічна проблема. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. Львів, 2012. С. 444–452.

Плотнікова В. І.,
аспірантка кафедри педагогіки, КДПУ,
м. Кривий Ріг

ДО ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ ВИХОВАННЯ ЯК КЕРУВАННЯ

У науковій літературі існує чимало визначень поняття виховання. Під ним розуміють: суму впливів на психіку людини; процес створення умов для розвитку особистості; педагогічну категорію; складову частину соціалізації; педагогічний супровід розвитку людини тощо. У сучасній педагогічній думці натрапляємо на потрактування виховання як керування процесом розвитку особистості. Такий підхід гарантує контроль вихователя за вихованцями, швидке управління педагогічним процесом, високий рівень дисципліни, однак його тривале застосування викликатиме низку проблем. До них зарахуємо: авторитарний стиль педагогічної діяльності, складність встановити довірливі стосунки з учнями, труднощі зі зворотнім зв'язком, скерованість на «видимі» результати виховного процесу та нехтування внутрішнім станом вихованців, відсутність в учнів ініціативності, самостійності, критичного самоаналізу.

Ключові слова: виховання, педагогічна діяльність, педагогічний процес, виховний процес, вихователь, вихованці.

Abstract. In the scientific literature there are many definitions of the concept of education. It is understood as: the sum of influences upon the mentality of a person; the process of creating conditions for the development of a person; a pedagogical category; an integral part of socialization; pedagogical support of a personal development, etc. In modern pedagogical thought we come across the interpretation of education as managing the development process of a person. This approach guarantees the educator's control over the pupils, rapid management of the pedagogical process, a high level of discipline, but its long-term use will cause a number of problems. These include: authoritarian style of pedagogical activity, difficulties in establishing the relationships of trust with pupils, difficulties with receiving the feedback, focus on «visible» results of the educational process and neglect of the inner state of pupils, their lack of initiative, independence and critical self-analysis.

Key words: education, pedagogical activity, pedagogical process, educational process, educator, pupils.

Актуальність. З розвитком суспільства дослідники пропонують чимало потрактувань понять для галузей знань. Можливість обґрунтовано висловити та довести певну точку зору вкрай важлива для повноцінного демократичного розвитку будь-якої науки, однак стаючи на бік певної позиції, необхідно усвідомлювати її переваги та недоліки. На сьогодні у педагогічній науці існує багато визначень поняття «виховання», проте його хибне розуміння сучасним вчителем може призвести до негативних наслідків у педагогічному процесі.

Мета – проаналізувати визначення поняття «виховання» як керування.

Виклад основного матеріалу. Поняття «виховання» можна знайти як у педагогічних словниках, так і в авторських визначеннях. Так, до його потрактування зверталися Л. Байбародова, І. Бех, В. Караковський, Л. Новикова, М. Рожков, Н. Селіванова, О. Сухомлинська, М. Ярмаченко та ін. В «Українському педагогічному словнику» виховання розглядається у вузькому (як «процес цілеспрямованого, систематичного формування особистості»), та в широкому розумінні (як «вся сума впливів на психіку людини») [1, с. 53]. Нерідко натрапляємо на визначення виховання як: педагогічну категорію; складову частину соціалізації; педагогічний супровід розвитку людини; процес свідомого долучення молодого

покоління до суспільно значущих цінностей і орієнтацій тощо. Разом з цим, поширеним є тлумачення виховання як керування процесом формування та розвитку особистості дитини через створення сприятливих умов [2, с. 16]. Зокрема, Л. Новикова наводить визначення виховання як «управління процесом розвитку людини, яка зростає, через долучення її у сформовану культуру, соціальні відносини і процес самореалізації» [3, с. 233]. Звичайно, такий підхід сприяє швидкому вирішенню педагогічних завдань, гарантує високий рівень дисципліни, спрощує управління педагогічним процесом, взаємодія з вихованцями будується в чітко окреслених рамках.

Не заперечуючи цінності перерахованих думок, зупинимось на негативних наслідках, які можуть виникнути при ставленні вихователя до поняття «виховання» виключно як процесу керування. Одержуємо умови, де основним є не гармонійно розвинена особистість, а підлаштування вихованця під потреби суспільства, тому наявний високий ризик переходу на авторитарний стиль педагогічної діяльності. За таких умов побудувати довірливі стосунки досить складно, учні замикаються в собі, а механічне виконання доручень ще не гарантуватиме змін у свідомості. Вихователь втрачатиме зворотній зв'язок з аудиторією та буде

скерований на видимі результати виховного процесу. Ними можуть стати кількісні показники відвідування певного заходу, покарання порушників замість попередження причин, ігнорування чи замовчування конфліктних ситуацій тощо. При цьому школярі можуть трактувати поведінку вчителя як байдужість, відмовитися від ініціативності, яку ігнорують дорослі, та стати конформістами, що виконують вказівки, навіть не замислюючись на їхнім змістом.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Розуміння поняття «виховання» надзвичайно важливе для вчителя. У сучасній педагогічній думці досить поширеним є тлумачення виховання як керування. Такий підхід

дозволяє швидко вирішити низку педагогічних завдань, гарантує високий рівень дисципліни, спрощує управління педагогічним процесом, а взаємодія з вихованцями будується в чітко окреслених рамках. Однак зосередження на керуванні може призвести до: авторитарного стилю педагогічної діяльності, складнощів при встановленні довірливих стосунків з учнями, труднощів зі зворотнім зв'язком, скерованості на «видимі» результати та нехтування внутрішнім станом вихованців, відсутності в учнів ініціативності, самостійності, критичного самоаналізу. У подальшому планується дослідити виховний потенціал української етнопедагогічної думки.

Література

1. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник : довідкове видання. Київ : Либідь, 1997. 373 с.
2. Караковский В. А., Новикова Л. И., Селиванова Н. Л. Воспитание? Воспитание... Воспитание! : Теория и практика школьных воспитательных систем. Изд. 2-е, доп. и перераб. Москва : Педагогическое общество России, 2000. 279 с.
3. Новикова Л. И. Педагогика воспитания : Избранные педагогические труды. Москва : [б.и.], 2009. 351 с.

Поляковська О. О.,

аспірантка кафедри педагогіки, КДПУ,
м. Кривий Ріг

ЛІСАБОНСЬКА КОНВЕНЦІЯ ЯК СТАНДАРТ ВИЗНАННЯ ДОКУМЕНТІВ ПРО ОСВІТУ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ ПРОСТОРІ

Статтю присвячено огляду нормативно-правових засад визнання документів про здобуту освіту в європейському просторі, зокрема Лісабонській конвенції; визначенню ролі національних інформаційних центрів, створених для полегшення процесу визнання освітніх документів (мережа ENIC та NARIC).

Ключові слова: інтернаціоналізація, визнання, Лісабонська Конвенція.

The article is devoted to the overview of legal framework for recognition (Lisbon Recognition Convention), definition of the role of national information centers created to facilitate recognition: ENIC and NARIC networks, and the diversity of recognition procedures and education systems.

Key words: internationalization, recognition, Lisbon Recognition Convention.

Інтернаціоналізація вищої освіти та глобальна спрямованість закладів освіти на розвиток викладацької та студентської мобільності обумовили нагальну потребу в створенні міжнародної правової бази для вирішення питання визнання документів про освіту країнами європейського співтовариства. Таким документом стає розроблена та прийнята під егідою Ради Європи та ЮНЕСКО Лісабонська конвенція про визнання (Lisbon Recognition Convention) (далі – Конвенція), що сьогодні є базовою для встановлення стандартів процедур визнання документів про освіту в Європейському регіоні. Зазначимо, що в до Конвенції приєдналися 53 країни, в Україні Конвенція набула правового статусу вже у 1999 р. Лісабонська конвенція займає центральну позицію в політиці та

політичних ініціативах щодо визнання у Європейському регіоні. Болонський процес, який розпочався у 1999 р., відіграв головну роль у внесенні питання визнання до Європейської програми, оскільки процедура «визнання» вважається важливим для створення Європейського простору вищої освіти [3]. Важливим вважаємо і той факт, що процеси освітньої стандартизації, що широко розгортаються у вітчизняному освітньому просторі, також зорієнтовані на полегшення процесу визнання українських документів про здобуту освіту у європейському освітньому середовищі.

Лісабонська конвенція – це угода між державами, за якою сторони та компетентні органи сторін гарантують виконання обов'язків (принципів та процедур), визначених в конвенції

відносно інших сторін конвенції. Ці компетентні органи можуть бути закладами вищої освіти, які беруть на себе зобов'язання дотримуватися принципів, визначених у Лісабонській конвенції. Конвенція містить фундаментальні принципи доброчесного визнання кваліфікацій та періодів навчання. Вона наголошує, що обов'язок визнання покладається на заклад освіти, який здійснює освітній процес, а не на абітурієнта. Це означає, що відповідальність демонстрації того, що іноземна кваліфікація не виконує важливих вимог покладається на компетентні органи з визнання, відповідальні за оцінку. Крім того Лісабонська конвенція вимагає, щоб кожна країна надавала визнання іноземній кваліфікації, якщо тільки не виявиться суттєвих відмінностей між іноземною кваліфікацією, яка потребує визнання, та відповідною кваліфікацією у країні, в якій відбувається визнання [3].

Документ Конвенції про визнання кваліфікацій з вищої освіти в європейському регіоні складається із розділів, що пояснюють особливості процесу визнання документів про освіту. З поміж основних складників, що конкретизують умови стандартизації освітніх документів, є уніфікація: умов уступу до навчання; критеріїв оцінки освітньої діяльності ЗВО; критеріїв оцінки індивідуальних освітніх кваліфікацій; періодів навчання, тощо.

Варто зазначити, що для впровадження Лісабонської конвенції та розвитку політики і практики визнання кваліфікацій шляхом надання інформації про іноземні кваліфікації, системи освіти, схеми мобільності та визнання іноземних звань Радою Європи було створено дві мережі національних інформаційних центрів, створених для полегшення визнання: мережі ENIC та NARIC. Всі країни-члени мають спеціалізовані національні центри визначені Міністерствами освіти, метою яких є сприяння активізації мобільності студентів, викладачів та дослідників шляхом надання порад та інформації щодо академічного визнання

дипломів та періодів навчання. Основними послугувачами національних інформаційних центрів є заклади вищої освіти, уповноважені органи з визнання, студенти та їхні куратори, батьки, вчителі та майбутні роботодавці [2]. У наступні роки після прийняття Лісабонської конвенції, її було доповнено допоміжними текстами, метою яких є надати більш детальні рекомендації та послужити інструкцією для закладів освіти. Основними допоміжними текстами до Конвенції є: Рекомендації щодо міжнародних кваліфікацій, які надають доступ до освіти (1999 р.); Рекомендації щодо критеріїв та процедур визнання іноземних кваліфікацій та пояснювальний меморандум (2001 р., доповнений у 2010 р.); Кодекс доброї практики надання транснаціональної освіти та пояснювальний меморандум (2001 р.); Рекомендації щодо визнання спільних ступенів та пояснювальний меморандум (2004 р.); Рекомендації щодо використання рамок кваліфікацій при визнанні іноземних кваліфікацій (2013 р.).

На сьогодні, у межах Болонського процесу Лісабонська конвенція розглядається, як основний міжнародний правовий документ, спрямований на подальше достовірне визнання документів про попередню освіту та кваліфікацій вищої освіти. Болонський процес започаткував багато ініціатив для покращення прозорості та визнання кваліфікацій. Прикладами є сильна підтримка системи ЕКТС, Додатку до диплома та впровадження кваліфікаційних рамок. У 2012 році Бухарестському комюніке міністерства освіти європейських країн заявили, що вони «мають намір співпрацювати щодо автоматичного визнання еквівалентних академічних ступенів на основі інструменту Болонської рамки, це є довгостроковою метою Європейського простору вищої освіти». Вважаємо, що таке автоматичне визнання може прийняти форму визнання на системному рівні.

Література

1. Конвенція про визнання кваліфікацій з вищої освіти в європейському регіоні. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_308#Text. 2. Офіційний сайт мережі ENIC та NARIC. URL: <https://www.enic-naric.net/>. 3. The European Recognition Manual for Higher Education Institutions. Practical guidelines for credential evaluators and admissions officers to provide fair and flexible recognition of foreign degrees and studies broad. Second edition 2016, 152 p.

Соколюк Л. І.,

заступник директора з навчально-виховної роботи,
Криворізька загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів № 103,
м. Кривий Ріг

ФОРМУВАННЯ КЛЮЧОВИХ ТА ПРЕДМЕТНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ

У статті розглядається проблема формування ключових та предметних компетентностей школярів в умовах впровадження Державного стандарту загальної освіти. Окреслюються основні напрями, методи, форми і засоби навчання, використання яких дозволить найбільш оптимально формувати в школярів ключові та предметні компетентності.

Ключові слова: компетентність, компетенція, компетентнісний підхід, предметна компетентність, ключова компетентність.

The article considers the problem of formation of key and subject competencies of schoolchildren in the conditions of implementation of the State standard of general education. Basic directions, methods, forms and facilities of studies, the use of that will allow most optimally to form for junior schoolchildren key and subject to the competence, are outlined.

Key words: competence, компетентнісний approach, subject competence and key competence.

Актуальність проблеми. Інтеграційні процеси, що відбуваються в українському суспільстві, вимагають нової школи, метою якої є створення «умов для розвитку і самореалізації кожної особистості», формування покоління, «здатного навчатися упродовж життя» («Національна доктрина розвитку освіти»). Такий підхід є вимогою часу. Головними проблемами, на які сьогодні орієнтує дидактика, мають бути не просто питання «що вчити?», а «для чого вчити?» і «як учити?» Тому пріоритетами державної політики розвитку освіти є особистісна орієнтація, формування національних загальнолюдських цінностей [3, с. 50].

Актуальність проблеми зумовлена і сучасними тенденціями у світі, необхідністю сформувати в школярів культуру життєдіяльності, яка дасть їм можливість успішно будувати своє повсякденне життя, адже життєві компетентності учня – це запорука його успішного існування в світі.

Отже, наразі йдеться про формування компетентної особистості, здатної приймати відповідальні рішення, критично мислити, творчо вирішувати проблеми, самореалізуватися. Тому необхідно поглиблено і системно вивчити специфіку використання інноваційних технологій навчання як засіб формування предметних та ключових компетентностей учнів на уроках української мови і літератури.

Метою статті є висвітлення напрямків навчання, спрямованих на якісне засвоєння знань учнями; розвиток предметних та ключових компетентностей для досягнення успіху; реалізація проблемно – пошукової, дослідницької роботи; формування творчої особистості; адаптація дитини до умов сучасного життя.

Ринок праці висуває сьогодні вимоги не стільки до рівня теоретичних знань потенційного працівника, скільки до його рівня відповідальності, професійної компетентності і комунікабельності, які він може продемонструвати. Тому, щоб бути успішною людиною в сучасному світі, недостатньо володіти певною сумою знань у тій чи іншій галузі. Важливо, щоб дитина, яка закінчує школу і йде у доросле життя, не була пасивним об'єктом впливу, а могла самостійно знайти потрібну інформацію, обмінятися думками щодо певної проблеми з іншими людьми, брати участь у дискусії, знаходити аргументи і контраргументи, виконувати різноманітні ролі.

Отже, актуальність проблеми обумовлена сучасними тенденціями в освіті, новими Державними стандартами, а саме, формуванням і розвитком інтелектуальної, вихованої, комунікабельної, успішної, творчої та ініціативної особистості, здатної жити в сучасному суспільстві, реалізувати себе у житті.

Одним зі шляхів оновлення змісту освіти й узгодження його з сучасними потребами, інтеграцією до європейського та світового освітніх просторів є орієнтація навчальних програм на набуття ключових компетентностей та на створення ефективних механізмів їх запровадження.

Сучасна школа повинна допомогти випускнику усвідомити сутність глобальних змін, знайти своє місце в цьому процесі. Основне її завдання – формування основних предметних та ключових компетентностей школярів.

У контексті цивілізаційної компетентності українська школа спрямовує зусилля на плекання, по-перше, вільної, активної особистості, яка бере на себе відповідальність, є господарем власної долі й долі свого народу; по-друге, на основі ціннісно-нормативного базису проєктує і формує активні моделі життя, моделі успішної людини; по-третє, сприяє переоцінці цінностей у новому ціннісно-нормативному просторі [3, с. 52].

Державний стандарт базової та повної загальної середньої освіти визначає, що метою освітньої галузі «Мови і літератури» є розвиток особистості учня, формування в нього мовленнєвої і читацької культури, комунікативної та літературної компетентності, гуманістичного світогляду, національної свідомості, високої моралі, активної громадянської позиції, естетичних смаків і ціннісних орієнтацій [1; 3].

Такий підхід до формування мовно-літературної компетентності має ряд переваг:

- своєрідний обмін знаннями та досвідом між усіма учасниками навчального процесу;
- знання набуваються в процесі спілкування і обговорення;
- здобувач освіти є активним учасником навчання, відчуває свою інтелектуальну спроможність, що робить процес навчання продуктивним;
- створюється позитивний психологічний мікроклімат у колективі, що максимально виключає стресові ситуації;

- школярі вчать критично мислити, приймати продумані і виважені рішення, брати участь у дискусіях.

Отже, основними (ключовими) групами компетентностей, яких потребує сучасне життя, є:

- соціальні – здатність до співробітництва в групі та команді, пов'язана з готовністю брати на себе відповідальність, бути активними у прийнятті рішень;
- полікультурні – принципи, які стосуються розуміння несхожості людей, взаємоповаги до їхньої мови, релігії, культури тощо;
- комунікативні – опанування важливим у роботі й суспільному житті усним та писемним мовленням, оволодіння кількома мовами;
- інформаційні – це сукупність методів, процесів і програмно-технічних засобів, які передбачають оволодіння інформаційними технологіями, вміннями здобувати, критично осмислювати та використовувати різноманітну інформацію;
- саморозвитку та самоосвіти – формування загальнонавчальних умінь учнів як основи самоосвітньої діяльності, пов'язані з потребою і готовністю постійно навчатись як у професійному відношенні, так і в особистому та суспільному житті;
- предметні (галузеві) – набутий учнями у процесі навчання досвід специфічної для певного предмета діяльності, пов'язаної із

засвоєнням, розумінням і застосуванням нових знань [2, с. 17].

Отже, формування компетентностей в освітній галузі «Мови і літератури» у відповідності до вимог Державного стандарту базової та повної загальної середньої освіти відбуваються за двома напрямками:

1. Ключові компетентності:

- вміння вчитися,
- вміння спілкуватися українською мовою,
- інформаційно-комунікаційна компетентність,
- соціальна компетентність,
- громадянська компетентність,
- загальнокультурна компетентність,
- підприємницька компетентність,
- здоров'язбережувальна компетентність.

2. Предметні компетентності:

- комунікативна,
- літературна,
- міжпредметна,
- естетична,
- проектно-технологічна,
- інформаційно-комунікаційна,
- здоров'язбережувальна.

Отже, проблема формування ключових компетентностей учнів в умовах сучасної школи є актуальною і продиктована самим життям. Даний напрям є одним із пріоритетів реалізації Державного стандарту базової та повної загальної середньої освіти, тому головним завданням школи є всебічний розвиток індивідуальності дитини, виховання ціннісних орієнтирів.

Література

1. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/>.
2. Життєві компетентності учнів. *Завуч*. 2006. № 26. С. 16–17.
3. Компетентнісний підхід до освітнього процесу як вимога сучасності. *Управління школою*. 2007. № 19–21. С. 50–52.

Тарабукіна Н. С.,

магістрантка кафедри педагогіки, КДПУ,

науковий керівник – канд. пед. наук, доцент Щербина С. М., КДПУ,

м. Кривий Ріг

ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ МЕТОДІВ У ВИЩІЙ ОСВІТІ – ВИМОГА ЧАСУ

У статті обґрунтована необхідність переходу до інновацій в освіті, подана узагальнена характеристика освітніх інновацій, розкрита сутність та особливості впровадження окремих інноваційних методів навчання майбутніх фахівців.

Ключові слова: інновації, інновації в освіті, інноваційні методи, інноваційне навчання.

The article substantiates the need for transition to innovations in education, presents a generalized description of educational innovations and reveals the essence and peculiarities of the introduction of certain innovative methods for training of future professionals.

Key words: innovations, innovations in education, innovative methods, innovative training.

Україна чітко визначила орієнтир на здійснює модернізацію освітньої діяльності в входження в освітній і науковий простір Європи, контексті європейських вимог. Традиційна для

минулого освіта як система, спрямована на пасивне отримання та відтворення знань, відстає на сьогодні від реальних вимог ринку праці. Вимога переходу до інноваційної освіти, зокрема у вищій школі, зумовлена викликами сьогодення і належить до пріоритетних напрямів державної політики в Україні. Зараз перед вищими навчальними закладами стоїть завдання постійного підвищення якості освіти, модернізації її змісту, розробка й упровадження освітніх інновацій та інформаційних технологій, створення умов для підготовки конкурентоспроможних фахівців. Докорінне реформування освітньої галузі з метою формування творчого професіонала з глибокими знаннями, міцними вміннями та навичками через «навчання здобувачів вищої освіти сучасним науковим знанням з використанням новітніх навчально-інформаційних технологій» [3] передбачають державні нормативно-правові документи: Державна національна програма «Освіта (Україна XXI століття)», Національна доктрина розвитку освіти (2002), прийнятий у 2014 році Закон України «Про вищу освіту», підготовлені та знаходяться на громадському обговоренні проект Концепції розвитку освіти України на період 2015-2025 років та проект Стратегії реформування вищої освіти в Україні до 2020 року.

Мета статті – дати узагальнену характеристику освітніх інновацій, уточнити сутність та особливості впровадження окремих інноваційних методів навчання майбутніх фахівців.

Інновації в освіті – це процес створення, упровадження та поширення в освітній діяльності нових підходів, ідей, методів та прийомів, технологій, спрямованих на оновлення, модернізацію, трансформацію навчального процесу відповідно до вимог часу.

Визначальним для вищої школи має бути формування у студентів системного підходу до аналізу професійних завдань, стратегічного мислення, здатності до соціальної мобільності, прагнення до самонавчання, самовиховання та самовдосконалення впродовж усього життя. А це можливо досягнути, насамперед, за рахунок трансформації свідомості викладачів ЗВО, переозброєння їх новими підходами до професійної діяльності в межах «моделі студентоцентричного навчання» [3], постійне впровадження інноваційних методів у навчальний процес вищої школи.

Питання впровадження інноваційних підходів у вищій школі розглядаються у працях В. Андрущенка, І. Дичківської, В. Кременя, А. Кузьмінського, В. Лугового, В. Морозова,

Т. Туркот, Д. Чернілевського та ін. Сучасні науковці розглядають інновацію в освіті як процес створення, поширення і використання нових способів для вирішення педагогічних проблем оригінальними, нестандартними підходами.

І. Дичківська зазначає, що інноваційне навчання ґрунтується на розвитку різноманітних форм мислення, творчих здібностей, високих соціально-адаптаційних можливостях особистості [2].

Великий тлумачний словник сучасної української мови пояснює слово «інновація» як «нововведення» [1, с. 498]. Під інноваційною освітою розуміють галузь, яка постійно оновлюється знаннями, технологіями, засобами навчання, організаційними та управлінськими підходами. Інновація в освіті – цілеспрямований процес змін, що ведуть до модифікації мети, змісту, методів, форм навчання й виховання, адаптації процесу навчання до нових вимог.

До сучасних психолого-педагогічних інновацій у вітчизняній системі вищої освіти, належать реалізовані нововведення у:

- зміст, методи, прийоми і форми навчальної діяльності та виховання особистості (методики і технології);
- зміст і форми організації управління освітньою системою;
- засоби навчання і виховання;
- особистісні настанови викладача, оскільки навчальний процес має бути діалогом особистостей викладача і студента, що суттєво покращує мотивацію студентів до навчання.

Особистісно-орієнтоване навчання є характерною ознакою інноваційної освіти і реалізується через проектування навчального процесу і передбачає сумісну діяльність викладача і студента як суб'єктів освіти. Навчальний процес набуває вигляду дослідження, пошуку, навчальної гри, тобто стає джерелом досвіду.

Інноваційність у освітньому процесі приводить до зміни взаємовідносин викладачів та студентів. Якщо у традиційному навчанні простежується підсистема «суб'єкт»-«об'єкт», у якій студенту відводиться пасивна та залежна роль, то при інноваційному навчанні студент перетворюється у важливий освітній суб'єкт, залучений до активної, творчої співпраці з викладачем, зацікавлений у здобутті глибоких і актуальних професійних знань. Зосередженість на суб'єкт-суб'єктну, діалогічну взаємодію вимагає реалізовувати навчально-виховний процес через поєднання традиційних та інноваційних методів та форм навчання.

Проаналізуємо характерні ознаки деяких інтерактивних методів навчання, які в сучасній

науковій та навчально-методичній літературі вважаються інноваційними.

На ефективність впровадження інтерактивних технологій та інтерактивних методів навчання вказують у своїх працях вчені Т. Герега, І. Дівакова, О. Коструб, Г. Сазоненко, Л. Пироженко, О. Пометун, О. Удовенко, В. Федорчук, Н. Софій, В. Кузьменко, В. Химинець та ін.

Інтерактивним може бути названий метод, в якому той, хто навчається, є учасником, який здійснює щось: говорить, управляє, моделює, пише, малює тощо, тобто не виступає тільки слухачем, спостерігачем, а бере активну участь у тому, що відбувається. «Інтерактивні навчальні методи – це способи організації пізнавальної діяльності здобувачів освіти, які забезпечують оволодіння знаннями, формують певні навички практичної діяльності, у ході яких здійснюється діалогова взаємодія викладача й студентів, студентів зі студентами. Інтерактивні методи забезпечують співнавчання (колективне, кооперативне, навчання у співпраці), в якому і вчитель і учні є суб'єктами, де вчитель виступає лише в ролі організатора процесу навчання, лідера групи студентів, що якнайбільше відповідає особистісно-зорієнтованому підходу до навчання» [4, с. 5].

О. Пометун вважають інтерактивне навчання «моделлю, що передбачає сукупність часткових технологій, до яких належать інтерактивна технологія кооперативного навчання, технологія колективно-групового навчання, технології ситуативного моделювання, технологія опрацювання дискусійних питань» [4, с. 11].

Інтерактивна технологія кооперативного навчання передбачає, що організовується парна і групова робота здобувачів освіти. Інтерактивна технологія кооперативного навчання передбачає впровадження таких інтерактивних методів, як: «робота в парах» («один проти одного», «один – вдвох – всі разом», «думати, працювати в парі, обмінятися думками»), «ротаційні (змінювані) трійки», «два – чотири – всі разом», «карусель», «робота в малих групах», «синтез думок», «спільний проект», «коло ідей» (раунд робін, кругова система), «акваріум».

Технологія колективно-групового навчання передбачає одночасну спільну (фронтальну) роботу всієї здобувачів освіти і здійснюється через впровадження таких інтерактивних методів, як: «обговорення проблеми в загальному колі», «мікрофон», «незакінчені речення», «мозковий штурм», «навчаючи – учусь», аналіз ситуації (case-метод), «дерево рішень» та ін.

Технології ситуативного моделювання, що передбачає модель навчання у грі, тобто побудову навчального процесу за допомогою включення здобувача освіти у гру (передусім ігрове моделювання явищ, що вивчаються). Використання гри в навчальному процесі завжди стикається з протиріччям: навчання є завжди процесом цілеспрямованим, а гра за своєю природою має невизначений результат (інтригу). Тому завдання викладача при застосуванні гри у навчанні полягає у підпорядкуванні гри визначеній дидактичній меті. Учніма надається максимальна свобода інтелектуальної діяльності, яка обмежується лише визначеними правилами гри. Здобувачі освіти самі обирають власну роль у грі, висуваючи припущення про ймовірний розвиток подій, створюють проблемну ситуацію, шукають шляхи її розв'язання, беручи на себе відповідальність за обране рішення. Викладач в ігровій моделі виступає як: інструктор (ознайомлення з правилами гри, консультації під час її проведення), суддя-рефері (коректування і поради з розподілу ролей), тренер (підказки здобувачам освіти для прискорення проведення гри), головуючий, ведучий (організатор обговорення).

Технології ситуативного моделювання передбачає розігрування ситуації за ролями та впровадження таких інтерактивних методів, як: «рольова гра», «програвання сценки», «драматизація».

Технологія опрацювання дискусійних питань використовує дискусію як важливий засіб пізнавальної діяльності здобувачів освіти у процесі навчання. Технології опрацювання дискусійних питань передбачає впровадження таких інтерактивних методів, як: «займи позицію», «дискусія», «дискусія у стилі телевізійного ток-шоу», «дебати».

Отже, сутність інноваційного навчання полягає у тому, що освітній процес відбувається тільки шляхом постійної, активної взаємодії усіх здобувачів освіти. Це співнавчання, взаємонавчання (колективне, групове, навчання у співпраці), де і студент, і викладач є рівноправними, рівнозначними суб'єктами навчання, розуміють, що вони роблять, рефлексують з приводу того, що вони знають, уміють та здійснюють. Викладач в інтерактивному навчанні виступає як організатор процесу навчання, консультант, фасілітатор, який ніколи не «замикає» навчальний процес на собі. Головними в процесі навчання є зв'язки між студентами, їхня взаємодія та співпраця. Результати навчання досягаються взаємними зусиллями учасників процесу навчання, учні

беруть на себе спільну відповідальність за передбачає використання інноваційних методів результати навчання. Інноваційне навчання навчання.

Література

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад., голов. ред. В. Т. Бусел. Київ-Ірпінь : ВТФ «Перун», 2009. 1736 с. **2. Дичківська І. М.** Інноваційні педагогічні технології : навч. посіб. Київ : Академвидав, 2004. 352 с. **3. Проект Стратегії реформування вищої освіти** в Україні до 2020 року. URL: <http://mon.gov.ua/ua/pr-viddil/1312/1390288033/1415795124>. **4. Пометун О. І.** Інтерактивні методики та система навчання. Київ : Шк. світ, 2007. 112 с.

Шанін П. С.,

*магістрант факультету іноземних мов, КДПУ,
науковий керівник – канд. пед. наук, доцент Зоренко І. С., КДПУ,
м. Кривий Ріг*

ЛІНГВІСТИЧНА ПІДГОТОВКА ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА ГУМАНІТАРИЗАЦІЇ ВИЩОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

У статті розкрито цілі гуманітаризації вищої освіти та особливості лінгвістичної підготовки як важливої складової гуманітаризації вищої педагогічної освіти. Автор наголошує, що гуманітаризація освіти передбачає наповнення і доповнення освітньої програми гуманітарним змістом, що припускає включення в навчальний процес циклу гуманітарних дисциплін.

Ключові слова: гуманітаризація, підготовка, лінгвістична підготовка, заклад вищої освіти.

The article reveals the aims of the humanitarization of higher education as well as peculiarities of the linguistic training as an important component of the humanitarization of higher pedagogical education. The author emphasizes that the humanitarization of education counts on saturation and supplementation of the educational program with humanitarian content that admits inclusion of the humanities, in particular foreign languages, in the educational process cycle. Studying foreign languages provides mastering not only special knowledge and skills of speech but also understanding of the peculiarities of the national culture, statehood, social relations, norms of international and cultural communication.

Key words: humanitarization, training, linguistic training, institution of higher education.

В сучасних умовах гостро стає питання про формування культури спеціаліста, де поєднуються високий професіоналізм, інтелігентність, соціальна зрілість та творчість. Актуальність культурологічних аспектів всебічної підготовки сучасного спеціаліста визначається об'єктивними вимогами до якісних характеристик особистості та діяльності спеціаліста. У цьому контексті необхідно переосмислити зміст освіти і виховання спеціаліста, розробити та послідовно реалізувати гуманістичну та гуманітарну концепцію викладання.

Одним із засобів рішення проблеми формування гуманітарної культури у кожного випускника ЗВО є гуманітарна підготовка, яка дає майбутньому спеціалісту знання гуманітарних наук, стимулює розвиток спеціаліста як творчої особистості, формує мотивацію самоосвіти у гуманітарній сфері та потреби у безперервній освіті.

Мета статті – розкрити особливості лінгвістичної підготовки як важливої складової гуманітаризації вищої педагогічної освіти.

Наукові доробки Ю. Азарова, С. Архангельського, О. Вербицького, Б. Зеппі, П. Кандибовича, В. Лісовського, Є. Якуби та ін.

створили теоретичну та практичну базу для рішення актуальних проблем підвищення якості підготовки спеціаліста, гуманізації та гуманітаризації освіти.

На попередньому етапі процесу гуманітаризації вищої освіти існувало багато труднощів, які не вдавалось вирішувати якісно. Це стосується і іноземної мови як гуманітарної дисципліни. По-перше, дисципліна «Іноземна мова» не відображала у повній мірі гуманітарної проблематики підготовки сучасного спеціаліста. По-друге, була недосконала організація заходів з іноземної мови у позанавчальний час. По-третє, викладачі іноземних мов не бачили можливість у повному обсязі використати потенціал дисципліни як форму гуманітарної підготовки.

На сучасному етапі гуманітаризація вищої педагогічної освіти спрямована на те, щоб зупинити процес дегуманізації людини, що особливо актуально в сфері педагогічної освіти.

Гуманітаризація вищої освіти – це відображення в освітньому процесі гуманістичних тенденцій розвитку суспільства, в умовах котрого, людська особистість визнана найвищою цінністю, що є особливо актуальним в умовах сучасного техногенного розвитку людства.

Гуманітаризація передбачає зміну логіки самого навчального процесу. Навчальний процес повинен бути не метою, а приводом і умовою взаємодії безпосередніх учасників педагогічного процесу. Гуманітаризація – це перш за все діалогізація освіти. Лише у такому випадку освіта буде виконувати своє основне завдання – пристосування до культури, ажде, як вважав М. Бахтін, пристосуватися до культури – означає вступити у діалог соціальних мов і на основі цього зуміти сказати своє слово.

У процесі освіти людина не лише збагачується знаннями, вона повинна отримати можливість проявити все те, що закладено в ній природою, усвідомити себе як особистість і своє місце в культурі, до якої вона належить [2].

Під гуманізацією освіти слід розуміти створення соціально-ціннісної та морально-психологічної основи для стосунків між суб'єктами педагогічного процесу, здатної забезпечити становлення особистості того, хто навчається, де критерієм повинна бути міра індивідуального самовизначення.

Гуманітаризація освіти це наповнення і доповнення освітньої програми гуманітарним змістом, що припускає включення в навчальний процес циклу гуманітарних дисциплін. До гуманітарної підготовки відноситься вивчення іноземних мов, що має на увазі не тільки спеціальні знання та навички мовлення, а і розумінні особливостей національної культури, державності, суспільних відносин, норм міжнародного і культурного спілкування.

Аналіз наукової літератури з проблеми дослідження дає можливість виокремити цілі гуманітаризації вищої освіти.

1. Формування у студентів якостей особистості, необхідних для успішної майбутньої трудової діяльності, а також задоволення потреб саморозвитку, самовдосконалення і самореалізації. На заняттях з іноземної мови ця мета реалізується за допомогою активних методів навчання, таких як: підготовка і захист студентами проєктів, презентації, проведення рольових та ділових ігор.

2. Інтегрування особистості в національну і світову культуру, що реалізується шляхом вивчення країнознавчого курсу, у якій включені актуальні матеріали про життя України, Великобританії, Німеччини, США та інших країн, їх політичну і економічну систему, про системи державного устрою, звичаї та традиції. Студенти, засвоюючи мову, знаходять подібність і

розбіжність між рідною країною і країною, мова якої вивчається.

3. Забезпечення одержання студентом професії і відповідної кваліфікації. На заняттях з іноземної мови студенти читають автентичні оригінальні тексти зі спеціальності з метою вилучення інформації для використання її у практичних цілях у своїй майбутній професії, розвивають мовну та мовленнєву компетенцію, обговорюють питання, що стосуються їх професії, мають можливість побачити на практиці необхідність знання іноземної мови і можливість її застосування.

4. Сприяння взаєморозумінню і співробітництву між людьми, народами незалежно від расової національної, етичної, релігійної і соціальної приналежності з урахуванням розмаїтості світоглядних підходів і реалізації права студентів на вільний вибір думок і переконань. На заняттях іноземної мови відбувається формування у студентів толерантності через ознайомлення з іноземною культурою та традиціями шляхом залучення їх до Інтернет-проєкту, що передбачає одержання інформації за допомогою питань, що відправляються по E-mail у країну, що їх цікавить та надає можливість виявити розбіжність менталітетів.

Лінгвістична освіта в педагогічному закладі вищої освіти сприяє гуманітаризації професійного освіти і формуванню особистості майбутнього педагога за умови виділення в цьому процесі гуманітарної сутності й інтеграції дисципліни «Іноземна мова» з іншими гуманітарними і спеціальними дисциплінами. Ми поділяємо точку зору С. Ніколаєвої та О. Шерстюк і переконалися в тім, що «використання в процесі вивчення іноземної мови лінгвокраїнознавчого матеріалу перш за все, сприяє вихованню у студентів любові до мови, країни, мова якої вивчається, інтересу до традицій та культури даного народу» [1, с. 57]. Лінгвістична освіта буде відповідати цілям гуманітаризації вищого навчального закладу, якщо підбираються тексти, тематика яких відбиває інтересам студентів, якщо вони містять як гуманітарну, так і професійну інформацію.

Отже, лінгвістична підготовка є одним із пріоритетних форм гуманітарної підготовки у вищому навчальному закладі. Сукупність форм, методів та засобів дисципліни «Іноземна мова» стимулює розуміння студентами значення людських цінностей у сучасному світі, грає важливу роль у процесах гуманізації та гуманітаризації виховання і освіти.

1. Ніколаєва С. Ю., Шерстюк О. М. Сучасні підходи до викладання іноземних мов. *Іноземні мови*. 2011. № 1. С. 50–58. 2. Радзиняк Т. І. Процеси гуманізації та гуманітаризації в освіті. URL: onf.vntu.edu.ua/humed/2010/txt/radzinak.php.

Якименко О. В.,
учитель англійської мови,
НВК – академічний ліцей № 15,
м. Кам'янське

МОЛОДІЖНИЙ СЛЕНГ КАНАДСЬКОГО ВАРІАНТА СУЧАСНОЇ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

У статті розглянуто актуальність вивчення сленгу як поширеного молодіжного явища та інструменту вивчення мовленнєвої ситуації у світі. Проаналізовано специфіку молодіжного сленгу канадського варіанту сучасної англійської мови.

Ключові слова: канадизми, сленгізми, скорочення, неформальна лексика, комп'ютерний сленг, молодіжне спілкування, евфемізми, інтернет-листування.

The use of slang, especially by modern youth, is growing every year. As commonly used lexical units, they penetrate the society, attract special attention to themselves and are inherent to the communication of teenagers in all English-speaking countries. Slang words are required constant analysis and study by linguists in many countries. The youth slang of Canadian version of modern English language is distinguished by its flexibility, liveness and wit.

Key words: canadianisms, slang words, abbreviations; informal vocabulary, computer slang, youth communication, euphemisms, Internet-correspondence.

Відомо, що мова завжди відображає культурно-історичне тло епохи: вона зрозуміла тільки людям, які живуть у цей час. Сленг як поширене молодіжне явище стає надзвичайно перспективним для вивчення мовленнєвої ситуації у світі. Він жваво реагує на всі події, відображає нові явища, і сам змінюється разом з ними. Сленг став предметом наукового пошуку як зарубіжних вчених (І. Гальперин, Е. Партрідж, Г. Менкен, Дж. Б. Гріноу та Дж. Т. Кіттрідж, С. Робертсон), так і вітчизняних (Г. Судзіловський, О. Селіванова, Ф. Бацевич, Л. Ставицька, І. Щур).

Однією з перших дослідницьких робіт, присвячених сленгу, вважається праця Е. Партріджа. Під сленгом вчений розуміє «розмовне мовлення, що не апробується встановленими мовними нормами» [5].

Великий тлумачний словник сучасної української мови та сучасний словник іншомовних слів визначають сленг як «розмовний варіант професійного мовлення, жаргон; жаргонні слова або вирази, характерні для мовлення людей певних професій або соціальних прошарків, які, проникаючи в літературну мову, набувають емоційно-експресивного забарвлення» [3].

Таким чином, з певністю можна сказати, що сленг не є форма існування мови, але це одна з її динамічних, нестійких, перехідних і гумористичних особливостей сьогодення.

Канадизмами насичене усне мовлення мешканців Канади. Лексичні одиниці, що входять

до складу сленгу, є канадизмами нелітературної лексики (наприклад, dew-worm – земляний черв'як). Канадизми – марковані елементи сучасної літературної англійської мови в Канаді, які вперше виникли в цій англійській країні, але не ввійшли до складу загально англійської лексики.

Для канадського молодіжного сленгу типовою є мовна ситуація, коли лексичні одиниці сленгу підвищують свій статус і переходять у стандартну американську англійську: bamboozle – обман; buddy – друг; flimflam – дурниця; hoodlum – хуліган.

Відомо, що канадський варіант англійської у своїй основі є англійською мовою. Він має ідентичну граматичну і лексичну структуру, проте відрізняється від літературної англійської особливостями вимови, лексики, морфології та синтаксису. Такі особливості стають нормою, закріпленою у канадському варіанті мови. Крім того, в результаті змішування англійської мови із мовою населення Канади, виникає інша мова – сленгова. Вона все частіше стає засобом спілкування між іммігрантами та населенням Канади.

Канадській молоді вже вдалося ввести власні правила листування мовою сленгу в соціальні мережі. Аббревіатури в Інтернет – листуванні підлітків Канади – найбільш інтерактивна форма віртуальної комунікації. Проаналізовано, що особливості аббревіатур, які виникають під час

комунікації в мережі світової павутини залежать від самих юних комунікантів та сфери їх спілкування.

Безумовно, що молодіжний сленг – лексика розмовного типу, яка належить до таких сфер спілкування: 1) соціально-побутової: try to dialog him 2) сімейної: Who wears the pants in the house? 3) професійно-трудова: I'm afraid to get the ax; 4) соціально-культурної: This hotel is too rich for my blood; 5) шоу-бізнесової: He's a big noise.; 6) студентської: He's our double-dome.; 7) громадської діяльності: I'll put in a plug for you.; 8) ігор та захоплень: I enjoy watching B-ball.; 9) військової: flyboy [1]. Канадські підлітки використовують свідомо сленг у розмовному мовленні в суто стилістичних цілях: для створення ефекту новизни, незвичайності, для надання висловленню конкретності, жвавості й виразності.

Серед канадської молоді популярним є також вживання власних назв сленгу:

- 1) John Hop – a police officer;
- 2) the Big Apple –the nickname for New York City;
- 3) the Big Score-success;
- 4) Jesus boots or Jesus shoes –Men's sandals worn by hippies;
- 5) Mr. Black – night;
- 6) Peter Jay –policeman;
- 7) Elvis – man's haircut [1].

Метафоричне переосмислення також посідає центральне місце у сленговому словотворі канадської молоді. Деякі приклади такого сленготворення [8]:

- 1) snowbirds (people who travel to the south during the cold winter);
- 2) keener (the name of the «prep»);
- 3) lines (small country roads);
- 4) beanie (a cap of the first-year student);
- 5) skrilla (cash);

- 6) four-eyes (a man who wears spectacles);
- 7) sea gull (a sailor's wife);
- 8) birdcage (hostel of the students);
- 9) turkey (a fool);
- 10) bird man (pilot).

Багато сленгових одиниць утворилися шляхом ущільнення [7]:

- 1) Кінцеве ущільнення: graf-graffiti; hero-heroin; cig-a cigarette;
- 2) Ініціальне ущільнення (афреза): goo-a kangaroo;
- 3) Серединне ущільнення (синкопа): specs-spectacles; McD's-McDonald's.

У XXI столітті у Канаді молодь почала широко використовувати евфемістичні сленгові аббревіації (евфемізми) або складні сленгові аббревіації – слова, у яких аббревіатурою є перша літера, що вважається словом-табу: A-day – 21 April 1996; B-ball –basketball; V-ball – volleyball; B-girl – bargirl.

Таким чином, сучасний канадський сленг – надзвичайно новий і багатий пласт лексики. Метафоричну, свіжу, іронічну та експресивну мову швидко сприймає молодь, що дає їм змогу створити неформальну атмосферу у спілкуванні. Також можна зазначити, що найбільш уживаними під час комунікації в соціальних мережах серед канадської молоді виявились аббревіатури, сленгові одиниці, які належать до щоденних ситуацій, їжа і професійна сленгова лексика. З кожним днем англійська мова доповнюється все новими й новими сленговими словами і виразами, які відрізняються за своєю будовою і семантикою. Тому інтерес до вивчення величезної кількості сленгів англійського походження в листуванні серед молоді у світовій мережі Інтернет не втрачається, а продовжується. Сучасні лінгвісти займаються не лише вивченням писемної мови, але і дослідженням та аналізом фактів мови в живому спілкуванні.

Література

1. Матюшков В. С. Dictionary of Slang in North America, Great Britain, Canada and Australia. Словарь английского сленга. Особенности употребления сленга в Северной Америке, Великобритании, Канады и Австралии. Москва : Флинта : Наука, 2002. 176 с.
2. Селіванова О. О. Лінгвістична енциклопедія. Полтава : Довкілля, 2011, 844 с.
3. Сучасний тлумачний словник української мови : 60 000 слів / уклад. Н. Кусайкіна, Ю. Цибульник. Хпрквів : ВД «Школа», 2012. 784 с.
4. Тищенко О. Мова інтернет-спілкування : стиль, норма, освіта. – Слово : [б.в.]. С. 35–39.
5. Partridge E. Slang Today and Yesterday : [б.в.]. 1979 р.
6. Волошин Є. П. Аббревіатури в лексичній системі англійської мови : дис. канд. філол. наук. Москва. 2005. С. 12.
7. Потятиник У. О. Соціолінгвістичні та прагматистичні аспекти функціонування сленгової лексики (на матеріалах періодики Канади) : автореф. дис. канд. філол. наук : 10.02.04. Львів, 2003. 246 с.
8. Кондратюк О. В. Молодіжний сленг у сучасній періодиці: <http://www.ji.lviv.ua/n38texts/>.
9. Молодіжний сленг як мовне явище : <http://www.ji.lviv.ua/n38texts/kondratyuk>.
10. The Online Slang Dictionary (American, English, and Urban). URL: <http://www.onlineslangdictionary.com>.

РОЗДІЛ 2

ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ – ПРІОРИТЕТНИЙ НАПРЯМ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ

Білоус О. С.,

канд. пед. наук, доцент, КДПУ

Кравчук І. В.,

магістрант кафедри педагогіки, КДПУ

м. Кривий Ріг

СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ «ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ» У ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІЙ ЛІТЕРАТУРІ

У статті розкрито сутність та зміст поняття «дистанційне навчання» у психолого-педагогічній літературі. Визначено роль дистанційного навчання, яке у даний час є інноваційною формою навчання, має свої особливості, забезпечує розвиток творчої та особистісної складової освітнього процесу.

Ключові слова: дистанційна освіта, дистанційне навчання, інноваційно інформаційні технології.

In this article it is revealed the definition of «distance learning», which is currently an innovative form of education, has its own characteristics (features), provides the development of creative and personal component of the educational process. Particular attention is paid to the disclosure of the essence and content of the «Distance learning concept» in the psychological and pedagogical literature.

Key words: distance education, distance learning, innovative information technologies.

За останні роки в освітній галузі відбуваються глобальні структурні зміни, які зумовлені впливом Інтернету на всі сфери діяльності суспільства.

Основою удосконалення в системі освіти є нові інформаційні технології (далі – НІТ). Людина і суспільство мають справу з новими технологіями та знаннями. Особливі надії покладаються на дистанційне навчання (далі – ДН), із впровадженням якого в різних освітніх закладах постійно уточнюється і вдосконалюється поняття «дистанційна освіта» (далі – ДО).

Однією з причин розрізнення поняття «дистанційне навчання» є плутанина термінів та відсутність базових визначень. Протягом останніх 15-20 років з'явилися не менше тридцяти термінів-еквівалентів. До них можна віднести: «викладання на відстані (teaching at a distance)», «діалогове/онлайн навчання (online learning)», «ресурсно-орієнтоване навчання (resource-based learning)», «мережеве навчання (network learning)», «відкрите навчання (open learning)», «електронне навчання (e-learning)», «безперервне навчання (continuous learning)», «навчання протягом всього життя (life-long learning)», «змішане навчання (blended learning)», «віртуальне навчання (virtual learning)», «дистанційна освіта (distance/distant education)». Деякі з перелічених видів навчання є близькими за змістовною характеристикою, інші роблять додатковий наголос на різних рисах та цільових орієнтирах.

Розібратися в різноманітті термінології досить складно. Спробуємо дати характеристику сутнісних особливостей поняття «дистанційне навчання».

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано вирішення даної проблеми.

Психолого-педагогічні аспекти дистанційного навчання досліджують Р. Гуревич [1], Є. Долинський [2], О. Кареліна [3], З. Курлянд, Ю. Овод [4], В. Олійник [5; 6], П. Стефаненко [7] Р. Хмелюк, Р. Шаран [8] тощо.

Мета статті – охарактеризувати сутність поняття «дистанційне навчання» у психолого-педагогічній літературі.

Наприкінці 1960-х і на початку 1970-х рр. почали використовувати спочатку термін викладання на відстані (teaching at a distance), а потім дистанційна освіта, дистанційне навчання (distance education, distance learning).

Останнім часом в Україні замість терміна ДН використовується популярний за кордоном термін електронне (дистанційне) навчання. Електронне навчання (e-learning) – це інтерактивне навчання, при якому навчальний матеріал (learning content) доступний в діалоговому режимі (on-line), і яке забезпечує автоматичний зворотній зв'язок з навчальною діяльністю студента.

Згідно з дослідженням Шаран Р. ДН – це самостійна педагогічна технологія, основою якої є самостійна робота студентів (керована, дидактично забезпечена та контрольована); із

застосуванням у навчанні сучасних комп'ютерів, ІТ, телекомунікаційних мереж, засобів зв'язку [8].

Долинський Є. характеризує ДН як форму здобуття освіти, поряд з очною та заочною, за якої в освітньому процесі використовуються кращі традиційні та інноваційні засоби, а також форми навчання, засновані на комп'ютерних і телекомунікаційних технологіях [2].

Овод Ю. розглядає ДН як технологію, яка поєднує традиційні та інноваційні засоби та форми навчання, включає принципи відкритого навчання і базується на комп'ютерних та телекомунікаційних технологіях [4].

Кареліна О., досліджуючи формування умінь з ІТ у процесі ДН студентів вищих економічних навчальних закладів, дає таке його визначення – це гуманістична особистісно орієнтована форма навчання, основою якої є цілеспрямоване, мотивоване учіння і спілкування студентів з викладачем та між собою засобами сучасних ІТ [3].

У навчальному посібнику «Педагогіка вищої школи», авторів: Курлянд З., Хмелюк Р., Семенова А. та ін. дається таке визначення ДН – це універсальна гуманістична форма навчання, що базується на використанні можливостей широкого спектра традиційних, нових інформаційних телекомунікаційних технологій (ІТТ) і технічних засобів, які створюють для користувача умови вільного вибору дисциплін, ділового обміну з викладачем без урахування відстані та часу [9].

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок у даному напрямку. Сьогодні ДН розглядається як ефективний засіб забезпечення неперервності освіти.

На сучасному етапі інноваційною формою навчання є «дистанційне навчання», яке

забезпечує розвиток творчої та особистісної складової освітнього процесу, має низку особливостей та може застосовуватися у всіх видах освітньої практики. В цих умовах основою навчального процесу є цілеспрямована і контрольована інтенсивна самостійна робота студента, який навчається в зручному для себе місці, за індивідуальним розкладом та з можливістю контакту з викладачем за допомогою різноманітних технічних засобів.

ДН дозволяє використовувати весь об'єм навчального матеріалу і пропонує студентам доступ до самоосвіти з одночасною можливістю отримання консультацій викладача і контролю результатів роботи. Основою здійснення ДН є комунікація між головними діючими особами навчального процесу: студентом та викладачем.

Отже, у сучасній системі організації навчання у вищих навчальних закладах застосування технологій дистанційного навчання є невід'ємною складовою для забезпечення якісної освіти. Використання дистанційних технологій розкриває можливості позитивного впливу на підвищення рівня якості освіти, забезпечує реалізацію потреб майбутніх фахівців в освітніх послугах, підвищує професійну мобільність та активність.

Доцільні напрями подальших розвідок полягають у розробці методичних рекомендацій щодо використання інформаційних технологій навчання студентів відокремленого структурного підрозділу «Криворізький фаховий коледж Національного авіаційного університету» під час вивчення навчальної дисципліни «Комп'ютерні мережі».

Література

1. Гуревич Р. С., Гороль П. К., Коношевський Л. Л. Сучасні інформаційні засоби навчання. Київ : Освіта України, 2007. 536 с. URL: http://ito.vspu.net/el_ppz/files/Konoshevskiy/sitn.pdf, 15.01.2021р.
2. Долинський Є. В. Формування комунікативної компетентності майбутніх перекладачів з використанням технологій дистанційного навчання : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Хмельницький, 2012. 280 с.
3. Кареліна О. В. Формування умінь з інформаційних технологій у процесі дистанційного навчання студентів вищих економічних навчальних закладів : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Тернопіль, 2005. 215 с.
4. Курлянд З. Н., Хмелюк Р. І., Семенова А. В. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. Київ : Знання, 2005.
5. Овод Ю. В. Підготовка майбутніх соціальних педагогів до професійної діяльності засобами дистанційного навчання : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Хмельницький, 2012. 200 с.
6. Олійник В. В. Дистанційне навчання в післядипломній педагогічній освіті: організаційно-педагогічний аспект : навч. посіб. Київ : ЦППО, 2001. 148 с.
7. Олійник В. В., Биков В. Ю., Гравіт В. О., Кухаренко В. М., Жук Ю. О., Антошук С. В., Кліменко А. Л., Сябрук Т. І. Підвищення кваліфікації керівників освіти за дистанційною формою навчання. Київ : Логос, 2006. 408 с.
8. Стефаненко П. В. Теоретичні і методичні засади дистанційного навчання у вищій школі : дис. ... доктора пед. наук : 13.00.04. Київ, 2002. 492 с.
9. Шаран Р. В. Професійна підготовка магістрів інформаційних технологій в системі дистанційної освіти США : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Тернопіль, 2010. 249 с.

РОЛЬ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПРИ ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦЯ МЕДИЧНОЇ ГАЛУЗІ

У статті обґрунтовано необхідність формування та розвитку інформаційно-комунікаційної компетентності здобувача освіти в період навчання в медичному закладі. Наголошено на важливості застосування інформаційних технологій в медичній сфері.

Ключові слова: інформаційно-комунікативна компетентність, інформаційні технології, комп'ютерні технології.

The article substantiates the need for the formation and development of information and communication competence of the student during his studies at a medical institution.

Key words: information and communication competence, information technologies, computer technologies.

В умовах сьогодення ми спостерігаємо впровадження комп'ютерних технологій в усі сфери життя людини. Цифрова техніка використовується в сферах обслуговування населення, в навчанні, професійній діяльності. В навчальному процесі впроваджуються комп'ютерні дисципліни, або їх елементи при підготовці фахівців різних спеціальностей, при проведенні контролю знань та в управлінні учбовим процесом і оформленні документації.

Професіоналізм працівника медичної сфери починається з формування відповідних компетентностей в процесі навчання. На набуття компетентностей впливає вибір форм і методів організації освітньої діяльності, педагогічні технології. Обираючи ту чи іншу технологію педагог має враховувати освітні потреби, вікові особливості сприймання, обробки інформації, профіль підготовки здобувача освіти.

В умовах проведення медичної реформи заклади потребують універсальних спеціалістів, які мають глибокі фахові знання, вміють надавати кваліфіковану допомогу та володіють інформаційно-комунікативними компетентностями, а отже і цифровими технологіями.

Інформаційно-комунікативна компетентність є в переліку основних, які повинен набути студент на заняттях інформатики.

В педагогічній літературі немає єдиного визначення терміну інформаційно-комунікативна компетентність. Це поняття досить багатогранне і багатокомпонентне. О. Зайцева зазначає, що інформаційно-комунікативна компетентність – це освіта на основі інтеграції теоретичних знань, практичних умінь в області інноваційних технологій і певного набору особових якостей [1]. А. Семенов вважає, що це уміння вирішувати завдання з використанням інформаційно-

комунікаційних технологій. На думку Н. Морзе, компетентність включає знання, уміння, навички [3], а також здатність орієнтуватись в інформаційному просторі [2].

Основними напрямками формування даної компетенції є інформаційна й медіа-грамотність, вміння працювати з текстовими, табличними редакторами, з базою даних, безпечна робота в мережі Інтернет, включаючи захист даних.

Інформаційно-комунікативна компетентність передбачає володіння інформаційними технологіями, вміння аналізувати та систематизувати інформацію відповідно до цілей і завдань педагогічного процесу, чітко висловлюватися та зрозуміло пояснювати, враховуючи життєвий досвід та вік тих, хто навчається.

Проблемою формування інформаційно-комунікативної компетентності в умовах інформатизації освітньої галузі є надшвидкий темп розвитку цифрових технологій, широкий спектр програмного забезпечення для роботи з даними, інформаційна булімія. Все це сприяє ускладненню отримання ґрунтовних знань в певній сфері діяльності.

Мета статті – теоретично обґрунтувати необхідність формування інформаційно-комунікативної компетентності при підготовці фахівця медичної галузі

Найбільш ефективним способом вирішення означеної проблеми є створення інформаційно-комунікативного середовища, яке буде направлено на:

- адаптацію інформаційних технологій до мети і цілей навчального процесу;
- освоєння викладачами інформаційного простору;
- підвищення рівня підготовки фахівців за рахунок покращення технологій навчання з

метою реалізувати освітні програми, використовуючи ІКТ;

- створення умов для перепідготовки педагогічних та адміністративних кадрів для подальшого використання ними ІКТ в навчальному процесі;
- формування у студентів навичок обробки інформації, її аналізу та вміння застосовувати набуті знання в подальшій професійній діяльності;
- автоматизація окремих видів навчальної діяльності освітніх дисциплін;
- створення умов для використання глобальної мережі Інтернет.

Досліджуючи інформаційно-комунікативну компетентність можна виділити наступні компоненти: когнітивний, ціннісно-мотиваційний, рефлексивний, технологічний, інформаційний, комунікативний

Перераховані компоненти не існують окремо одна від одної, а знаходяться в тісному зв'язку між собою.

Формування інформаційно-комунікативної компетентності у майбутніх медичних фахівців здійснюється через критерії вищезазначених компонент. До таких критеріїв слід віднести: комп'ютерну грамотність, комунікаційні знання, особливості створення цифрового продукту, налаштування безпеки пристроїв, впровадження в практичну діяльність через розв'язання практичних задач.

Цифрова підготовка студентів-медиків не обмежується лише роботою з текстовими документами, а має на меті підготувати універсального користувача, який здатний самостійно вирішити базове завдання в сфері ІТ-технологій.

Вивчаючи курс інформатики в медичному навчальному закладі, вказані компетентності розглядаються з метою ефективного використання інформаційно-комунікативних технологій в навчальній, професійній діяльності та в повсякденному житті; розвиваються вміння для самостійного опанування програмних засобів з метою подальшого ефективного застосування набутих компетентностей для розв'язання завдань щодо отримання, опрацювання, збереження відомостей та даних, які пов'язані з майбутньою діяльністю в умовах інформаційного суспільства.

Для регульованого впровадження ІКТ в освітній процес на державному рівні мають бути чітко визначені вимоги до компетентності освітян, а також оновлено та модернізовано програму післядипломної освіти з урахуванням розвитку інформаційно-комунікативних технологій. Мотивація до навчання, орієнтація в інформаційному просторі, наявність апаратних пристроїв та відповідного програмного забезпечення, участь у спільнотах, тренінгах та семінарах, створення загальних репозиторіїв, медіатек освітніх електронних ресурсів забезпечать розвиток інформаційно-комунікативної компетентності медичного спеціаліста і особистості взагалі.

Необхідно вказати, що формування інформаційно-комунікативної компетентності не може здійснюватися в межах однієї дисципліни. Це тривалий процес і клопітна робота, яка вимагає постійної уваги і удосконалення дій протягом всього періоду навчання на всіх циклах підготовки майбутнього фахівця.

Цифрові досягнення в сфері інформаційних технологій урізноманітнюють навчання та активізують пізнавальну діяльність студентів. Нові форми подання інформації скорочують час потрібний на її опрацювання, що в результаті призводить до отримання більшого об'єму знань в певній галузі.

Використання на заняттях наочності у вигляді презентації, відеофрагментів, інтерактивних вправ, групова робота сприяє формуванню власних поглядів та оцінок на події, інтеграція знань та вмінь призводить до формування більш високого рівня компетентності майбутнього фахівця.

Інформаційні технології в медичній сфері використовуються на кожному етапі проведення обстеження. Оформлення амбулаторної карти, ведення бази даних пацієнтів, видача направлення та проведення дослідження, призначення лікування та виписки з історії хвороби, – всі вказані завдання потребують наявності комп'ютера, а отже і фахівця, який має відповідні компетентності. Саме навчальний заклад і покликаний сформувати професійні та інформаційно-комунікативні компетентності здобувача освіти, щоб сприяти подальшому розвитку спеціаліста та медичної галузі в цілому.

Література

1. Зайцева О. Б. Формирование информационной компетентности будущих учителей средствами инновационных технологий : автореф. дис. ... канд. пед. наук : Брянск, 2002. 19 с.
2. Морзе Н.В. Впровадження інформаційнокомунікаційних технологій у навчально-виховний процес закладів ПТО : метод. посіб. Київ : Арт Економі, 2011. 168 с.
3. Морзе Н. В. Компетентнісні завдання як засіб формування інформатичної компетентності в умовах неперервної освіти. *Інформ. технології в освіті* : зб. наук. пр. 2010. Вип. 6. С. 23–31.

Король А. М.,
канд. пед. наук, доцент, КДПУ
Кравчук І. М.,
магістрант кафедри педагогіки, КДПУ,
м. Кривий Ріг

СУЧАСНІ ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

У статті розглянуто роль використання сучасних інформаційних технологій в освітньому процесі при підготовці фахівців. Наголошено на важливості оптимального поєднання технічних можливостей комп'ютера і відповідних педагогічних програмних засобів, як умови розробки змісту, методичного забезпечення і організації інформаційно-технічної підготовки в професійних навчальних закладах, що спрямована на вирішення проблеми навчання в професійній підготовці здобувачів освіти.

Ключові слова: інформаційні технології, інноваційні технології, інформаційні комп'ютерні технології, технології мультимедіа, освітня система, професійна освіта.

In the article it is considered the use of modern information technologies in the educational process in the training of specialists. It is indicated that the optimal combination of computer's technical capabilities and the corresponding pedagogical software, allows you to develop the content, methodological support and organize information and technical training in vocational (professionals) schools which is aimed at solving the problem of learning in the professional training of students.

Key words: information technologies, innovative technologies, information computer technologies, multimedia technologies, educational system, vocational (professional) education.

Актуальність обраної теми пояснюється бурхливим розвитком останнім часом електронних обчислювальних систем, глобальних комунікаційних мереж. Також активно розвивалися засновані на них електронні інформаційні технології, наростав їх вплив у всіх сферах діяльності людини, в тому числі в освіті.

Орієнтація на інноваційні технології в сфері навчання, сучасна матеріально-технічна база, високопрофесійний професорсько-викладацький склад все це направлено на випуск грамотних фахівців, які мислять прогресивно і творчо вирішуючи поставлені завдання. Основна освітня цінність інформаційних технологій в тому, що вони дозволяють створити більш яскраву інтерактивну середу навчання з необмеженими можливостями, опиняються в розпорядженні викладачів і здобувачів освіти.

Переваги інформаційних комп'ютерних технологій в порівнянні з традиційними різноманітні. Крім можливості більш ілюстративного, наочного подання матеріалу, ефективної перевірки знань і всього іншого, до них можна віднести різноманіття організаційних форм в роботі здобувачів освіти, методичних прийомів в роботі викладача. На відміну від звичайних технічних засобів навчання інформаційні технології дозволяють не тільки наситити здобувача освіти великою кількістю знань, але і розвинути інтелектуальні, творчі здібності, їх вміння самостійно здобувати нові

знання, працювати з різними джерелами інформації.

При впровадженні інформаційних технологій в навчальний процес кращими в наших умовах виявилися заняття, на яких комп'ютер використовується в демонстраційному варіанті. Заняття зі спеціальних дисциплін відрізняються складністю використовуваного обладнання. І тому використання комп'ютерних навчальних програм на даних заняттях актуальні, перш за все, через можливість спостереження таких процесів і явищ, які або неможливо провести в кабінеті, або неможливо спостерігати та важко уявити, зрозуміти. Здобувачі освіти з образним мисленням важко засвоюють технологію виробництва тому, що вони без картинки взагалі не здатні зрозуміти процес, вивчити явище. А здобувачі освіти з теоретичним типом мислення нерідко відрізняються формалізованими знаннями. Для них комп'ютерні програми з можливістю управління процесами, рухливими графіками, схемами це додатковий засіб розвитку образного мислення.

Обидва види мислення однаково важливі для вивчення спеціальних дисциплін. Навчання з використанням інформаційних комп'ютерних технологій є не тільки повідомлення певних знань здобувачами освіти, а й розвитком у них пізнавальних інтересів, творчого ставлення до справи, прагнення до самостійного «добування» і збагачення знань і умінь, застосовуючи їх у своїй практичній діяльності. Інтерес до читання

додаткової літератури, відвідування бібліотек у здобувачів освіти не спостерігається, а звідси, виконання самостійної роботи залишає бажати кращого. На заняттях з використанням комп'ютера здобувачі освіти більше стимулюються до посидючості і уваги. При роботі на комп'ютері розвиваються всі види пам'яті. Комп'ютер привчає до самонавчання і самовиховання. За останній час розроблені та випущені різні програми: навчальні, контролюючі (тести), а також електронні підручники, довідники.

Науково-технічний прогрес, розвиток сучасної комп'ютерної та телекомунікаційної техніки, здатної обробляти і представляти різні типи інформації, впровадження сучасних мультимедійних систем і технологій в практику вищих навчальних закладів (ВНЗ), змінює підходи до організації освітньої діяльності, інтенсифікує процес підготовки фахівців у ВНЗ. Однією з найважливіших проблем навчання є ефективне представлення навчальної інформації. Сучасні мультимедійні технології дозволяють вирішити цю проблему. Поняття мультимедіа охоплює широкий спектр значень: це і технологія створення, і сам продукт, і технологічне забезпечення, і, в підсумку, якісно новий вид інформації, що включає в себе всі відомі види інформації. Принцип наочності в навчанні є основним принципом дидактики. Однак сьогодні, в зв'язку з технічним прогресом і розвитком мультимедійних можливостей засобів навчання, у цього «золотого правила» розширилися можливості для найбільш повної його реалізації, традиційні методичні уявлення про наочності, ілюстрації збагачуються, зазнаючи корінні зміни в значенні. Очевидно, що мультимедіа використовується для посилення наочності заняття, але при цьому не слід забувати, що в більшості випадків електронний посібник служить саме візуальної (звуковий) ілюстрацією вербальної навчальної інформації.

У наявних на сьогоднішній день дослідженнях використання мультимедіа можна виділити наступні проблеми:

- при використанні мультимедіа не враховуються персоніфіковані стилі навчання;

- не враховуються комунікативні або соціально-пізнавальні аспекти навчання;
- введення різних типів медіа-впливу (серед яких звук, графіка, відео, анімація) не завжди вирішує проблему поліпшення сприйняття, розуміння і запам'ятовування інформації, а часом заважає за рахунок зашумлення каналів сприйняття здобувачами освіти;
- використання мультимедіа як нового дидактичного засобу в традиційних системах навчання не дозволяє оптимально реалізувати освітній і розвиваючий ресурс мультимедіа.

Таким чином, на зміну традиційним технологіям навчання мають надійти нові інформаційні розвиваючі педагогічні технології. З їх допомогою на заняттях повинні реалізуватися такі педагогічні ситуації, діяльність викладача і здобувача освіти, у яких засноване використання сучасних інформаційних технологій, і носить дослідницький, евристичний характер. Для успішного впровадження цих технологій викладач повинен мати достатні навички користування комп'ютером, володіти вміннями планувати структуру дій для досягнення мети виходячи з фіксованого набору засобів; описувати об'єкти і явища шляхом побудови інформаційних структур; проводити і організовувати пошук електронної інформації; чітко і однозначно формулювати проблему, задачу, думку та ін.

Практичне впровадження комп'ютерних технологій в навчальний процес можливо тільки при наявності позитивного ставлення педагогів і здобувачів освіти до питання застосування комп'ютера. В іншому випадку ніякі заклики та демонстрація роботи обчислювальної техніки в навчальному процесі не зможуть привести до бажання її використовувати.

Тому важливим є створення на заняттях атмосфери, що сприяє формуванню у здобувачів освіти позитивних мотивів до використання персональних комп'ютерів в пізнавальній діяльності. Застосовувані на заняттях комп'ютерні програми повинні бути технологічно доступні для здобувачів освіти і більш ефективні в даний момент, ніж інші навчальні засоби.

Література

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел, Київ : Ірпінськ, ВТФ «Перун», 2001, 1440 с.
2. Козлакова Г.О. Теоретичні і методичні основи застосування інформаційних технологій у вищій технічній освіті : монографія, Київ : ІЗМН, ВППОЛ, 1997, 180 с.
3. Лавриненко В.А. Комп'ютерні технології : Впровадження в навчальний процес. *Освіта*. 2002. № 18–19, С. 7–10.

Лисакова В. Ю.,
Криворізька педагогічна гімназія,
м. Кривий Ріг

ПЕРЕВІРКА ДОМАШНЬОГО ЗАВДАННЯ З ІНФОРМАТИКИ ПІД ЧАС ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

У статті розглянуто можливі варіанти перевірки домашнього завдання з інформатики під час дистанційного навчання, зокрема з використанням платформи «Моя школа». Акцентовано увагу на важливості налагодження зворотного зв'язку між вчителем, учнем і його батьками, особливо під час реалізації дистанційного навчання.

Ключові слова: домашнє завдання, інформатика, система «Моя школа», перевірка.

The article considers possible options of checking homework on computer science during distance learning, using the «My School» platform.

Key words: homework, computer science, «My school», checking.

В умовах пандемії дистанційне навчання учнів вийшло на перший план. Вчителі, зокрема й інформатики, почали шукати нові можливості та варіанти перевірки домашнього завдання, роль якого в процесі такого навчання складно переоцінити. Перед адміністраціями закладів стояло питання вибору єдиної платформи для організації дистанційного навчання школярів. У Криворізькій педагогічній гімназії з цією метою було обрано систему «Моя школа» [1].

Проблемою організації та перевірки домашньої роботи учнів займалися такі дослідники, як Я. Коменський, А. Дістервег, В. Паламарчук, Н. Волкова, С. Баранов та ін. Причому її вирішення розглядалося в більшій мірі в площині очного навчання.

Мета статті – розглянути можливі варіанти перевірки домашнього завдання з інформатики під час дистанційного навчання, зокрема з використанням платформи «Моя школа».

Від тих способів і форм перевірки домашнього завдання, які оберє вчитель, багато в чому залежить регулярність і якість його виконання учнем. Найчастіше додому з інформатики задається повторення теорії та невелике практичне завдання.

Для перевірки засвоєння теоретичного матеріалу можна використовувати вже готові тести, розміщені на порталах «На урок» [2], «Всеосвіта» [3] тощо. На цих сайтах можна налаштувати (рис. 1): дату і час виконання домашнього завдання, кількість спроб та порядок запитань. Також його можна відредагувати, додавши свої запитання або взагалі весь тест створити самому. Вчитель отримує всі відомості про результати учнів, що проходили таке тестування.

Алгоритми та виконавці

Рис. 1. Налаштування параметрів домашнього завдання на порталі «На урок»

Також тестування можна проводити із використанням Google Forms та інших сервісів. Щоб узагальнити теоретичний матеріал можна пропонувати учням зробити «хмаринки слів» з основних понять теми. Таке завдання дозволить уникнути списування, але його треба буде перевіряти вручну.

Оскільки під час дистанційного навчання потрібно також перевіряти файли з виконаним практичним завданням, то, в першу чергу, треба подбати про те, щоб всі надіслані файли зберігалися в одному місці. Також потрібно забезпечити зворотній зв'язок з учнями, щоб всі їх помилки були проаналізовані, прокоментовані та виправлені.

Для цього доцільно створити Google форму, в запитаннях якої передбачити відповідь у вигляді прикріпленого файлу чи файлів. Тоді всі надіслані відповіді зберігатимуться на Google Диску вчителя. Щоб оцінити таку роботу педагогу потрібно обрати вкладку «окремий респондент», відкрити та переглянути файл. Також до оцінки можна додати коментар, в якому вказати зроблені помилки.

Одержані бали учні можуть побачити відразу, тільки якщо це тестова робота. За практичні завдання лист з оцінкою та коментарем до неї

школяр отримає лише після перевірки вчителем вручну.

Полегшити роботу педагога можна використавши можливості порталу «Моя школа». Зокрема, виконане домашнє завдання (файл з практичною роботою) школярі мають надсилати вчителю зі своєї учнівської сторінки в даній системі. Весь список отриманих файлів зберігається згідно дати уроків у вкладці «Оцінка домашньої роботи» (рис. 2). Для перевірки вчителю треба завантажити файл на свій комп'ютер. Натиснувши «Текст» можна додати коментар до виставленої оцінки. І що важливо, отриманий учнем бал відразу буде відображений в електронному журналі вчителя, в електронному щоденнику учня та в електронному кабінеті батьків. Таким чином вчителю не потрібно виконувати подвійної роботи, як у варіантах, що розглянуті попереду.

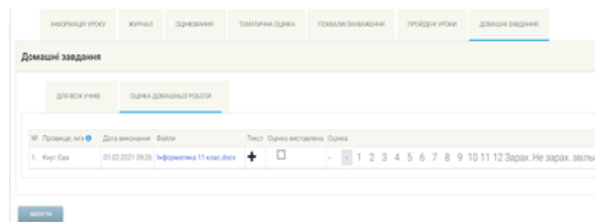

Рис. 2. Знімок екрану оцінка домашньої роботи в системі «Моя школа»

Чітко продумане домашнє завдання надає можливість вчителю гармонійно пов'язати декілька уроків в єдину систему, формувати в учнів вміння і навички самостійної праці, прийомів самоорганізації й самоконтролю. При дистанційному навчанні важливо передбачити ще й зручний спосіб його перевірки. Все це можна отримати, використовуючи портал «Моя школа». Також в системі налагоджений зворотній зв'язок між вчителем, учнем і його батьками, що саме для дистанційного навчання є одним з ключових моментів.

Напрямки подальших досліджень вбачаємо в розробці проведення віртуальних уроків в системі «Моя школа».

Література

1. **Моя школа.** URL: <https://moiashkola.ua>.
2. **Освітній проект «На урок».** URL: <https://naurok.com.ua>.
3. **Спільнота активних освітян.** Всеосвіта. URL: <https://vseosvita.ua/>.

Свідзінська Т. П.,
вчитель фізики гімназії № 56,
м. Кривий Ріг

ВПРОВАДЖЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ЯК ЗАСОБУ ПІДВИЩЕННЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ УЧНІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ФІЗИКИ

У статті розкрито сутність понять «технології навчання», «інформаційно-комунікаційні технології», «пізнавальна активність учнів» та особливості використання інформаційно-комунікаційних технологій як засобу підвищення пізнавальної активності здобувачів освіти.

Ключові слова: технології навчання, інформаційно-комунікаційні технології, пізнавальна активність здобувачів освіти.

The article reveals the essence of such concepts as «learning technologies», «information and communication technologies», «cognitive activity of pupils» and it highlights the peculiarities of using information and communication technologies as a way of increasing the cognitive activity of learners.

Key words: learning technologies, information and communication technologies, cognitive activity of learners.

Орієнтація на прискорення економічного зростання України, гуманізація та демократизація суспільного життя, обсяг інформації, яка постійно збільшується, вимагають, щоб школа підготувала учнів, які здатні самостійно здобувати знання, відокремлювати головне, швидко орієнтуватись у конкретній ситуації. Щоб сприяти підвищенню пізнавальної активності кожного учня у процесі вивчення окремої навчальної дисципліни слід

подбати про пошук більш ефективних методів, прийомів та форм навчання.

Проблема підвищення пізнавальної активності учнів розглядається у роботах А. Алексюка, Л. Аристової, Ю. Бабанського, Л. Виготського, В. Давидова, О. Леонтьєва, В. Лозової, М. Махмутова, І. Харламова, Т. Шамоної, Г. Щукиної та інших вчених.

Під пізнавальною активністю учнів науковці

розуміють активне сприйняття школярами навчального матеріалу, усвідомлення та запам'ятовування його, творче використання одержаних знань на практиці, а також стимулювання, приведення у діяльний стан інтелектуальних, моральних та фізичних сил учнів для досягнення конкретної мети через застосування вчителем спеціальних методичних засобів. Пізнавальна активність учнів забезпечує активну й самостійну теоретичну й практичну діяльність школярів у всіх ланках навчального процесу.

Аналіз наукової літератури з проблеми дослідження дозволив виділити «компоненти пізнавальної активності учнів у процесі навчання, серед них: мотиваційно-ціннісний, когнітивний, операційний, особистісний, а також критерії пізнавальної активності, а саме: ставлення учня до навчання, що виявляється в інтересі до змісту засвоєваних знань і самого процесу діяльності; прагнення проникнути в сутність явищ і їхніх взаємозв'язків, а також опанувати способами діяльності; мобілізація морально-вольових зусиль учнів на досягнення мети діяльності» [2, с. 27]. На підставі виділених критеріїв науковці виділяють три рівні сформованості пізнавальної активності учнів: рівень відтворюючої активності, рівень інтерпретуючої активності, рівень творчої активності.

Оновлена освіта має на меті формувати не лише носія певних знань, а й усебічно розвинену особистість, здатну використовувати отримані знання для конкурентно-спроможної діяльності в будь-якій сфері суспільного життя для інноваційного розвитку суспільства.

Для сучасної освіти характерним є пошук нових форм, методів, засобів, технологій навчання, що спирається на теорії загальнолюдських цінностей, гуманізації, пріоритету сує'кт-суб'єктних відносин.

Саме інформаційно-комунікативні технології (ІКТ) дозволяють учням стати іншими – вільнішими, толерантними, розкріпаченими, оптимістично налаштованими, готовими до подолання труднощів навчання і життя, стійкішими до стресів тощо, а використання інтерактивних методів дозволяє реалізувати ідею співробітництва тих, хто навчає і тих, хто навчається, сприяє оздоровленню психологічного клімату на уроці, конструктивній взаємодії.

На ефективність впровадження інформаційно-комунікативні технології (ІКТ) як засобу підвищення пізнавальної активності учнів вказують у своїх працях вчені Т. Герега, І. Дівакова, О. Коструб, Г. Сазоненко, Л. Пироженко, О. Пометун, О. Удовенко,

В. Федорчук, Н. Софій, В. Кузьменко, В. Химинець та інші.

Слово «технологія» в перекладі з грецької – наука, сукупність методів та прийомів обробки матеріалів або сировини, переробки їх у предмети споживання» [1]. Сучасне розуміння цього терміна включає не тільки сукупність процесів матеріального виробництва і сфери послуг, а й перетворення та використання матерії (матеріалів), енергії, інформації, наукових та інженерних знань для вирішення практичних завдань в інтересах людини й суспільства.

Під інформаційними технологіями розуміють сукупність методів і технічних засобів збору, організації, збереження, обробки, передавання й подання інформації, що розширює знання людей і розвиває їхні можливості з управління технічними й соціальними процесами.

Узагалі «інформаційно-комунікаційні технології» (ІКТ) можна визначити як сукупність різноманітних технологічних інструментів і ресурсів, які використовуються для забезпечення процесу комунікації та створення, поширення, збереження та управління інформацією.

ІКТ пов'язані із застосуванням комп'ютерів і телекомунікацій, спеціального устаткування, програмних та апаратних засобів, систем обробки інформації. Вони пов'язані також зі створенням нових засобів навчання і збереження знань, до яких належать електронні підручники і мультимедіа; електронні бібліотеки й архіви, глобальні та локальні освітні мережі; інформаційно-пошукові та інформаційно-довідкові системи.

Найпростішою й найпоширенішою на сьогодні програмою, яка допомагає вчителю урізноманітнити урок, є прикладна програма Power Point. Використовувати комп'ютерні презентації можна на уроках будь-якого типу (урок вивчення нового матеріалу, урок закріплення знань, умінь, навичок; урок контролю знань, умінь, навичок; нестандартний урок; інтегрований урок; комбінований урок). Головне, щоб поданий матеріал відповідав принципам науковості, наочності, був поданий в обсязі, що відповідає дидактичній меті. Також доцільно застосовувати їх під час проведення тематичних перевірок. Між тим використання презентацій залежить від творчого потенціалу вчителя та програмного забезпечення, яким він користується.

Практикою доведено, що використовувати презентації доцільніше на уроці фізики під час фізичних диктантів, тестуванні, логічних вправах і задачах тощо.

Використання презентацій допомагає урізноманітнити етап актуалізації знань, адже запитання можна ілюструвати графічними об'єктами, анімацією, звуковим супроводом, можна подати кілька слайдів із попередніх уроків, з кросвордами, ребусами тощо. На етапі пояснення нового матеріалу можна використовувати фото-, аудіо-, відеофрагменти, гіперпосилання для зміни послідовності показу, що дає вчителю змогу на свій розсуд змінювати хід бесіди, акцентувати увагу на найскладніших моментах уроку залежно від сприйняття матеріалу учнями і від ситуації на уроці. На слайдах доцільно виділити ті елементи, до яких слід привернути увагу учнів, подати лише основні думки, визначення, дати і назви подій, формули, графічні, фото-, аудіо-, відео фрагменти тощо.

При викладанні фізики як шкільної навчальної дисципліни можна виділити наступні способи застосування ІКТ при підготовці та під час уроків:

1. Підготовка друкарських роздаткових матеріалів. При підготовці до кожного уроку фізики використовую можливості програми MS Word для створення контрольних, самостійних робіт, фізичних диктантів, дидактичних карток для індивідуальної роботи.

2. Мультимедійний супровід пояснення нового матеріалу. Часто на етапах пояснення нового матеріалу пропоную учням презентації, так наприклад, при вивченні теми «Реактивний

рух в природі і техніці». Також демонструю учням учбові відеоролики (імітація реактивного руху), комп'ютерні моделі фізичних експериментів.

3. Обробка статистичних даних (побудова таблиць, графіків тощо).

На етапі формування знань учнів можна застосувати електронні таблиці MS Excel, що дозволяє встановлювати аналітичні залежності між різними величинами, будувати графіки цих залежностей, швидко здійснювати велику кількість складних розрахунків.

Отже, застосування комп'ютерів в освіті привело до появи нового покоління інформаційних освітніх технологій, що дали змогу підвищити якість навчання, створити нові засоби впливу, ефективніше взаємодіяти педагогам зі здобувачами освіти. Використання ІКТ в освітньому процесі надає можливість вивчати на якісно новому рівні навчальні дисципліни. Але слід підкреслити, що впровадження ІКТ у навчальний процес має базуватися на їх педагогічно обґрунтованому поєднанні з традиційними методичними системами навчання та при обов'язковому обґрунтуванні педагогічної доцільності такого використання, тобто освіта на сучасному етапі має задовольняти нові потреби й водночас зберігати свої сильні традиційні сторони.

Література

1. Енциклопедія педагогічних технологій та інновацій / уклад. Н. П. Наволокова. Харків : Вид. група «Основа», 2009. 179 с. 2. Жорник О. Формування пізнавальної активності учнів у процесі спільної ігрової діяльності. *Рідна школа*. 2000. № 1. С. 26–28.

Конельська І. М.,
практичний психолог,
Криворізька гімназія № 49,
м. Кривий Ріг

СИСТЕМА ЗАПРОВАДЖЕННЯ СУЧАСНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ПРАКТИКУ ДІЯЛЬНОСТІ ЗАКЛАДУ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОЇ ОСВІТИ

Стаття присвячена актуальній проблемі використання сучасних інформаційних технологій в умовах дистанційної освіти. Авторка характеризує запроваджену у закладі систему використання цифрових інструментів на основі новітніх засад організації освітнього процесу у кризових умовах.

Ключові слова: інноваційна діяльність, інформаційні технології, дистанційна освіта, дистанційне навчання, відеоконференція.

The article is devoted to the topical problem of using modern information technologies in the conditions of distance education. The author characterizes the system of using digital tools introduced in the institution on the basis of the latest principles of organization of the educational process in crisis conditions.

Key words: innovation, information technology, distance education, distance learning, video conferencing.

Введення карантину і запровадження дистанційної освіти створює для освітньої спільноти нові виклики. Робота у змінених умовах вимагає здійснення переваг

всієї української освіти з оновленням основних принципів професійної діяльності та переглядом методології роботи з учнями, батьками; зміну акцентів та пріоритетів з процесу на результат із

збереженням фізичного і психічного здоров'я всіх учасників освітнього процесу [1].

Метою статті є вивчення можливостей використання сучасної системи цифрових інструментів та її складових в умовах дистанційної освіти.

Дистанційна форма освіти – реакція на зовнішні зміни, які відбуваються у світі, а саме об'єктивні тенденції глобалізації світу, підвищення динаміки його соціально-економічного розвитку, бурхливий розвиток інформаційних і телекомунікаційних технологій [2].

Дистанційна освіта – це відкрита система навчання, що передбачає активне спілкування між учителем і учнем за допомогою сучасних технологій та мультимедіа. Ґрунтуючись на цих умовах, в гімназії розроблена та запроваджена сучасна система використання цифрових інструментів під час локдауну, яка містить такі складові: управлінську, організаційну, дидактичну, методологічну, психологічну.

Управлінська складова передбачає розробку стратегії запровадження дистанційного навчання, проведення настановчих нарад, призначення відповідальних осіб за теоретичну підготовку педагогічних кадрів, визначення механізмів запровадження дистанційного навчання та алгоритму дій, здійснення контролю та визначення ефективності роботи педагогічного колективу.

Організаційна складова має на меті здійснення навчання педагогічного колективу, вибір єдиної платформи для застосування в навчальній діяльності, проведення роз'яснювальної роботи з дітьми та їх батьками.

Дидактична складова націлена на використання в діяльності педагогічного колективу основних принципів побудови навчального процесу, а саме:

- принцип гуманізму, який є визначальним у системі дистанційного навчання і полягає в спрямованості освітнього процесу на особистість із забезпеченням соціальної захищеності, безпечного й комфортного навчання;
- принцип пріоритетності педагогічного підходу при проектуванні освітнього процесу в системі дистанційного навчання, тобто покладання не на технічні можливості, а на дидактичне наповнення процесу навчання учнів;
- принцип педагогічної доцільності ефективного застосування нових інформаційних технологій із змістовним наповненням навчальних курсів та освітніх послуг;
- принцип вибору змісту освіти у відповідності до державних стандартів.
- принцип забезпечення безпеки поданої і використаної інформації;
- принцип стартового рівня володіння технікою і основами організації самостійної навчальної праці;

- принцип відповідності застосованих технологій обраним новітнім формам дистанційного навчання;
- принцип мобільності навчання, який полягає у створенні інформаційних мереж, баз і банків знань і даних для дистанційного навчання;
- принцип не антагоністичності дистанційного навчання і декомпозирування його в традиційну систему навчання [3].

Методологічна складова передбачає розробку авторського контенту з використанням сучасних цифрових технологій (створення відеоуроків, презентацій, роликів, інтерактивних конспектів); проведення відеоконференцій, он-лайн консультацій тощо; структурування навчального матеріалу і доцільний підбір домашнього завдання.

Психологічною основою успішної організації дистанційного навчання в гімназії виступили:

- вироблення чіткої системи проведення он-лайн занять із застосуванням єдиних для класу зручних інтернет-ресурсів;
- підтримання постійного зв'язку і обговорення з батьками в он-лайн режимі із використанням сервісів Viber, Telegram порад щодо організації самостійної роботи учнів;
- проведення он-лайн консультування класних керівників, учителів-предметників, батьків та учнів практичним психологом закладу з проблемних питань організації самостійної роботи дітей та надання їм психологічної підтримки;
- проведення он-лайн семінарів для педагогічного колективу з метою обміну досвідом організації дистанційного навчання;
- вибудовування довірливих взаємовідносин між всіма учасниками освітнього процесу;
- приділення часу на початку он-лайн зустрічей з дітьми для встановлення настрою, переживань учнів;
- виконання вправ учнями для тимбілдингу з метою розвитку згуртованості колективу;
- застосування командних вправ, виконання групових завдань для встановлення товариських взаємовідносин, збільшення часу на спілкування з однокласниками;
- проведення дихальних вправ для зняття наруги і тривоги, що викликані незвичними формами проведення уроків, наслідками тривалої ізоляції;
- проведення рефлексії на он-лайн уроках;
- використання вправ позитивних психологічних практик з метою зняття страху за здоров'я і життя близьких в умовах пандемії і загрози людству.

Отже, педагогічний колектив гімназії орієнтує процес навчання учнів на вимоги суспільства, впровадження сучасних інноваційних технологій, а також сприяє оновленню механізмів організації освітнього процесу відповідно до сучасних викликів в умовах пандемії.

Література

1. Панок В. Г. Концепція психологічного супроводу освітніх реформ у діяльності психологічної служби. *Вісник НАПН України*. 2020, 2(1). С. 1–16. URL: <https://doi.org/10.37472/2707-305X-2020-2-1-9-1>.
2. Татарчук Г. М. Институционализация дистанционного обучения : социологический аспект. *Образование*. 2000. № 1. С. 63–72.
3. Триндаде А. Р. Информационные и коммуникационные технологии и развитие человеческих ресурсов. *Дистанционное образование*. 2000. № 2. С. 5–

РОЗДІЛ 3

СОЦІОКУЛЬТУРНІ ПИТАННЯ РОЗВИТКУ ОСВІТИ: РЕАЛІЗАЦІЯ ГЕНДЕРНОГО ПІДХОДУ

*Ланецька Ю. А.,
аспірантка кафедри педагогіки, КДПУ,
м. Кривий Ріг*

ПРОФЕСІЙНИЙ СТАНДАРТ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ: ГЕНДЕРНИЙ АСПЕКТ

У статті зроблено спробу виявлення гендерного компонента у професійному стандарті вчителя початкових класів закладу загальної середньої освіти, ухваленого у 2020 р., та зроблено висновок про невизначеність сутності гендерного компоненту у підготовці майбутнього вчителя/вчительки початкових класів, що ускладнює імплементацію гендерних підходів до системи вищої (зокрема педагогічної) освіти

Ключові слова: гендер, гендерний складник, професійний стандарт, вчитель початкової школи.

The article includes the attempt to identify the gender component in the professional standard of primary school teachers adopted in 2020, it is also concluded that the nature of the gender component in the training of future primary school teachers is uncertain and complicates the implementation of gender approaches to higher education (in particular pedagogical).

Key words: gender, gender component, professional standard, primary school teacher.

Існування сучасного освітнього простору відбувається в складних умовах реформування вітчизняної системи освіти задля входження до світової освітянської спільноти. Це входження «передбачає» структурно-формальне та змістове оновлення освітнього процесу, що, з-поміж іншого, має бути зорієнтований на систему європейських цінностей, до яких відносимо гендерну рівність.

Один із шляхів успішної євроінтеграції полягає в уніфікації професійних стандартів та їхньому оновленні відповідно до запитів часу. Тож можемо припустити, що в оновлених стандартах освіти має врахованим гендерний складник.

Метою публікації стало встановлення наявності/відсутності гендерного складника в оновленому професійному стандарті вчителя початкових класів.

Передусім зазначимо таке. Професійний стандарт «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти» був затверджений Міністерством соціальної політики України (далі – Мінсоцполітики) у 2018 р., утім на сьогодні він втратив чинність на підставі наказу Мінсоцполітики 2021 р. Наказ 2021 р. спрямовує до іншого наказу Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України 2020 р., яким затверджено «Професійний стандарт за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти»,

«Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)» (далі – Стандарт'21) [1]. Тож, за декілька років маємо практично два професійних стандарти вчителів початкової школи.

Зважаючи на актуальність гендерної проблематики у освітній сфері та нагальність впровадження гендерного підходу до системи вищої (зокрема педагогічної) освіти, можна припустити наявність гендерного складника у оновленому професійному стандарті вчителя.

Передусім зазначимо, що у Стандарті'21 повністю відсутні будь-які фемінітиви, хоча на час його затвердження була ухвалена нова редакція Українського правопису (рішення Кабінету міністрів України від 22.05.2019 р.), яким запропоновано утворювати жіночі форми іменників за допомогою суфіксів -к, -иц(я), -ин(я), та -ес [2]. На нашу думку фемінітив «вчителька» (як і викладачка, фахівчиня, працівниця, учениця тощо) мав бути використаний у тексті оновленого стандарту.

Щодо змісту самого стандарту, то тут також вимушені констатувати його байдужість до гендерної тематики. Визначаючи велику кількість показників, і яких виписаний професійний стандарт (місце професії, умови праці, умови допуску до роботи за професією, навчання та професійний розвиток тощо), жоден з них не містить гендерного забарвлення. І це зрозуміло, оскільки у переліку основних документів, що регулюють професійну діяльність відсутній Закон

України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків», 2005 р.

Відсутня гендерна компетентність і серед загальних компетентностей, якими повинен володіти вчитель/вчителька. Утім, з певною умовністю гендерний аспект можемо розглядати у першій (громадянській) загальній компетентності: «здатність діяти відповідально і свідомо на засадах поваги до прав і свобод людини та громадянина; реалізувати свої права і обов'язки; усвідомлювати цінності громадянського суспільства та необхідність його сталого розвитку» [1]. Звісно, гендерний складник в освіті передусім має реалізовуватися через забезпечення рівності прав і можливостей всіх учасників/учасниць освітнього процесу на якісному освіту, утім відсутність більш детального

пояснення цієї компетентності у Стандарті²¹, на нашу думку, може призвести до неврахування гендерного складника у професійній підготовці вчителя/вчительки. А отже і відобразитися на практичній педагогічній діяльності. І цей факт стає ще більш очевидним, якщо ми звертаємося до сукупності професійних компетентностей, якими має володіти майбутній вчитель/вчителька.

Обмеженість нашої публікації не дає можливості детально проаналізувати обраний для вивчення професійний стандарт, проте звернення до його тексту переконує у невизначеності сутності гендерного компоненту у підготовці майбутнього вчителя/вчительки початкових класів, що дещо ускладнює імплементацію гендерних підходів до системи вищої (зокрема педагогічної) освіти.

Література

1. Професійний стандарт за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)». Наказ Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України 23.12.2020 № 2736-20. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v2736915-20#n3>. **2. Уряд затвердив новий правопис української мови:** у ньому є фемінітиви. URL: <https://hmarochos.kiev.ua/2019/05/23/uryad-zatverdyy-novyy-pravopys-ukrayinskoyi-movy-u-nomu-ye-feminityvy/>.

Мальцева І. А.,

магістрантка кафедри педагогіки, КДПУ,

м. Кривий Ріг

ФОРМУВАННЯ ГЕНДЕРНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ТЕХНІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ: ДО ПРОБЛЕМАТИЗАЦІЇ ПИТАННЯ

У статті актуалізовано проблему реалізації гендерного підходу у фаховій підготовці студентів технічних спеціальностей. На основі визначення сутності застосування гендерного підходу в освітньому процесі ЗВО, визначено особливості його реалізації у фаховій підготовці студентів технічних спеціальностей.

Ключові слова: гендер, гендерна культура студентів, гендерні стереотипи, гендерний підхід у фаховій підготовці студентів.

The article defines the features of modern Ukrainian society state and significance of the resolving the problem of preparing young people for family life for its sustainable development. It is also noted that family as a social institution is on the stage of its transformation. Therefore the resolving the problem of preparing young people for family life hasn't been determined yet and stays under consideration of social and scientific thought.

Key words: family, family life, young people preparing, gender, scientific thought.

Технічні ЗВО спрямовані на підготовку фахівців, «які швидко адаптуються в мінливих умовах ринку, творчо виявляють активну самостійність у розв'язанні професійних завдань організації ресурсозберігаючих технологій виробництва конкурентоспроможних товарів та надання інжинірингових послуг» [1, с. 283]. Вітчизняні науковці (М. Згуровський, О. Коваленко, М. Лазарев, Л. ТОВАЖНЯНСЬКИЙ) стверджують важливість урахування у професійній підготовці фахівця таких організаційно-змістових складників: гуманітарний, фундаментальний, інженерно-теоретичний, технологічний, практичний,

управлінський, науково-дослідний, інформаційний, економічний, екологічний, господарсько-правовий. Гуманітарна підготовка, за О. Андрусь, «спрямована на вивчення людини, національної та світової культури, знаходження місця людини у національному та світовому культурному середовищі. Метою її є підготовка не лише інженера, фахівця, але й інтелігентної людини, яка поважає себе й оточуючих, прагне досягнення власних цілей не всупереч іншим людям та природі» [1, с. 290–291]. Саме цьому складнику відповідають завдання гендерної освіти, яка на сьогодні потребує свого системного впровадження, зокрема у технічних ЗВО.

Серед вітчизняних науковців, які актуалізують питання впровадження гендерного складника до системи вищої освіти, варто назвати Т. Голованову, С. Гришак, Т. Дороніну, О. Луценко та ін. Зокрема, Т. Дороніна вказує, що один із результатів системного впровадження гендерного складника до освітнього процесу відображається у формуванні у студентів гендерної культури. Дослідниця вважає, що гендерна культура – це «система історично сформованих, відносно стійких установок, переконань, уявлень, моделей поведінки, що втілюють досвід попередніх поколінь людей, виявляються в діяльності суб'єктів соціально-культурного процесу та забезпечують відтворення гендерного життя суспільства на основі наступності» [2, с. 212].

Сучасний розвиток вітчизняної освіти свідчить про значне поглиблення в ньому гендерного складника, що відбивається на завданнях, які мають бути реалізовані в освітньому процесі. З огляду на наявні дослідження у сфері гендерної освіти, можемо сформулювати своє бачення

можливості формування гендерної культури майбутніх фахівців технічних спеціальностей шляхом:

- розробки курсів з гендерної проблематики для майбутніх фахівців технічної сфери;
- створення навчально-методичного забезпечення навчальних курсів з гендерної проблематики;
- з'ясування ефективних методів навчання, що спрямовані на формування гендерної культури здобувачів освіти;
- встановлення можливостей введення гендерно зорієнтованих тем до інших освітніх компонентів освітньо-професійної програми з підготовки здобувачів вищої освіти.

Переконані, системне введення гендерного компоненту до гуманітарного складника фахової підготовки спеціалістів технічного профілю забезпечить реалізацію студентами та студентками властивих їм індивідуальних запитів, потреб та нахилів, покращить засвоєння соціального досвіду та їхню соціалізацію в суспільстві.

Література

1. Андрусь О. Сучасні аспекти професійної підготовки студентів у технічних університетах. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*. 2011. № 4 (Ч.2). С. 283–294. 2. Дороніна Т., Щербина І. Гендерна культура : сутність феномену та структурні складові в педагогічному аспекті. Теорія і практика професійного становлення особистості в соціокультурному просторі : монографія. Дніпропетровськ : Акцент ПП, 2014. С. 208–222.

Нікола К. А.,
асистент вчителя КЗШ І-ІІІ ст. № 28,
м. Кривий Ріг

СУЧАСНА ПЕДАГОГІЧНА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ПОНЯТТЯ «ГЕНДЕРНА САМОІДЕНТИФІКАЦІЯ ОСОБИСТОСТІ»

У статті розглянуто проблему варіативності тлумачення поняття «гендерна ідентичність» у сучасних психолого-педагогічних науках. Та зроблено висновок про важливість визначення базового тезаурусу гендерної проблематики в освіті, що має запобігти контрверсійності питання задля реального просування гендерного підходу в освіту.

Ключові слова: гендер, гендерна ідентичність, освіта, ідентичність, ідентифікація.

The article considers the problem of variability in the interpretation of the concept of «gender identity» in the psychological and pedagogical sciences. It is concluded that it is important to determine the basic thesaurus of gender issues in education, which should prevent issues of control over the actual promotion of the gender approach in education.

Key words: gender, gender identity, education, identity, identification.

Дослідження феномена ідентичності у різних аспектах пов'язують з такими ученими, як: Т. Бендас, Е. Еріксон, І. Кон, М. Кордуелл, П. Рум'янцева, Р. Столлер, Г. Тайфель, З. Фрейд, Д. Шевчук, К. Ясперс та ін. Науковці визначають ідентичність, як «набір особистих характеристик, що роблять індивіда унікальним. Ставлення та сприйняття людиною самої себе, а також усвідомлення окремих складників власної особи

як природно та внутрішньо притаманних; риси, пов'язані з ідентифікацією індивіда з нормами й очікуваннями соціального середовища, в якому він знаходиться» [2, с. 327].

Метою статті є дослідження поняття і сутності «ідентичності» як самовизначення, самоідентифікації особистості.

Уперше у 1968 році американський соціолог Е. Еріксон увів термін «ідентичність». На думку

ученого поняття «ідентифікація» та «ідентичність» різні між собою. Ідентичність – це процес, який відбувається в руслі суспільної культури, та встановлює синтез між соціальною та особистісною ідентичністю, як інтеграція переживань людиною своєї тотожності з визначеними соціальними групами. Тому, ідентифікація є процесом, який ґрунтується на основі емоційно-когнітивних зв'язків із групою, образом які включають і приймають норми, правила і цінності значущих інших у власний внутрішній світ [4, с. 173]. Результатом ідентифікації є ідентичність, яка складається із внутрішньої самоідентифікації особистості, самопізнання, вибору свого «Я» та зовнішньої соціальної детермінації індивіда, яка відбувається як наслідок визнання чи невизнання його різними спільнотами та окремим людьми як «свого» чи «чужого», або взагалі наділення індивіда тією чи іншою соціальною роллю, соціальним статусом.

Уведене соціологією поняття «ідентичності» набуло значного розвитку завдяки психологічним дослідженням. На множинність понять, відображають тематику ідентичності («самість», «Я-система», «діюче Я», «Я», «самоідентичність» «егоідентичність», «селфідентичність» тощо), вказував Р. Бернс. Г. Брейкуелл, Х. Теджфел і Дж. Тернер визначають ідентичність як когнітивну систему, яка виконує роль регуляції поведінки; має дві підсистеми: лінгвістичну (самовизначення у термінах фізичних, інтелектуальних, етичних) і соціальну (належність до раси, статі, національності тощо). Досліджуючи питання ідентичності, З. Фрейд використовував поняття «ідентифікація» для аналізу групових явищ. «Ідентифікація» дала змогу Фрейду описати механізм формування приязні щодо членів «своєї» групи та неприязні щодо членів «чужих» груп. За Фрейдом, ворожість «чужих» є зворотним боком згуртованості «своїх»: й групова ворожість, й інгрупова згуртованість невикорінні.

Гендерна проблематика «відкрила» нові грані феномену «ідентичності», увівши до наукового обігу поняття «гендерна ідентичність» під яким

розуміють як: усвідомлення зв'язку з культурними визначеннями мужності та жіночості; належність до тієї чи іншої соціальної групи за статевими ознаками; психосексуальний розвиток, навчання соціальним ролям та формування сексуальних переваг; соціально-психологічний феномен, продукт і процес конструювання суб'єктом себе та соціальної реальності через конструкти маскулітності та фемінності; ототожнювання себе з певною статтю, відношення до себе як до представника певної статі, засвоєння відповідних до неї форм поведінки та формування особистісних характеристик» [3, с. 322].

Вихідне розуміння процесу формування ідентичності передбачає його тяглість та неперервність, він «відбувається протягом усього життя людини. Ідентичність – це той фундамент/основа, який визначає світогляд людини, впливає на формування картини світу та Я-образу особистості, усвідомлення та розуміння себе та оточуючих, що визначає здорову, гармонійну поведінку особистості в суспільстві [1, с. 129]. Тож, можемо припустити, що і процес гендерної ідентифікації також є тривалим, складним і таким, що не має свого завершення. Цей «відкритий» характер гендерної ідентичності та гендерної само ідентифікації викликає у сучасних вчених значну кількість дискусійних зауважень. Тож, огляд джерел, що у різний спосіб торкаються питання «гендерної ідентичності», свідчать про наявність різночитань у визначеннях сучасних науковців, що призводить до певного сплутування понять «статева» та «гендерна ідентичність», і у свою чергу робить саме поняття «гендерної ідентичності» контрверсійним, а будь які публікації з визначеного напрямку суперечливими. На наше переконання, наукові дискусії мають мати місце, проте надзвичайно важливим є визначення базового тезаурусу гендерної проблематики, зокрема в освіті, що б мало на меті запобігти зайвим суперечкам задля реального просування гендерного підходу в освіту.

Література

1. Антонова Н. В. Проблема личностной идентичности в интерпретации современного психоанализа, интеракционизма и когнитивной психологии. *Вопросы психологии*. 1996. № 1. С. 129–134.
2. Кубріченко Т. Ідентичність особистості у гендерному вимірі. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія психологічна*. 2012. Вип. 2(2). С. 323–331.
3. Левандовська М. Б. Криза гендерної ідентичності як психологічний феномен. *Проблеми екстремальної та кризової психології*. 2017. Вип. 3. Ч. 1. С. 320–327.
4. Эриксон Э. Проблемы Эго-идентичности. *Реферативный журнал. Социология*. 1991, № 1, С. 173–200.

Табакіна Ю. В.,
практичний психолог вищої категорії,
Криворізька педагогічна гімназія,
м. Кривий Ріг

СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ В РОБОТІ ПСИХОЛОГІЧНОЇ СЛУЖБИ

У статті окреслено переваги впровадження соціальних мереж в роботі психологічної служби. Визначено основні можливості використання соціальних мереж в роботі з учнями. Окреслено напрями, за якими доцільно використовувати соціальні мережі в роботі з учнями.

Ключові слова: соціальні мережі, психологічна підтримка, просвіта.

The article outlines the advantages of implementing social networks in the work of psychological services. The main possibilities of using social networks in working with students are identified. The directions according which it is better to use social networks in work with students are outlined.

Key words: social networks, psychological support, education.

Сучасний рівень розвитку ІКТ значно розширює можливості для вчителів та учнів, спрощуючи доступ до навчальної та професійної інформації; покращує функціональні можливості та ефективність управління навчальним процесом; сприяє інтеграції національних інформаційних освітніх систем у світову мережу; спрощує доступ до міжнародних інформаційних ресурсів в галузі освіти, науки та культури, а також розширює можливості для психологічної підтримки всіх учасників освітнього процесу [3, с. 40]. Тому актуальним є психологічно обґрунтоване впровадження й використання ІКТ, що дозволяють інтегрувати різні форми представлення інформації, а також комбінувати різні способи комунікації та взаємодії. Такі можливості надають соціальні мережі.

Соціальні мережі – це інтерактивний web-сайт з великою кількістю користувачів, які створюють та наповнюють його контент. Окрім звичного засобу розваг, вони мають значний дидактичний потенціал, відкривають широкі можливості для підвищення рівня доступності і якості освіти, зацікавленості й вмотивованості учнів, забезпечення рівного доступу до інформації та освітніх послуг, повноцінної та плідної суспільної інтеграції. Використання соціальних мереж забезпечує синхронну й асинхронну комунікацію між суб'єктами освітнього процесу, сприяє підвищенню самооцінки, набуттю соціального досвіду підростаючим поколінням.

З моменту появи соціальних мереж цей засіб здобув значну прихильність серед широких верств населення, зокрема, дітей та підлітків. На думку вітчизняних дослідників [1, с. 161], соціальні мережі є порівняно новим явищем, яке здобуло всесвітню популярність в останні кілька років, тому в даний момент вони переживають не лише стадію піку популярності, але й стадію швидкого розвитку. Головними чинниками привабливості мереж для дітей та молоді є

популярність, безкоштовна реєстрація, можливість вибору мови сайту, безкоштовні послуги, наявність чату, можливість розміщувати фото, відео, обирати матеріал, який зацікавив, та ін.

Соціальні мережі можуть бути використані педагогами та батьками для глибшого розуміння захоплень, вподобань, кола спілкування, внутрішнього світу учня шляхом вивчення даних, розміщених ним на особистій сторінці.

Соціальні мережі є потужним засобом психологічної просвіти, а також розвитку навичок комунікації. Вони дозволяють подолати психологічні бар'єри (зокрема, сором'язливість, що є характерною для багатьох дітей) у процесі мережного спілкування.

Залежно від цільового спрямування, соціальні мережі можуть бути: загально-тематичними (Facebook, YouTube, Instagram); навчальними та просвітницькими (LiveLib, Wikipedia.org, TikTok); професійно орієнтованими (LinkedIn, Profeo) та ін. Відтак, вибір мережі доцільно здійснювати відповідно до поставлених завдань.

Варто говорити про доцільності впровадження соціальних мереж в позакласну роботу, для організації комунікації між учасниками тренінгів, клубів за інтересами, семінарів, гуртків та ін. Взаємодія з використанням соціальних мереж дозволяє не тільки створити позитивний емоційний клімат, а й підвищити якість проведення зазначених заходів. Таким чином, соціальні мережі можна розглядати як засіб для організації неформальної освіти дітей та молоді, створення психологічно комфортного мережного середовища.

Психологічно виважене використання соціальних мереж може частково розв'язати комплекс соціально-психологічних проблем, які є актуальними для багатьох учнів. Серед них: потреба у спілкуванні, потреба самореалізації, потреба самоствердження, потреба в позитивній оцінці, потреба особистого внеску.

Відтак, серед основних напрямів, за якими доцільно використовувати соціальні мережі в роботі з учнями виокремлюємо такі: як засіб психологічної просвіти; як засіб підтримки позашкільної та позакласної роботи, неформальної освіти; як засіб підтримки інформальної освіти та самоосвіти дітей і молоді [6].

Для з'ясування мотивів і цілей використання соціальних мереж, нами було проведено опитування серед дітей (30 осіб віком 9-15 років). У результаті з'ясовано, що переважна більшість респондентів використовують соціальні мережі для: комунікації – 83,3 %; пошуку однодумців, знайомства з новими людьми – 47,6 %; розваг (ігри, відео, музика та ін.) – 88 %; економії коштів на телефонних дзвінках – 59,5 %; оцінювання інформації, розміщеної іншими користувачами, написання коментарів – 71,4 %; використання різних мобільних додатків – 47,6 %; створення й участь у групах за інтересами – 78,5 %.

Окрім цього, серед аргументів на користь соціальних мереж респонденти зазначають можливість їх використання з будь-яких пристроїв, що підключені до мережі Інтернет, в будь-який час та будь-де, як в синхронному, так і в асинхронному режимі. Отримані дані свідчать про вмотивованість та інтерес дітей і молоді до використання соціальних мереж не лише з метою розваг, а й в інших сферах діяльності.

На підставі аналізу науково-педагогічних джерел та власного досвіду вважаємо доцільним використовувати соціальні мережі в психологічній роботі під час виконання практичних завдань, зокрема, таких:

- пошук в мережі відомостей за заданою тематикою (можливе як індивідуальне, так і групове виконання, коли кожному учню пропонується зібрати дані про деякий аспект

об'єкта, що вивчається, після чого – спільно разом з групою об'єднати отримані дані в комплексний опис об'єкта);

- підготовка виступів з використанням презентаційних інструментів, їх розміщення (завантаження) в соціальних мережах;
- створення тематичних добірок та їх розміщення в соціальних мережах (добір тематичних аудіо- та відеоматеріалів тощо);
- організація тематичних груп (наприклад, для спільного виконання проекту або запису мотиваційних відео);
- підготовка та проведення діагностик за різною тематикою;

Творчий підхід психологів до підтримки дітей і молоді, зокрема, шляхом використання просвітницького потенціалу соціальних мереж, сприятиме набуттю навичок комунікації та групової взаємодії, здатності пошуку, аналізу й критичного оцінювання інформації, розвитку комп'ютерної грамотності загалом та інформаційної культури, зокрема.

Поряд із цим важливою та актуальною є проблема безпеки дітей в Інтернет-мережі. Науковці та розробники програмного забезпечення рекомендують батькам не забороняти спілкуватися дітям в онлайн-режимі, а натомість допомогти розібратися в особливостях соціальних мереж. Наприклад, спільно створити особисту сторінку та наголосити на конфіденційності, обмежити доступ до фото та повідомлень тощо. Необхідно пояснити дітям правила онлайн-поведінки, адже дії в мережі можуть мати відповідні наслідки.

Отже, впровадження соціальних мереж в психологічну діяльність відкриває широкі можливості для підвищення рівня доступності і якості психологічної підтримки, зацікавленості й вмотивованості учнів.

Література

1. Биков В. Ю., Лапінський В. В. Методологічні та методичні основи створення і використання електронних засобів навчального призначення. *Комп'ютер у школі та сім'ї*. 2012. № 2 (98). С. 3–6.
2. Биков В. Ю. Хмарні технології, ІКТ-аутсорсинг і нові функції ІКТ підрозділів освітніх і наукових установ. навчального закладу. *Інформаційні технології та засоби навчання*. 2015. № 3 (47). С. 49–66. Інформаційні технології в освіті. 2011. № 10. С. 8–23.
3. Запорожченко Ю. Г. Використання засобів ІКТ у дистанційному навчанні *Інформаційні технології в освіті*. Херсон : ХДУ, 2013. № 16. С. 75–82.
4. Клименко О. А. Социальные сети как средство обучения и взаимодействия участников образовательного процесса. Теория и практика образования в современном мире : материалы Междунар. науч. конф. (Санкт-Петербург, фев. 2012 г.). Санкт-Петербург : Реноме, 2012. С. 405–407.
5. Коваленко В. В. Мультиплекційна продукція як засіб формування соціальної компетентності учнів молодших класів. *Освіта та розвиток обдарованої особистості*. 2016. 8 (51). С. 16–18.
6. Литвинова С. Г. Технології навчання учнів у хмаро орієнтованому навчальному середовищі загальноосвітнього URL: <https://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/issue/archive>.
7. Маслюк Ю. А. Проблеми використання інформаційних та комунікаційних технологій у навчальній діяльності. *Інновації в освіті*. 2006. № 1. С. 117–123.

Чаплинська Л. М.,
вчитель-методист, соціальний педагог,
Криворізька педагогічна гімназія,
м. Кривий Ріг

ФОРМУВАННЯ ГЕНДЕРНОЇ КУЛЬТУРИ ШКОЛЯРІВ В УМОВАХ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ШКОЛИ

У статті висвітлюється роль гендерного виховання у формуванні особистості школярів в умовах загальноосвітньої школи. Автор констатує, що гендерне виховання має важливе значення для вирішення проблем морального розвитку українського суспільства.

Ключові слова: гендер, гендерна культура, гендерне виховання, рівність, школяри.

The article examines the role of gender education in shaping the personality of students in general schools.

Key words: gender, education, gender, personality.

Модернізація навчання, перехід до особистісно-орієнтованої моделі взаємодії вчителя та учня актуалізують потребу враховувати освітні потреби дитини. Оскільки особистість є статевою категорією, то пріоритети в освіті відкривають перспективи успішнішого навчання і виховання дітей відповідно до їх статевої приналежності. Дослідження у галузі гендерної педагогіки сприяють розв'язанню завдань, які стоять перед освітою, розширюють самосвідомість, самопізнання і рефлексію, особливості і можливості всіх суб'єктів взаємодії у педагогічному процесі [1, с. 10].

Мета статті полягає у висвітленні ролі гендерного виховання у формуванні особистості сучасного школяра.

Цінність гендерного підходу в педагогіці полягає у тому, що він передбачає індивідуальний підхід до вияву дитиною своєї гендерної ідентичності, а отже, відмінності в поведінці чоловіків і жінок залежать не стільки від їхніх біологічних особливостей, скільки від соціально-культурних чинників.

Гендер – результат процесу соціалізації, набуття людиною рис, якостей, моделей поведінки, які сформовані суспільством у конкретно-історичний проміжок часу й відображають характер політико-економічної та соціально-культурної взаємодії «чоловічого» і «жіночого» [2, с. 36].

Узагальнюючи погляди вітчизняних і зарубіжних учених на сутність гендерного виховання, зазначимо, що таке виховання – це цілеспрямована педагогічна діяльність, яка передбачає дотримання принципів гендерної рівності в навчально-виховному процесі й уможливорює всебічний особистісний розвиток представників різної статі, успішну реалізацію їхніх здібностей та потенціалу.

Виховання дітей різної статі впродовж століть було стихійним, причому перевагу в здобутті освіти, зокрема професійної, надавали хлопцям. До XVIII ст. домінували погляди на призначення жінки для продовження роду й чоловіка – як годувальника сім'ї. Унаслідок освітніх реформ XVIII ст. відбулися певні світоглядні зрушення, які зумовили появу нової навчально-виховної парадигми, спрямованої на підготовку дітей обох статей до сімейного та суспільного життя. Прогресивною ідеєю було надання ширших можливостей дівчатам для самореалізації в шкільній сфері, громадському житті, проте й надалі в педагогіці переважав диференційований підхід.

Особливу роль у процесі гендерної соціалізації відіграє освіта. На жаль, сьогодні ще спостерігається неадекватна репрезентація жінок у шкільних навчальних матеріалах. Учні можуть непомітно для самих себе дійти висновку, що саме чоловіки є стандартом і саме вони відіграють головні ролі у суспільстві й культурі. На індивідуальному рівні стереотипи, закладені в освітніх програмах, більшою мірою заохочують на досягнення юнаків, тоді як дівчата вивчають моделі поведінки, що менше співвідносяться з лідерством і управлінням.

Диференційовані статево-рольові приписи вносяться у свідомість дітей також під час безпосереднього спілкування вчителя з учнями. Вихователі менше обговорюють з хлопчиками і дівчатками проблеми гендерної рівності. Сам вчитель не завжди є прикладом андрогінної статево-рольової поведінки [3, с. 331]. Також у школі існує неформальний розподіл навчальних дисциплін (і навчальних предметів) на «жіночі» та «чоловічі».

У віковому плані формування гендерної культури особистості набуває особливої значущості в підлітковому та старшому

шкільному віці, коли відбувається перебудова всієї системи відносин людини з дійсністю, формується світогляд особистості та її уявлення про власне призначення і сенс життя, а логіка психосоціального розвитку вимагає активного осмислення соціально вироблених способів поведінки.

Саме в підлітковому та старшому шкільному віці відбувається формування рольових позицій чоловіка і жінки. І те, в яку жінку перетворюється дівчинка чи в якого чоловіка виростає хлопчик, значною мірою визначається характером виховної роботи. На жаль, педагоги, і батьки все ще відмовляються від участі у формуванні еталонів мужності і жіночності.

Відомий дослідник В. Кравець вважає, що процеси фемінізації підростаючого чоловічого населення і маскулінізації жіночого, сьогодні проявляються чітко. Відбувається зближення традиційно жіночих і чоловічих соціальних ролей [4, с. 26].

Серед причин цього негативного явища він називає: домінування жіночого впливу на хлопчиків у дитячому і підлітковому віці; зростання кількості жінок, що «роблять кар'єру», де потрібні чоловічі якості; через деструктивні явища в соціально-економічній сфері багато чоловіків неспроможні заробляти, утримувати сім'ю.

Важливим компонентом гендерної соціалізації особистості є гендерне виховання – це процес, спрямований на формування якостей, рис, властивостей, що визначають необхідне суспільству ставлення людини до представників іншої статі. У процесі гендерного виховання необхідно вирішити низку конкретних педагогічних завдань, до яких відноситься формування:

- соціально-педагогічної відповідальності у взаєминах між статями;
- прагнення мати міцну, дружню сім'ю;
- народження кількох дітей; свідоме і відповідальне ставлення до їх виховання;
- здатності розуміння інших людей і почуття поваги до них не лише як до людей взагалі, але й як до представників чоловічої чи жіночої статі;
- здатності і прагнення оцінювати свої вчинки стосовно інших людей з урахуванням статевої належності;
- усвідомлення себе представником своєї статі, що підтримує самооцінку і почуття самоповаги, впевненість і потенціал самореалізації;

- необхідних навичок спілкування і взаєморозуміння, а також здатності приймати усвідомлені рішення у сфері міжстатевих стосунків;
- уміння дружити і любити; досвіду нестатевої любові.

Отже, вплив гендерних аспектів на процес виховання й навчання є багатограним. Розвиток гендерної культури особистості – це те завдання, неопосередкованому розв'язанню якого сприяє культурологічна освіта дітей та молоді [4, с. 25]. Психолого-педагогічна наука лише впродовж двох останніх десятиліть ретельно вивчає проблему гендерної культури, яка набуває все більшої актуальності. Педагоги акцентують увагу на гендерному підході, орієнтуючи на формування й виховання рівних, незалежних від статі можливостей самореалізації особистості в усіх сферах життєдіяльності, на науковий пошук шляхів створення паритетних умов для гармонійного існування всіх представників людського суспільства.

Особливістю формування гендерної культури школярів у навчально-виховній діяльності школи є гармонізація гендерних стосунків між дівчатами та хлопцями як представниками чоловічої та жіночої складової суспільства, які є рівноправними в можливостях самореалізації, самовираження, самоутвердження, виконання соціальних, навчальних ролей, незважаючи на різні фізіологічні, психологічні та індивідуальні особливості [5, с. 290].

Із урахуванням вищенаведеного, у процесі дослідження визначено, що гендерна культура школярів є суб'єктивно обумовленою системою цінностей, гендерних знань, статево-рольових норм поведінки, що сприяють реалізації здібностей учнів різної статі як рівних соціальних істот, формують гендерні якості особистості шляхом реалізації певних педагогічних умов у навчально-виховній діяльності школи, визначають вибір правильної стратегії гендерної ідентичності учнів.

Висновки. У процесі гендерного виховання формуються моральні риси дитини, моральні звички поведінки, розвиваються вольові якості особистості. Не можна сформулювати повноцінної гармонійної особистості без урахування вчителем статі дитини у навчально-виховному процесі. Таким чином, гендерне виховання має важливе значення для вирішення проблем морального розвитку українського суспільства.

Література

1. Андреева Н. И. Семья как объект социально-философских исследований. Ставрополь : изд-во СГУ, 2000.
2. Говорун Т. В., Кікінеджі О. М. Гендерна ідеологія у навчально-виховному процесі. *Освіта і управління*. 2003. Т. 6. № 4. 3. Говорун Т. В., Кікінеджі О. М. Стать та сексуальність: психологічний ракурс : навч. посіб. Тернопіль : Богдан, 1999. 4. Кравець В. П., Говорун О. М., Кікінеджі О. М. Гендерна соціалізація молодших школярів : навч. посіб. Тернопіль : навчальна книга-Богдан, 2011. 5. Мандрик Л. М. Ретроспективний аналіз феномену «гендерна культура». *Нові технології навчання*. Київ, 2011. Вип. 70.

Ховрякова Т. І.,
аспірантка кафедри педагогіки, КДПУ,
м. Кривий Ріг

ПІДГОТОВКА МОЛОДІ ДО СІМЕЙНОГО ЖИТТЯ: ДИСКУСІЙНІСТЬ ПРОБЛЕМИ У СУЧАСНОМУ ОСВІТНЬОМУ ДИСКУРСІ

У статті визначено особливості стану сучасного українського суспільства та важливості для його сталого розвитку розв'язання проблеми підготовки молоді до сімейного життя. Водночас наголошено, що сім'я як соціальний інститут сьогодні знаходиться на стадії своєї трансформації. Тож і питання, пов'язані із підготовкою молоді до сімейного життя, попри їхню значущість, не мають свого однозначного розв'язання та знаходяться на стадії обговорення суспільною та науковою думкою.

Ключові слова: сім'я, сімейне життя, підготовка молоді, гендер, наукова думка.

The article defines the features of modern Ukrainian society state and significance of the resolving the problem of preparing young people for family life for its sustainable development. It is also noted that family as a social institution is on the stage of its transformation. Therefore the resolving the problem of preparing young people for family life hasn't been determined yet and stays under consideration of social and scientific thought.

Key words: family, family life, young people preparing, gender, scientific thought.

Стан розвитку сучасної України характеризується низкою кризових явищ соціально-економічного характеру, які відбиваються на демографічному ландшафті нашого суспільства. Старіння нації із одночасним скороченням народжуваності призводить науковців до невтішних висновків щодо майбутнього нашої країни. У 2015 р. Національною бібліотекою України імені В. Вернадського було видано спеціальний реферативний огляд «Демографічне старіння в Україні на фоні загальносвітової тенденції прискореного старіння населення», в якому визначено головні проблеми щодо означеного питання, що актуалізовані у науковому просторі: демографічні зміни у суспільстві, детермінанти процесу старіння, державна політика щодо осіб похилого віку тощо. З-поміж значної кількості реферованих видань нашу увагу привернуло те, в якому «розглянуто соціально-економічні чинники змін у рівні та структурах народжуваності, медико-демографічні детермінанти народжуваності: роль шлюбно-сімейних процесів і структур у перебігу цього процесу, вплив на народжуваність стану репродуктивного здоров'я населення» [1]. Очевидно, що автори-укладачі згаданого видання (Населення України. Народжуваність в Україні у контексті суспільно-трансформаційних процесів, К., 2008) розглядають шлюбно-сімейні стосунки одним із

впливових чинників сталого існування країни. Крім того, сучасні вчені та громадські діячі виявляють значну стурбованість станом «української сім'ї», свідченням чого є розміщена у 2018 р. на сайті Офіційного інтернет-представництва Президента України електронна петиція «Щодо захисту традиційних сімейних цінностей та інституту сім'ї» (далі – Петиція) [3]. Попутно відзначимо, що петиція зібрала 28 297 підписів, тож на петицію Президентом України було подано відповідь.

Автори згаданої Петиції керуються цілком позитивними прагненнями: «підтримка сім'ї», «захист дитинства та материнства». Водночас наголошується на «традиційних для України духовно-моральних цінностях і традиційному для нашого народу розумінні сім'ї як союзу чоловіка та жінки» [3]. Підкреслимо також розуміння авторами Петиції «викликів», які впливають на становище людей. Проте, до цих викликів, з-поміж іншого, віднесено: «сирітство, діти-інваліди та діти з особливими потребами, матері-одиначки, неповні сім'ї» тощо. Ми не ставимо на меті критичний аналіз Петиції, проте звертаємо увагу на те, що «діти-інваліди» відокремлюються від «дітей з особливими потребами», хоча на сьогодні і ті, і ті це «діти з особливими потребами (зокрема освітніми) потребами», які у цивілізованому світі є рівними серед рівних, і не можуть вважатися будь-яким «викликом». Проте,

наскільки суспільство спроможне створити рівні умови для всіх – це вже питання до самого суспільства, у тому числі до його освітньої галузі.

Так само сумнівним вважаємо твердження про сім'ю «як союз чоловіка із жінкою», оскільки і жінки з дітьми і батьками – це теж сім'ї і поняття «повноти» чи «неповноти сім'ї» вважаємо застарілим. Оскільки сучасна соціологія пропонує класифікувати сім'ї за різними критеріями: характером спорідненості, кількістю представлених поколінь, типом подружжя, наявністю батьків, кількістю дітей, розподілом ролей, ступенем самостійності. Звертаємо увагу на сучасні наукові дослідження, автори яких наголошують на «трансформаційних процесах в сучасній сім'ї» та констатують: «Під сучасною сім'єю ... розуміється сукупність тих нових елементів, яких набуває сім'я у сучасному світі: маються на увазі нові популярні форми сім'ї, поширеність яких зростає переважно в країнах Заходу (одностатеві сім'ї, childfree-сім'ї, громадянська сім'я), та становище чоловіка і жінки у сім'ї, перегляд суспільством їх прав та обов'язків» [2, с. 15–16].

Визначені трансформаційні моделі сучасної сім'ї (що є фактом об'єктивної реальності) залишилися поза уваги авторів Петиції, які натомість продовжують наполягати на необхідності повернення до тих моделей, які не є ані поганими, ані гарними, проте однозначно не є єдиними у сьогоденному соціумі.

За таких умов проблема підготовки молоді до сімейного життя набуває значної актуальності та, припускаємо, не має однозначного розв'язання:

до чого саме необхідно готувати молодь? До життя у межах традиційних форм, чи виходити за межі сталих традицій та зважити на те різноманіття сімей, що наявне сьогодні? Чи підготовка до сімейного життя – це життя за певними принципами із конкретними цінностями (сімейними). Тож постає ще одне питання – які цінності вважати сімейними? Цікавим вважаємо те, що автори згаданої вище Петиції не визначають сутності/переліку сімейних цінностей, проте багато часу приділяють супротиву «легалізації так званого цивільного партнерства для одностатевих пар, всиновленню дітей трансгендерними людьми, впровадженню у навчальний та виховний процес тем про одностатеві стосунки як норму сексуальної поведінки» [3], тощо. Крім того, у Петиції наголошено на загрозу, яку несе із собою використання слова «гендер» та супутніх йому понять.

Викладене вище дозволяє констатувати, що питання, пов'язані із підготовкою молоді до сімейного життя, попри їхню значущість, не мають свого однозначного розв'язання та знаходяться на стадії обговорення суспільною та науковою думкою. Оскільки сам інститут сім'ї знаходиться у процесі трансформації, а вітчизняна науково-педагогічна думка має двох векторне спрямування: збереження та наслідування культурних традицій, із одночасною підготовку нового покоління, яке має бути готовим до сьогоденних та майбутніх викликів та випробувань.

Література

1. Демографічне старіння в Україні на фоні загальносвітової тенденції прискореного старіння населення. Київ, 2015. URL: http://nbuv.gov.ua/sites/default/files/all_files/references/201512/vtdo_ro_6_0.pdf. 2. Качур К. Л. Трансформаційні процеси в сучасній сім'ї: філософсько-антропологічний аналіз: дис ... канд. філософ. наук : 09.00.04. Філософська антропологія, філософія культури. Київ : 2016. 194 с. 3. Щодо захисту традиційних сімейних цінностей та інституту сім'ї : електронна петиція. Офіційне інтернет-представництво Президента України. URL: <https://petition.president.gov.ua/petition/42862>.

Пасічник Л. В.,

вчений секретар КЗВО

«Дніпровська академія неперервної освіти»

Дніпропетровської обласної ради,

м. Дніпро

ПЕДАГОГІЧНА ІНТЕРНАТУРА ЯК ІНСТРУМЕНТ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ

У статті проаналізовано виникнення поняття «педагогічна інтернатура» у нормативно-правовому полі вітчизняної системи освіти, констатовано об'єктивну зумовленість появи поняття та виявлено його сутність у практичному аспекті.

Ключові слова: педагогічна освіта, післядипломна освіта, педагогічна інтернатура, професіоналізм вчителя.

The article presents the analysis of the concept «Pedagogical internship» emergence in the legal field of the domestic education system. The article states the objective conditionality of the concept and reveals its essence in practical terms.

Key words: pedagogical education, postgraduate education, pedagogical internship, teacher professionalism.

Формування сучасного освітнього простору відбувається в умовах суттєвого реформування всіх галузей освіти, зокрема вищої педагогічної. Проблеми змісту педагогічної освіти та готовності майбутнього вчителя до здійснення професійної діяльності, його здатність проводити освітній процес із урахуванням змінювальних потреб стейкхолдерів та суспільства загалом, його професійна компетентність, – залишаються у центрі уваги науковців-теоретиків та учителів-практиків. Не полишають поза своєї уваги цю проблему законодавці, які прагнуть унормувати правові аспекти підготовки майбутнього учителя відповідно до тих законів України, які були ухвалені наприкінці другого десятиліття ХХІ ст.

Зокрема, Законом України «Про вищу освіту» (2014 р.) передбачено існування інтернатури для підготовки спеціалістів медичного та фармацевтичного спрямування. Тут навчаються здобувачі вищої освіти, які набувають певної спеціальності «відповідно до переліку лікарських або провізорських спеціальностей» [1]. Про інтернатуру, що «проводиться в університетах, академіях, інститутах, наукових установах, закладах охорони здоров'я, визначених центральним органом виконавчої влади у сфері охорони здоров'я як бази інтернатури, і є обов'язковою формою первинної спеціалізації осіб за лікарськими та провізорськими спеціальностями для отримання кваліфікації лікаря-спеціаліста або провізора-спеціаліста» [2] згадується в Законі України «Про освіту» (2017 р.). Тобто традиційно про інтернатуру ішлося лише тоді, коли майбутні лікарі мали проходити додаткове практичне опанування уміннями та навичками певного медичного/фармацевтичного профілю. Утім вже у липні 2018 р. Міністерство освіти і науки України видало

наказ, яким затвердило «Концепцію розвитку педагогічної освіти» (далі – Концепція) та поширило явище «інтернатури» та педагогічну галузь.

У згаданій Концепції педагогічна інтернатура визнається «формою післядипломної педагогічної освіти, яка передбачає систематичну роботу педагогічного працівника над формуванням та вдосконаленням власної педагогічної майстерності впродовж першого року професійної діяльності під керівництвом досвідченого педагога-наставника» [3]. Тут стверджується що педагогічна інтернатура має супроводжуватися «комплексом спеціальних заходів сприяння входженню працівника в професію» [3]. Вважаємо, що власне на конкретизацію згаданих заходів спрямоване «Положення про педагогічну інтернатуру» (далі – Проект), проект якого було розміщено на офіційному сайті МОН України у грудні 2020 р. На п'яти сторінках Проекту [4] визначено ключові поняття, основні завдання, особливості організації та формальні вимоги до педагогічної інтернатури.

Вважаємо, що поява «Положення про педагогічну інтернатуру» засвідчило прагнення освітніх керівників легітимізувати педагогічну інтернатуру як один з обов'язкових компонентів вищої педагогічної освіти. Отже подальший розвиток системи педагогічної освіти залежить від тих зауважень та пропозицій, які має внести освітянська спільнота на громадському обговоренні Проекту Положення, та на які мають зважати під час остаточного ухвалення Положення про педагогічну інтернатуру, оскільки нею має визначитися зміст та організація вітчизняної вищої педагогічної освіти.

Література

1. Закон України «Про вищу освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>.
2. Закон України «Про освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>.
3. Концепція розвитку педагогічної освіти. URL: <https://www.uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/get/17105>.
4. Положення про педагогічну інтернатуру: проект наказу. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/gromadske-obgovorennya/2020/12/01/Proyekt%20nakazu%20MON%20Pro%20internaturu.doc>.

Побоча Т. Д.,

канд. пед. наук,

ст. викладач кафедри виховання, культури здоров'я,

позашкільної та професійної освіти КЗВО

«Дніпровська академія неперервної освіти»

Дніпропетровської обласної ради»,

м. Дніпро

ПРАКТИЧНИЙ ДОСВІД ОРГАНІЗАЦІЇ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ У ПРИДНІПРОВСЬКОМУ РЕГІОНІ ПОЧАТКУ ХХІ СТ.

У статті визначено головні напрями із реформування шкільної освіти в Україні початку ХХІ ст., які вплинули на процес реформування післядипломної педагогічної освіти. Наведено результати опитування вчителів шкіл щодо їхнього ставлення до педагогічних інновацій та констатовано, що післядипломна педагогічна освіта, з точки зору вчителів, потребує передусім організаційного оновлення, змістове збагачення має прикладний аспект.

Ключові слова: педагогічна освіта, післядипломна освіта, вчитель, інновації в освіті.

The article defines the main directions of school education reform in Ukraine at the beginning of the XXI century, which influenced the reforming process of postgraduate pedagogical education. The results of the school teachers' interview on their attitude to pedagogical innovations are presented and it is stated that postgraduate pedagogical education, from the point of view of teachers, needs primarily organizational renewal, content enrichment has an applied aspect.

Key words: pedagogical education, postgraduate education, teacher, innovations in education.

На початку першого десятиріччя ХХІ ст. особливо гостро постала проблема оновлення змісту шкільної освіти та відповідної перепідготовки вчителів у нових умовах: умовах інформаційного та гуманітарного викликів. У цей час, на думку сучасних дослідників (Г. Кравченко), «змінюється стратегія роботи системи післядипломної педагогічної освіти: навчальні заклади цієї системи поставлені перед необхідністю працювати не стільки на функціонування системи освіти, скільки на її розвиток, що передбачає зміну ретрансляційних завдань на дослідницькі; виявлення освітніх потреб; вивчення специфіки освітніх процесів в системі післядипломної освіти; участь в розробці регіональних програм розвитку освіти тощо» [1, с. 21]. Методисти та педагоги-практики наголошували на питанні змісту природничої освіти, зокрема математики, фізики та інформатики. Зокрема, академік-секретар Відділення загальної середньої освіти АПН України О. Ляшенко писав: «Шкільна інформатика повинна стати засобом формування загальної життєвої компетентності людини (їх ще називають ключовими компетентностями), як одна з найважливіших її складових у сучасних умовах життєдіяльності людини. Тому вона мусить суттєво змінити свої навчальні цілі – акцентувати їх на практичній підготовці в оволодінні ІКТ, формуванні здібності учнів до використання ІКТ у реальних життєвих ситуаціях (навчанні, роботі, дозвіллі тощо). Це не означає, що теоретичний матеріал має бути вилучений з

програм; він повинен бути підпорядкованим компетентнісному підходу в навчанні інформатики, стати засобом досягнення цієї освітньої парадигми, а не самоціллю» [2, с. 4].

Очевидним є те, що оновлення змісту післядипломної педагогічної освіти – вкрай необхідно з позицій його прямого зв'язку із системою середньої освіти, яка наразі знаходиться у процесі реформування. Тож під час роботи на курсах підвищення кваліфікації вчителів (КЗВО «Дніпровська академія неперервної освіти») нами було проведено коротке анкетування слухачів різних категорій (150 осіб), задля з'ясування їхнього суб'єктивного ставлення до проблеми оновлення змісту післядипломної педагогічної освіти у його безпосередньому зв'язку із тими змінами, які відбуваються у сучасній середній освіті. Слухачам було запропоновано відповісти на три питання: 1) чи варто оновлювати зміст шкільної освіти; 2) чи варто оновлювати зміст педагогічної освіти; 3) чи варто оновлювати зміст післядипломної педагогічної освіти; та сформулювати свої пропозиції щодо оновлення змісту післядипломної педагогічної освіти. Анкета була закритою тож передбачала формулювання відповідей за такими пунктами: а) так; б) ні; в) необхідно поєднувати традиції та інновації; г) складно відповісти. Отримані в результаті анкетування відомості свідчать, що половина опитаних вчителів переконані у необхідності оновлення змісту освіти (шкільної – 51 %; педагогічної – 61 %; післядипломної –

59 %), втім переважна більшість опитаних вважають, що оновлення повинно відбуватися шляхом поєднання традицій та інновацій (у шкільній – 46 %; педагогічній – 36 %; післядипломній – 29 %) освіти. Тобто стверджувати прагнення вчителів до суттєвого оновлення своїх знань (умінь, навичок), а також оновлення власних компетентностей, не можливо. Натомість вони пропонують інші «інноваційні» шляхи переважно практичного спрямування. Зокрема, збільшення практичних (інтерактивні вправи, тренінги, проведення майстер класів) занять, пов'язаних із фаховістю вчителів (із запрошенням відповідних фахівців); проведення занять із використанням електронних засобів навчання (інтернет-тренінги, онлайн-зустрічі, вебінари); збільшення кількості виїзних занять із широким вивченням практичного досвіду інших вчителів. І лише незначна кількість вчителів вказала на потребу в збагаченні своїх

фахових знань новітніми досягненнями сучасної педагогічної думки (1 особа), системами освіти інших країн (2 особи) та вивченні питань духовного розвитку особистості (1 особа). Тобто післядипломна педагогічна освіта, з точки зору вчителів, потребує передусім організаційного оновлення, змістове збагачення має передусім прикладний аспект.

Визначене вище дозволяє стверджувати прагнення вчителів максимально використати навчальний час у практичних цілях, здобути лише ті знання, які стануть їм у нагоді в найближчий час. Отже стверджувати сформованість у вчителів мотивації до оновлення змісту навчання ми не можемо. Втім попри сьогоденне значне оновлення змісту загальної освіти, інноваційні рухи у післядипломній педагогічній освіти, з позицій сучасних вчителів, мають стосуватися переважно її організаційних форм.

Література

1. Кравченко Г. Ю. Теоретичні і методичні засади адаптивного управління розвитком кафедральної системи інститутів післядипломної педагогічної освіти. дис. ... д-ра. пед. наук : 13.00.06. Київ, 2015. 561 с.
2. Ляшенко О. І. Сучасний зміст шкільної освіти: яким йому бути? *Комп'ютер у школі та сім'ї*. 2009. № 6. С. 3–6.

Мотуз Т. В.,

канд. пед. наук, доцент,
в.о. завідувача кафедри загальної, спеціальної
педагогіки, реабілітації та інклюзивної освіти
КЗВО «Дніпровська академія неперервної
освіти» Дніпропетровської обласної ради»

Швидун В. М.,

канд. пед. наук, доцент,
професор кафедри загальної, спеціальної
педагогіки, реабілітації та інклюзивної освіти
КЗВО «Дніпровська академія неперервної освіти»
Дніпропетровської обласної ради»,
м. Дніпро

ПРОБЛЕМАТИЗАЦІЯ ПОНЯТТЯ «ПРОФЕСІОНАЛІЗМ ВЧИТЕЛЯ» У СУЧАСНОМУ ПЕДАГОГІЧНОМУ ДИСКУРСІ

У статті представлено сучасний погляд на проблему професіоналізму вчителя як систему, що складається з двох взаємопов'язаних підсистем - професіоналізм особистості і професіоналізм діяльності. Констатовано, що поняття професіоналізму вчителя є комплексним, що включає високий рівень розвитку професійних якостей (професійних компетентностей) у поєднанні з особистісними якостями, цінностями і ставленнями, що у поєднанні і взаємозалежності забезпечує високу ефективність та продуктивність професійної діяльності.

Ключові слова: професіоналізм, професіоналізм вчителя, науковий дискурс, педагогічні технології.

The article represents a modern view of the problem of teacher's professionalism as a system consisting of two interconnected subsystems - personal professionalism and activity professionalism. It is stated that the concept of teacher's professionalism is complex and includes a high level of professional qualities (professional competencies) in combination with personal qualities, values and attitudes it provides high efficiency and productivity of professional activity.

Key words: professionalism, teacher's professionalism, scientific discourse, pedagogical technologies.

Проблема професіоналізму вчителя стала педагогічному дискурсі в кінці XX – на початку активно обговорюватися у науково-XXI століть. На ранніх етапах формування

поняття найбільш поширеним було визначення професіоналізму, дане Н. Кузьміною: «якісна характеристика суб'єкта діяльності – представника даної професії, яка визначається мірою опанування сучасним змістом і засобами рішення професійних завдань, продуктивними засобами її здійснення» [2, с. 9]. У цьому визначенні простежується орієнтація на діяльнісний аспект проблеми професіоналізму, що і сьогодні є важливим методологічним орієнтиром. У той же час поступово стало очевидним, що дана категорія повинна відображати ще й особистісний аспект, оскільки професійні досягнення обумовлюються не тільки досконалою системою знань, умінь і навичок, а й розвитком особистісно-професійних якостей.

Такий погляд на проблему професіоналізму дозволив розглядати професіоналізм вчителя як систему, що складається з двох взаємопов'язаних підсистем – професіоналізм особистості і професіоналізм діяльності. Професіоналізм діяльності є характеристикою суб'єкта праці, що відображає високу професійну кваліфікацію і компетентність, різноманітність ефективних професійних умінь і навичок, зокрема заснованих на творчих, інноваційних рішеннях, володіння сучасними алгоритмами і способами вирішення професійних завдань, що дозволяє здійснювати діяльність з високою і стабільною продуктивністю.

Професіоналізм особистості є якісною характеристикою суб'єкта праці, що відображає високий рівень розвитку професійно важливих і особистісно-ділових акмеологічних інваріантів

професіоналізму, високий рівень креативності, мотиваційну сферу і ціннісні орієнтації, спрямовані на прогресивний розвиток фахівця.

Таким чином, професіоналізм особистості і діяльності – це дві сторони одного і того ж явища, що знаходяться в діалектичній єдності. Водночас при вирішенні практичних завдань, пов'язаних з розвитком професіоналізму, враховуючи акмеологічні технології, що застосовуються, такий поділ є доцільним. Припускаємо, що на різних етапах розвитку професіоналізму, якийсь його вид може домінувати. Інтенсивний розвиток умінь буде гальмуватися, якщо від його рівня відстають відповідні йому психологічні професійно важливі якості. Розвиток якостей дозволить засвоїти нові вміння або підвищити ефективність вже існуючих. Так буде тривати до тих пір, поки не настане умовна відповідність.

Професіоналізм фахівця виявляється в систематичному підвищенні кваліфікації, творчій активності, здатності продуктивно задовольняти вимоги суспільного виробництва і культури, що постійно зростають. Передумовою досягнення професіоналізму є достатньо високий розвиток професійно значущих якостей особистості, її спеціальних здібностей [1].

Отже, поняття професіоналізму вчителя є досить складним, комплексним, таким, що включає високий рівень розвитку професійних якостей (професійних компетентностей) у поєднанні з особистісними якостями, цінностями і ставленнями, що у поєднанні і взаємозалежності забезпечує високу ефективність та продуктивність професійної діяльності.

Література

1. Гриньова В. М. Про співвідношення понять «професіоналізм», «професійна культура», «професійна компетентність», «професійна підготовка». *Педагогіка та психологія*. 2014. Вип. 45. С. 74–84. 2. Кузьміна Н. В. Професіоналізм личности преподавателя и мастера производственного обучения. Москва : Высшая школа, 1990. 119 с.

Шумська Д. І.,

аспірантка кафедри педагогіки, КДПУ,

м. Кривий Ріг

ГЕНДЕРНЕ ОСВІТНЄ ЗАКОНОДАВСТВО: ФІНЛЯНДІЯ ТА УКРАЇНА

У статті проаналізовано розвиток гендерного законодавства Фінляндії та України. Показано, що на законодавчому рівні достатньо матеріалів, задля сприяння досягненню гендерної освіти та її ефективності.

Ключові слова: гендерна рівність в освіті, навчання, освітня політика, гендерне законодавство, гендерна політика, Фінляндія, Україна.

The article analyzes the development of gender legislation in Finland and Ukraine. It is shown that there is enough material at the legislative level to promote the achievement of gender education and its effectiveness.

Key words: gender equality in education, education, educational policy, gender legislation, gender policy, Finland, Ukraine.

В останньому десяти річчі одним з суспільства є питання покращення якості освіти, найважливіших питань щодо сталого розвитку що з-поміж іншого відбувається за рахунок

розширення та покращення освітніх методик. Покращення якості освіти також досягається шляхом створення безбар'єрного освітнього середовища, що вбачається у подоланні гендерних стереотипів, створенні рівних умов для всіх суб'єктів освітнього процесу. Потреба у якісному навчанні підвищує рівень зацікавленості наукової спільноти до вивчення та застосування позитивного досвіду інших країн-лідерів у освітньому аспекті. До кола таких країн відносимо країни Скандинавського регіону, зокрема – Фінляндію. Отже, вивчення досвіду Фінляндії стосовно до реформування освіти й впровадження гендерного виховання у закладах загальної середньої освіти є актуальним для України, адже в нашій країні із проголошенням курсу на євроінтеграцію, розпочався процес інтенсивної трансформації гендерних проблем у багатьох політико-економічних та соціокультурних сферах.

Передусім зазначимо, що система освіти Фінляндії та окремі її аспекти є предметом розгляду багатьох сучасних науковців, серед яких: Г. Андрощук, В. Бутова, О. Герасименко, Л. Загоруйко, Н. Кірєєва, М. Пальчук, Т. Уокер, Alasaari, Nea & Katainen, Reija, Ritva Jakku-Sihvonen та інші. І хоча більшість дослідників вирішують питання й проблеми з даної тематики не лише у теоретичній, а й у практичній площині, коло проблем, що охоплює науковий дискурс, не зменшується, а певні питання, зокрема ті, що стосуються законодавчого підґрунтя тієї чи тієї проблеми, залишаються поза уваги учених. Фінляндія є реформаторською та конкурентоспроможною державою щодо гендерної освіти. Це насамперед визначає рівень системи освіти цієї країни та її засадничі принципи. Тому, вважаємо, необхідно проаналізувати законодавчу базу Фінляндії та порівняти з законами України.

Мета статті – аналіз гендерної освітньої політики Фінляндії та України для виокремлення подальших шляхів і дій щодо забезпечення якісної екстраполяції ідей скандинавського досвіду з гендерного виховання учнів до системи освіти України.

Звернення до значної кількості публікацій із зазначеної проблеми дозволяє стверджувати, що більшість учених надають перевагу провідним принципам освітньої політики Фінляндії (тривалість, справедливість, узгодженість, комплементарність, автономність та фахова відповідальність). До кола вказаних принципів, на

нашу думку, необхідно додати законодавче підґрунтя та гендерну політику у сфері освіти.

Фінляндія, Україна та інші держави ратифікували ряд декларацій щодо гендерного складника у більшості сфер життя країн, тому серед зобов'язань, які взяли на себе країни перед Європейським співтовариством, визначено досягнення жінками та чоловіками рівних прав і можливостей. Звернення до документів та звітів, що регулюють освітню політику Фінляндії переконує в тому, що країна обрала свій шлях, при цьому не намагається створити щось радикально нове.

Фінляндія проводить звіти щодо гендерної рівності у багатьох компонентах, а саме: Статевий, Дискримінація за ознакою статі, Сприяння рівності, Насильство та переслідування, Робота та засоби до існування, Сім'я та батьківство, Освіта та навчання, Добробут та здоров'я, Влада та прийняття рішень, Включення гендерних питань, тощо. Також видає посібники й вказівки щодо підтримки рівності (наприклад, Включення гендерних питань, Планування рівності) [1].

Вітчизняне законодавство, де визначено пріоритети культурної політики України, окрім Конституції України водночас складається з таких законодавчих актів, як: Кодекс законів про працю України, Сімейний кодекс України, Цивільний кодекс України та Кримінальний кодекс України, закони України про освіту, пенсійне забезпечення, державну допомогу сім'ям з дітьми, охорону праці, Основи законодавства України про охорону здоров'я та інші. Також існує значна кількість законодавчих актів, що містять гендерний аспект [2].

Порівняльний аналіз законодавчої освітньої політики щодо гендерної складової продемонстрував, що законодавча база гендерної рівності в Україні та Фінляндії знаходиться на належному рівні, проте, існує велика різниця в реалізації та імплементації гендерного підходу в освітній простір та інші сфери суспільного життя. Можемо констатувати, що українська гендерна освітня політика створювалась як реакція на міжнародні зобов'язання та ратифікацію угод, декларацій. Що на нашу думку обумовлює певну штучність впровадження гендерного підходу в усі сфери життєдіяльності, а особливо у сферу освіти. Натомість наявність гендерного складника у освітній політиці Фінляндії – є одним із чинників, що слугують запорукою сталого розвитку держави. Тобто імплементація гендерного складника в освіту Фінляндії має зворотній (порівняно з Україною) напрям (від потреб суспільства – до потреб освіти), що збігається із європейськими освітніми стандартами.

Література

1. Tietoa evästeistä. URL : <https://thl.fi/fi/web/sukupuolten-tasa-arvo/tietolahteita/tasa-arvoselvityksia-ja-oppaita>.
2. Нормативно-правова база. URL: Міністерство юстиції України. <https://minjust.gov.ua/npa>.

РОЗДІЛ 4

КОГНІТИВНО-ТЕХНОЛОГІЧНИЙ, КОМУНІКАТИВНО-СИТУАТИВНИЙ, МЕТОДИЧНИЙ ТА УПРАВЛІНСЬКИЙ КОМПОНЕНТИ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛЯ

Бажан Л. В.,
заступник директора з НВР Криворізької
Центрально-Міської гімназії, вчитель
інформатики, м. Кривий Ріг

КОГНІТИВНО-ТЕХНОЛОГІЧНИЙ, КОМУНІКАТИВНО-СИТУАТИВНИЙ, МЕТОДИЧНИЙ ТА УПРАВЛІНСЬКИЙ КОМПОНЕНТИ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛЯ ІНФОРМАТИКИ

У статті розглянуто та проаналізовано роль професійної компетентності у становленні висококваліфікованого вчителя інформатики. Окрім цього, конкретизовано та охарактеризовано базові компоненти професійної компетентності, а також акцентовано увагу на важливості кожного окремого компонента у формуванні цілісної картини професіоналізму.

Ключові слова: компетентність, інформатика, професіоналізм, удосконалення, оцінка професійної компетентності.

The article is considered and analyzed a study of the role of professional competence in becoming a highly qualified computer science teacher. The basic components of professional competence are specified and characterized. The importance of each individual component in the formation of a holistic picture of professionalism is noted. Prospects for further scientific research are outlined.

Key words: competence, computer science, professionalism, improvement, assessment of professional competence.

Актуальність проблеми дослідження. Професійна компетентність вчителя інформатики є динамічним, багатограним та багатоаспектним поняттям, його змістовне наповнення корегується відповідно до актуальних соціальних а освітніх процесів. Структура професійної компетентності зобов'язана періодично еволюціонувати, змінюватися в зв'язку із динамічним розвитком науки та практики. Питання трактування змісту, форм, рівнів, механізмів та структури професійної компетентності учителя інформатики потребують систематизації, розробки, аналізу й узагальнення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз вітчизняних досліджень переліку та змісту професійних компетентностей вчителя інформатики (В. Биков, Л. Білоусова, М. Жалдак, Н. Морзе, С. Раков, О. Спірін, М. Лапчик, Г. Луньова, Ю. Рамський, Т. Тихонова та ін.) дає змогу зробити висновок про те, що формування професійних компетентностей учителя передбачає набуття ним ґрунтовних знань з навчального предмету, методики його навчання, дидактики, психології, педагогіки, розвиток педагогічних умінь, які пов'язані з діями вчителя

у різних педагогічних ситуаціях, формування необхідних особистісних якостей, комунікативних навичок, наявність потреби самовдосконалення і саморозвитку.

Виокремлення нерозв'язаних раніше питань загальної проблеми. Незважаючи на значну кількість теоретичних описів та на їх основі проведених досліджень залишаються нерозв'язаними окремі аспекти теоретико-методологічних та організаційно-методичних основ формування у вчителів інформатики професійної компетентності.

Мета дослідження – проаналізувати когнітивно-технологічний, комунікативно-ситуативний, методичний та управлінський компоненти професійної компетентності вчителя інформатики.

Виклад основного матеріалу. Сучасному вчителю інформатики необхідні гнучкість і нестандартність мислення, вміння адаптуватися до швидких змін умов життя. А це можливо лише за умови високого рівня професійної компетентності, наявності розвинених професійних здібностей. Вчитель інформатики має широкі потенційні можливості впливати на

формування особистості, світогляду, політичних переконань, настроїв і моралі здобувачів освітніх послуг. Але реалізація цих можливостей залежить в кожному окремому випадку від особистих якостей педагога; реальну роль відіграють його талант, любов до дітей, бажання працювати. Окрім цього, престиж професії залежить від тієї системи суспільних відносин, у якій вчитель живе і працює [3].

Набуття вчителем професійної компетентності полягає в тому, що професійне знання має формуватися водночас на всіх рівнях: методологічному, теоретичному, методичному, технологічному. Це потребує розвинутого професійного мислення, здатності добирати, аналізувати і синтезувати здобуті знання в досягненні педагогічної мети, цілісно уявляти технологію їх застосування. О. Біляковська визначила компоненти професійної компетентності, що формують ідеального професіонала, та відображає вимоги до вчителя сучасної школи.

Розглянемо компоненти більш детально.

Когнітивно-технологічний (спеціальна компетентність із фахового предмета) поєднує фундаментальні знання, кваліфікацію і досвід практичної діяльності; знання способів вирішення технічних, творчих завдань; оптимізація науково-предметних і світоглядно-методологічних, дидактичних, психологічних знань; оволодіння сучасним інструментарієм вивчення особистості учня; використання прийомів педагогічного менеджменту; уміння організовувати суб'єкт-суб'єктний освітній процес, націлений на комплексний розвиток особистості здобувача освітніх послуг.

Методична компетентність включає засвоєння педагогом нових методичних і педагогічних ідей, підходів до освітнього процесу в сучасних розвивальних, особистісно-зорієнтованих, креативних технологіях, застосування різних

методів, прийомів і формам організації навчання [2].

Комунікативно-ситуативна компетентність охоплює знання, уміння, навички та способи здійснення партнерської взаємодії між учасниками освітнього процесу, врахування вчителем вікових, психологічних, індивідуальних особливостей учнів; уміння бачити в дитині особистість, поважати її думку; поєднувати вимогливість із повагою до кожного учня, тактовність і толерантність у стосунках; здатність до випереджального прогнозування оптимальних внутрішньо колективних контактів між учнями класу; уміння створювати на уроці атмосферу творчого спілкування та позитивного настрою.

Управлінська компетентність включає оволодіння вчителем методів, прийомів організації власної діяльності та ефективної діяльності здобувачів освітніх послуг, класу в урочній та позаурочній видах діяльності; управління процесом засвоєння учнями знань; визначення цілей навчальної діяльності, отримання інформації про рівень досягнення цілей діяльності; уміння здійснювати коригувальний вплив на способи навчальної діяльності.

Висновки і перспективи подальших розвідок у визначеному напрямі. Отже, професійна компетентність вчителя інформатики – це інтегрована особливість особистості, що охоплює систему професійно важливих для педагога якостей, високий рівень підготовки до здійснення творчої педагогічної діяльності та ефективної взаємодії зі здобувачами освітніх послуг під час педагогічного співробітництва на основі впровадження сучасних технологій для досягнення високих результатів з предмету.

Перспективами подальших досліджень вважаємо вивчення та виявлення особливостей розвитку професійної компетентності вчителя інформатики в межах визначених компонентів.

Література

1. Білявська О. О. Професійна компетентність учителя як складова ефективної педагогічної діяльності. URL: <http://lib.mdpu.org.ua/nvs/>. 2. Кривонос О. М. Формування інформаційно-комунікаційних компетентностей майбутніх учителів інформатики в процесі навчання програмування. дис. канд. пед. наук : 13.00.04. Київ, 2014. 286 с. 3. ИКТ-компетентности учителей. Рекомендации ЮНЕСКО. Сайт института ЮНЕСКО по информационным технологиям в образовании. URL: <http://iite.unesco.org/pics/publications/ru/files/3214694.pdf>.

Батеха Т. А.,

*вчитель української мови та літератури гімназії № 56,
м. Кривий Ріг*

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ УЧНІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

У статті розкрито сутність понять «виховання», «національно-патріотичне виховання» та розкрито виховні можливості курсу української літератури у здійсненні національно-патріотичного виховання учнів, а також

педагогічні умови ефективного здійснення національно-патріотичного виховання учнів у процесі вивчення української літератури.

Ключові слова: «виховання», «національно-патріотичне виховання», українська література.

The article reveals the essence of such concepts as «education», «national and patriotic education» and highlights educational opportunities for the course of Ukrainian literature in the implementation of national and patriotic education of students as well as pedagogical conditions for the efficient national and patriotic education of students in the study of Ukrainian literature.

Key words: «education», «national and patriotic education», «Ukrainian literature».

За сучасних умов національно-патріотичне виховання дітей і молоді набуло особливої гостроти й актуальності. Воно втілює і віддзеркалює в собі процес національно-етнічного відродження української нації. «Головною метою національно-патріотичного виховання сучасної вітчизняної освіти є формування соціально активної особистості з високим рівнем національної свідомості, почуттям вірності і любові до Батьківщини, готовністю до виконання громадянських і конституційних обов'язків, бажанням трудитись на благо народу, примножувати і захищати його здобутки» [3]. Національно-патріотичне виховання пов'язується в сучасній школі з багатьма аспектами, що діють у єдиній системі: з мовою, історією, культурою, традиціями та звичаями українського народу.

Уроки української літератури в школі повинні стати основою національно-патріотичного виховання учнів, їхнього громадянського змушнення, високої моральності та працелюбства, естетичної наснаги. Українська література спонукає шкільну молодь захоплюватися красою і самобутнім багатством рідної землі, національно-визвольною боротьбою українців, їх славетним минулим.

Кожна національна система виховання утверджує свій ідеал людини, громадянина. Українська культура передбачає виховання ідеального українця – людину лагідну і широку, доброзичливу, чесну і правдолюбиву, дотепну і жартівливу, талановиту і працьовиту, доброго господаря, славного захисника свого роду і Батьківщини. Без повертання до багатовікового досвіду народу у справі виховання і навчання не може здійснюватись і формування національної самосвідомості. Здобутки рідного народу, що повинні мати найвищий статус у змісті української системи виховання, формуватимуть у підростаючого покоління національну гордість, надихатимуть на нові досягнення і звершення в ім'я суверенної України.

Одним з найважливіших завдань, які необхідно розв'язати у процесі вивчення української літератури, є забезпечення ідейного впливу історичних подій на учнів, використання

їх високого потенціалу з метою виховання громадянина України, якому притаманна висока культура, широкий кругозір, творчі здібності, загальнолюдські цінності, високі моральні ідеали.

«Завданням української літератури є актуалізація в процесі викладання навчального матеріалу гуманістичних цінностей українського народу, культивування їх. Саме ознайомлення учнів з досвідом минулих поколінь сприяє вихованню народного духу, проникненню їх до глибин народної психіки, опануванню культури свого народу. Основу української духовності становлять ідеї незалежності України, ідеї лицарської честі та звитяги свободи, братства, побратимства, християнської віри як оберегу соборності. Звертаючись до часів становлення України, учні опиняються в ореолі героїки, гуманності, патріотичних поривань, що дає змогу аналізувати сучасне життя і спонукає дітей до активної дії. Виховання моральних якостей учнів базується на розумінні та засвоєнні ними моральних цінностей українського народу, які складають основу сучасно загальнолюдської моралі: свобода, незалежність, гідність, честь, відповідальність, вірність, совість, любов, воля, патріотизм» [2, с. 34].

Український народ має великі надбання у вихованні людських чеснот. Упродовж віків із покоління до покоління передавалися звичаї, обряди й традиції, які допомагали виховувати вмілих господарів, справжніх патріотів свого краю й рідної землі, морально зрілих і фізично досконалих громадян.

Вчитель української літератури має навчити учня вільно володіти вміннями і навичками, комунікативно виправдано користуватися засобами рідної мови – її стилями, типами, жанрами в усіх видах мовленнєвої діяльності (аудіювання, читання, говоріння, письмо), практично користуватися рідною мовою в найрізноманітніших життєвих ситуаціях, прагнути до виховання майбутнього громадянина-патріота України шляхом ознайомлення дітей з культурою, традиціями та звичаями українського народу; а також формування у них почуття причетності до історії та майбутнього свого краю, пробудження і

виховання патріотичних почуттів.

Важливою складовою формування національної свідомості учнів є українська література, зокрема вивчення епічних полотен минулих епох та сучасності, які пробуджують у юних громадянах національну свідомість, розвивають художній смак і потяг до прекрасного. На уроках літератури педагог має більше можливості формувати комунікативну функцію мови, прищеплювати національну ідеологію. Цьому сприяє багатий ідейно-тематичний зміст запропонованих програмою художніх творів. Основне завдання уроків літератури – зробити національно-культурні надбання народу невід'ємною частиною внутрішнього світу підростаючого покоління. Національно-патріотичне виховання на уроках літератури доцільно здійснювати на основі проблемного вивчення текстів, де є активна позиція героїв у ставленні до проблем національного відродження. Це сприяє формуванню в учнів широкого світогляду, творчої уяви, національної свідомості та громадської гідності.

Важливе місце посідають уроки з літератури рідного краю, на яких формуються почуття гордості за творців-земляків.

На уроках української літератури необхідно широко використовувати скарб усної народної творчості – казки, легенди та притчі, які містять в собі значний пізнавальний і виховний потенціал і доступні до сприймання учнями та на їх основі знайомити школярів з історією українського народу, його традиціями.

На уроках української літератури через ознайомлення школярів з народними звичаями можливо формувати гордість за свою приналежність до такої давньої і мудрої нації, як українці. Звичай та обряди українського народу – не додаток до життя, а саме життя, яскравий вияв його самобутнього характеру, світогляду. У звичаях, обрядовості зафіксоване національне буття народу.

Українська мова є однією з найдавніших і розвинутіших мов світу. Вона має багатовікову історію свого розвитку, тому скарбниця її виражальних засобів, пізнавально-навчальних прийомів практично невичерпна. Вона надзвичайно багата лексично, граматично і інтонаційно, тому за своїми можливостями здатна виконувати велику культуротворчу, духовно творчу, народотворчу історичну роль. Виховання поваги і любові до рідної мови, пробудження почуття захоплення її красою, ліричності, милозвучності, виразності, а головне отримання знань за допомогою мови – це є міцний і надійний

гарант національного виховання.

Українська мова завжди відрізнялась цінтливістю, високою культурою. В основі мовлення нашого народу лежать такі загальнолюдські та морально-етичні цінності, як доброзичливість, лагідність, шанобливість, толерантність. Гуманна насиченість слова підкреслює потребу людини у духовному піднесенні. Так вважали дослідники української народної творчості, такі як В. Гнатюк, П. Куліш, М. Максимович та ін.

Художнє слово – це особливий спосіб мислення, створення мовної картини світу, яка у свою чергу передбачає зв'язок між тим, хто створює художній світ, і тим, хто його сприймає.

У творах української художньої літератури чимало зразків сильних, мужніх людей, людей з прекрасною метою і сильною волею, з високорозвиненими почуттями обов'язку честі, гідності, самоповаги, любові до рідної землі, тобто почуттями, виховання яких є необхідною передумовою формування національної самосвідомості.

Вчитель української літератури у практичній діяльності здійснюючи національно-патріотичне виховання має реалізувати такі завдання, як: розкриття для кожної особистості поняття патріотизму, любові до свого народу, до рідної Батьківщини; формування патріотичних переконань в учнів, обґрунтування необхідності їх постійного удосконалення в реальних умовах навчально-пізнавальної діяльності.

- Вчитель української літератури має знати, що національно-патріотичне виховання учнів засобами художнього слова буде значно ефективнішим, якщо:
- будуть задіяні всі складники національно-патріотичного виховання учнів під час вивчення художньої літератури;
- в учнів формуються уміння, які сприяють вихованню національно-патріотичних почуттів;
- на уроках літератури моделюються такі навчальні ситуації, які сприяють формуванню особистісних рис громадянина України;
- учні свідомо і цілеспрямовано уміють визначати патріотичні мотиви твору;
- на уроках забезпечується зв'язок матеріалу, що вивчається, з сучасністю.

Підготовка вчителя до уроку на якому буде здійснюватися національно-патріотичне виховання учнів повинна мати такий алгоритм діяльності:

1. Аналіз навчальної програми з предмета і знаходження тем, питань понять, які мають національно-патріотичний характер.

2. Формулювання ключових проблемних питань, навколо яких можна організувати обговорення на уроці.

3. Формулювання завдання уроку (результати, які очікує одержати наприкінці вчитель) та вирішення, якими методами краще скористатись у цьому випадку.

4. Підготовка фрагменту уроку та апробація його на практиці.

Значним підґрунтям національно-патріотичного виховання старшокласників є введення до програм з літератури у школі письменників, твори яких були з певних причин вилучені з літературного процесу. Це могутні постаті І. Багряного, В. Барки, Є. Маланюка, О. Ольжича, Т. Осьмачки, У. Самчука, О. Теліги, творча спадщина яких донесе до майбутніх поколінь українців повну правду про страшну трагедію, пережиту їхнім народом.

Різні аспекти національно-патріотичного виховання відбиваються у творах видатних українських митців: Б. Грінченка, О. Довженка, Ліни Костенко, І. Огієнка, Лесі Українки,

Т. Шевченка, І. Франко та ін.

Аналіз наукової літератури та практичний досвід роботи дозволяє стверджувати, що здійснення національного виховання учнів у процесі вивчення української літератури буде ефективним при дотриманні під час організації навчального процесу наступних педагогічних умов: наявності активної національно-патріотичної, просвітницької позиції вчителя; урізноманітненні форм та методів в організації навчальної роботи на уроках; урахуванні вікових та індивідуальних особливостей учнів, рівня їхнього розвитку і підготовки; гуманізації відносин «вчитель-учень» у навчальному процесі.

Можливості української літератури як навчального предмету надзвичайно великі у здійсненні національно-патріотичного виховання учнів. Література у школі має допомогти учням подолати принизливе почуття національної меншовартості, повернути їм історичну пам'ять і виплекати природне почуття національної гордості за свою Батьківщину.

Література

1. Гевко О. Формування національно-патріотичних рис в учнів. *Рідна школа*. 2001. № 11. С. 47–48.
2. Кисленко Л. Формування національного світогляду на уроках літератури. *Дивослово*. 2002. № 7. С. 34–38.
3. Концепція національно-патріотичного виховання молоді. URL: [https:// osvita.ua/lessons-sumit/12394/](https://osvita.ua/lessons-sumit/12394/).

Безилях Н. С.,

вихователь-методист гімназії № 56,

м. Кривий Ріг

РОЗВИТОК КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ПОЗАУРОЧНИЙ ЧАС

У статті розкрито особливості розвитку критичного мислення молодших школярів в позаурочний час. Наголошено на розвитку критичного мислення як результату щоденної кропіткої роботи педагога і учня. Запропоновано систему вправ, ігор та інтерактивних методів, що сприяють ефективному розвитку критичного мислення молодших школярів в позаурочний час.

Ключові слова: розвиток, мислення, критичне мислення, позаурочний час.

The article reveals the peculiarities of development of critical thinking among younger schoolchildren in extracurricular activities. The author emphasizes that the development of critical thinking is the result of daily hard work for teachers and students; it also offers a system of exercises, games and interactive methods that promote the effective development of critical thinking of younger schoolchildren in extracurricular activities.

Key words: development, thinking, critical thinking, extracurricular activities.

Сьогодні в умовах глибоких змін у соціальному, економічному та політичному житті України, постала проблема радикальної перебудови системи освіти, яка є основою розвитку особистості, суспільства, нації та держави, запорукою майбутнього, найбільш масштабною й дитиноємною сферою суспільства. У наш час інтенсивних соціальних змін, коли відбувається зміна соціальних, політичних, економічних та інших обставин, що потребує ефективного знаходження правильних відповідей

на виникаючі запитання, надзвичайно важливим є вміння критично мислити. Саме тому проблема розвитку критичного мислення підростаючих поколінь є актуальною. Одним із завдань сучасної шкільної освіти є не просто надання учням інформації, а оволодіння стратегіями і навичками критичного мислення. У Концепції Нової української школи зазначено, що випускник Нової школи – «це *особистість* цілісна, усебічно розвинена, здатна до критичного мислення; *патріот* з активною позицією, який діє згідно з

морально-етичними принципами і здатний приймати відповідальні рішення, поважає гідність і права людини; *інноватор*, здатний змінювати навколишній світ, розвивати економіку за принципами сталого розвитку, конкурувати на ринку праці, учитися впродовж життя», а найціннішим результатом реформування освіти передбачено формування «освідчених українців, всебічно розвинених, відповідальних громадян і патріотів, здатних до ризику та інновацій – тих, хто поведе українську економіку вперед у XXI століття» [2, с. 6].

У психолого-педагогічній літературі критичне мислення трактується як таке, що сприяє формуванню здатності людини усвідомлювати власну позицію з того чи іншого питання, знаходити нові ідеї, аналізувати події і критично їх оцінювати. Критичне мислення – це нестандартне мислення, спрямоване на пошук стратегій вирішення життєвих і навчальних проблем, виявлення та оцінку альтернатив і пріоритетів, їх доцільності, визначення достовірності фактів, явищ, подій. Розвитку критичного мислення сприяють вміння і навички аналізу, синтезу, порівняння, зіставлення фактів, встановлення причинно-наслідкових зв'язків, формулювання обґрунтованих висновків. Критичне мислення можна визначити як зважене, логічне і цілеспрямоване, що використовує такі когнітивні навички і стратегії, які збільшують вірогідність отримання бажаного результату.

Сучасна шкільна освіта має бути орієнтована на розвиток критичного мислення учнів через конкретний зміст шкільних навчальних предметів, через спеціальні елективні курси, різноманітні позаурочні виховні заходи. Під час проведення уроків, так і під час організації позаурочної роботи педагогам необхідно дбати про розвиток в учнів критичного мислення як здатності чітко виділити проблему, яку необхідно розв'язати; самостійно знайти, обробити і проаналізувати інформацію; логічно побудувати свої думки, навести переконливу аргументацію; здатність мислити мобільно, обирати єдино правильне розв'язання проблеми; бути відкритим до сприйняття думок інших і одночасно принциповим у відстоюванні своєї позиції.

Критичне мислення розвивається поступово, воно є результатом щоденної кропіткої роботи педагога і учня. Не можна виділити чіткий алгоритм дій педагога з формування критичного мислення в учнів. Н. Наволокова виділила «певні умови, створення яких здатне спонукати і стимулювати учнів до критичного мислення. Головними з них є такі:

1. *Час*. Учні повинні мати достатньо часу для

збору інформації за заданою проблемою, її обробки, вибору оптимального способу презентації свого рішення.

2. *Очікування ідей*. Учні повинні усвідомлювати, що від них очікується висловлення своїх думок та ідей у будь-якій формі, їх діапазон може бути необмеженим, ідеї можуть бути різноманітними, нетривіальними.

3. *Спілкування*. Учні повинні мати можливість для обміну думками. Внаслідок цього вони можуть бачити свою значущість і свій внесок у розв'язання проблеми.

4. *Цінування думок інших*. Учні повинні вміти слухати і цінувати думки інших. При цьому вони мають усвідомлювати, що для знаходження оптимального розв'язання проблеми дуже важливо вислухати всі думки зацікавлених людей, щоб мати можливість остаточно сформулювати власну думку з проблеми, яка може бути скорегована «колективною мудрістю».

4. *Віра в сили учнів*. Учні повинні знати, що їм можна висловлювати будь-які думки, мислити поза шаблоном. Педагог повинен створити середовище, вільне від жартів, глузувань.

5. *Активна позиція*. Учні повинні займати активну позицію, отримувати справжнє задоволення від здобування знань. Це стимулює їх до прагнення мислити нестандартно, критично» [2, с. 58–59].

Під час проведення різноманітних виховних заходів у позаурочний час з метою формування критичного мислення учнів початкової школи доцільно використовувати систему різноманітних вправ, таких як: «Інтерв'ю», «Так чи ні», «Добре-погано»; ігор: «Оплески», «Знайди помилку», «Третій зайвий»; інтерактивних методів: «Мозковий штурм», «Займи позицію», «Шкала думок», «Дерево рішень» та ін.

Вправа «Інтерв'ю» передбачає відповіді на запитання, що стосуються теми, що обговорюється. Вона дає можливість учням самостійно оцінити запропоновану інформацію, систематизувати її і сформулювати відповіді на отримані запитання.

Вправа «Так чи ні», суть якої полягає в тому, щоб, оцінивши представлені твердження, погодитися з ними або заперечити.

Активно стимулюватиме розвиток критичного мислення вправа «Добре-погано», яка не тільки вчить молодших школярів працювати з альтернативними твердженнями, але й сприяє виробленню звички аналізувати будь-яку інформацію з різних точок зору, визначаючи як позитивні, так і негативні риси.

Гра «Оплески», як і вправа «Так чи ні», потребує оцінки отриманої інформації, але

реакція тут виявляється не словами, а оплесками, які означають схвалення.

Гра «Знайди помилку», передбачає, що в ході її проведення необхідно молодшим школярам запропонувати знайти помилку в певному твердженні, масиві інформації, на малюнку тощо.

Гра «Третій зайвий» навчить молодших школярів аналізувати події, предмети, явища за різними ознаками, виділяти спільне і відмінне.

Інтерактивний метод «Мозковий штурм» – це ефективний метод колективного обговорення, пошуку рішень, що здійснюється через вільне накопичення ідей з певної теми, вираження поглядів усіх учасників. Цей метод дає змогу групі учнів використовувати свої інтелектуальні можливості для швидкого та ефективного виконання завдання.

Інтерактивний метод «Займи позицію» – метод,

Література

1. Енциклопедія педагогічних технологій та інновацій / за ред. Н. П. Наволокова. Харків : Вид. група «Основа», 2009. 179 с. 2. Нова українська школа : концептуальні засади реформування середньої школи (Рішення колегії МОН України № 10 від 27.10.2016). URL: <https://base.kristti.com.ua/?p=1129>.

Божук С. М.,

вчитель початкових класів гімназії № 56,
м. Кривий Ріг

ЗНАЧЕННЯ КАЗКИ У ФОРМУВАННІ ОСОБИСТОСТІ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА ТА ВПРОВАДЖЕННЯ КАЗКОТЕРАПІЇ В ПРАКТИКУ РОБОТИ СУЧАСНОЇ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

У статті розкрито сутність понять «казка», «казкотерапія», висвітлено значення казки у формуванні особистості молодшого школяра та особливості впровадження казкотерапії в практику роботи сучасної початкової школи.

Ключові слова: казка, казкотерапія, формування особистості молодшого школяра.

The article reveals the essence of such concepts as «fairy-tale», «fairy-tale therapy» and it highlights the meaning of the fairy-tale in the formation of younger schoolchild's personality and the peculiarities of the introduction of fairy-tale therapy into the practice of the modern elementary school.

Key words: fairy-tale, fairy-tale therapy, formation of younger schoolchild's personality.

Невичерпним можливостям казки у розвитку уяви, фантазії, образності мислення й мовлення молодшого школяра, а також емоційного, розумового, морально-етичного та естетичного виховання учнів, відведено особливе місце у спадщині В. Сухомлинського. Саме через слово казки, переконує В. Сухомлинський, – найближча дорога, шлях до серця учня. Казку він називав колиською слова. Видатний педагог радив: «якщо ви хочете, щоб слово рідної мови назавжди увійшло в духовний світ дитини, щоб воно жило як засіб пізнання й творчості, – пробудіть у дитини захоплення казкою. Навчіть її не тільки слухати, переказувати, а й творити – складати казку» [1, с. 16].

Вчений доводить, що без живої, яскравої казки, що оволодіває почуттями, уявою,

фантазією, свідомістю дитини, неможливо уявити і її мовлення; будучи невіддільною від краси переживань, казка сприяє розвитку естетичних смаків, нахилів, здібностей дітей. Педагог наголошував: «найголовніше – це те, щоб у казці була глибока думка» [2, с. 57].

Основне В. Сухомлинський вбачав у тому, щоб учні вчилися самостійно створювати казки з метою збагачення власного словникового запасу, правильної побудови словосполучень і речень, логіки і краси послідовної розповіді. Навчити не окремих з учнів, а кожного творити казку – це справді гідний наслідування шлях і результат, що заслуговує на поцінування.

В. Сухомлинський – дитячий письменник, який написав для малечі чимало казок, об'єднані у збірку «Казки під Голубим небом» і кожна з них

мас значний виховний потенціал, сприяє формуванню особистості молодшого школяра.

Мета статті полягає у висвітленні значення казки у навчанні і вихованні молодших школярів та впровадженні в практику роботи сучасної початкової школи казкотерапії як одного із напрямів артпедагогіки.

У наш час усе більшої популярності набуває такий напрям педагогічної науки, як артпедагогіка, що передбачає залучення дітей до різних видів діяльності (слухання музики, казки, малювання, ліплення, танцю тощо). Сутність артпедагогіки полягає, передусім, у тому, що вона впливає на морально-етичні, естетичні та комунікативно-рефлексивні основи особистості і сприяє формуванню в учнів навичок соціальної поведінки за допомогою мистецтва. Артпедагогіка допомагає молодшим школярам долати власні психологічні труднощі, відновлювати емоційну рівновагу, перемикається з негативних переживань на позитивні почуття й думки. Одним із найпопулярніших і цікавих напрямів артпедагогіки є казкотерапія, що дозволяє педагогу працювати з молодшими школярами через казку.

Казка – незмінний супутник дитинства. Вона впливає на духовний світ учня, заохочує її до набуття нових знань і умінь, створює певні зразки поведінки, сприяючи формуванню високих моральних цінностей та позитивного світогляду.

У дитячій казкотерапії найчастіше застосовують чотири види казок: художні, дидактичні, психокорекційні та медитативні.

До художніх казок відносять народні, авторські казки, а також притчі, байки, легенди, билини. Саме з них дитина дізнається, що життя – це активне протиборство двох важливих елементів: зла й добра. Причому добро завжди винагороджується, а зло – неодмінно карається. Художня казка пропонує малюкові модель певної життєвої ситуації й допомагає осмислити її, дати оцінку героям й тим самим визначити для себе правила поведінки в реальному житті. В основі всіх художніх казок лежить мораль, як то: «Колобок», «Котик та півник» (неслухняність та розважливність призводять до біди), «Попелюшка» (доброта й працьовитість завжди винагороджуються), «Кіт у чоботях» (вірний друг кращий від багатства), «Хлопчик-мізинчик» (кмітливість та розум перемагають силу) тощо.

Дидактичні казки застосовують для подання в ігровій формі навчального матеріалу. Причому їхніми героями зазвичай стають абстрактні поняття або явища природи (Доброта, Сила, Вітер, Сонце), неживі предмети (іграшки), символи (цифри, букви, звуки), для яких спеціально створюється казковий образ світу. Ці казки можуть розкривати зміст і важливість

певних знань. Тобто у формі дидактичних казок вихователі можуть реалізовувати навчальні завдання.

Психокорекційні казки створюють з метою м'якого впливу на поведінку учня. Вони дозволяють коригувати поведінку школяра або її особистісні риси характеру (сором'язливість, неохайність, примхливість, жадібність тощо). Також психокорекційна казка може навчати чемності, доброзичливого та дбайливого ставлення до оточуючих і природи. Створити подібну оповідку неважко: слід визначити героя (казкового двійника дитини); описати його життя (дуже схоже на життя самої дитини); поставити героя в проблемну ситуацію, яка є нагальною для дитини; розповісти, як казковий герой вирішив її (запропонувати альтернативну модель поведінки).

Медитативні казки створюють для того, щоб допомогти дитині зняти психоемоційне напруження, налаштувати її на позитивне сприйняття навколишнього світу тощо. Головна особливість медитативної казки – відсутність конфлікту й негативних героїв. Найпоширеніша її форма – подорож.

Для того щоб створити медитативну казку, необхідно створити для учня таку ситуацію, у якій вона почувалася б щасливою, спокійною, радісною. І по ходу розповіді формувати позитивні образи (зорові, слухові, смакові, нюхові й тактильно-кінестетичні). Наприклад, можна разом з дитиною «вирушити» до казкового лісу та поспілкуватися з квітами, деревами, пташками й добрими тваринами.

Під час знайомства з казкою важливо пам'ятати, що молодший школяр здатний концентрувати увагу протягом 15-20 хвилин. Отже, щоб захоплива подорож казкою не перетворилася на неприємне випробування, бажано через кожні 15 хвилин робити паузу, яку можна заповнити веселою фізкультхвилиною або пальчиковою гімнастикою.

На кожному уроці діти повинні вчитися не тільки читати, писати, рахувати, а й почуватися громадянами, шанувати батьків, допомагати тим, хто цього потребує: людям, тваринам, рослинам. А формується почуття співпереживання через казку, бо, як стверджував В. Сухомлинський, казка – свіжий вітер, що роздмухує вогник дитячої думки.

Без казки – живої, яскравої, яка засвоюється свідомістю і почуттям людини, неможливо уявити дитячого мислення і дитячої мови, як певної сходинки людського мислення і мовлення. Завдяки казці учні оволодівають різноманітними знаннями у сфері щоденної практики, моральності, естетичних відчуттів. Для молодшого школяра казка стає засобом

усвідомлення, обдумування і пояснення явищ дійсності.

Під впливом почуттів і думок, викликаних казкою, учні вчаться образно і творчо мислити. Необхідно пропонувати маленьким школярам не тільки слухати казки, а й самостійно складати їх, записувати, розповідати. Слід радити складати казки про все: звірів, рослин, про загублену дідову рукавичку, про листочок, що впав з дерева, про сонечко.

Учні складають спочатку казки всі разом, а потім поодиночки. Це не просто оповідання про фантастичні події, це цілий світ, в якому дитина живе, змагається, протиставляє злу свою доброту. Симпатії школярів завжди на боці позитивних

героїв. Добро торжествує, зло карається.

Використовуючи на уроках казки, не потрібно моралізувати школярів, а вчити естетично сприймати природу, співпереживати слабшим, допомагати меншим, творити добро і словом, і ділом.

Таким чином, як продовження роботи над казкою слід застосовувати майже всі методи артпедагогіки: можна намалювати свої враження від казки (кольоротерапія) або ілюстрацію до її сюжету; добирати мелодії, що за настроєм відображають події або характеризують героїв; виготовляти ляльок (героїв); складати продовження казки або змінювати її сюжет (фінал), проводити інсценування твору.

Література

1. Сухомлинський В. О. Джерело невмирущої криниці : 3 листів до словесника. Київ : Радянська школа, 1976. С. 15–18. 2. Сухомлинський В. О. Проблеми виховання всебічно розвинутої особистості. Вибрані твори : у 5 т. Київ : Радянська школа, 1977. Т. 1. С. 55–209.

Зеленкова Н. І.,

канд. пед. наук, доцент кафедри педагогіки, КДПУ,
м. Кривий Ріг

ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ УЧНІВ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ

У статті розглянуто сучасні підходи до формування творчої особистості учнів. Розкрито умови організації освітнього процесу, форми і методи навчання, що сприяють творчому формуванню особистості. Важливим засобом в рішенні цих задач виступає організація пізнавальної діяльності учнів на уроці, враховуючи систему потреб, мотивів та цінностей.

Ключові слова: творчість, творча особистість, освітній процес, пізнавальна діяльність, технологія навчання.

The article considers modern approaches to the formation of creative personality of students. The conditions of organization of the educational process, forms and methods of teaching that contribute to the creative formation of personality are revealed. An important tool in solving these problems is the organization of cognitive activity of students in the classroom, taking into account the system of needs, motives and values.

Key words: creativity, creative personality, educational process, cognitive activity, learning technology.

Зміни, які відбуваються у суспільно-політичному житті країни, впливають безпосередньо і на заклади середньої освіти. Державна національна програма «Освіта» («Україна XXI століття») ставить вирішення проблеми формування творчої особистості, здатної до самостійної, активної, творчої діяльності.

Шлях до рішення проблеми творчості був прокладений матеріалістичним поняттям історії. Над проблемою формування творчої особистості задумувалися багато вчених. Проблема досліджувалася психологами, філософами та педагогами. Перші спроби обґрунтування належать філософам давнини Архімеду, Геракліту, Сократу. Пізніше їх ідеї одержали відображення у працях Ф. Беконна, Р. Декарта. Об'єднує цих вчених те, що зусилля вони направили на пояснення процесів творчого мислення з філософських позицій. Їх ідеї довгий

час не отримували практичного застосування, так як потреби в масовій творчості, соціалістичне замовлення на підготовку навчаючих, здібних до творчої діяльності, було відсутнє. В міру розвитку соціальної практики стало можливим усвідомлення творчості як характерної діяльності людини. Тому сьогодні, основна засада, на якій ґрунтується загальна орієнтація навчальної і виховної роботи у школі є формування творчої особистості, оскільки вона є найбільшою цінністю для будь-якого суспільства. І ця проблема набуває особливої актуальності.

Для розкриття сутності процесу формування творчої особистості необхідно осмислити, перш за все, що таке творчість? Педагогічна енциклопедія визначає творчість, як вищу форму активної та самостійної діяльності особистості. Творчість – це форма самореалізації особистості, це можливість виразити своє, власне неповторне відношення до світу. Як будь-яком виду людської

діяльності, творчості притаманні емоції, інтелектуальні і вольові процеси. Важливою умовою творчої діяльності є почуття новизни, готовність до нестандартного вирішення завдань. Ще І. Кант висловлював думку, що творчість лежить в самій основі пізнання. Однак, треба замітити, що діяльність учнів, хоча і пов'язана безпосередньо з пізнанням, не завжди являється творчою. Усяка творчість починається з усвідомлення незнання, але не усяке незнання стає знанням за допомогою творчості. Творчість є найвищим рівнем розумової діяльності, особливий дар обраних і цим даром в більшому або меншому ступені наділене все людство. Все це дозволяє зробити висновок, що для творчої пізнавальної діяльності учнів характерна нестандартність мислення, в результаті чого народжується нове рішення або продукт діяльності, який виходить за рамки загальноприйнятих стандартів.

Для того, щоб формувати творчу особистість у процесі навчання були виділені такі основні властивості творчої особистості: сміливість думки, схильність до ризику, фантазія, уявлення і уява, проблемне бачення; здатність виявляти суперечності, вміння переносити навчальні досягнення і досвід у нові ситуації; незалежність, альтернативність, гнучкість мислення; здатність до самоуправління [1, с. 56]. Творча особистість, на думку В. Андрєєвої, – це такий тип особистості, для якого характерна стійка, високого рівня спрямованість на творчість, мотиваційно-творча активність, що проявляється в органічній єдності з високим рівнем творчих

здібностей, які дозволяють їй досягти прогресивних, соціально та особисто значущих результатів у одній або кількох видах діяльності [4].

Підготувати таку особистість, під силу тільки творчому вчителю, у якого на уроці створені умови для пізнавальної діяльності учнів, озброївши їх методами і прийомами творчої роботи. Для забезпечення творчих умов пізнавальної діяльності необхідно озброїти учнів методами самостійної роботи, навчити працювати з першоджерелами, навчити їх прийомам швидкого знаходження необхідної інформації і її обробки, проводити дискусії на заняттях, створювати доброзичливий емоційний стан. Отже, для цього необхідно продумати всю технологію навчання учнів, які б сприяли формуванню творчої особистості. Корисно проводити заняття у формі бесіди, конференції, обговорення конкретних результатів дослідної роботи, стимулювати учнів до участі у науковій роботі, брати участь у наукових конференціях, олімпіадах та конкурсах. Головне, щоб всі завдання і організаційні форми діяльності носили не стихійний характер, а були результатом серйозної, продуманої, заздалегідь спланованої технології навчання. Педагогічна праця – це щохвилинна творчість, а кожен педагог – це своєрідна індивідуальність.

Все викладене вище, підтверджує тезу провідних дидактів про те, що процес формування творчої особистості учнів тривалий і складний.

Література

1. Дубасенюк О. А., Антонова О. Є. Технологічний підхід до організації роботи з педагогічно обдарованою молоддю. Львів : [б.в.], 2004. 337 с.
2. Національна доктрина розвитку освіти України у ХХІ столітті. *Освіта України*. 18 липня 2001. № 29. С. 4.
3. Оконь В. Введение в общую дидактику. Москва : Высшая школа, 1990. 382 с.
4. Пашнев Б. К. Психодиагностика обдарованности. Практична психологія та соціальна робота. Київ : [б.в.], 2005. 322 с.

Кушнерук К. Р.

*студентка факультету географії, туризму та історії, КДПУ,
науковий керівник – канд. пед. наук, доцент Білоус О. С.
м. Кривий Ріг*

ПРЕДМЕТНИЙ ГУРТОК ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ СВІДОМОСТІ УЧНІВ

У статті розглянуто сутність поняття «екологічна свідомість», виявлено її властивості. Надано характеристику керівника предметного гуртка та проаналізовано рекомендації щодо ведення предметного гуртка з географії.

Ключові слова: екологічна свідомість, екологічне виховання, екологічна культура, предметний гурток.

The article considers the essence of the concept of «ecological consciousness», reveals its properties. The characteristic of the head of the subject circle is given and the recommendations on conducting the subject circle on geography are analyzed.

Key words: ecological consciousness, ecological education, ecological culture, subject circle.

У світі трапляється багато природних катастроф, але зараз це ніщо в порівнянні з тим, як людина не дбає про навколишнє середовище та забруднює його. Сучасні школярі та навіть деякі дорослі люди не розуміють, навіщо викидати сміття до смітцевого баку, адже на те ж є прибиральники, тому частіше за все кидають його просто де заманеться. Батьки, вчителі, наставники мають з раннього віку навчати дітей, як треба себе поводити в довкіллі, з природою, яка дає нам життя. За сумлінне ставлення до навколишнього середовища відповідає екологічна свідомість, яка формується на уроках у школі, але на допомогу приходять й позакласні форми екологічного виховання – предметні гуртки.

Проаналізувавши наукову літературу ми виявили, що питання формування екологічної свідомості на предметних гуртках розглядається все частіше, але мало хто виокремлює вплив особистості педагога, який веде цей гурток та плани проведення заходів задля екологічного виховання школярів.

Метою статті є розкриття ролі педагога, який веде предметний гурток задля формування екологічної свідомості школярів.

Предметні гуртки – це науково-освітні гуртки, організовані з метою розширення й поглиблення знань школярів із різних предметів навчального плану школи й розвитку в них інтересу до відповідних галузей науки, художньої літератури й мистецтва, техніки тощо.

Оскільки у нас йдеться мова про екологічну свідомість, то нас цікавить географічний гурток. Саме при вивченні географії найбільше уваги приділяється екологічному вихованню.

Н. Васильєв, А. Кочергін, Ю. Марков зробили спробу вивчити специфіку формування екологічної свідомості, що виступає в якості важливої умови вирішення багатьох актуальних екологічних проблем. На їхню думку, екологічна свідомість – це відображення соціальних, природних та специфічних соціально-екологічних законів функціонування системи «природа – суспільство», які виступають об'єктом відображення цієї форми свідомості.

Так, В. Шкребу, характеризуючи екологічну свідомість в цілому, зазначає, що це вищий рівень психічного відображення природного і штучного середовища, свого внутрішнього світу, рефлексія місця і ролі людини в біологічному, фізичному та хімічному світі, а також саморегуляція даного відображення. До основних властивостей екологічної свідомості автор відносить наступні:

– соціальний характер екологічної свідомості, що обумовлено прийнятими в даному

суспільстві нормами, цінностями, сформованими традиціями;

- опосередкованість символами, знаками, в тому числі вербальними засобами сприйняття людиною світу природи;
- саморефлексивність;
- внутрішній діалогізм [2].

Із поданих вище властивостей екологічної свідомості можна виявити окремі риси характеру, якими повинен володіти керівник гуртка з географії або екології. На наш погляд, керівник гуртка має бути соціальним, обізнаним у своїй сфері, володіти енциклопедичними знаннями та пов'язувати себе з природою та її компонентами, відповідати уже сформованим нормам та цінностям у суспільстві.

Задля успішних результатів у гуртковій роботі керівник має дотримуватися таких вимог:

1. Мати відповідну до своєї роботи освіту.
2. Розумітися добре на справі, яку він веде.
3. Бути психічно врівноваженим та стабільним.
4. Користуватися методичними рекомендаціями або писати власні, але затвердити їх у відповідних органах.
5. Має вміти зацікавити дітей до співпраці.
6. Показувати свою щирю любов до природи та чому так важливо її оберігати та допомагати їй.
7. Мати власну добре сформовану екологічну культуру та свідомість.
8. Знати про різні екологічні заходи, свята, акції, щоб долучати до них своїх підопічних.

Якою ж має бути робота у предметному гуртку? Звісно, цікавою та продуктивною. Тому керівник має ще самою назвою гуртка зацікавити школярів до вступу в нього; прописати правила поведінки та обов'язки педагога та учасників гуртка.

Наведемо фрагмент розробки одного із заходів предметного гуртка «Юні рятівники планети». Всесвітній День Захисту Клімату відзначається щорічно в усьому світі 15 травня. Мета свята – звернення уваги міжнародної спільноти до проблеми зміни клімату. Установа цього свята стала відповіддю на заклик метеорологів захищати клімат як важливий ресурс, що впливає на добробут нинішніх і майбутніх поколінь. Організатори численних акцій в багатьох країнах прагнуть не просто повідомити громадськість про існування такої небезпеки, а й показати шляхи вирішення проблеми через персональні дії кожного окремого громадянина [1].

Знаючи цю інформацію, керівник гуртка пропонує школярам долучитися до акції

«Захистимо клімат». Учасники гуртка малюють плакати: не паліть сміття; модернізуйте фабрики та заводи, щоб не було брудних викидів у атмосферу; не користуйтеся ядерною зброєю; не вирубуйте дерева і багато чого іншого.

На спеціальних стендах школярі можуть розвісити свої плакати, також перед тим вони з керівником ознайомлюються з тією інформацією, як той чи інший чинник впливає на клімат і можуть прописати це на плакаті. Додатковим завданням буде: Що б ви зробили, щоб врятувати

планету від екологічних катастроф? Кожен висловлює свою думку. Так у школярів буде формуватися екологічна свідомість та вони покращуватимуть знання з географії.

Отже, ми дослідили роль керівника в роботі предметного гуртка з географії, за допомогою якого може формуватися екологічна культура, а з нею і екологічна свідомість; охарактеризували керівника гуртка, як людину, яка має допомогти школярам у екологічному вихованні.

Література

1. Міжнародний день захисту клімату. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/>. 2. Сітаров В. А. Соціальна екологія. URL: https://stud.com.ua/4157/ekologiya/ekologichna_svidomist.

*Квас Ж. В.,
студентка факультету мистецтв, КДПУ,
науковий керівник – канд. пед. наук., доцент Іванова В. В.,
м. Кривий Ріг*

ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ УЧНІВ ШЛЯХОМ ВИКОРИСТАННЯ НЕТРАДИЦІЙНИХ ФОРМ НАВЧАННЯ НА УРОКАХ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА

В статті розкрито сутність понять «пізнавальний інтерес»; дидактичні умови підвищення пізнавальної діяльності учнів для розвитку пізнавальних інтересів учнів, котрі підтримують пізнавальну активність, яка допомагає учням оволодіти знаннями і застосувати їх на практиці, а також здійснено, що впровадження нестандартних уроків у навчальний процес є важливою складовою, що безпосередньо впливає на позитивні результати навчального процесу шляхом активізації пізнавальної діяльності учнів.

Ключові слова: пізнавальний інтерес, дидактичні умови, здібності учнів, навчальний процес, форми навчання.

The article reveals the essence of the concepts of «cognitive interest»; didactic conditions for improving students' learning activities to develop students' cognitive abilities that support cognitive activity that helps students master knowledge and apply it in practice, and it is realized that the introduction of non-standard lessons in the learning process is an important component that directly affects the positive learning outcomes. process by activating the cognitive activity of students.

Key words: cognitive interest, didactic conditions, abilities of students, educational process, forms of education.

Формування пізнавальних інтересів учнів – одна із сучасних проблем педагогіки. На сьогоднішній день навчання учнів вимагає наявності у них високого пізнавального інтересу. Лише за таких умов учні зможуть ефективно розвивати свої навички та вміння, засвоювати знання та творчо розвиватися. Вчителі мають виховувати у школярів потяг до пізнання, самостійного опрацювання матеріалу, а не просто забезпечувати підручниками та стандартним обсягом знань.

Для того щоб активізувати пізнавальну діяльність учнів з'явилися нетрадиційні форми організації навчання. Вони виникли у 70-х років ХХ ст. для того щоб привити учням інтерес до навчання.

Проблема розвитку пізнавального інтересу ретельно вивчалася такими класиками педагогічної науки: Б. Ананьев, А. Ахметов, Л. Божович, В. Бондаревский, Т. Бондарук,

Л. Гордон, Н. Гуткина, И. Зайцева, Н. Морозова, З. Огороднійчук, О. Савченко, Г. Щукіна та ін.

Вивченням нетрадиційних форм навчання займалися О. Антипова, Л. Лухтай, О. Митник, В. Паламарчук, Е. Печерська, Д. Рум'янцева, В. Шпак та ін.

Правильно побудований урок та вдало підібрані форми навчання дають можливість максимально зацікавити дітей під час навчального процесу. Створити у класі потрібну атмосферу, що буде викликати мотивованість учнів до пізнавальних інтересів, допоможе використання нетрадиційних форм навчання.

В сучасній школі нестандартні уроки повинні мати місце в шкільній програмі, так як вчителю важливо не просто надати інформацію дітям, але й збудити в учнів інтерес до знань, навчити їх самостійно мислити. Розвитку й збудженню пізнавального інтересу учнів сприяють поєднання традиційних методів навчання з новими методами

та прийомами, сучасними медіа засобами, позитивною емоційністю. Вдало організований нестандартний урок забезпечує високий рівень засвоєння знань, підвищення розумової та мисленнєвої активності, розвиток творчої самостійності, активізацію пізнавального інтересу в учнів.

Отже, впровадження нестандартних уроків для формування пізнавальних інтересів учнів є важливою складовою, що безпосередньо впливає на позитивні результати навчального процесу шляхом активізації пізнавальної діяльності учнів.

Мета статті – вивчити особливості формування пізнавальних інтересів учнів шляхом використання нетрадиційних форм навчання, на уроках образотворчого мистецтва.

У педагогіці пізнавальний інтерес є важливою умовою навчальної діяльності та слугує стимулом до опанування знань учнями. Я. Коменський був першим хто застосував термін «інтерес» у педагогіці. Для того щоб сформулювати визначення інтересу звертаюся до психологічного словника.

Інтерес – це форма прояву пізнавальної потреби, що забезпечує спрямованість особистості на усвідомлення цілей діяльності і тим самим сприяє орієнтуванню, ознайомленню з новими фактами, більш глибокому і повному відображенню дійсності. Об'єктивно інтерес виявляється в емоційному тоні, який набуває процес пізнання, в увазі до об'єкта [3, с. 174].

Г. Щукіна пізнавальний інтерес трактує як чітко усвідомлену спрямованість особистості на продуктивну діяльність з пізнання навчального матеріалу, в якій простежуються прагнення учнів до опанування знаннями в урочній та позакласній діяльності [4, с. 75].

Проаналізувавши психолого-педагогічну літературу, ми дійшли висновку що пізнавальний інтерес – це складне явище, що представляє собою особливу вибірккову спрямованість особистості на процес пізнання, що виникає на основі потреби пізнати те, що невідомо учню та є засобом успішного навчання.

Аналіз педагогічної літератури дає можливість побачити, що на означення поняття нетрадиційні форми навчання існує термін, а саме – нестандартний урок.

Нестандартний урок – це імпровізоване заняття, що має нестандартну структуру, викликає інтерес та сприяє оптимальному розвитку й вихованню учнів [3, с. 75].

У педагогічній літературі виділяють кілька десятків різних типів нестандартних уроків. Найбільш поширеними на сьогодні стали

нестандартні уроки за такими видами: бінарні уроки, віршовані уроки, інтегровані (міжпредметні) уроки, уроки-дискусії, уроки-дослідження, уроки-змагання, уроки-мандрівки, уроки-сюжетні замальовки.

Для формування пізнавальної активності школярів на уроках образотворчого мистецтва використовуються наступні форми нестандартних уроків: урок-мандрівка, урок-гра, урок-композиція.

В практиці роботи сучасній школі нестандартні уроки повинні мати місце в шкільній програмі на уроках образотворчого мистецтва, так як вчителю важливо не просто надати інформацію дітям, але й збудити в учнів інтерес до знань, навчити їх самостійно мислити. Розвитку й збудженню пізнавального інтересу учнів сприяють поєднання традиційних методів навчання з новими методами та прийомами, сучасними медіа засобами, позитивною емоційністю. Вдало організований нестандартний урок забезпечує високий рівень засвоєння знань, підвищення розумової та мисленнєвої активності, розвиток творчої самостійності, активізацію пізнавального інтересу в учнів.

Проаналізувавши психолого-педагогічну літературу з проблеми дослідження, ми дійшли висновку, що дотримання дидактичних вимог щодо формування пізнавальних інтересів учнів – запорука успішного формування пізнавальних інтересів учнів. Вони мають бути системними та враховувати психологічну індивідуальність учнів. Задля підвищення пізнавальної активності дітей на уроках образотворчого мистецтва вчитель має підвищити емоційну привабливість уроків для учнів, потурбуватися щоб викладений матеріал був зрозумілим для кожної дитини, вона розуміла зміст виучуваного. До того ж вчитель повинен вносити новизну в підходах та в зміст виучуваного матеріалу, забезпечувати учням розуміння сенсу майбутньої роботи, надавати школярам позитивної мотивації та можливості самоуправління процесом навчання, створювати сприятливу атмосферу для співтворчості, розвитку індивідуальних здібностей та самовдосконалення.

Отже, формуючі пізнавальний інтерес учнів на уроках образотворчого мистецтва, вчителі хочуть щоб навчальний процес стимулював учнів до опанування навичок самостійного засвоєння знань, кожен урок викликав інтерес до навчання. Адже без наполегливої праці не досягти високих пізнань та не опанувати прийомами ефективної навчальної діяльності.

Література

1. Кондратюк О. Нестандартні уроки в початковій школі. Київ : Ред. загальнопед. газ., 2016. 128 с.
2. Психологія. Словарь /под ред. А. В. Петровского, М. Т. Ярошевского. Москва : Политиздат, 1999. 494 с.
3. Словник української мови. Київ : Наукова думка, 1999. 442 с.
4. Щукина Г. И. Проблема познавательного интереса в педагогике. Москва : Педагогика, 1992. 297 с.

Лакшинська З. В.,

вчитель початкових класів,

загальноосвітня школа I-III ступенів № 72,

м. Кривий Ріг

ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРІГАЮЧОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ПІД ЧАС ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

У статті розкрито сутність понять «здоров'я», «компетентність», «здоров'язберігаюча компетентність», «здоров'язберігаюча педагогіка», «здоров'язберігаючі технології», «здоров'язберігаюче середовище», «здоров'язберігаюча діяльність педагога» та особливості формування здоров'язберігаючої компетентності у молодших школярів під час організації освітнього процесу.

Ключові слова: здоров'я, компетентність, здоров'язберігаюча компетентність, здоров'язберігаюча педагогіка, здоров'язберігаючі технології, здоров'язберігаюче середовище, здоров'язберігаюча діяльність педагога.

The article reveals the essence of such concepts as «health», «competence», «health-saving competence», «health-saving pedagogy», «health-saving technologies», «health-saving environment», «health-saving activity of a teacher» and it highlights the peculiarities of formation health-saving competence among elementary schoolchildren during the organization of educational process.

Key words: health, competence, health-saving competence, health-saving pedagogy, health-saving technologies, health-saving environment, health-saving activity of a teacher.

Здоров'я підростаючого покоління правомірно розглядається не лише як найбільша соціальна цінність, а й вирішальний чинник економічного розвитку, конкурентоспроможності держави. Тому проблема збереження здоров'я підростаючого покоління є пріоритетним напрямом діяльності держави, а система освіти сьогодні є сферою збереження та зміцнення здоров'я, «обов'язковим компонентом національної системи освіти мають стати знання про збереження та зміцнення здоров'я, про здоровий спосіб життя» [4, с. 1].

Аналіз державних документів: Національної доктрини розвитку освіти України у XXI столітті (2002 р.), Законів України «Про освіту» (1991 р.), Національної стратегії розвитку освіти в Україні (2013-2021), Національної стратегії з оздоровчої рухової активності в Україні на період до 2025 року «Рухова активність – здоровий спосіб життя – здорова нація» (2016 р.) та інших свідчить про те, що пріоритетним завданням системи освіти є виховання людини в дусі відповідального ставлення до свого здоров'я та здоров'я оточуючих як до найвищої індивідуальної й суспільної цінності.

Останнім часом спостерігаються значні відхилення у стані здоров'я молодших школярів, зростає кількість учнів, які мають хронічні захворювання. Це вимагає від учителів пошуку

нових педагогічних підходів, які б сприяли збереженню та зміцненню здоров'я школярів, а також цілеспрямованої роботи щодо акцентування уваги учнів на здоров'ї як найвищої цінності особистості, на формування у них культури здоров'я, дотримання здорового образу життя, зміцнення фізичного, психічного, емоційного, соціального здоров'я.

Умови сучасності потребують формування у молодших школярів здатності до збереження і зміцнення здоров'я на основі інноваційних підходів. Враховуючи той факт, що наразі в освіту впроваджується компетентнісний підхід, актуальною проблемою сучасної педагогічної науки є розробка нових моделей організації у загальноосвітніх навчальних закладах освітнього процесу, спрямованого на формування в учнів здоров'язберігаючої компетентності, що є запорукою та передумовою здорового способу життя.

Компетентнісний підхід передбачає надання переваги практичній спрямованості освіти, характеризується особистісним і діяльнісним аспектами. Він вимагає перенесення акценту зі засвоєння учнями нормативно визначених знань, умінь і навичок на формування та розвиток у них здатності самостійно діяти, адекватно застосовуючи знання та індивідуальний досвід у різноманітних життєвих ситуаціях.

У науковій літературі питання здоров'я як основи здорового способу життя досить детально досліджувалося М. Амосовим, Г. Апанасенком, О. Довженком, Ю. Лісциним, О. Сухаревим та іншими дослідниками. Всесвітня Організація Охорони Здоров'я (ВООЗ) визначає здоров'я як стан повного фізичного, духовного та соціального благополуччя, а не тільки відсутність захворювань та дефектів.

Зміст здоров'я стисло можна представити наступним чином: здоров'я – це жити довго («наповнити життя роками»); бути здоровим якомога довше («наповнити роки життям»); розвивати впродовж життя свій потенціал («наповнити життя життям»).

Аналіз дефініцій «компетенція», «компетентність» виявив різницю між цими поняттями, яка полягає у розумінні компетенції як обізнаності у певному колі питань, тоді як компетентність розуміється як характеристика особистості, що забезпечує її самореалізацію та надає можливість активно взаємодіяти із соціумом.

Під здоров'язберігаючою компетентністю розуміють характеристики, властивості особистості, що спрямовані на збереження фізичного, соціального, психічного та духовного здоров'я. Здоров'язберігаюча компетентність учня – суб'єктивна категорія, що включає свідоме прагнення школяра до здорового життя, сукупність знань про здоров'я та чинники його збереження, сформованість життєвих навичок, що сприяють збереженню фізичного, соціального, психічного та духовного здоров'я й здатність до їх адекватного використання у відповідних життєвих ситуаціях.

Як зазначає Н. Волкова «здоров'язберігаюча компетентність позначає характеристики учня, спрямовані на збереження фізичного (навички раціонального харчування, рухової активності, санітарно-гігієнічні навички, режим праці та відпочинку), соціального (навички ефективного спілкування, співчуття, розв'язування конфліктів, поведінки в умовах тиску, погроз, дискримінації, спільної діяльності та співробітництва), психічного (самоусвідомлення та самооцінка, аналіз проблем і прийняття рішень, визначення життєвих цілей та програм, навички самоконтролю, мотивація успіху та тренування волі) та духовного здоров'я» [1, с. 274].

У формуванні здоров'язберігаючої компетентності у школярів під час організації навчально-виховного процесу провідна роль належить педагогу-вихователю. Успіх діяльності педагога-вихователя залежить від того наскільки він усвідомлює можливість впливу навчально-

виховного процесу на здоров'я кожного учня, які конкретно заходи допомагають йому підвищити здоров'язберігаючий ефект педагогічної діяльності. Недооцінка здоров'язберігаючої діяльності з боку педагога-вихователя, нездатність зняти стресогенний вплив навчального процесу на учнів негативно впливає на чіткість їх мислення, сферу емоцій, а також слугує причиною асоціальної поведінки. Сильний стрес сприяє прояву психічної слабкості, схильності до депресивних станів, а іноді навіть і до суїциду.

На думку науковців С. Омельченко, Л. Каліберди, «здоров'язберігаюча педагогіка передбачає, що педагог-вихователь повинен працювати так, щоб навчання учнів у загальноосвітній школі не завдавало шкоди їх здоров'ю. Він має бачити учня, помічати зміни, що відбуваються в його поведінці, у його зовнішньому вигляді, виразі обличчя, вникати в його душу, в його життєву ситуацію, в його переживання, розуміти їх. Педагог-вихователь має впливати на учнів не тільки словами, але й теплим, доброзичливим впливом, посмішкою, підбадьорюючим поглядом, жестами, що виражають справжню доброзичливість та порозуміння. Без позитивного емоційного зв'язку між учителем та учнями складно говорити про гарне психічне здоров'я вихованців» [2, с. 27].

У шкільному навчально-виховному процесі мають реалізуватися принципи підтримання здоров'я, принципи зміцнення здоров'я та принципи здоров'яцентризму. Слід конкретизувати, що принцип підтримання здоров'я, тобто цінностей здорового способу життя, валеологічних знань і умінь, мотивації учнів на здоровий спосіб життя, здійснюється через зміст навчального матеріалу навчальних предметів, які розкривають сутність основних компонентів здоров'я і здорового способу життя за допомогою організації взаємодії учасників педагогічного процесу, в якому формуються цінності, ідеали здоров'я і розуміння певних способів його досягнення.

Принцип зміцнення здоров'я ґрунтується на механізмі зміцнення здоров'я, підвищує резерви адаптації, збільшення резервів здоров'я (або зміцнення здоров'я). Реалізація даного принципу в технології навчання та виховання передбачає наявність способів підвищення адаптивності школярів до стресогенних факторів.

Принцип здоров'яцентризму включає в себе цільову орієнтацію учасників педагогічного процесу на здоров'я як пріоритетну цінність і основний результат діяльності; спрямованість змісту та організації навчально-виховної роботи на виникнення потреби учня в здоров'ї та

здоровому способі життя, його валеологічної грамотності; організацію здорового предметно-просторового середовища навчального приміщення тощо.

Сьогодні акцент необхідно робити на пріоритетності оздоровчого спрямування навчально-виховного процесу педагогами, що становить базисну основу педагогічної здоров'язбережувальної діяльності. Під час планування навчально-виховного процесу, який повинен мати оздоровчу спрямованість, важливим є урахування особистісно-орієнтованого підходу до учнів та дотримання гуманістичної спрямованості освітньо-виховного процесу.

Гуманістична спрямованість освітньо-виховного процесу передбачає ціннісне ставлення до школяра; усвідомлення того, що шанобливого гідного ціннісного ставлення заслуговує кожен учень, незалежно від його можливостей, матеріального статку батьків, успішності тощо. Учень визнається найвищою цінністю з правом на вільний вияв та розвиток своїх здібностей, утвердження прав як найвищого критерію оцінки суспільних відносин. Педагог прислухається до почуттів та потреб учня, уникає способів мотивації діяльності, що зводяться до егоїзму, марнославства, страху, хворобливої самолюбності та докладає всіх зусиль, щоб в умовах навчально-виховного закладу школяр відчував себе комфортно й радісно. По-друге, дотримання у вихованні принципу дитиноцентризму – вибір змісту, методів, форм навчання і розвитку з орієнтацією на конкретного учня, його інтелектуальний та потенціальний розвиток, нахили, інтереси та перспективи розвитку. По-третє, цілісне охоплення всієї природи учня – побудова освітнього процесу на основі досягнень психологічної та педагогічної науки про цілісність, єдність і взаємозалежність психічної, духовної та фізичної сутності, поступального розвитку, який розглядається як реалізація глибинних життєвих сил у таких проявах як вікові особливості, тип провідної діяльності, вікові кризи, психологічні новоутворення та ін. По-четверте, в організації навчально-виховної діяльності учня акцент слід робити на його почуттєвих переживаннях; необхідно дбати про поєднання пізнавального та емоційно-вольового способів опрацювання матеріалу. Шлях до оволодіння поняттями йде через почуттєві переживання школярів (здивування, інтерес, радість, сподівання, наміри, бажання, надії), які пробуджує сам педагог за допомогою різних засобів.

Здоров'язбережувальна діяльність педагога – це складний, динамічний та багатогранний і

неперервний процес, що охоплює всі ланки шкільного життя. Її метою є формування в учнів умінь та навичок здорового способу життя та створення умов, що виключають вплив факторів ризику на самопочуття учнів. Педагогу важливо у процесі навчання і виховання постійно тримати в полі зору пізнавальну, емоційну та психомоторну сферу особистості учня.

З метою формування здоров'язберігаючої компетентності учнів доцільним є впровадження здоров'язберігаючих технологій. «Під здоров'язберігаючими технологіями в широкому розумінні цього слова необхідно вважати всі педагогічні технології, які не шкодять здоров'ю учнів, створюють їм безпечні умови для перебування, навчання й праці в школі, а також забезпечують сприятливі умови для навчання учнів (відсутність стресових ситуацій, адекватність вимог, методик навчання й виховання); оптимальну організацію навчально-виховного процесу (відповідно до вікових, статевих, індивідуальних особливостей та гігієнічних вимог); повноцінний і раціонально організований режим навчання і виховання» [3].

Запровадження здоров'язберігаючих технологій у навчально-виховному процесі загальноосвітнього навчального закладу таких як: ранкова гімнастика, фізкультхвилинка, руханки, динамічні паузи, ігротерапія, арт-терапія, музикотерапія, піскова терапія, танцювальна терапія, сміхотерапія, казкотерапія, аромотерапія, фітотерапія, лялькотерапія, фізіотерапія, виконання вправ-енергізаторів, прогулянки на природі, дихальна гімнастика забезпечує створення здоров'язбережувального середовища.

Здоров'язберігаюче середовище розуміють як сприятливе середовище життя та діяльності людини, а також оточуючі її суспільні, матеріальні та духовні умови, які позитивно впливають на здоров'я особистості і сприяють вирішенню таких актуальних завдань як повноцінне збереження та зміцнення здоров'я, формування здоров'язберігаючої поведінки та культури здоров'я школярів.

Формування здоров'язберігаючої компетентності педагог має постійно здійснювати під час організації навчально-виховного процесу. З цією метою доцільно систематично проводити виховні заходи, які забезпечують формують мотиви здоров'язбережувальної діяльності, регулюють поведінку, спонукають до активних дій, сприяють формуванню у молодших школярів здоров'язберігаючої компетентності, серед них: уявна гра-мандрівка до Країни здоров'я, година спілкування «Обираємо здоровий спосіб життя», спортивне свято «Веселі старты», Свято спорту та

здоров'я, виховна година «Здорові діти – здорова держава» (1 клас), тренінгове заняття «Людина починається зі здоров'я», спортивне свято «Тато, мама і я – спортивна, дружна сім'я», виховний захід «У здоровому тілі – здоровий дух» (2 клас), виховний захід «Якщо хочеш бути здоровим», година спілкування «Здоров'я – головний життєвий скарб», спортивне свято-змагання «Весела подорож», весела перерва «Смійтеся, люди, на здоров'я», виховна година «Правила збереження здоров'я» (3 клас), спортивне свято «Спорт любити слід – проживеш до ста літ»,

бесіда з елементами гри «Здоров'я – найважливіша цінність», година спілкування «Рациональне харчування і наше здоров'я», свято «Будьмо здоровими!», спортивно-розважальна програма «Немає щастя без здоров'я» (4 клас).

Таким чином, формування здоров'язберігаючої компетентності – це цілеспрямована, системна діяльність педагога, спрямована на вироблення у молодших школярів комплексу життєвих навичок, сформованість яких забезпечує можливість свідомо вести здорове, повноцінне та цікаве життя.

Література

1. Волкова Н. П. Педагогіка : навч. посіб. Київ : «Академвидав», 2007. 616 с. 2. Омельченко С., Каліберда Л. Здоров'язбережувальна педагогіка : сучасні тенденції та перспективи розвитку. *Рідна школа*. 2012. № 7. С. 25–28. 3. Оржеховська В. М. Здоров'язбережувальне навчання і виховання : проблеми, пошуки. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді*. Зб. наук. праць. Кам'янець-Подільський, 2007. С. 461–466. 4. Савченко О. Здоров'я дітей – пріоритет реформування шкільної освіти *Шкільний світ*. 2000. № 22. С. 3–5.

Лазаренко О. М.,

вчитель англійської мови,

Криворізька гімназія № 49,

м. Кривий Ріг

ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ З ГОВОРІННЯ НА ПОЧАТКОВОМУ ЕТАПІ НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

У статті розглядається метод комунікативного підходу у навчанні спілкування англійською мовою, особливості прийомів та методів формування компетенції з говоріння у молодших школярів відповідно до основних методологічних ідей Нової української школи

Ключові слова: комунікативна компетенція, ситуація спілкування, комунікативний підхід, метод говоріння, ігрова ситуація.

The article considers the method of communicative approach in teaching communication in English, features of techniques and methods of forming competence in speaking in junior high school students in accordance with the main methodological ideas of the New Ukrainian School.

Key words: communicative competence, communication situation, communicative approach, speaking method, game situation.

Відповідно до Державного стандарту з іноземних мов для закладів освіти основною метою навчання іноземної мови є формування комунікативної компетенції учнів. Поступово у вітчизняній методиці з'явився методичний термін комунікативна компетенція, під яким стали розуміти здатність здійснювати спілкування через мову, тобто передавати і обмінюватися думками в різноманітних ситуаціях в процесі взаємодії з іншими учасниками, правильно використовувати систему мовних і мовленнєвих норм та вибираючи комунікативну поведінку, адекватну автентичній ситуації спілкування. Комунікативна компетенція не розглядається як особистісна характеристика учня, її сформованість проявляється в процесі спілкування.

Сучасні тенденції в курсі викладання іноземної мови в навчальних закладах передбачають передусім реалізацію комунікативного підходу, який полягає у формуванні в учнів здатності користуватися мовою залежно від конкретної ситуації. Тенденція до посилення комунікативної спрямованості освітнього процесу почала проявлятися ще в середині 20-го століття. Великий внесок в обґрунтування методу зробили найпопулярніші його прихильники і, насамперед, Г. Уїдоусан, У. Літлвуд (Велика Британія), Г. Піфо (Німеччина), Ю. Пассов (Росія).

Комунікативний підхід до вивчення англійської мови передбачає активну участь учнів в освітньому процесі, де особливого значення набувають саме мовленнєві вміння, що належать

до різних видів мовленнєвої діяльності – аудіювання, говоріння, читання й письма.

Завдання вчителя – впровадити в освітній процес такі технології і методи та форми, через які реалізуються наскрізні змістові лінії в умовах Нової української школи. Головна мета навчання іноземної мови полягає у формуванні в учнів комунікативної компетенції, базою для якої є комунікативні уміння, сформовані на основі мовних знань і навичок.

Мова – це насамперед спілкування. У системі комунікативного методу говоріння розглядається як відносно самостійний вид мовленнєвої діяльності, тому вимагає навчання йому в межах обов'язкового спілкування. Навчати говорінню, не навчаючи спілкуванню, не створюючи на уроках умов мовного спілкування, неможливо.

Навчити учнів спілкуватися іноземною мовою дуже складно, адже мовлення стимулюється не необхідністю, а потребою в реальному спілкуванні. Проте, все-таки, це можливо. Головне – подолати мовленнєвий бар'єр та позбавити людину страху розмовляти чужою мовою. На уроках учням слід надавати можливість використовувати мову в реальних життєвих ситуаціях. Це сприяє формуванню в учнів уміння працювати в колективі, відчувати відповідальність за результати власної роботи, уміти її виконувати відповідно до ситуативних комунікативних потреб. Надзвичайно ефективним є використання на уроках рольових ігор, в яких учні спілкуються в парах один з одним або в групах.

Урок іноземної мови на початковому етапі навчання має свою специфіку, оскільки, на відміну від інших предметів, в якості основної мети навчання висувається формування комунікативної компетенції учнів. Завдання педагога полягає в тому, щоб знайти максимум педагогічних ситуацій, у яких може бути реалізоване прагнення дитини до активної пізнавальної діяльності. Зрозуміло, що на початковому етапі навчання використовуються проблемні ситуації найменшої складності.

Враховуючи психологічні та фізіологічні особливості дітей молодшого шкільного віку, найоптимальнішим способом початкового навчання є ігрова ситуація.

Гра є інструментом викладання, який активізує розумову діяльність дітей, що навчаються, дозволяє зробити навчальний процес привабливішим і цікавішим, примушує

хвилюватися і переживати, а це формує могутній стимул до оволодіння мовою. Ігри допомагають спілкуванню, сприяють передачі накопиченого досвіду, одержанню нових знань, правильній оцінці вчинків, розвитку комунікативних навичок людини, її сприйняття, пам'яті, мислення, уяви, емоцій, таких рис, як колективізм, активність, дисциплінованість, спостережливість, уважність.

Гра відповідає природі дитини. У грі існує суб'єктивна свобода для дітей. Вони мають змогу самостійно розподіляти ролі, контролювати один одного, стежити за точністю виконання поставлених завдань. Тут дитина виконує роль, яку взяла на себе, враховуючи свій досвід. Гра стає школою соціальних відносин для кожної дитини. Під час гри дитина ознайомлюється з великим діапазоном людських почуттів й взаємостосунків, вчиться розрізняти добро і зло. Завдяки грі у дитини формується здатність виявляти свої особливості, визначати, як вони сприймаються іншими, й з'являється потреба будувати свою поведінку з урахуванням можливої реакції інших. У процесі гри в учнів виробляється звичка зосереджуватись, самостійно думати, розвивати увагу. Захопившись грою, діти не помічають, що навчаються, до активної діяльності залучаються навіть найпасивніші учні.

В учнів молодшої школи розвинуте переважно конкретне мислення, аналітико-синтетична діяльність перебуває на етапі становлення, через це їм ще складно помічати спільне та відмінне у граматиці, лексиці як рідної, так й іноземної мов, порівнювати, узагальнювати, мислити поняттями. Відповідно, іншомовну комунікативно спрямовану навчальну діяльність учнів доцільно вибудовувати на інструктивному, описовому, розповідному, пояснювальному та аргументованому спілкуванні учасників процесу навчання, де певний час домінує інструктивно-навчальна роль учителя як його модератора. Під впливом навчання учні поступово переходять від пізнання зовнішніх ознак мовних явищ до їх внутрішньої сутності (значення), тому більшість школярів успішно засвоює іншомовні лексичні одиниці та прості граматичні структури, упізнає їх і застосовує в комунікативній діяльності на основі мовних/мовленнєвих опор.

Отже, формування комунікативної компетенції з говоріння у молодших школярів базується на застосуванні переважно ігрових та ситуативних форм роботи.

1. Коджаспирова Г. М., Коджаспиров А. Ю. Педагогический словарь : для студ. высш. и сред. пед. учеб. заведений. Москва : Издательский центр «Академия», 2001. 176 с. 2. Концепція Нової української школи. URL : <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf>. (дата звернення : 03.03.2018).

Манжосова Т. В.,

вчитель початкових класів гімназії № 56,
м. Кривий Ріг

ГРУПОВА РОБОТА ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

У статті розкрито сутність понять «групова робота», «компетентність», «ключові компетентності молодших школярів» та особливості використання групової роботи як засобу формування ключових компетентностей молодших школярів.

Ключові слова: групова робота, компетентність, ключові компетентності молодших школярів.

The article reveals the essence of such concepts as «teamwork», «competence», «key competences of younger schoolchildren» as well as peculiarities of using teamwork as a way of forming the key competences of younger schoolchildren.

Key words: teamwork, competence, key competences of younger schoolchildren.

В умовах сьогодення перед системою освіти взагалі й початковою школою зокрема стоїть першочергове завдання, що передбачає не тільки надати учневі академічних знань та сформувати певні уміння й навички, а й сприяти розвитку його особистості, закласти основи творчого, успішного, активного ставлення до життя, навчити його діяти у будь-яких життєвих обставинах. Актуальним завданням початкової ланки освіти стає оволодіння учнями ключовими компетентностями, які передбачають їх особистісно-соціальний та інтелектуальний розвиток. Розв'язання поставленого завдання здійснюється шляхом відповідної організації навчального процесу, під яким розуміють цілеспрямовану, організовану взаємодію вчителя і учня щодо засвоєння змісту освіти.

В умовах сьогодення акцент навчання переноситься з рецептурного підходу до пошукового. Увага зосереджується не на механічному відтворенні того, що є у підручниках, або того, що сказав учитель, а на формуванні умінь знайти необхідну інформацію, дібрати відповідні методи, прийоми для рішення конкретних завдань. Тому і мета уроку формулюється не від учителя (розповісти, показати, провести тощо), а від учня: усвідомити, впевнитися, навчитися, засвоїти тощо. Тоді висновок кожного уроку вимагатиме перевірку того, чи усвідомили, впевнилися, навчилися учні. Формулювання мети у такий спосіб дає змогу активізувати пізнавальну діяльність учнів, поступово перевести учня з об'єкта у суб'єкт навчання, створюючи умови для прояву і розвитку природних здібностей школярів. Саме

цей аспект забезпечує формування у молодших школярів ключових компетентностей. «Ключові компетентності формуються в процесі реалізації цілісного змісту освіти загальноосвітньої школи, а предметні – передбачені змістом конкретного предмета і набуваються впродовж конкретного року або ступеня навчання» [2, с. 17]. Проблема формування ключових, предметних компетентностей учнів завжди була у центрі уваги українських науковців – Т. Байбари, Н. Бібік, О. Біди, С. Бондар, М. Вашуленко, І. Гудзик, Л. Коваль, О. Локшиної, О. Онопрієнко, О. Овчарук, О. Пометун, К. Пономарьової, О. Савченко, С. Трубаچهвої та ін. Вченими визначено зміст основних дефініцій. Компетенція – це суспільна норма, вимога, яка включає знання, уміння, навички, способи діяльності, певний досвід. Компетентність – здатність застосовувати знання й уміння у нових ситуаціях; поєднання знань, умінь, цінностей і стосунків, необхідних для повсякденного життя; здатність успішно задовольняти індивідуальні та соціальні потреби, діяти й виконувати поставлені завдання.

У початковій школі формуються такі ключові компетенції та компетентності: загальнокультурна, комунікативна, соціальна, громадянська. Загальнокультурна компетентність стосується сфери розвитку культури особистості в усіх її аспектах. Комунікативна компетентність – здатність особистості застосувати у конкретному спілкуванні знання мови, способи взаємодії з навколишніми і віддаленими людьми та подіями, навички роботи в групі, володіння різними соціальними ролями.

Соціальна компетентність – здатність особистості продуктивно співпрацювати з різними партнерами у групі та команді, виконувати різні ролі та функції у колективі. Громадянська компетентність – здатність особистості активно, відповідально та ефективно реалізувати права та обов'язки з метою розвитку демократичного суспільства.

Аналіз наукових досліджень з проблеми показав важливість використання групової роботи в навчально-виховному процесі загальноосвітніх навчальних закладів, зокрема для підвищення індивідуалізації, самостійності, успішності навчання (О. Ярошенко, Н. Мірошніченко, Г. Цукерман). Є розробки загальних принципів організації групової навчальної діяльності (С. Френе, Х. Лійметс, І. Чередов, М. Виноградова, І. Первін), описано форми й види групової роботи (І. Чередов, І. Унт, І. Первін, Н. Мойсеюк, Х. Лійметс, О. Пометун, С. Полетало, О. Овчарук, О. Ярошенко та ін.).

У науковій літературі спостерігається неоднорідність підходів до окреслення терміна «групова робота». Однією з причин цього є наявність різних трактувань понять «форма організації навчання» (способів організації процесу навчання) та «форма навчальної діяльності учнів» (колективного або індивідуального характеру взаємодії між школярами у процесі навчання). Зокрема колективну та індивідуальну форми навчальної діяльності учнів можна реалізувати по-різному: колективну – в умовах групової або фронтальної роботи, індивідуальну – індивідуальної, групової або фронтальної роботи. Отже, в груповій роботі учнів можна використовувати колективну та індивідуальну форми навчальної діяльності. Перша форма роботи передбачає лише спільні зусилля учнів груп виконати поставлені завдання – спільне планування та виконання роботи, взаємоконтроль і самооцінювання; друга – організацію групової роботи школярів з переважанням індивідуальної діяльності (після розподілу доручень кожен учень виконує свою частину навчального завдання самостійно). Але співпраця в групах складається як з індивідуальної, так і колективної роботи – розподіл доручень, взаємоперевірку, самооцінювання тощо.

Аналіз наукової літератури з проблеми дослідження дозволяє стверджувати, що групова навчальна діяльність – це організована вчителем спільна навчальна діяльність учнів одного класу, під час якої група (а не окремих учень) отримує завдання, виконання яких потребує спільних зусиль учнів – спільного планування роботи,

обговорення й вибору способів виконання завдань, взаємодопомоги, співробітництва, самооцінювання. Виконувати навчальні завдання учні можуть лише спільно або індивідуально. Кінцевий продукт групової роботи – це не механічне об'єднання окремих зусиль – суми результатів членів групи, а якісно новий результат завдяки прояву групового ефекту – результату, збагаченого колективними зусиллями думки й різноманітними почуттями.

Більшість науковців і методистів, говорячи про чисельність малої групи, починають з діади – об'єднання двох осіб. Щодо кількості учнів у групах, то їх може бути від 3 до 8.

Серед чинників, які визначають чисельність учасників у групі, важливі їхні вікові особливості, характер і обсяг опрацьовуваних знань, особливості поставленого завдання, наявність матеріалів і часу тощо. На нашу думку, оптимальна величина груп може бути різною залежно від змісту й характеру навчальної роботи – від 2 до 4, рідше – від 5 до 6 учнів. Слушними є зауваження І. Чередова про те, що, враховуючи особливості класної кімнати, доцільною є організація роботи пар або груп у складі 4 учнів [3].

Аналіз психолого-педагогічної літератури виявив різноманітність форм та видів групової роботи. Скажімо, залежно від того, як учні співпрацюють під час групової роботи (спільно виконують групову роботу на всіх етапах чи кожен учень частину спільного завдання виконує індивідуально, відтак усі члени групи підбивають підсумок, обговорюючи здобуті результати, та формулюють загальну відповідь), розрізняють кооперативно-групову та індивідуально-групову форми. М. Виноградова, наприклад, вважає, що «організація парної роботи може бути односторонньою, за якої сильний учень працює зі слабким (парна робота має допомогти останньому лік відувати відставання й виконати навчальні завдання, сам же консультант при цьому лише повторює відомий йому матеріал), або двосторонньою, коли учні взаємно перевіряють і контролюють самостійно виконане навчальне завдання» [1, с. 50].

Працюючи в групах за останнім варіантом, учні вступають у взаємини співвиконавців, співавторів, керівника й виконавця або ж виконують ролі керівника групи (зачитує завдання, організовує виконання, надає по черзі учасникам групи можливість висловитися, підбиває підсумки роботи, визначає доповідача), секретаря (записує результати роботи групи), посередника (стежить за часом, активізує

діяльність групи), доповідача (доповідає про результати роботи групи тощо).

Різними можуть бути і моделі співпраці членів групи. Л. Шевчук виокремлює «шість моделей співпраці, апробовані в навчально-виховному процесі початкової школи. Спільним для всіх моделей є неодмінно групове підбиття підсумків та звіт перед класом і вчителем про отримані результати.

1. *Спільно-навчаюча* модель співпраці (гра «Вчитель-учень») – передбачає навчання учнем товариша (або товаришів) через наслідування. Педагог допомагає учням розподілити між собою ролі: один з них – «вчитель», інший – «учень» (школярі можуть мінятися ролями). «Вчитель» виконує завдання, «учень» спочатку спостерігає за ним, відтак наслідує (копіює) виконання навчального завдання.

2. *Спільно-контролююча* модель співпраці (гра «Контролер-виконавець») – передбачає контроль та корекцію учнем виконання навчального завдання товаришем. Школярі отримують завдання, розподіляють між собою ролі (за звичай, спочатку ролі розподіляє вчитель) та виконують завдання: один з них – «виконавець» (виконує навчальне завдання), другий – «контролер» (уважно слухає, спостерігає, підказує, коли виникають труднощі, виправляє допущені помилки та за потреби допомагає). Потім учні можуть мінятися ролями.

3. *Спільно-рівноправна* модель співпраці (гра «Партнери») – будується на партнерських стосунках школярів. Учні отримують навчальне завдання й виконують його разом (ускладнений варіант може містити виконання ролей керівника групи, секретаря, доповідача тощо).

4. *Спільно-індивідуальна* модель співпраці (гра «Поділися з товаришем») – містить елементи одночасної індивідуальної роботи. Після отримання навчального завдання учасники групи разом планують його виконання, розподіляють доручення, а потім кожен виконує свою частину завдання індивідуально.

5. *Спільно-послідовна* модель співпраці (гра «Конвейєр») – передбачає почергове індивідуальне виконання школярами свого доручення. Учні групи отримують навчальне завдання, планують його виконання, розподіляють доручення, відтак учасники групи по черзі виконують завдання, маючи, таким чином, можливість спостерігати за роботою товариша. За такої форми роботи результат навчальної діяльності одного учня стає основою для виконання завдання іншим.

6. *Комбінована* модель співпраці найскладніша, адже передбачає поєднання та чергування описаних вище моделей співпраці. Щодо

об'єднання учнів у групи зауважимо, що це може робити вчитель чи самі учні на свій вибір, чи випадково» [4, с. 57–58].

Комплектуючи гомогенні або гетерогенні групи, вчитель неодмінно має враховувати індивідуально-типологічні особливості (рівень розвитку психічних процесів і властивостей мислення, рівень знань та навчованості школярів, сформованість навичок і вмінь навчальної праці, ставлення до навчання, інтереси й нахили, зацікавлення учнів змістом роботи, вихованість, дисциплінованість, наполегливість, працездатність школярів тощо); дидактичну мету, складність навчальних завдань, характер навчального матеріалу; взаємини учнів, добровільність вибору партнерів для співпраці тощо.

Окремі науковці надають перевагу винятково гомогенним групам (І. Унт), адже за такої групової роботи багато можливостей для індивідуалізації, особливо тоді, коли кожній групі складають спеціально розроблені для неї завдання (групі з сильних учнів дають складніші завдання, слабших – легші). Проте більшість науковців вважає, що гетерогенні групи учнів показують ліпші результати, ніж гомогенні (І. Чередов, М. Виноградова, І. Первін, Н. Мойсеюк), пояснюючи це тим, що робота в перших сприяє інтенсивній підтримці, взаємній допомозі (сильніший учень може підказати й допомогти товаришеві обґрунтувати правильність відповіді, намітити раціональний шлях виконання завдання, запобігти помилці, в результаті чого сам ще глибше й ґрунтовніше засвоює навчальний матеріал; для слабшого ж учня – це неодмінна умова переходу до самостійної роботи над виконанням навчальних завдань). Окрім того, змішаний склад учнів забезпечує не тільки інтенсивний обмін знаннями, досвідом між сильними, середніми й слабкими учнями, а й зміцнює взаємини між ними. Щодо забезпечення активної участі всіх учнів гетерогенної групи (слабкі учні не повинні перекладати свою частину роботи на інших, сильні – не пригнічувати середніх і слабких), то цьому сприятиме чіткий розподіл роботи між усіма учнями групи, взаємна перевірка результатів роботи кожного.

Найчастіше на уроках у початковій школі доречно використовувати такі види групової роботи в парах: «Незнайко» (один учень читає, інший виправляє помилки); «Інтерв'ю» (узяти інтерв'ю і визначити ставлення партнера до заданого тексту, вірша тощо); «Кіт і мишка» (зробити критичний аналіз чи редагування письмової роботи один одного); «Взаємні запитання» (протестувати та оцінити один

одного); «Щоденник подвійних нотаток» (проаналізувати разом проблему, вправу чи експеримент; сформулювати підсумок уроку чи серії уроків; дати відповіді на запитання учителя).

Способи організації діяльності учнів можуть бути різними, зокрема спосіб позиційної взаємодії, коли у розв'язанні проблеми, яку ставить вчитель, беруть участь всі члени групи, а спільний висновок колективного обміркування повідомляє один з них. Прикладом може бути завдання розв'язати кросворд «Впізнай овоч» (3 хв.), при вивченні теми «Рослинництво в

рідному краї» (4 клас). На столах у кожної групи лежать кросворди, які складаються з п'яти загадок. За умови правильних відгадок учні отримують ключове слово – Овочі. Перед початком згадуються правила роботи в групах:

Отже, одним із дійових засобів формування вміння вчитися, створення оптимальних умов для розвитку особистості є навчальна діяльність учнів у групах, за якої кожен учасник робить унікальний вклад у спільну навчальну діяльність, а його зусилля потрібні й незамінні для загального успіху.

Література

1. **Виноградова М. Д., Первин И. Б.** Коллективная познавательная деятельность и воспитание школьников. Москва : Просвещение, 1977. 160 с. 2. **Новікова Т.** Розвивальне навчання та формування ключових компетентностей учнів. *Початкова освіта*. 2008. № 41. С. 17–21. 3. **Чередов И. М.** Форми учебной работы в средней школе. Кн. для учителя. Москва : Просвещение, 1988. 160 с. 4. **Шевчук Л. М.** Форми й види групової роботи учнів. *Педагогіка і психологія*. 2011. № 2(71). С. 54–62.

Могуца В. В.,

вчитель початкових класів,
загальноосвітня школа I-III ступенів № 72,
м. Кривий Ріг

ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ПІД ЧАС ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

У статті розкрито сутність понять «громадянське виховання», «компетентність», «громадянська компетентність», та особливості формування громадянської компетентності у молодших школярів під час організації освітнього процесу.

Ключові слова: громадянське виховання, компетентність, громадянська компетентність.

The article reveals the essence of such concepts as «civic education», «competence», «civic competence» and it highlights the peculiarities of civic competence formation among elementary schoolchildren during the organization of educational process.

Key words: civic education, competence, civic competence.

Сучасна освіта переживає суттєві зміни, які пов'язані з визначенням нових цілей відповідно до вимог інформаційного суспільства. Посилюється значення виховного потенціалу освітнього процесу, ролі громадянської освіти, розвитку демократичних засад у навчально-виховному процесі загальноосвітнього навчального закладу й організації соціальної практики учнів. Соціальне замовлення вимагає від системи освіти здійснення підготовки активної, конкурентоспроможної особистості, компетентної у розв'язанні життєвих, професійних проблем, готової до виконання громадянських обов'язків, відповідальної за власне благополуччя і розвиток своєї країни.

Компетентнісний підхід до організації навчально-виховного процесу на перше місце ставить не поінформованість учня, а вміння на основі знань вирішувати проблеми, які виникають у різних ситуаціях. Компетентність – це загальна здібність особистості, що ґрунтується на знаннях,

досвіді, цінностях, схильностях, набутих завдяки навчанню; це досвідченість у певній галузі, якомусь питанні; повноважність, повноправність у розв'язанні якоїсь справи; поінформованість, обізнаність, авторитетність [4]. У суспільстві знань компетентність є передумовою успішної самореалізації особистості, спроможної приймати ефективні рішення, адекватно реагувати на особистісні й соціальні виклики.

Саме у початковій ланці освіти починає формуватися низка компетентностей, що забезпечують особистості можливість оптимально здійснювати свою життєдіяльність в усіх її формах (пізнання, діяльність, спілкування, стосунки). Тому необхідно націлювати учнів на оволодіння ключовими компетентностями з кожного предмета, роз'яснювати, як вони зможуть реалізувати набуті компетентності на практиці, у подальшому повсякденному житті. З огляду на вище зазначене, важливим стає формування громадянської компетентності учнів

протягом навчання у загальноосвітньому навчальному закладі.

Проблемі формування громадянської компетентності учнів присвячені роботи вітчизняних дослідників І. Іванюк, О. Овчарук, С. Рябова, І. Тараненко, О. Пометун, О. Сухомлинської, К. Чорної та ін.

Одним із найактуальніших завдань сучасної початкової освіти в Україні є створення належних умов для формування молодшого школяра як особистості, громадянина, для якого демократичне громадянське суспільство є осередком для розкриття її творчих можливостей, задоволення особистих та суспільних інтересів. Реалізація цього завдання буде здійснюватися у процесі формування громадянської компетентності в молодших школярів.

Сьогодні актуальним є питання практичного забезпечення нової системи громадянського виховання, мета якого полягає у формуванні в учнів комплексу громадянських якостей, глибокого розуміння ними належності до українського народу, до своєї Батьківщини, готовності відстоювати і захищати її інтереси, реалізовувати свій потенціал на благо України.

Як зазначено в «Енциклопедії освіти» громадянське виховання – це педагогічний процес становлення свідомого, відповідального і компетентного громадянина-патріота, спрямований на саморозвиток і розбудову демократичного громадянського суспільства [3, с. 149].

В Українському педагогічному словнику С. Гончаренко зазначено, що «громадянське виховання – формування громадянськості як інтегративної якості особистості, яка дає можливість людині відчувати себе юридично, соціально, морально і політично дієздатною. До основних елементів громадянськості належать моральна й правова культура, яка виражається в почутті власної гідності, внутрішньої свободи, особистості, дисциплінованості, в повазі й довірі до інших громадян і до державної влади, здатної виконувати свої обов'язки, в гармонічному поєднанні патріотичних, національних та інтернаціональних почуттів. Основна мета громадянського виховання – виховання в людині моральних ідеалів суспільства, почуття любові до Батьківщини, прагнення до миру, потреби в праці на благо суспільства» [1, с. 75].

«Саме початкова школа виконує роль фундаменту, на якому базується вся система громадянського виховання, і в подальшому визначає успіх процесу формування особистості, її світогляду і загального розвитку. Набуті особистісні якості, знання, вміння і навички не

лише забезпечують основу навчання і виховання школярів, а й значною мірою визначають особливості практичної, громадської та професійної діяльності дорослої людини» [2]. За роки навчання у початковій школі разом із предметною підготовкою учні мають оволодіти ключовими компетентностями, які передбачають їх особистісно-соціальний розвиток і формуються на міжпредметній основі. Саме громадянська компетентність, як ключова, має міждисциплінарний характер і спрямована на соціалізацію особистості, набуття навичок співжиття і співпраці в суспільстві, дотримання соціальних норм і правил.

Результатом громадянського виховання є громадянська компетентність. Під поняттям «громадянська компетентність» розуміють інтегративну якість особистості, що дозволяє їй усвідомлено, відповідально і ефективно користуватися громадянськими правами і свободами, виконувати обов'язки громадянина, займати активну громадянську позицію, поділяти цінності демократичного суспільства, бути патріотом своєї батьківщини, шанобливо ставитися до народів і культур інших країн [2, с. 11].

Складовими громадянської компетентності є:

- громадянські знання (формування уявлень про форми і способи життя і реалізації потреб та інтересів особистості в політичному, правовому, економічному соціальному та культурному просторі держави);
- громадянські вміння та досвід (участь в соціально-політичному житті суспільства і практичне застосування знань);
- громадянські чесноти (норми, установки, цінності й якості, притаманні громадянину демократичного суспільства).

Н. Степанова виділяє структурні компоненти громадянської компетентності, а саме: знаннєвий, ціннісний, діяльнісний, процесуально-особистісний [5].

Зміст знаннєвого компоненту включає: знання, які стосуються правил колективного життя, демократичних умов встановлення цих правил, про взаємодію влади, суспільства і особистості, про розбудову демократії (правові, політичні, соціальні); знання про свою національну культуру, історію, традиції, звичаї, мову; знання про сучасний світ (глобалізація, міжнародні відносини); знання принципів і цінностей прав людини, демократичних свобод.

Зміст ціннісного компоненту включає: повага до Батьківщини, народу, держави, її символіки, традицій, мови; почуття власної гідності; повага до таких цінностей, як права людини, свобода,

рівність, солідарність; визнання та дотримання законів, вміння орієнтуватись у проблемах сучасного суспільно-політичного життя в Україні та визначати власну позицію; толерантність, здатність до імпатії.

Зміст діяльнісного компоненту включає: здатність робити вибір у ситуаціях реального життя; здатність співпрацювати з органами державної влади та місцевого самоврядування; здатність до порозуміння з іншими, здатність до співпраці, роботи в команді; здатність розробляти і впроваджувати спільні проекти; уміння розв'язувати конфлікти відповідно до законів демократії.

Зміст процесуально-особистісний компоненту включає: здатність критично й незалежно мислити; здатність брати на себе відповідальність; здатність роботи свідомий вибір та застосовувати демократичні технології прийняття рішень; здатність брати участь у дебатах, аргументувати; здатність поважати погляди інших людей.

Зміст громадянської освіти учнів початкової школи передбачає, що повинен знати: про національні та загальнолюдські цінності; про державу, закони, права людини, права та обов'язки людини, громадянина; про правила спілкування з однолітками та дорослими і норми поведінки у різних ситуаціях, включаючи спілкування в сім'ї.

Учень повинен уміти: спілкуватися з однолітками та дорослими; колективно обговорювати проблеми; робити свідомий вибір; брати участь у колективній діяльності сім'ї та класу, ухваленні колективних рішень; залучатися до суспільно-корисної діяльності; висловлювати і пояснювати власну точку зору.

Учень має виявляти в поведінці та оцінках: повагу прав людини, повагу до закону; прагнення до справедливості, чесність, відповідальність; визнання та сприйняття багатоманітності; патріотизм; повагу до національної історії, культури, мови, традицій.

У початковій школі формування громадянської компетентності здійснюється у навчально-виховному процесі під час вивчення різних навчальних дисциплін та зокрема під час вивчення курсу «Я у світі», а також під час проведення різноманітних виховних заходів.

Формування громадянської компетентності під час вивчення навчальної дисципліни «Я у світі» здійснюється через реалізацію таких змістових ліній: «Я-людина», «Я та інші», «Я-українець», «Я-європеець».

При вивченні змістової лінії «Я-людина» молодший школяр усвідомлює себе частиною

природи і суспільства, переконується у неповторності та індивідуальності кожної людини; розвиваються наполегливість та старанність.

Вивчаючи змістову лінію «Я та інші» відбувається знайомство з правами та обов'язками в сім'ї, шанобливе ставлення до старших членів сім'ї, розвивається ввічливість, доброта, чесність, справедливість, подільчівість.

Знайомство з поняттями «суспільство», «громадянин», «Україна – незалежна держава», «державні символи» буде здійснюватися при вивченні розділу «Я-українець». Молодший школяр вчиться встановлювати взаємозв'язки між вчинком і наслідком, розуміє поняття відповідальності.

Змістова лінія «Я-європеець» знайомить школярів з поняттями «Україна – європейська держава», «Європейський Союз», «європейська спільнота», найближчими країнами-сусідами цим самим збагачуючи знання про світ.

У початковій школі доцільно проводити багато цікавих виховних заходів, на яких молодші школярі вчать бути колективістами, в кожного учня прокидається почуття відповідальності, працелюбство, активність, творчість, любов до свого краю, збагачується рідна мова новими словами, школярі починають глибше відчувати рідне слово, розуміти багатство української мови і свою приналежність до рідної Вітчизни, до тих символів, якими багатий український народ; до світлої материнської мови, яку називають солов'їною і світанковою за її красу; до свого рідного і неповторного в своїй самотності народу. Важливо, щоб з молодшими школярами проводились високоідейні свята, які б не залишили байдужим жодного учня, серед них: «Національні символи України», «Що для мене Україна?», «Ми-українці», «Наші обереги», «Український рушник у народознавчих звичаях і традиціях», «Славетні українці», «Мова рідна моя, не мовчи», «Моя Батьківщина-рідна Україна», «Я-громадянин України і гордий цим», «Українська осінь», «А вже весна, а вже красна», «Доброта-це краса людської душі», «Земля-планета, на якій я живу», «Ми-діти вільної України», «Наші українські обереги», «Свято осені», «Мовою віршів малюємо зиму (пори року)», «Вчимося, працюємо, творимо», «Рідна мати моя», «Тепло татусевих долонь», «Мамина пісня» та багато інших, які не тільки дають учням додаткову інформацію і знання, а й збагачують дітей емоційно і духовно. Про емоційну міру, про те, що навіюватись повинні високі ідеї морально-громадського змісту – патріотизм, моральність, працелюбність, доброта, милосердя має добре знати і дбати кожен педагог, щоб виховувати своїх учнів справжніми громадянами.

Література

1. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. 376 с. 2. Доміна В. В. Формування громадянської компетентності молодших школярів у контексті національно-патріотичного виховання : метод. посіб. Хмельницький : ХГПА, 2014. 132 с. 3. **Енциклопедія освіти**. Академія педагогічних наук України / ред. В. Г. Кремень. Київ : Хрінком Інтер, 2008. 1040 с. 4. **Компетентнісний підхід у сучасній українській освіті: світовий досвід та українські перспективи** / за заг. ред. О. Овчарук. Київ: «К.І.С.», 2004. С. 23–25. 5. **Формування громадянської компетентності учнів загальноосвітніх навчальних закладів у відповідності до вимог нових державних освітніх стандартів** / уклад. Н. М. Степанова. Черкаси : Вид-во Черкаського обласного інституту післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради, 2014. 44 с.

Москаленко А. Є.,

вчитель хімії

Криворізької загальноосвітньої школи І-ІІІ ст. № 103,

м. Кривий Ріг

ЗАСТОСУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ РОЗВИТКУ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ НА УРОКАХ ХІМІЇ

У статті розглядаються основні принципи та функції впровадження технології розвитку критичного мислення, обґрунтовано способи застосування даних технологій. Визначено напрями збалансованого поєднання форм і методів задля організації навчально-пізнавальної діяльності учнів, що сприяє формуванню критичного мислення на уроках хімії.

Ключові слова: технології, критичне мислення, форми та методи, стратегії.

The article deals with the basic principles and functions of critical thinking development technology in teaching chemistry. Having analyzed psychological, pedagogical and methodical literature theoretical substantiation of ways of critical thinking technologies application was made. Balanced combination of forms and methods for the organization of educational and cognitive activity of pupils that promotes critical thinking development at chemistry lessons is outlined.

Key words: technologies, critical thinking, forms and methods, strategies.

Швидкі та неминучі зміни у сучасному суспільстві висувають підвищені вимоги до особистості. Сучасній людині доводиться жити і діяти в умовах стрімкого соціального і технологічного прогресу, прискореного нагромадження інформації, створення та розвитку єдиного інформаційного простору. Тому докорінні зміни, які відбуваються у світі, пов'язані з переусвідомленням мети, яка насамперед, скерована на формування і розвиток особистісних якостей і творчих здібностей учнів, виховання самостійних, ініціативних та відповідальних членів суспільства.

В умовах реформування української освіти провідним мотивом є орієнтація сучасної школи на особистість учня. Зокрема, в Концепції загальної середньої освіти зазначено: «Освіта ХХІ століття – це освіта для людини. Її стрижень – розвиваюча, культуротворча домінанта, виховання відповідальності особистості, яка здатна до самоосвіти і саморозвитку, вміє критично мислити, опрацьовувати різноманітну інформацію, використовувати набуті знання та вміння для творчого розв'язання проблем, прагне змінити на краще своє життя і життя своєї країни» [2].

Таким чином, розвиток критичного мислення стає найактуальнішим за часів інтенсивних соціальних змін, коли неможливо діяти без постійного пристосування до нових політичних, економічних або інших обставин, без ефективного вирішення проблем, значна частина яких не передбачувана.

Головною вимогою до сучасного випускника є мобільність. Від сучасної людини вимагають уміння відступити від шаблонів, відмовитися від стереотипів, уміння приймати рішення. Нові освітні технології ґрунтуються саме на вмінні учнів мислити критично.

Мета статті полягає у теоретичному обґрунтуванні методики реалізації формування критичного мислення у школярів та в збалансованому поєднанні форм і методів для організації навчально-пізнавальної діяльності учнів, що сприяє формуванню критичного мислення на уроках хімії.

Аналіз шкільної практики свідчить, що більшість школярів не вміють у процесі навчання самостійно виділяти найважливіші структурні елементи знань, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки між ними, як правило, володіють сукупністю розрізнених, механічно

запам'ятованих відомостей, що ніяк не можуть пов'язати з життям.

Технологія критичного мислення саме націлена на формування у школярів вмінь не тільки ефективно здобувати нові знання, аналізувати й відбирати головне, оцінювати нові ідеї, а й встановлювати логічні зв'язки між новою та вже відомою інформацією, визначати загальну цінність нових знань на основі власних потреб і цілей.

Застосування сучасних інтерактивних технологій навчання дозволяє вчителю будувати уроки в сучасній школі на зовсім новому рівні. Хімія – саме той предмет, який повинен навчати учня мислити критично.

Теоретичні положення технології розвитку критичного мислення розглянуто в роботах відомих зарубіжних учених Д. Дьюї, А. Кроуфорда, М. Лімпана, С. Метьюза, Р. Стернберга, які розглядають процес оволодіння критичним мисленням як набуття компетентності і її реалізації з урахуванням системи вищих індивідуальних і суспільних цінностей та ідеалів [1].

Технологією критичного мислення як освітньою інновацією зацікавилися в Україні в середині 90-х років XX століття. Серед авторів, які досліджували цю проблему, – Т. Дятленко, І. Зязюн, В. Олійник, О. Пехота, О. Пометун, Л. Пироженко, С. Терно, М. Шеремет. Вони розглядали проблему формування критичного мислення в контексті оновлення змісту освіти і впровадження новітніх освітніх технологій у вітчизняній школі.

Особливості навчального процесу, побудованого на засадах критичного мислення:

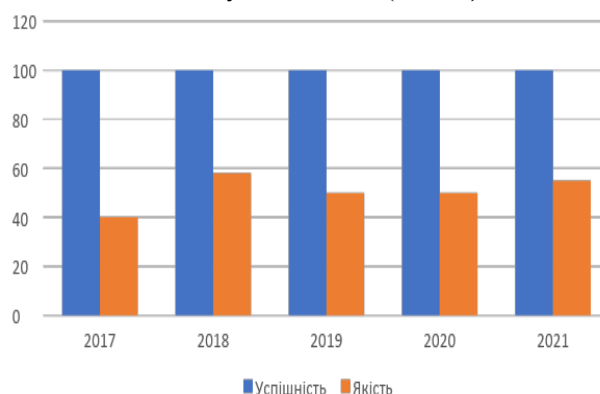
- У навчання включаються завдання, розв'язання яких потребує мислення вищого рівня.
- Навчальний процес обов'язково організований як дослідження учнями певної теми, що виконується шляхом інтерактивної взаємодії між ними.
- Результатом навчання є не засвоєння фактів чи чужих думок, а формулювання власних суджень через застосування до інформації певних прийомів мислення.
- Критичне мислення потребує від учнів достатніх навичок оперування доказами й формулювання умовиводів. Сюди ж належить і здатність знаходити й інтерпретувати оригінальні документи та джерела інформації, аналізувати аргументи, обґрунтовувати висновки міцними доказами.
- Учні повинні бути вмотивовані до обговорення проблеми, а не намагатися

уникнути її розв'язання. Вони мають працювати всі разом, щоби досягти консенсусу [7, с. 62].

У своїй педагогічній практиці я використовую методи критичного мислення декілька років. За цей період учні стали більш активними учасниками навчального процесу, в них формується самостійність і творчість, помітно посилюється бажання розширити та поглибити знання. Учень, який має критичне мислення, на основі власного, хоч і невеликого, досвіду формує особисту думку. Методи, які вважаю найефективнішими є проблемний та дослідницький, «Мозковий штурм», метод складання порівняльних схем, кластерів; «Діаграми Вена», «Асоціативний куш», «Капелюхи де Бона», метод «Кубування», захист навчальних проектів, «Незакінчене речення», «Час похвали».

Застосування саме цих прийомів і методів технології розвитку критичного мислення допомагає розвивати мислення учнів, самостійно здобувати знання у будь-якому вимірі простору навчання, організовувати свою роботу з розв'язання актуальних проблем і досягнення потрібного результату, набувають навичок самоконтролю, самооцінки і самовдосконалення.

Результативність застосування технології критичного мислення ілюструє і моніторинг якості навченості учнів з хімії (мал. 1).

Мал. 1 Моніторинг якості навченості учнів з хімії

Проблема формування критичного мислення учнів в умовах сучасної школи є актуальною та продиктована самим життям. Дитина, виходячи зі школи, повинна вміти отримувати нову інформацію. Сьогодні дедалі більше вчителів прагне змінити практику своєї роботи, щоби сприяти активному навчанню учнів і розвитку в них критичного мислення. Вони хочуть, щоб учні не просто запам'ятовували навчальний матеріал, а запитували, досліджували, творили, інтерпретували за його змістом.

Таке навчання сьогодні вважають найкращою практикою. Наші дослідження засвідчили, що саме застосування саме методів розвитку критичного мислення дає більшу результативність при вивченні хімії, сприяє формуванню пізнавальної активності, дослідницьких умінь, підвищує рівень засвоєння навчального матеріалу, підвищує ступінь мотивації учнів до вивчення хімії. Отримані при

цьому знання, уміння та навички, досягнутий розумовий розвиток повинні допомогти учням у їх адаптації до мінливих умов сучасного життя. Школяр, який вміє критично мислити, почуває впевненість у роботі з різними типами інформації, може ефективно використовувати найрізноманітніші ресурси. Він більш успішний у вивченні предмета і легше адаптується до сучасного життя.

Література

1. Дженні Л. С., Куртіс С, Мередит, Темпл Ч. Методична система. Розвиток критичного мислення у навчанні різних предметів : посіб. : Київ: Плеяди, 2006. 2. Концепція загальної середньої освіти (12-річна школа), затверджено Постановою Колегії МОН України та Президією АПН України N 12/5-2 від 22.11.2001. 3. Крапівіна А. В. Формування критичного мислення учнів під час вивчення хімії. *Хімія. Педагогічна майстерня вчителя хімії*. 2007. № 10. С. 3–22. 4. Кравченко Н. А. Критична освіта як основа педагогічної концепції Паула Фрейре. *Відкритий урок*. 2002. № 1–2. 5. Кроуфорд А., Саул В., Метью С., Макінстер Д. Технології розвитку критичного мислення учнів. Київ :Плеяди, 2006. 217 с. 6. Макаренко В. М., Туманцова О. О. Як опанувати технологію формування критичного мислення. Харків : Основа, 2008. 92 с. 7. Пометун О. Енциклопедія інтерактивного навчання. Київ : [б.в.], 2007. 144 с. 8. Терно С. О. Критичне мислення – сучасний вимір суспільства знавчої освіти. Запоріжжя : Просвіта, 2009. 268 с.

Нікітіна О. В.,

студентка факультету мистецтв,
науковий керівник – канд. пед. наук., доцент Іванова В. В., КДПУ,
м. Кривий Ріг

ФОРМУВАННЯ ЕСТЕТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ УЧНІВ НА УРОКАХ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

В статі розкрито сутність понять «естетична культура»; формування естетичної діяльності учнів на уроках музичного мистецтва, що забезпечує набуття ключових і предметних мистецьких компетентностей, прагнення і здатність до художньо-творчої самореалізації та духовного самовдосконалення протягом життя.

Ключові слова: естетична культура, естетична діяльність, музичне мистецтво, художньо-творча самореалізація, пізнавальний інтерес.

The article reveals the essence of the concepts of «aesthetic culture»; formation of aesthetic activity of students in music lessons, which provides the acquisition of key and subject artistic competencies, the desire and ability for artistic and creative self-realization and spiritual self-improvement throughout life.

Key words: aesthetic culture, aesthetic activity, musical art, artistic and creative self-realization, cognitive interest.

Проблема формування в учнів естетичної культури є і залишається актуальною. Сучасна освіта передбачає залучення молодшої людини до творчої діяльності, що є основою естетичного розвитку особистості.

Проблемою естетичного виховання та формуванням естетичної культури школярів займалися такі вчені як О. Атепасава, А. Буров, М. Бурова, Л. Виготський, Н. Дьоміна, Д. Кабалевський, М. Каган, Є. Квятковський, Б. Лихачов, Л. Рубіна, В. Сухомлинський, К. Ушинський, В. Філіппова та ін.

І. Підласий вважає, що естетичне виховання нерозривно пов'язане з моральним, розумовим, трудовим і фізичним вихованням.

«Естетичне виховання пробуджує і розвиває почуття прекрасного, облагороджує особистість. Чуйна до прекрасного людина відчуває потребу будувати своє життя за законами краси. Естетичне виховання має велике значення для формування моральності» [1, с. 168].

В. Сухомлинський зазначав, що: «У світі є не тільки потрібне, корисне, але і красиве. З того часу, як людина стала людиною, з того моменту, коли вона задивилася на пелюстки квітки і вечірню зірку, вона почала вдивлятися в саму себе» [4, с. 229].

Метою статті є обґрунтування змісту естетичного виховання та особливостей виховання естетичної культури учнів.

У процесі естетичного виховання важливо навчити учнів розуміти й сприймати красу. Спостерігаючи прекрасне, людина не може залишатися байдужою, вона переживає, відчуваючи любов або ненависть до спостережуваного. Тому треба, щоб учні вміли розрізняти справді красиве і потворне. Сформовані естетичні смаки та естетичний ідеал і розвинена здатність оцінювати прекрасне, дають людині змогу зрозуміти суть прекрасного.

Великого значення естетичному вихованню приділяв В. Сухомлинський. Одним із засобів естетичного виховання видатний педагог вважав «Куточок краси». Саме так розмірковує Василь Олександрович: «Відчуття прекрасного повинно вносити в юну душу здатність відкликатися на поклик, бути мужнім і великодушним, добрим і сердешним» [4, с. 38].

Наступним джерелом естетичного виховання є музика. Як відомо, музика в системі мистецтв займає особливе місце, так як вона впливає і на психіку, і на фізіологію людини, що вона може здійснювати заспокійливий та збуджуючий ефект, викликати різноманітні емоції. У зв'язку з цим в системі естетичного виховання стверджується теза стосовно важливості музичного виховання особистості, його ролі для розвитку загальних психічних властивостей, для виховання емоційної чутливості, морально-естетичних ідеалів особистості. «Музика є чудодійним, найтоншим засобом залучення до добра,

краси і людяності. Слухаючи музику людина пізнає себе і пізнає передусім, що вона, людина, прекрасна, народжена для того, щоб бути прекрасною, якщо в ній є щось погане, то це погане треба подолати; відчути погане в самому собі і допомагає музика...» [3, с. 6].

Учитель дає необхідні музично-естетичні уявлення, систематично поповнюючи коло вже наявних знань, тим самим він має на меті виховання естетично розвиненого слухача музики, що володіє певною мірою сформованим музично-естетичним смаком.

Казки, на думку педагога, також мають величезне значення у житті дітей. Вона (казка) є засобом естетичного виховання, засобом розвитку дитячої творчості, вона сприяє формуванню основ світогляду.

Багаторічний досвід педагогів переконує, що читання та складання казок на уроках музичного мистецтва позитивно впливає на розвиток творчих можливостей дітей, зближує їх з природою і життям.

Таким чином, естетичне виховання за твердженням Т. Поніманської, «...формує самостійну художньо-трудову діяльність, яка виникає з ініціативи дітей, відповідає їхнім інтересам та потребам і вимагає особливого ставлення дорослих, непрямого педагогічного керівництва для збереження інтересу до самостійної творчої діяльності» [2, с. 281]. Естетичне виховання повинно виробляти і вдосконалювати у дитини спроможність сприймати прекрасне у мистецтві і житті, правильно розуміти і оцінювати його.

Література

1. Подласый И. П. Педагогика. уч. для студ. пед. вузов. Москва : ВЛАДОС, 1999. 168 с.
2. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закладів. Київ : Академвидав, 2006. 456 с.
3. Сухомлинский В. А. О воспитании. Москва : Политическая литература, 1982. 270 с.
4. Сухомлинський В. О. Як виховати справжню людину (Поради вихователів). Київ : Радянська школа, 1975. 253 с.

Платонова О. М.,

вчитель математики гімназії № 56,

м. Кривий Ріг

РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ УЧНІВ ЗАСОБОМ ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ МАТЕМАТИКИ

Автор статті здійснив спробу теоретично обґрунтувати особливості розвитку творчих здібностей учнів засобом використання інтерактивних методів навчання у процесі вивчення математики, а також презентував власний досвід роботи щодо використання інтерактивних методів навчання у процесі викладання математики.

Ключові слова: здібності, творчі здібності, методи, інтерактивні методи.

The author of the article tried to theoretically substantiate the peculiarities of the development of creative abilities of students through the use of interactive teaching methods in the study of mathematics, and also presented her own experience in using interactive teaching methods in teaching mathematics.

Key words: abilities, creative abilities, methods, interactive methods.

Перспективним напрямком гуманізації освіти України сьогодні є орієнтація навчання на розвиток творчої особистості школяра. У Концепції «Нова українська школа» наголошено що, «сучасне життя висунуло суспільний запит на виховання активної, творчої особистості, здатної, на відміну від людини-виконавця, самостійно мислити, генерувати оригінальні ідеї, сприймати сміливі, нестандартні рішення» [4, с. 10].

Нова парадигма освіти передбачає перетворення учня з об'єкта педагогічного впливу в суб'єкт навчання, і зорієнтована на необхідність залучення школярів до творчої діяльності під час організації освітнього процесу.

Сучасна система освіти має бути зорієнтована на розвиток творчої особистості, формування в неї творчого стилю діяльності, нестандартного мислення, розвитку творчих здібностей. Така «організація навчального процесу повинна ґрунтуватися на діалозі, вільному обміні думками, створенні ситуації успіху для кожного учня» [2, с. 7].

Мета статті – теоретично обґрунтувати особливості розвитку творчих здібностей учнів засобом використання інтерактивних методів навчання у процесі вивчення математики.

Проблема розвитку творчих здібностей учнів завжди цікавила вітчизняних педагогів і психологів. Особливості розвитку творчих здібностей учнів висвітлювалися в працях психологів: Б. Теплова, Н. Лейтеса, В. Крутецького, Л. Жабицької, Т. Артем'євої, О. Нікіфорової та інших.

В «Українському педагогічному словнику» С. Гончаренко вказує, що «творчість – продуктивна людська діяльність, здатна породжувати якісно нові матеріальні та духовні цінності суспільного значення. Тому на всіх щаблях школи слід звертати особливу увагу на формування в учнів різноманітних, глибоких і міцних систем знань, на максимальну стимуляцію самостійної діяльності учнів, на розвиток стійких творчих інтересів, цілеспрямованості творчих пошуків, наполегливості під час виконання творчих завдань» [1, с. 326].

Психологи (Л. Виготський, Д. Ельконін, В. Моляко, К. Платонова, В. Рибалко, О. Скрипченко) розглядають творчість як вищий рівень логічного мислення, яка є поштовхом до діяльності, результатом якої є створені матеріальні і духовні цінності.

Визначенню феномена творчої особистості у філософській, педагогічній та психологічній літературі приділяється багато уваги (В. Андреев, Д. Богоявленська, Р. Грановська, А. Зак, В. Кан-Калик, Н. Кичук, О. Клепиков, Н. Кузьміна, І. Кучерявий, А. Лук, С. Сисоєва, В. Цапок та ін.).

Більшість науковців погоджуються з тим, що творча особистість – це індивід, який володіє високим рівнем знань, має потяг до нового, оригінального. Для творчої особистості життєвою потребою є творча діяльність, а творчий стиль поведінки – найбільш характерний. Головним показником творчої особистості, її найголовнішою ознакою вважають наявність творчих здібностей, які розглядаються як індивідуально-психологічні здібності людини, що відповідають вимогам творчої діяльності і є умовою її успішного виконання. Творчі здібності сприяють створенню нового, оригінального продукту, пошуку нових засобів діяльності.

Як зазначають О. Клепиков, І. Кучерявий «основними ознаками творчих здібностей є: швидкість мислення (кількість ідей, які виникають за одиницю часу); гнучкість мислення (здатність швидко і без особливих зусиль зосереджуватися на кількох думках; осмислювати інформацію, отриману в одному контексті, для використання в іншому); оригінальність (здатність до генерації ідей, які відрізняються від загальноприйнятих, парадоксальних, несподіваних рішень); допитливість (здатність дивуватися, зацікавленість, прагнення до нових знань); точність (здатність удосконалювати і доводити до кінця свою працю); сміливість (здатність приймати рішення в ситуації невизначеності, не лякатися власних висновків і доводити їх до кінця)» [3, с. 96–97].

Основними показниками творчого навчання школярів є: самостійність, ініціативність, творча активність, цілеспрямованість і наполегливість, відхилення від шаблону, оригінальність, висока самоорганізація, працездатність.

Традиційне навчання давно стало об'єктом серйозної критики. Вадами традиційного навчання є зорієнтованість навчання лише на озброєння учнів знаннями, уміннями та навичками. Однотипність методів навчання, обмеженість діалогічного спілкування вчителя і учнів на уроках, авторитарний стиль керівництва навчальною діяльністю учня з боку вчителя, вербалізм навчання, надмірне захоплення

словесними методами навчання, відірваність навчання від життя, розрахованість на абстрактного середнього учня, одноманітність у навчанні призводить до зниження пізнавального інтересу учнів.

Інноваційне навчання, на відміну від традиційного, спрямоване на розвиток особистості учня. У інноваційному навчанні головною дійовою особою є учень, спілкування між учасниками процесу навчання має особистісно-орієнтований характер, якому притаманні відкритість особистості вчителя, установка на співробітництво, на спільну діяльність та індивідуальну допомогу. Пріоритетом інноваційного навчання є групова та індивідуальна форми навчання. Головне в цих формах – довіра, опора на здатність школяра відповідати за себе, стимуляція почуття гідності й самоповаги.

На ефективність впровадження інтерактивних методів навчання вказують у своїх працях вчені Т. Гергеа, І. Дівакова, О. Коструб, Г. Сазоненко, Л. Пироженко, О. Пометун, О. Удовенко, В. Федорчук, Н. Софій, В. Кузьменко, В. Химинець та інші.

На сучасному етапі розвитку педагогічної науки інтерактивні методи відносять до активних методів навчання, але виокремлюють їх в окрему групу, щоб підкреслити їх важливу роль в активізації навчальної діяльності учнів.

О. Пометун, Л. Пироженко зазначають, що «інтерактивні навчальні методи – це способи організації пізнавальної діяльності школярів, які забезпечують оволодіння знаннями, формують певні навички практичної діяльності, у ході яких здійснюється діалогова взаємодія вчителя й учнів, учнів з учнями. Інтерактивні методи забезпечують співнавчання (колективне, кооперативне, навчання у співпраці), в якому і вчитель і учні є суб'єктами, де вчитель виступає лише в ролі організатора процесу навчання, лідера групи учнів, що якнайбільше відповідає особистісно-зорієнтованому підходу до навчання» [5, с. 7].

Інтерактивна технологія кооперативного навчання передбачає впровадження таких інтерактивних методів, як: «робота в парах» («один проти одного», «один – вдвох – всі разом», «думати, працювати в парі, обмінятися думками»), «ротаційні (змінювані) трійки», «два – чотири – всі разом», «карусель», «робота в малих групах», «синтез думок», «спільний проект», «коло ідей» (раунд робін, кругова система), «акваріум».

Технологія колективно-групового навчання передбачає одночасну спільну (фронтальну)

роботу всього класу і здійснюється через впровадження таких інтерактивних методів, як: «обговорення проблеми в загальному колі», «мікрофон», «незакінчені речення», «мозковий штурм», «навчаючи – учусь «ажурна пилка», аналіз ситуації (case-метод), «дерево рішень».

Технологія ситуативного моделювання передбачає розігрування ситуації за ролями та впровадження таких інтерактивних методів, як: «рольова гра», «програвання сценки», «драматизація».

Технологія опрацювання дискусійних питань передбачає впровадження таких інтерактивних методів, як: «займи позицію, «дискусія», «дискусія у стилі телевізійного ток-шоу», «дебати».

Використання інтерактивних методи навчання є ефективним засобом розвитку творчих здібностей учнів під час організації освітнього процесу.

Використання інтерактивних методи навчання є робить освітній процес різноманітним, цікавим та ефективним. Під час проведення уроків математики доцільно використовувати такі інтерактивні методи, як: робота групами, презентація, реклама, мікрофон, ток-шоу, робота групами, парами, незакінчені речення, спільні проекти, мозковий штурм, рольова гра тощо. Так, метод реклами зацікавлює учнів своєю новизною, сучасністю. Адже вони бачать, яке велике значення в житті має реклама. Користуючись цим методом, варто запропонувати учням завдання: підготувати рекламу про певне математичне поняття, підготувати рекламу про застосування якоїсь теми та ін. На уроці може бути використана «трансляція» реклами. Наприклад, під час повторення теми «Рівняння» учням було запропоновано скласти рекламу про рівняння. Наводжу зразок *реклами*.

Вам треба дізнатися, яку швидкість повинен мати корабель, щоб до початку шторму вчасно прийти в порт? Ви хочете розрахувати, за скільки днів сім гномів збудують терем для Білосніжки? Вам треба визначити, скільки добрив треба внести для підвищення урожайності поля? Тоді дружіть з рівняннями! Вони допоможуть вам розв'язати багато практичних проблем.

Метод презентації доцільно застосовувати під час повторення вивченого матеріалу. Учні вже багато знають про питання, тому можуть цілісно, зв'язно і цікаво розповісти про нього. Наведу зразки презентацій, запропонованих учнями.

Урок алгебри в 7 класі з теми «Рівняння».

Мета: узагальнити знання учнів про рівняння.

Кожен учень готує презентацію-розповідь про те, що він знає про рівняння. Вчитель ставить

перед учнем завдання: «Ви презентуєте «рівняння» перед слухачами аудиторії, яка про них мало або навіть нічого не знає. Як ви це зробите?»

Група учнів або один учень виступає зі своєю презентацією. Ось одна із презентацій, наведених учнями:

Рівняння – це рівність, яка містить невідомі числа, позначені буквами.

Число, яке перетворює рівняння у правильну рівність, є його коренем.

Розв'язати рівняння – означає знайти його корені або показати, що їх не існує.

Рівняння може мати один корінь, два... безліч або зовсім не мати коренів.

Є рівняння рівносильні. Це такі рівняння, які мають однакову множину розв'язків або зовсім їх не мають.

Під час розв'язування рівнянь треба знати властивості, які не порушують їх рівносильності: у рівнянні можна зводити подібні доданки; у рівнянні можна розкривати дужки, згідно з правилами.

Під час розв'язування рівнянь обидві його частини можна множити або ділити на відмінне від нуля однакове число.

Доданки рівняння можна перенести з однієї частини в іншу, змінюючи при цьому знаки.

Рівняння використовуються під час розв'язування багатьох практичних задач.

Рівняння були відомі багато століть тому.

Геометрія 8 клас. Презентація трапеції.

Я – трапеція. У мене дві протилежні сторони паралельні, а дві не паралельні. Паралельні сторони називають основами, а непаралельні – бічними сторонами. Моя середня лінія паралельна до кожної з основ і дорівнює їх півсумі.

Сума кутів, що прилягають до бічної сторони, дорівнює 180° .

Якщо в мене є один прямий кут, мене називають прямокутною. Якщо в мене бічні сторони рівні, я – рівнобічна.

Якщо я рівнобічна, то мої діагоналі рівні, кути при будь-якій з основ також рівні.

Математика. 6 клас. Презентація пропорції.

Я не просто пропорція. На думку Луки Пачіолі, навіть божественна пропорція. Грекам я замінила теорію дійсного числа і таким чином допомогла створити найкращий шедевр – геометрію. Я – душа гармонії. У мене слава архітектора, міцність споруд, чудеса мистецтва. А німецький поет і філософ Адольф Цейзинг запевняє, що я просто паную в природі.

Геометрія. 8 клас. Презентація симетрії.

Я – у квітці, я – у метелику, я – у кристалі. Я – у музиці, архітектурі, живопису, скульптурі. З моєю допомогою зроблено багато відкриттів: електрон-позитрон, частинки – античастинки.

А Герман Вейль сказав про мене, що я – елемент краси, за допомогою якого протягом багатьох віків намагалися пояснити і створити порядок і досконалість.

Отже, *інтерактивні методи навчання* – це такі методи навчання, які формують в учнів потребу в нових знаннях; спрямовують навчання на зв'язок із життям; сприяють оволодінню навчальними вміннями; створюють максимальні умови для розвитку творчих здібностей кожного учня. Використання інтерактивних методів навчання передбачає, що вчитель організує навчально-пізнавальну діяльність учня таким чином, що він самостійно розв'язує певні ситуації, проблеми, спираючись на свої потенційні можливості і вже набуті знання у процесі взаємодії «учень-інформація», «учень-ситуація», «учень-знання», «учень-проблема» «учень-учень», «учень-група» тощо.

Література

1. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ : Либідь. 1997. 374 с.
2. Інтерактивні технології на уроках математики / упоряд. І. С. Маркова. Харків : Вид. група «Основа», 2007. 128 с.
3. Клепиков О. І., Кучерявий І. Т. Основи творчості особи : навч. посіб. для студентів вузів. Київ : Вища школа, 1996. 295 с.
4. Нова українська школа: порадник для вчителя / під заг. ред. Бібік Н. М. Київ : ТОВ «Видавничий дім «Плєяди», 2017. 206 с.
5. Пометун О., Пироженко Л. Сучасний урок : Інтерактивні технології навчання. Київ : А.С.К., 2005. 192 с.

Пономарьова Т. В.,
вчитель англійської мови, КЗШ № 103,
м. Кривий Ріг

ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ПІЗНАВАЛЬНИХ ЗДІБНОСТЕЙ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ

У статті розглядаються інтерактивні методи навчання як засіб розвитку пізнавальних здібностей учнів на уроках англійської мови; автор висвітлює теоретичний матеріал, що сприяють здійсненню диференціації та індивідуалізації навчання, розвитку креативної особистості, формуванню знань, спрямованих на якісне засвоєння учнями навчального матеріалу.

Ключові слова: пізнавальні здібності, інтерактивні методи навчання, метод карусель, мозковий штурм, броунівський рух.

The article presents interactive teaching methods as means of developing students' cognitive abilities at English lessons; it covers theoretical material and methodical recommendations that promote the differentiation and individualization of learning, development of creative personality, formation of knowledge aimed at high-quality learning by students.

Key words: interactive methods, carousel method, brainstorming, Brownian motion.

Згідно із Законом України «Про освіту», Державною національною доктриною розвитку освіти України в ХХІ ст., Концепцією Нової української школи, ми маємо здійснити модернізацію освіти, кардинальний перехід від традиційного інформаційно-пояснювального навчання, зорієнтованого на передачу готових знань, до особистісно-розвиваючого, спрямованого не тільки на засвоєння знань, а й на способи навчальної діяльності, розвиток творчої особистості учнів [1].

Дослідники вважають, що при використанні інтерактивного підходу до пізнавальної діяльності учнів можна оптимізувати процес оволодіння навичками базових шкільних знань і зробити процес більш ефективним в умовах загальноосвітньої школи.

Актуальність використання інтерактивного підходу в процесі навчання полягає в потребі удосконалення системи освіти, підвищення мотивації школярів до вивчення англійської мови, введення нових ефективних прийомів у навчання.

Метою статті є аналіз особливостей застосування інтерактивних методів навчання на уроках англійської мови.

В основу інтерактивних методів покладена орієнтація на більш широку взаємодію учнів не тільки з викладачем, але і один з одним, а також на підвищення активності учнів в процесі навчання [3, с. 35].

Навчальний процес, що спирається на використання інтерактивних методів навчання, організовується з урахуванням включеності в процес пізнання всіх учнів без винятку. Спільна діяльність означає, що кожен вносить свій

особливий індивідуальний внесок, в ході роботи йде обмін знаннями, ідеями, способами діяльності. Організуються індивідуальна, парна і групова робота, використовуються проектна робота, рольові ігри, здійснюється робота з документами та різними джерелами інформації. Інтерактивні методи засновані на принципах взаємодії, активності учнів, опори на груповий досвід, обов'язкового зворотного зв'язку.

Беручи до уваги практичну мету навчання іноземній мові – навчити її як засобу спілкування, провідним методичним принципом слід вважати принцип комунікативної спрямованості. Це означає, що навчання повинно будуватися таким чином, щоб залучати учнів в усну (аудіювання, говоріння) і письмову (читання, письмо) комунікацію. Застосування інтерактивних методів навчання забезпечує перехід від інформаційно-пояснювального до діяльнісно-розвивального навчання, яке передбачає заміну монологічних методів пред'явлення навчальної інформації діалоговими формами спілкування педагога з учнями та учнів між собою. Це негайно відбивається на підвищенні якості знань.

Узагальнюючи сучасний методичний досвід, можна стверджувати, що існують такі інтерактивні методи, які можуть успішно використовуватися на уроках англійської мови: робота в групах, в парах, ротаційних трійках, метод «Карусель», акваріум, мозковий штурм, ажурна пила, Броунівський рух, прийом складання ментальної карти, конференції, дискусії, рольові, ділові ігри, дебати і т.д. [5, с. 56].

На своїх уроках я використовую наступні методи.

Метод «Карусель» – це інтерактивний метод, який допомагає добре вивчити й закріпити граматичний матеріал, модельні фрази, нові лексичні одиниці, адже дітям цікаво отримувати знання невимушено. І це дає свою результативність. Цей варіант кооперативного навчання найбільш ефективний для одночасного включення всіх учнів в активну роботу з різними партнерами зі спілкування або обговорення дискусійних питань. Також я застосовую цей метод для відпрацювання етикетних фраз та тематичних діалогів. Цей метод краще всього використовувати на етапі актуалізації опорних знань та повторення вивченого на уроці.

Наприклад, у 3 класі при вивченні теми «Місяці року. День народження» я застосовую цей метод для закріплення лексичного та граматичного матеріалу, учні також удосконалюють навички аудіювання. Учні одного кола запитують «When is your birthday?», учні іншого кола дають відповідь на запитання, вживаючи назви місяців та порядкові числівники: «My birthday is on the .. of ..». Потім учні міняються місцями.

У 6 класі, вивчаючи тему Present Perfect Tense, учні зовнішнього кола повинні спитати, чи робили учні внутрішнього кола щось із запропонованого списку сьогодні «Have you ... today?» – «Yes, I have/No, I haven't». Потім учні міняються ролями. Таким чином, школярі удосконалюють навички вживання даної граматичної категорії.

Одним із самих активних дискусійних методів можна назвати «Мозковий штурм». Метою цієї гри є забезпечення генерації ідей для неординарного рішення певної проблеми. Наприклад, у 9 класі при вивченні теми «Номе», учням було запропоновано вибрати переваги та недоліки проживання у сім'ях та у гуртожитку університету під час участі у програмі по обміну. Після презентації проблеми пропоную всім висловити ідеї та коментарі щодо цієї проблеми. Усі пропозиції записуються на дошці без зауважень чи запитань. На закінчення обговорюються з учнями запропоновані ідеї.

Література

1. Закон України «Про освіту». Відомості Верховної Ради України. 2017. № 38–39, ст. 380. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>. 2. Гін А. Безкровна атака : Технологія проведення навчального мозкового штурму : цікава і проста форма навчальної діяльності. Завуч (Перше вересня). 2000. № 8. С. 7–11. 3. Пометун О., Пироженко Л. Інтерактивні технології навчання : теорія, практика, досвід. Київ : [б.в.], 2002. 135 с. 4. Пометун О. І., Л. Пироженко. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання : наук.-метод. посіб. Київ : А.С.К., 2005. 192 с. 5. Стреба О. В., Соценко А. О. Интерактивные методы обучения в практике работы средней школы. Харьков : изд. Группа «Основа», 2015. 176 с.

Також можна застосовувати цей метод для роботи в групах, де учні разом виберуть вирішення проблеми та обґрунтують його.

Броунівський рух проводиться для практикування вивченої лексики чи граматики. Після літніх канікул на першому уроці пропоную дітям провести опитування «Find someone who did one of these things during the school holidays». Роздаю дітям аркуш паперу з назвами різних літніх активностей, пересуваючись по класу від одного однокласника до іншого, діти повинні дізнатися, чи робили вони речі із списку, а також додатково дізнатися коли, де і з ким вони це робили. Потім усі разом обговорюємо інформацію, яку отримали. Під час такої вправи активізуються знання з граматики (Past Simple Tense – загальні та спеціальні питання та розповідні речення), щодо лексики, активізуються знання по темі «Summer holidays», а також навички читання, аудіювання та говоріння. Такий метод доцільно використовувати на етапі закріплення та повторення нового матеріалу.

Під час вивчення Past Continuous готую картки з реченнями, навмисно роблячи граматичні помилки. Учні пересуваються по класу, обмінюються картками та мають знайти помилки на картках своїх однокласників. Після руху по класу діти сідають за парти та разом з ними обговорюємо помилки, які вони знайшли.

Таким чином, необхідно відзначити що всі інтерактивні технології використовуються для розвитку комунікативних умінь і навичок, сприяють встановленню емоційних контактів між учнями, привчають працювати в команді, прислухатися до думки один одного, допомагають встановити більш тісний контакт між учнями і вчителем. Завдяки активному використанню в навчальному процесі інтерактивних методів навчання можливе досягнення ефективних результатів у розвитку комунікативної компетенції учнів, яка складається з процесу оволодіння всіма видами мовленнєвої діяльності. Особливе значення інтерактивні методи навчання мають у формуванні вмінь говоріння англійською мовою.

Пех Н. М.,

учитель музичного мистецтва вищої категорії,

Криворізька гімназія № 49,

м. Кривий Ріг

ФОРМУВАННЯ КРЕАТИВНОГО МИСЛЕННЯ УЧНІВ НА УРОКАХ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

У статті проаналізовано визначення понять «креативність» та «креативне мислення» в сучасній педагогічній та психологічній літературі, а також подано результати застосування інтерактивних методів на уроках музичного мистецтва, які сприяють розвитку креативного мислення учнів.

Ключові слова: креативність, креативне мислення, інтерактивні методи.

The article analyzes the definition of «creativity» and «creative» «thinking» in modern pedagogical and psychological literature, as well as the results of the use of interactive methods in music lessons, which contribute to the development of creative thinking of students.

Key words: creativity, creative thinking, interactive methods.

В умовах Нової української школи (НУШ) перед сучасними освітніми закладами стоїть важливе завдання – всебічно вдосконалювати освітній процес, який би забезпечував розвиток індивідуальних та творчих здібностей учнів. Сучасний громадянин повинен швидко пристосовуватися до змінених умов праці, навчатися протягом життя, креативно мислити [3].

Велике значення при цьому набувають навчальні предмети художньо-естетичного циклу, зміст яких спрямований на розвиток емоційно-почуттєвої сфери учнів, формування їх художньо-образного, асоціативного, критичного мислення; створення сприятливих умов для продукування креативних ідей, реалізацію власних творчих потреб у художній діяльності та пізнанні, засвоєння образного змісту творів мистецтва, що відкриває широкі можливості ефективного впливу на особистість учнів. Серед основних завдань програм із художньо-естетичного циклу є розвиток загальних та художніх здібностей, формування творчо-діяльнісних компетентностей, що спрямовує діяльність учителя на розвиток в учнів креативності як загальної творчої здатності [5].

Термін «креативність» походить від латинського слова «creatio» – створення. Раніше в науковій літературі використовували поняття «творчі здібності», однак пізніше воно було замінене запозиченим з англійської «креативність» [9].

Однак у психології і педагогіці до сих пір не має чіткого визначення поняття креативності. Дж. Гілфорд вважав, що креативність – це здатність відмовлятися від стереотипних способів мислення [2]. В. Павленко розуміє креативність як творчі здібності індивіда, що

характеризуються здатністю до продукування принципово нових ідей і що входять у структуру обдарованості в якості незалежного фактора [7]. З цією думкою погоджуються А. Беженар і Г. Янківська, які визначають креативність як здатність людини до творчості [1].

В. Павленко вважає, що креативність є загальною властивістю особистості, яка проявляється під час творчого процесу як здатність породжувати різноманітний, соціально важливий, оригінальний продукт і продуктивні шляхи його застосування; здатність знаходити рішення у нестандартних ситуаціях; властивість, яка реалізується лише за сприятливих умов середовища на високому рівні в різних галузях людської діяльності протягом свого життя [6].

У своїх працях Гілфорд виділяє шість параметрів креативності, одним із аспектів якої є креативне мислення – один із видів мислення, що характеризується створенням суб'єктивно нового продукту та новоутвореннями в самій пізнавальній діяльності з його створення [2].

Л. Міщиха дає таке визначення творчому мисленню – це мислення, в результаті якого особистість відходить від загальноприйнятих шаблонів під час розв'язання чи рішення проблем, натомість, прикладає власні оригінальні, нетипові підходи і бачення, виявляючи інтелектуально-творчу ініціативу. Творче мислення породжує і творчу діяльність, тим самим торуючи нові шляхи, підходи, бачення, розвиваючи як саму особистість, так і її діяльність [4].

Чим вищою є креативність учителя, тим більше шансів для розвитку творчого потенціалу його учнів: тільки креативний учитель, здатний подолати шаблон і формальність у навчанні, спроможний творчо підходити до навчання

сучасних дітей та розвивати їхні креативні здібності [6].

Сучасні методи інтерактивного навчання надають необмежені можливості вчителю для формування креативного мислення учнів, прояву їх творчої активності. Вибір та застосування таких методів залежить як від теми і мети уроку музичного мистецтва, так і від навчальної інформації конкретних уроків, термінів та понять, які необхідно засвоїти. Специфічними ознаками уроків музичного мистецтва є не лише мистецькі теми та поняття, а й специфічні види діяльності (слухання музики, вокальне, інструментальне, рухове виконання, створення музики).

Однак, творчо мислячий учитель музичного мистецтва відчуває необхідність у застосуванні не

стільки готових інтерактивних методів, скільки у розробці власних ефективних вправ, які дають позитивні результати у процесі формування креативного мислення учнів [8].

Таким чином, основними здобутками діяльності вчителя музичного мистецтва Криворізької гімназії № 49 є орієнтація навчання на вимоги суспільства, запровадження цілісної системи формування креативного мислення учнів на основі новаторського поєднання загальноприйнятих і авторських творчих вправ, результатом якого є розвиток творчого потенціалу учнів, розкриття різноманітних здібностей і талантів, вивільнення позитивної енергії, формування мотивації успіху, збереження психологічного здоров'я учнів.

Література

1. Беженар А. А., Янківська Г. А. Розвиток креативності як спосіб формування компетентної особистості в загальній середній та професійній освіті. *Електронне наукове фахове видання «Народна освіта»*. 2017. URL: <https://repository.kristti.com.ua/handle/eiraise/997>. 2. Гилфорд Дж. Три сторони інтелекта. Психологія мышлення / ред. А. М. Матюшкина. Москва : Прогресс, 1965. С. 443–456. 3. Концепція НУШ. Концептуальні засади реформування середньої школи. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna-serednya/nova-ukrainska-shkola-pdf>. 4. Міщиха Л. П. Креативне мислення особистості: психологічний дискурс. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2018. Серія : Психологічні науки. Випуск 3. Т. 1. С. 79–83. 5. Оновлені програми для основної школи освітньої галузі «Мистецтво» (2017–2018 н.р.) URL: <https://artmon59-new.ed-era.com>. 6. Павленко В. В. Розвиток креативності молодших школярів : монографія / за ред. проф. О. Є. Антонової. Житомир, 2017. 158 с. 7. Павленко В. В. Креативність учителя як чинник розвитку педагогічної творчості. *Формування дидактичної компетентності педагогів дошкільної та початкової освіти*. Зб. наук.-метод. праць. Житомир, 2015. С. 145–150. 8. Пех Н. М. Формування креативного мислення учнів на уроках музичного мистецтва : метод. реком. Кривий Ріг. 2021. 56 с. 9. Хамм О. Теоретичні основи формування креативного мислення майбутнього вчителя. *Наукові праці МАУП*. 2012. Вип. 2 (33). С. 255–259. URL: http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/Npmaup/2012_2/pdf_files/255-259.pdf.

Свідзінська Т. П.,

вчитель математики гімназії № 56,
м. Кривий Ріг

ВПРОВАДЖЕННЯ ІГРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ

Стаття присвячена впровадженню ігрових технологій навчання на уроках математики. Автор статті розкриває педагогічні умови ефективного впровадження ігрових технологій навчання та особливості використання ігор та ігрових моментів на уроках математики.

Ключові слова: технологія, гра, ігрова технологія, навчання, здобувачі освіти.

The article is dedicated to the introduction of play-based learning technologies in the maths lessons. The author of the article reveals the pedagogical conditions of efficient implementation of play-based learning technologies and peculiarities of using games and playing moments in the maths lessons.

Key words: technology, game, play-based technology, education, applicants.

Головним завданням Нової української школи є «виховати компетентну й конкурентоспроможну особистість, яка здатна творчо підходити до розв'язання проблем, уміє повноцінно жити в сучасному суспільстві, прагне до самовдосконалення, згодна навчатися впродовж життя, готова до свідомого життєвого вибору та самореалізації, постійно намагається змінити своє життя на краще, має чітку

громадянську позицію» [34].

Науковці, педагоги-практики наголошують на необхідності пошуку та впровадження нових педагогічних ідей і технологій, на поширенні і використанні передового педагогічного досвіду.

Мета статті – розкрити особливості впровадження ігрових технологій у навчальному процесі і, зокрема, на уроках математики.

Поняття «ігрові технології» включає досить

велику групу методів організації навчального процесу у вигляді ігор. У психолого-педагогічній літературі можна зустріти різні найменування ігор, які використовуються у навчальному процесі: пізнавальні (Ю. Бабанський), педагогічні (Ю. Кулюткін), ділові (А. Вербицький), навчальні (П. Підкасистий), навчально-імітаційні (Г. Сухобська), моделюючі (М. Кларін).

У дидактичній науці немає єдиного погляду на статус гри в навчанні. Одні вчені (Н. Анікеєва, І. Петерсон, П. Підкасистий, Ю. Поліщук, Г. Ляпіна, Е. Селецький та інші) вважають її засобом навчання, другі (Н. Кічук, Л. Семушина, Г. Сорокін, С. Харченко та інші) – методом навчання, треті (О. Вербицький, В. Семенов, Е. Мурзатіна, С. Тюнникова та інші) – формою навчання.

Важливим при розкритті сутності ігрових технологій вважаємо безпосереднє розмежування понять «гра» та «ігрові технології». Ці поняття дуже близькі, але водночас й суттєво відрізняються. Щоб з'ясувати етимологію поняття «ігрова технологія», слід звернути увагу на її перший складник – гру. Існують різні підходи до визначення поняття «гра». В українському педагогічному словнику С. Гончаренко пропонує таке визначення: «гра – форма вільного самовияву людини, яка передбачає реальну відкритість світові можливого й розгортається або у вигляді змагання, або у вигляді зображення (виконання, репрезентації) якихось ситуацій, смислів, станів» [1, с. 73].

О. Жорник вважає, що «гра – це засіб, який дає можливість здійснити комплексно-структурний аналіз навчального матеріалу з позиції логіки пізнавального процесу, в якому поєднуються елементи знання з відповідним характером відносин вчителя і учнів в цій діяльності» [2, с. 27].

На нашу думку, гра є методом навчання, яка, за класифікацією Ю. Бабанського, належить до групи методів стимулювання пізнавальної активності учнів. Російська дослідниця Л. Борзова розрізняє ігри за сутністю та ігровою основою (ігри з правилами, рольові ігри, комплексні ігрові системи на зразок КВК); за структурними елементами уроку (ігри для вивчення нового матеріалу, ігри для закріплення, ігри для перевірки знань, узагальнюючі ігри, релаксаційні ігри-паузи); за міжпредметними зв'язками (історико-літературні, історико-географічні тощо); за джерелом пізнання (ігри на основі усного викладу матеріалу, ігри на основі роботи з наочністю, ігри на основі практичної роботи).

У процесі гри учні оволодівають уміннями, до

яких можна віднести: уміння встановлювати контакти з партнерами по грі; уміння привернути їх увагу до себе, взяти ініціативу в свої руки; уміння знайти оптимальне рішення поставлених завдань; уміння використати дії партнера по грі для отримання позитивного результату; уміння використовувати емоційні прийоми у вирішенні навчальної проблеми; уміння проектувати й прогнозувати хід гри, обрати оптимальний стиль своєї поведінки для позитивного результату; умінні довести гру до логічного кінця.

Гра належить до традиційних і визнаних методів навчання і виховання молодших школярів. Цінність цього методу полягає в тому, що в ігровій діяльності освітня, розвиваюча й виховна функція діють у тісному взаємозв'язку. Гра як метод навчання організовує, розвиває учнів, розширює їх пізнавальні можливості, виховує особистість. Вона не віддаляє школяра від життя, від дійсності, а навпаки, є своєрідним відображенням життя, підготовкою до життя, це і саме життя, що дає дітям радість, прищеплює їм любов і всебічний інтерес до оточуючого світу.

Кожен урок математики – складна, цілісна, динамічна система змісту навчального матеріалу й організація роботи з ним, що насамперед спрямовується на засвоєння матеріалу, зазначеного в темі уроку. Навчання математиці ефективне, якщо на кожному уроці засвоюються математичні знання, формуються інтелектуальні вміння і навички.

Основною групою ігор, які широко використовуються на уроках математики є дидактичні ігри. Їхнє призначення – розвивати пізнавальну діяльність здобувачів освіти. У процесі гри також розвивається увага, спостережливість, кмітливість, виробляється звичка зосереджуватися, самостійно думати, взаємодіяти у команді.

Дидактичні ігри багатопланові, серед них виокремлюють – ігри-вправи, ігрові дискусії, ігрові ситуації, рольові і ділові навчальні ігри.

Ігри-вправи. До них відносять кросворди, ребуси, вікторини тощо. Застосування цього методу сприяє активізації певних психічних процесів, закріпленню знань, перевірці їх якості, набуттю навичок. Ігри-вправи проводять на уроках; ігри-вправи можуть бути елементами домашніх завдань, позакласних занять.

Ігрова дискусія. Вона передбачає колективне обговорення спірного питання, обмін думками, ідеями між кількома учасниками. Основним призначенням цього методу є виявлення відмінностей у тлумаченні проблеми і встановлення істини в процесі товариської суперечки. Цей метод навчання дає змогу,

проаналізувавши суть явища чи процесу, з існуючих варіантів рішень вибрати оптимальний. Досягнення поставленої мети зумовлює розвиток пізнання.

Ігрова ситуація. Основою цього методу є проблемна ситуація. Ігрова ситуація активізує пізнавальний інтерес учнів, спрямовує їх розумову діяльність, спонукає учнів до діяльності на основі певної ситуації, яка ґрунтується на необхідній сукупності знань, умінь і навичок, якими повинні оволодіти учні. Ігрова ситуація сприяє посиленню емоційно-психологічного стану, збуджує внутрішні стимули до навчальної роботи, знімає напругу, втому.

Так, загадка розвиває мислення здобувачів освіти, їх спостережливість, містить нестандартне завдання, яке викликає жвавий інтерес.

Рольова гра. Це – невеличка п'єса, яку розігрують учні. Сценарій гри може бути відомим, але найчастіше це – імпровізація учнів. Так, казка є одною з можливих цікавих пізнавальних ігор. Гра «Продовж казку» дає можливість кожному учню закінчити казку по-своєму, що зацікавлює і розвиває їх творче мислення і уяву.

В. Саюк визначила технологічну схему ігрового навчання: «створення творчої ігрової атмосфери з певними конкретними завданнями; визначення цілей і мотивації для учнів; опис технології гри; сама гра; оцінка діяльності і аналіз знань і умінь, можливостей тих, хто грав» [6, с. 49].

Як вказують дослідники (В. Коваленко, В. Корнєєв, П. Підкасистий, Г. Селевко, Б. Нікітін та ін.), дидактична гра має свою стійку структуру, основними компонентами якої є: ігрова задумка; правила гри; ігрові дії; дидактичні завдання (пізнавальний зміст); обладнання дидактичної гри; результат гри. Структурні компоненти дидактичних ігор взаємопов'язані та взаємозумовлені. Без єдності цих елементів неможливо провести гру на високому рівні, особливо, якщо вчитель ставить за мету не просто досягти засвоєння учнями знання, а розвинути пізнавальний інтерес до предмета.

Останнім часом для поліпшення якості освіти, підвищення пізнавальної активності здобувачів освіти, створення ситуації успіху, що є запорукою успішного й свідомого засвоєння ними знань широко використовують ігрові технології.

Н. Кічук вважає, що ігрові технології навчання – це особливий метод навчання, який передбачає засвоєння навчального матеріалу та змісту освіти, формує взаємодію педагога і студента за допомогою гри, а також допомагає досягти певного результату [3, с. 63].

У своїй наукових доробках О. Пометун зазначає, що «ігрова технологія навчання – це системний спосіб організації навчання, спрямований на оптимальну побудову навчально-виховного процесу та реалізацію його завдань» [5, с. 49].

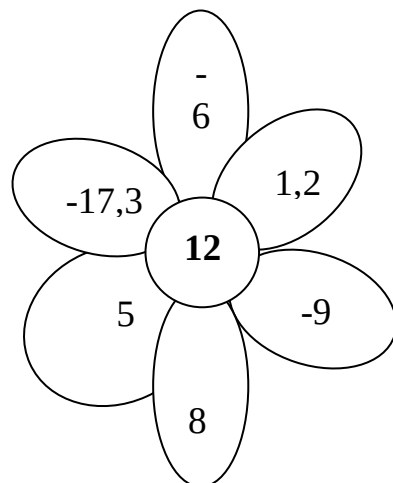
Ігрова технологія об'єднує навчальний процес спільним змістом, послідовністю ігор, вправ, методикою їх організації тощо. Ігрова технологія навчання сприяє забезпеченню безперервної діалогічної взаємодії в системі «учень-учень», «учень-вчитель». Під час такого навчального процесу вирішують кілька додаткових освітніх завдань: учні не лише навчаються самі, а й навчають один одного, вчать передавати набуті знання і вміння; учні мають змогу в умовах, наближених до реальних, оцінити якості інших учасників навчального процесу; виконуючи певну роль у груповій діяльності, учні вчать розв'язувати власні і колективні проблеми, відстоювати свої та групові інтереси, надавати необхідну підтримку іншим учасникам.

Наводжу приклад впровадження ігрових технологій та використання ігор у процесі викладання математики. Так, при вивченні теми: «Додавання та віднімання раціональних чисел» проводжу незвичайний урок – урок подорож до країни Раціональних чисел. Клас розбивається на дві команди. Здобувачам освіти пропонується пройти складним маршрутом, долаючи на своєму шляху різні перешкоди. На кожному етапі подорожі кожна команда повинна долати перешкоди і отримувати відповідні бали. Яка команда набере більше балів, та і прийде до палацу пана Рівняння першою.

Перша зупинка подорожі – *Долина усної лічби*.

а) Числа, написані на пелюстках, додати до числа 12.

б) Числа, написані на пелюстках, відняти від числа 12.

Пропонується здобувачам освіти гра «Чи правильно каже вчителька?» Учитель називає приклади та відповіді на них. Серед них є правильні та неправильні. Якщо відповідь правильна, учні не піднімають руку, якщо неправильна – піднімають праву руку.

1) $3^2 = 9$; 2) $17 + (-3) = 14$; 3) $-7 - 11 = -4$;
4) $2^3 = 6$; 5) $-1,4 + 3,41 = -4,81$; 6) $4,7 - (-3,2) = 6,9$.

Друга зупинка подорожі – *Дерева «Математичних знань»*.

Замість знаку * поставити знаки дій так, щоб рівність була правильною:

1) $-2 * (-8 + 3) = -7$; 2) $1,2 * (-5) - 6,2 = 0$;
3) $-4 + (-6 * 6) = -16$; 4) $0 + 12 * 9 + (3) = 0$;

Третя зупинка подорожі – *Чарівне Озеро*.

Обчисліть найзручнішим способом:

1) $21 + (-7,1) + 21 - 8,9$; 2) $6,4 + (-9,3) + (-3,4) - (-9,3)$;
3) $4,3 + (-3,1) - 1,3 - (-3,1)$

Четверта зупинка подорожі – *Замок пана*

Література

1. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ : Либідь. 1997. 374 с. 2. Жорник О. Використання дидактичних ігор у навчанні. *Рідна школа*. 2000. № 1. С. 26–28. 3. Кічук Н. В. Ігрова технологія як інтерактивна дидактична технологія підготовки фахівців. *Наука і освіта*. 2005. Вип. № 3–4. С. 61–65. 4. Нова українська школа (презентація МОН України). URL: <http://mon.gov.ua/>. 5. Пометун О. І. Освітні технології. Інтерактивні технології навчання : наук.- метод. посіб. Київ : А.С.К., 2004. 92 с. 6. Саюк В. Ігрові методи та їх дидактичне значення. *Рідна школа*. 2001. № 4. С. 47–52.

Терещенко Т. В.,
учитель історії вищої категорії,
Криворізька гімназія № 49,
м. Кривий Ріг

ЗАСТОСУВАННЯ ДИСКУСІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА УРОКАХ ІСТОРІЇ У СВІТЛІ ВИМОГ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Стаття присвячена актуальному питанню реформування історичної освіти в світлі вимог Нової української школи. Автором розглянуто доцільність використання сучасних інтерактивних технологій на уроках історії, а саме технологій опрацювання дискусійних питань, дискусійних методів навчання.

Ключові слова: інтерактивні технології, технології опрацювання дискусійних питань, дискусійні методи навчання, дискусія.

The article is devoted to the topical issue of reforming historical education in the light of the requirements of the New Ukrainian School. The author considers the expediency of using modern interactive technologies in history lessons, technologies for processing discussion questions, discussion-teaching methods.

Key words: interactive technologies, technologies for processing discussion questions, discussion-teaching methods, discussion.

Концепція Нової Української Школи передбачає докорінне оновлення історичної освіти з метою забезпечення становлення демократичного суспільства [4]. Метою шкільної історичної освіти є створення умов для розвитку

інтелекту дитини, її критичного та творчого мислення, визначення нею власної ідентичності [3]. Великого значення при цьому набуває використання сучасних інтерактивних технологій навчання на уроках історії.

Мета статті – розглянути можливості використання сучасних інтерактивних технологій на уроках історії.

Інтерактивне навчання – це специфічна форма організації пізнавальної діяльності, яка має передбачувану мету – створити комфортні умови навчання, за яких кожен учень відчуває свою успішність, інтелектуальну спроможність [8].

Інтерактивне навчання є одним із сучасних напрямків активного соціально-психологічного навчання, яке найбільшою мірою відповідає психологічним особливостям і педагогічним закономірностям навчання [9]. Суть інтерактивного навчання полягає у тому, що навчальний процес відбувається тільки шляхом постійної, активної взаємодії всіх учнів. Це співнавчання, взаємонавчання (колективне, групове, навчання у співпраці), де і учень, і вчитель є рівноправними, рівнозначними суб'єктами навчання, розуміють, що вони роблять, рефлексують з приводу того, що вони знають, вміють і здійснюють [2].

Упровадження інтерактивних методів навчання сприяє формуванню в учнів пізнавального інтересу до вивчення історії, дозволяє вчителю враховувати особливості розвитку творчих здібностей школярів, адже інноваційні методи навчання активізують творчий потенціал учнів і підвищують якість засвоєння ними загальноосвітніх знань, забезпечують практичну й творчу підготовку [6].

До технологій інтерактивного навчання, наприклад, відносяться технології опрацювання дискусійних питань, які містять такі методи: займи позицію, шкала думок, дискусія, зміни позицію, оцінювальна дискусія, дебати тощо [7].

Питання застосування дискусійних методів на уроках історії розглядають А. Ачкасов, К. Баханов. Дослідження Н. Венцової, О. Гребенюк висвітлюють питання технології проведення історичної дискусії на уроках. О. Пометун розглядає дискусію в контексті інтерактивних технологій навчання.

Найбільш поширеними є такі види дискусії: панельна дискусія, симпозіум, дискусія-дебати, концентричні кола, дискусія в балах, круглий стіл, форум, судові засідання тощо [1, с. 5].

Так, на уроці всесвітньої історії в 7-му класі під час вивчення теми «Велике переселення народів» можна запропонувати учням панельну дискусію, під час якої експертна група розв'язує проблему: «Велике переселення народів – мирний закономірний процес чи завоювання?».

Дуже добре зарекомендували себе дискусії-дебати на уроках історії України в 9-му класі під час розгляду теми «Суспільно-політичне життя у 60-80-х роках XIX ст.», на якій учні намагалися прийти до спільної думки під час аналізу основних положень програми москвофілів, та при розв'язанні проблеми «Чи відповідав Брестський мирний договір національним інтересам України?» на уроці в 10 класі – «Перша спроба радянської Росії загарбати Україну».

Метод концентричних кіл можна застосувати на уроці всесвітньої історії у 7 класі при вивченні теми «Англія та Франція у XVI – XV ст.», на якому учні дають відповідь на питання: «Парламент в Англії та Генеральні штати у Франції – причини чи наслідки централізації?».

Судові засідання можна розгорнути на уроці всесвітньої історії у 8 класі на тему: «Хто такий Іван Грозний – підступний тиран, деспот чи велика, видатна людина?» під час вивчення теми «Московська держава».

Отже, застосування дискусійних технологій на уроках історії в Криворізькій гімназії № 49 дозволяє узагальнювати, повторювати, засвоювати навчальний матеріал; розширювати фактичну базу знань учнів з історії; розвивати креативне мислення, пізнавальний інтерес, творчі здібності учнів; формувати їх комунікативну компетентність; встановлювати міжпредметні зв'язки; підвищувати емоційний фон уроку; формувати оціночну сферу особистості тощо, що відповідає вимогам Нової української школи.

Література

1. Баханов К. О. Дискусія. Дидактичний словник-довідник. *Історія в школах України*. 2003. № 3. С. 6–10.
2. Інтерактивні технології: теорія та методика : посібн. / Пометун О. І., Побірченко Н. С., Кoberник Г. І., Комар О. А., Торчинська Т. А. Умань-Київ :[б.в.], 2008. 94 с. URL: https://dspace.udpu.edu.ua/bitstream/6789/377/1/interakt_tehn_teor_met.pdf.
3. Концепція історичної освіти в системі загальної середньої освіти. URL: http://education-ua.org/ua/component/cck/?task=download&collection=blog_files_x&xi=0&file=blog_files&id=2324.
4. Концепція НУШ. Концептуальні засади реформування середньої школи. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna-serednya/nova-ukrainska-shkola.pdf>.
5. Короткова М. В. Методика проведення ігор і дискусій на уроках історії. Москва : ВЛАДОС-ПРЕСС, 2001. 256 с.
6. Пишко О. Л. Інтерактивні методи навчання як спосіб розвитку творчих здібностей учнів на уроках історії та правознавства. Народна освіта. *Електронне наукове фахове видання*. 2014. Вип1(22). URL: https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=2257.
7. Пометун О. Методика навчання історії в школі. Київ : Генеза, 2005. 328 с.
8. Пометун О.І., Пироженко Л.В. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання. Київ : А.С.К., 2004. 192 с.
9. Сисосва С.О. Інтерактивні технології навчання дорослих : навч.-метод. посібн. Київ : ВД «ЕКМО», 2011. 324 с.

Шарова Л. М.,
вчитель англійської мови,
Криворізька гімназія № 49,
м. Кривий Ріг

РОЗВИТОК ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ УЧНІВ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ЗА ДОПОМОГОЮ МЕТОДУ ПРОЄКТІВ

У статті розкриті поняття «проектна робота». Висвітлюється суть проектної технології, як розвиток творчого потенціалу учнів на уроках англійської мови та розглянуті етапи роботи над проектом.

Ключові слова: проєкт, проектна робота, креативність.

The article reveals the concept of «project work». The essence of project technology is highlighted as the development of creative potential of students and the development of stages of work on projects.

Key words: project, project work, creativity.

Сьогодні перед учителем англійської мови постає нелегке питання: як зробити так, щоб урок був цікавим для учнів, щоб розкрив їх творчий потенціал особистості, поставив їх у ситуацію самостійного пошуку, сприяв розширенню кругозору, забезпечив використання знань з інших предметів на практиці. Цього можна досягти лише за умови, якщо вчитель знаходить такі шляхи найефективнішого досягнення мети навчання прийоми оптимізації навчального процесу, змінивши сам підхід до здобуття знань з англійської мови.

Мета статті: розкрити сутність поняття «проектна робота» та засоби залучення учнів до діяльності у проєкті.

Проектна робота – одна з найбільш цікавих методик, яку може використовувати вчитель. Вона дозволяє ефективно реалізувати комунікативний підхід у навчальному процесі з іноземної мови, а саме: вивчення мови через особисту діяльність учня, оволодіння мовою у процесі спілкування. Для виконання проектного завдання потрібні загальні знання про країну досліджуваної мови, включаючи знання про географію, історію, культуру, соціальні й політичні особливості країни, її традиції та звичаї. Знання про країну проживання дозволяють нам прищеплювати учням почуття любові до України, відчувати гордість за свою країну, формують в учнів громадянську позицію. Крім цього учень повинен володіти певними мовленнєвими компетенціями, а бажання висловитися змушує його ці компетенції вдосконалювати. Нестандартне бачення проблеми допомагає нам сформувати творчу особистість.

Проект – це ідеальний засіб для навчання дітей. По-перше, проектна робота – це інтегроване поєднання різних видів роботи. Вона включає в себе початок, основну частину і кінцевий результат. По-друге, діти виконують різні види

діяльностей, які націлені на створення кінцевого продукту. По-третє, дивлячись на результати своєї праці, вони пишаються своїми досягненнями. Успішне завершення проєкту дає змогу учням і вчителеві пишатися досягненням, вони можуть показати здобутки своєї праці батькам, друзям як показник своїх досягнень.

Проект сприяє розвитку особистості в цілому, а не лише навчанню мови. У рамках проєкту можуть бути задіяні різні види вмінь, які діти розвивають на уроках:

- інтелектуальні вміння (описувати, робити висновки, використання уяви, читання, планування);
- фізичні (ручна моторика) вміння (фарбувати, малювати, вирізати, згинати, клеїти й писати);
- соціальні вміння (співпрацювати, разом приймати рішення, цінувати особистий внесок кожного на результат всієї групи);
- самостійність, відповідальність за вибір, вирішення, як завершити завдання, вибір інформації, оцінка результату.

Такий підхід сприяє емоційному і особистісному розвитку. Учням дається можливість виконувати завдання, яке є особистісним та індивідуальним, відображає їх ідеї, інтереси і вподобання, надихає на вираження почуттів і думок.

Розглянемо докладно кожен етап роботи над проектом.

Перший етап – пошуковий (пропозиція теми дослідження). Розробляючи тему проєкту, вчитель продумує конкретні ситуації навчальної діяльності кожного учня, залежно з його особистого потенціалу, інтересів, темпу засвоєння матеріалу. Вчителю для відповідного аналізу своєї участі у проєкті, як і учням, доцільно вести власний щоденник, плануючи

участь кожного учня, напрямок його роботи, стосунки з членами групи тощо.

Другий етап – аналітичний: узгодження загальної лінії розробки проєкту. Формування груп. Упорядкування докладного плану роботи над проєктом. Обговорення шляхів збору інформації та здійснення пошукової роботи. Обговорення перших успіхів у групі.

Третій етап – практичний: оформлення роботи над проєктом. Презентація проєкту. Обговорення презентації і збереження одержаних результатів. Аналізуючи цей етап відбувається збір всього матеріалу, обговорення підсумкової презентації, підготовка до заключного заняття проводяться учнями самостійно, але вчитель, не втручаючись, відстежує роботу, розмовляючи з членами групи, знайомлячись із анкетами і щоденниками кожного чи групи загалом.

Четвертий етап – презентаційний. Одним із важливих етапів здійснення навчального проєкту є презентація. Вона завершує, підсумовує роботу над проєктом і важлива як для учнів, так і для вчителя, які мають планувати хід подій і форму проведення презентації вже від початку роботи над проєктом.

Підготовка до презентації займає значну частину відведеного на проєкт часу. А якщо ж пам'ятати, що результатом роботи над проєктом є, передусім, задум способу розв'язання проблеми проєкту, зрозуміло, що його й треба пред'явити, передусім, а продукт грає допоміжну роль, допомагає наочно уявити одну з втілень задуму чи

образ. Очевидна підпорядкованість продукту основній ідеї проєкту.

Результат необхідно публічно продемонструвати, презентувати, тобто розповісти й показати, опублікувати, уявити на загальний огляд. Для учня нагоду отримати визнання результативності його самостійної творчої праці важко переоцінити. У процесі презентації відбувається самоствердження і підвищення самооцінки особистості, формуються та розвиваються навички публічного самовираження, рефлексії. Діти бажають показати результат своєї роботи дорослим і одноліткам, почути підтвердження їх значимості, компетентності, успішності.

П'ятий етап – контрольний. Аналізуючи цей етап відбувається звіт, оцінка результатів проєкту та загального його впливу, і планування майбутніх проєктів. Вчитель проводить особисті розмови з кожним учасником і аналізує виконання плану роботи над проєктом, а як і відносини у групі, планує подальші етапи роботи кожного, розвиваючи у учнів самокритичність, прагнення до самоосвіти, бажання домогтися подальших успіхів.

Отже, розглянувши основні етапи роботи над проєктом й особливо кожного з них, ми можемо сказати, що з пошуком необхідної інформації, під час роботи з необхідним мовним матеріалом, у спільній роботі в групах, при обговоренні зібраної інформації учні використовують всі чотири види мовленнєвої діяльності: аудіювання, говоріння, читання і письмо.

Література

1. Азімов Є. Г. Словник методичних термінів. 1999. 748 с. 2. Ариян М. А. Підвищення самостійності навчального праці школярів під час навчання іноземних мов. *Іноземні мови в школі*. 1999. № 6. С. 17–21. 3. Бетьом Ф. Проєкт на уроці іноземної мови. Київ: Основа, 2007. 45 с. 4. Білякова І. Т. Використання проєктних технологій на уроках. *Англійська мова та література*. 2012. № 31. С. 4–6. 5. Гайнова О. М. Проєктна діяльність учнів на уроках англійської мови. *Англійська мова та література*. 2005. № 3. С. 12–16.

Щербина Ю. Г.,

канд. біол. наук, вчитель біології,

загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів

з поглибленим вивченням іноземних мов № 4

Щербина С. М.,

канд. пед. наук, доцент кафедри педагогіки КДПУ,

м. Кривий Ріг

ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ БІОЛОГІЇ

В статті розкрито сутність понять «компетентність», «здоров'язберігаюча компетентність», «культура здоров'я» та проаналізовано шляхи підвищення здоров'язберігаючої компетентності та культури здоров'я учнів у процесі вивчення біології.

Ключові слова: компетентність, здоров'язберігаюча компетентність, культура здоров'я, культура здоров'я учнів.

The article reveals the essence of such concepts as «competence», «health-saving competence», «health culture» as well as analyzes the ways to increase the health-saving competence and pupils' health culture during studying biology.

Key words: competence, health-saving competence, health culture, pupils' health culture.

Концепція розвитку Нової української школи визнає необхідність якісного оновлення змісту освіти. Завдання школи – виховати компетентну й конкурентоспроможну особистість, яка здатна творчо підходити до розв'язання проблем, уміє повноцінно жити в сучасному суспільстві, прагне до самовдосконалення, згодна навчатися впродовж життя, готова до свідомого життєвого вибору та самореалізації, постійно намагається змінити своє життя на краще, має чітку громадянську позицію. Сучасним орієнтиром в освіті є компетентнісний підхід. Впровадження компетентнісного підходу обумовлено суперечностями між невідповідністю результатів традиційної системи надання освітніх послуг та соціальним замовленням, яке вимагає самостійних, ініціативних членів суспільства, здатних ефективно взаємодіяти в розв'язанні життєвих, виробничих та економічних питань. Слід зауважити, що нині більшість випускників закладів загальної освіти володіють системою знань, але не знаходять їм практичного застосування в житті.

Аналіз останніх досліджень підтверджує, що проблема використання компетентнісного підходу в освіті стала нагальною в сучасній педагогіці. Теорія компетентнісного підходу в освіті розроблялася і була представлена в працях як зарубіжних учених Р. Бадера, Д. Мертенса, Б. Оскарсона, А. Шелтена, так і наших вітчизняних. Українські перспективи компетентнісного підходу в сучасній освіті досліджували вчені І. Бех, Н. Бібік, Л. Ващенко, І. Єрмаков, О. Локшина, О. Овчарук, Л. Паращенко, О. Пометун, О. Савченко, С. Трубачева та ін. Практичну реалізацію компетентнісного підходу, формування компетентностей особистості розкрили в своїх роботах російські вчені І. Агапов, В. Болотов, А. Вербицький, І. Зимня, Е. Зеєр, А. Золотарьова, М. Катуніна, В. Лаптев, О. Лебедев, Н. Радіонова, В. Серіков, А. Тряпицина, А. Хуторський, С. Шишов та ін. Науковці розглядають компетентність як складне інтегративне утворення особистості, що поєднує в собі знання, уміння, навички, досвід і особистісні якості, які обумовлюють прагнення, готовність і здатність розв'язувати проблеми і завдання, що виникають у практичній діяльності.

Мета статті – розкрити сутність понять «здоров'язберігаюча компетентність» та «культура здоров'я» учнів, проаналізувати шляхи

підвищення здоров'язберігаючої компетентності та культури здоров'я учнів у процесі вивчення біології.

Оскільки особливістю компетентнісного підходу є нова мета навчання, очевидним стає те, що відповідно до неї мають бути адаптованими всі компоненти навчального процесу. Навчальна діяльність на уроках покликана не просто дати учням суму знань, умінь і навичок, а формувати в них компетентність як загальну здатність, що ґрунтується на знаннях, досвіді, цінностях, здібностях, отриманих завдяки навчанню.

У Концепції Нової української школи наголошується на необхідності формування в учнів десяти ключових компетентностей, а саме: спілкування державною (і рідною у разі відмінності) мовами, спілкування іноземними мовами, математична компетентність, основні компетентності у природничих науках і технологіях, інформаційно-цифрова компетентність, уміння вчитися впродовж життя, ініціативність і підприємливість, соціальна та громадянська компетентність, обізнаність та самовираження у сфері культури, екологічна грамотність і здорове життя» [3].

Біологія як навчальний предмет має значні можливості у формуванні в учнів основних компетентностей у природничих науках і технологіях, а також екологічної компетентності та здоров'язбережувальної компетентності.

Однією з найважливіших функцій освіти на сучасному етапі розвитку нашого суспільства є збереження і зміцнення здоров'я школярів. Формування компетентної особистості, здатної до здорового способу життя та корисної суспільству – соціальне замовлення держави, зумовлене часом.

Одним із пріоритетних напрямів реалізації концепції «Здоров'я через освіту» є спрямування педагогічного процесу на оптимальний розвиток і реалізацію духовного, інтелектуального й фізичного потенціалу учнів, а також виховання в них свідомого ставлення до свого здоров'я як найвищої соціальної цінності, формування гігієнічних навичок і засад здорового способу життя.

Проблема збереження та цілеспрямованого формування здоров'я школярів у важких сучасних умовах розвитку України виключно значима та актуальна. Усунення протиріччя між потребами дітей і способами їх виховання та навчання, що провокує, з одного боку,

перенапруження і зростання хронічних захворювань вихованців, а з іншого, – обумовлює деформацію мотиваційної сфери особистості, потрібно вирішувати, насамперед, педагогічними засобами. В. Сухомлинський зазначав, що турбота про здоров'я людини тим більш здоров'я дитини – це, перш за все, турбота про гармонію всіх фізичних, духовних сил, і вінцем цієї гармонії є радість творчості.

Аналіз шкільної практики свідчить про те, що в умовах шкільного навчання учні залучаються до діяльності, для якої характерні високий рівень психічних та фізичних навантажень, дефіцит часу для засвоєння навчальної інформації, підвищенні вимоги до рішення навчальних завдань, жорсткий контроль та регламентація режиму. Напружений ритм шкільного навчання призводить до невротичних реакцій учнів на вимоги вчителя, психічних розладів, що викликаються неадекватними реакціями на педагогічний вплив, конфліктами, ускладненнями відношень у системі «вчитель-учні», «учень-учні» із-за особистих невдач, страхом покарання та осудження. Все це зумовлює збії в емоційному стані та негативно відображається на здоров'ї учнів, як фізичному, психічному, так і духовно-моральному.

Сьогодні необхідно дбати про пошук компромісу між обов'язковістю рішення освітніх завдань, пов'язаних, перш за все, з досягненням необхідного рівня освіченості, і необхідністю збереження при цьому здоров'я учасників навчального процесу.

Здоров'язбережувальна компетентність учня – суб'єктивна категорія, що включає свідоме прагнення школяра до здорового життя, сукупність знань про здоров'я та чинники його збереження, сформованість життєвих навичок, що сприяють збереженню фізичного, соціального психічного та духовного здоров'я й здатність до їх адекватного використання у відповідних життєвих ситуаціях» [2, с. 34].

«Культура здоров'я – невід'ємна складова загальнолюдської культури, формування знань, вмінь і навичок, з якої виховують здорову життєдіяльність особистості. Культура здоров'я – це не тільки сума знань, обсяг відповідних умінь і навичок, але й здоровий спосіб життя гуманістичної орієнтації. Рівень культури здоров'я визначається знанням резервних можливостей організму (фізичних, психічних, духовних) і вмінням правильно використовувати їх» [1, с. 16].

Біологія як навчальний предмет має значні можливості у формуванні здоров'язбережувальної компетентності учня через оволодіння навичками: раціонального

харчування; рухової активності та загартування; організації режиму праці та відпочинку; мотивації успіху та тренування волі; управління стресами; ефективного спілкування; попередження конфліктів; співчуття (емпатії); співробітництва; санітарно-гігієнічними навичками.

Дослідженнями доведено, що ефективність формування здоров'язбережувальної компетентності учнів вимагає активного їх залучення до здоров'язберігаючого навчального процесу, формування в них активної позиції щодо зміцнення і збереження власного здоров'я. Основна роль у формуванні здоров'язбережувальної компетентності учнів відводиться грамотній організації навчального процесу. Кожен педагог повинен працювати за моделлю здоров'язберігаючого середовища, найбільш значимими компонентами якої є: створення комфортних умов навчання (розклад уроків, перерв, режимні моменти); використання оздоровчих методик, які регулюють рухову активність та впровадження прийомів реабілітації розумової і фізичної працездатності.

Модель здоров'язберігаючого освітнього середовища реалізується шляхом оптимізації і гуманізації навчального процесу, які можливі через: застосування різномірного навчання; глибоку диференціацію та індивідуалізацію навчання; широке використання сучасних педтехнологій; інтерактивне навчання; створення фізичного, фізіологічного, психічного комфорту для учнів; настанови вчительського колективу на створення суб'єкт-суб'єктних відносин в системі «учитель-учень»; забезпечення позитивної мотивації учнів на навчання шляхом створення ситуації успіху для кожного школяра; розумне зменшення обсягу домашніх завдань із метою запобігання перевантаження учнів.

Важливою умовою формування здоров'язбережувальної компетентності учнів є використання на уроках здоров'язберігаючих технологій, що вимагає: урахування періодів працездатності учнів на уроках; урахування вікових і фізіологічних особливостей учнів на уроках; наявності емоційних розрядок на уроках; чергування поз з урахуванням видів діяльності; використання оздоровчо-фізкультурних пауз на уроках.

Діяльність учителя щоденно повинна бути орієнтована на формування в учнів стійкої позиції, що передбачає визначення цінності здоров'я, почуття відповідальності за збереження й зміцнення власного здоров'я, поглиблення знань, умінь та навичок, пов'язаних з усіма складовими здоров'я (фізична, соціальна, психічна, духовна). Формування

здоров'язбережувальної компетентності учнів неможливе без реалізації всіх складових здоров'я. Схарактеризуємо напрямки можливої реалізації кожної складової здоров'я.

Реалізація фізичної складової здоров'я здійснюється через: ранкову гімнастику, фізкульт хвилинки, рухливі ігри, фізкульт паузи (оздоровчу рухливу діяльність); контроль та самоконтроль за правильною поставою під час письма, читання; використання вправ щодо профілактики сколіозу, запобігання гіподинамії; виконання дихальних вправ; виконання гімнастики для очей, точковий самомасаж біологічно активних точок обличчя й голови; навчання використанню народних засобів оздоровлення та профілактики захворювань; знання свого особистого рівня здоров'я; навчання щодо дотримання режиму навчання, харчування, праці, відпочинку; навчання культурі споживання їжі.

Реалізація соціальної складової здоров'я здійснюється через: стимулювання аргументації відповідей; заохочування ініціативи учнів; зосередження уваги на якості мовлення; демонстрація правильного мовлення; своєчасне закінчення уроку; використання міжпредметних зв'язків; використання матеріалу з інших сфер життєдіяльності; надання різноманітних домашніх завдань; ініціація різноманітних видів діяльності; здійснення взаємоконтролю; навчання дотриманню правил спілкування в класі, в громадських місцях, їдальні, громадському транспорті; навчання вмінню уникати конфліктних ситуацій за алгоритмом: «Стій! Подумай! Прийми рішення!»; навчання гуманному ставленню до людей з фізичними вадами.

Реалізація психологічної складової здоров'я здійснюється через: створення сприятливого психологічного клімату на уроці; навчання вмінню керувати своїми емоціями, почуттями; навчання підтримання в собі впевненості у своїх можливостях, здібностях; здійснення самооцінки, самоконтролю; здатність аналізувати наслідки дій шкідливих звичок тощо; навчання вмінню відмовлятися від пропозицій, які шкідливі для здоров'я; навчання підтримувати дружні стосунки з усіма учнями класу; музикотерапію; кольоротерапію.

Реалізація духовної складової здоров'я здійснюється через: навчання доброзичливому ставленню до товаришів у класі, до учнів школи, до дорослих; навчання відповідальності за власні дії та вчинки; навчання висловлювати свої погляди щодо здорового способу життя; навчання здатності бачити й сприймати прекрасне в житті,

природі, мистецтві, літературі; навчання вмінню розрізняти зло і добро, духовне і бездуховне, долати прояви зла в собі; навчання усвідомленню життєвих цінностей.

Аналіз наукової літератури дозволяє стверджувати, що здоров'язберігаюче навчання – це навчання, яке включає в себе сукупність певних умов (гігієнічних, медичних, психічних, педагогічних тощо) та технологій, які використовуються загальноосвітнім навчальним закладом, спрямованих на збереження та зміцнення здоров'я учнів, на покращення їх настрою та самопочуття, на створення сприятливих умов для їх розвитку та саморозвитку, на покращення їх функціонального стану організму, підвищення їх адаптаційних можливостей та формування мотивації на здоровий спосіб життя.

Мета здоров'язберігаючого навчання саме на уроках з навчального предмету «Біології» – забезпечити учням можливості збереження здоров'я за період навчання в школі, сформувані у них необхідні знання, вміння та навички щодо здорового способу життя, навчити використовувати отримані знання.

Одним із головних напрямків здоров'язбереження є створення здорового психологічного клімату на уроці. Це досягається зміною різних видів навчальної діяльності, що змінюються через кожні 7-10 хв. Це і «мозковий штурм», і робота в творчих групах, і робота з підручником, і проведення лабораторних досліджень та практичних робіт, і складання та розв'язання кросвордів, і здійснення віртуальних мандрівок, і захист проєктів, і цікаві вправи, ігрові ситуації тощо.

Вчитель має дбати про емоційний клімат на уроці. Мажорність уроку, емоційна мотивація на початку уроку, створення ситуації успіху та емоційного розвантаження ведуть до зниження психоемоційного напруження. Учні включаються в творчий процес, в пошук розв'язків та рішень, що сприяють їх розвитку та зниженню появи втоми, гарному настрою. В недобррозичливій обстановці втома настає швидше, а хороший настрій, сміх дарує здоров'я. Це досягається використанням наочності, цікавих вправ, відеофільмів, домашніх завдань творчого характеру, ігрових ситуацій. Всі перераховані вище методи та прийоми можна успішно застосовувати на уроках біології, що значною мірою вплине на розвиток високої працездатності учнів.

Вчитель має велику увагу приділяти нормуванню домашніх завдань для уникнення перевантажень, звернувши особливу увагу на

об'єм і складність матеріалу, що задається додому. Основні пункти завдання розглядаються на уроці, тому що він є основною формою педагогічного процесу, а додому залишається повторення. В зміст уроку необхідно включати питання, що пов'язані зі здоров'ям, які сприятимуть формуванню здоров'язбережувальної компетентності учнів.

Технічний прогрес веде до зменшення рухливості людини – гіподинамії. Зменшується час, присвячений активним руховим вправам, а також час, проведений на свіжому повітрі. Тому в структурі уроку для збільшення працездатності і зменшення втоми необхідно активно запроваджувати фізкультхвилинки на розслаблення кистей рук, масаж пальців перед письмом, дихальну гімнастику, попередження втоми очей, правильність постави учнів тощо. При цьому враховуються вимоги до рухової активності: рухи повинні бути різноманітні, прості, проводитися на початковому етапі втоми, приблизно на 20-ій, або 35 хв. уроку.

Навчальний предмет «Біології» має великі можливості щодо формування здоров'язбережувальної компетентності учнів.

Так, при вивченні теми «Дихання» велику увагу необхідно приділяти не лише профілактиці захворювань дихальної системи, а й тренуванню дихання, яке, не займаючи багато часу, дозволяє розвивати органи дихання. Задля цього доречно використовувати найкращу методику збагачення організму киснем – «Бодіфлекс», аеробний ефект занадт в 5 разів більший, ніж від бігу.

При вивченні теми «Дихання» значну увагу слід приділяти темі «Інфекційні захворювання дихальної системи», зокрема акцентувати увагу учнів на вірусні захворювання, наприклад, ГРЗ та грип, детально розповідати учням про профілактику даних захворювань та лікування їх народними методами.

При вивченні теми «Травна система» учні крім будови травної системи мають знайомитися зі складом харчових продуктів, їх енергетичною цінністю, з енергетичними потребами людини. Вчитель повинен звертати увагу учнів на необхідність своєчасного і збалансованого харчування, проводити роботу щодо підвищення культури прийому їжі, дотримання основних гігієнічних вимог. Учні мають вчитися складати

меню з врахуванням вимог до здорового харчування, отримувати необхідні відомості про процеси, що відбуваються з їжею під час її приготування.

При вивченні теми «Вітаміни» слід звертати увагу учнів на те, як правильно вживати продукти, збагачені вітамінами, в яких кількостях, що відбувається при недостатці вітамінів в організмі і до яких наслідків це призводить.

При вивченні теми «Сенсорні системи» необхідно доводити до відома учнів заходи профілактики захворювань зорової сенсорної системи. Так, щоб зберегти нормальний зір, слід пояснювати учням що потрібно насамперед нормально харчуватися, частіше перебувати на свіжому повітрі, робити фізичні вправи. Денне світло повинно вільно потрапляти в кімнату через чисте віконне скло. У сонячну літню погоду необхідно користуватися темними окулярами. Розповідати учням, як слід користуватися захисними окулярами під час виконання різних робіт. Нагадувати учням, що протирати очі слід чистою серветкою, спрямовуючи рухи від зовнішнього кутка ока до внутрішнього, тобто до носа. Під час читання та письма потрібно забезпечити рівномірне достатнє освітлення, яке не сприяє швидкому розвитку втоми. Відстань від очей до предмета читання, писання чи дрібних предметів має бути 30-35 см. Перегляд телепередач слід проводити з відстані не менше 1,5 м і з обов'язковим доосвітленням приміщення. Не читати в транспорті, лежачи. Не дивитися телевизор більше двох годин на день. Дотримуватися правил під час роботи з комп'ютером.

Також, з метою формування здоров'язбережувальної компетентності учнів, впродовж навчального року доцільно проводити ряд заходів на антитютюнову, антинаркотичну, антиалкогольну тематику, заходів спрямованих на збереження життя та здоров'я учнів. Надзвичайно дієвими, в цьому плані, є виступи шкільної агітбригади «Здоровий спосіб життя». Робота в цьому напрямку показала, що потрібно вести просвітницько-пропагандистську роботу серед підлітків з метою профілактики шкідливих звичок та прагнення молоді вести здоровий спосіб життя.

Література

1. **Мойсеюк В. П.** Сучасні підходи до вивчення феномену культури здоров'я. Тернопіль : Богдан, 2012. 125 с.
2. **Омельченко Л. П., Омельченко О. В.** Здоров'ятворча педагогіка. Харків : Вид. група «Основа», 2008. 205 с.
3. **Нова українська школа :** концептуальні засади реформування середньої школи. URL: <https://base.kristti.com.ua/?p=1129>.

ТУРЕЧЧИНА ТА СТАМБУЛЬСЬКА КОНВЕНЦІЯ: ДО ПИТАННЯ ЗМІСТОВОГО НАПОВНЕННЯ НАВЧАЛЬНОГО КУРСУ «ГЕНДЕРНА ПЕДАГОГІКА»

У статті актуалізовано проблему затвердження Україною Стамбульської конвенції (Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence; Istanbul Convention) та стверджено необхідність розгляду цього важливого документу під час опанування студентами дисципліни «Гендерна педагогіка».

Ключові слова: гендер, гендерна педагогіка, Стамбульська конвенція, зміст освіти, гендерна рівність.

The problem of Istanbul Convention (Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence; Istanbul Convention) approval by Ukraine is under consideration on the article. The relevancy of considering this important document during studying «Gender pedagogy» discipline is stated.

Key words: gender, gender pedagogy, Istanbul Convention, education content, gender equality.

Функціонування основних інститутів суспільства залежить від багатьох факторів, серед яких пріоритетні напрями державної політики. Сьогоднішнє реформування системи освіти спрямовано на інтегрування європейської системи цінностей, серед яких – визнання рівності прав і можливостей жінок і чоловіків, тобто гендерна рівність. Маємо констатувати, що в освітньому процесі імплементація гендерного складника можлива двома шляхами: через впровадження спеціальних освітніх курсів (програм) та через включення тем, що мають гендерну забарвленість, до змісту інших дисциплін. Предметом нашого розгляду став зміст навчальної дисципліни «Гендерна педагогіка».

Як навчальна дисципліна «Гендерна педагогіка» має на меті ознайомлення студентів/студенток з теоретико-методичними засадами гендерної педагогіки, формування нового гендерного світогляду, розвиток професійної компетентності студентів / студенток і формування навичок здійснення гендерної освіти, виховання та інформаційно-просвітницької діяльності щодо забезпечення гендерної рівності на практиці [1]. Зважаючи на просвітницьке спрямування означеної навчальної дисципліни вважаємо за необхідне підкреслити важливість залучення до її змісту розгляд «Стамбульської конвенції» (Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence), яка сьогодні широко обговорюється у громадському та політичному просторі України.

Стамбульська конвенція – міжнародний документ, який був підписаний Україною ще у 2011 р., проте досі не ратифікований. Першою ратифікувала Конвенцію

Туреччина (на сьогодні її ратифікували 33 країни). До цілей Конвенції входять: «захист жінок від усіх форм насильства й недопущення, кримінальне переслідування та ліквідація насильства стосовно жінок і домашнього насильства; сприяння ліквідації всіх форм дискримінації стосовно жінок та заохочення дійсної рівності між жінками та чоловіками, у тому числі шляхом надання жінкам самостійності; розробка всеосяжних рамок, політики та заходів для захисту всіх жертв насильства стосовно жінок і домашнього насильства та надання їм допомоги; заохочення міжнародного співробітництва з метою ліквідації насильства стосовно жінок і домашнього насильства; забезпечення підтримки та надання допомоги організаціям та правоохоронним органам в ефективному співробітництві для прийняття комплексного підходу до ліквідації насильства стосовно жінок і домашнього насильства» [2]. Визначені цілі, на нашу думку надзвичайно актуальні і для України, тож ратифікацію документу вважаємо вкрай необхідним, оскільки «а даними МВС, в 2019 році на «гарячу лінію» в поліцію надійшло понад 115 тисяч дзвінків від жертв насильства в сім'ї. Щороку від насильства в родині потерпають понад 150 тисяч українців, близько 600 з них гинуть. Поліція фіксує приблизно 300 фактів домашнього насильства як щодо жінок, так і дітей кожного дня» [3].

Вважаємо, що уведення до змісту навчальної дисципліни проблематики домашнього насильства, насильства над жінками та Стамбульської конвенції сприятиме поінформованості населення України про сутність документу, його важливість для подальшого розвитку українського суспільства на шляху до європейської інтеграції.

Література

1. Дороніна Т. О. Гендерна педагогіка: програма курсу. URL: <https://moodle.kdpu.edu.ua/course/view.php?id=293>.
2. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами. URL: <https://rm.coe.int/1680462546>.
3. Чому Україна тягне зі Стамбульською конвенцією. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3035854-comu-ukraina-tagne-zi-stambulskou-konvencieu.html>.

Шилко В. В.,вчитель початкових класів гімназії № 56,
м. Кривий Ріг

РОЗВИТОК ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБОМ ВПРОВАДЖЕННЯ ІГРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

У статті розкрито сутність понять «пізнавальна активність», «гра», «технології навчання», «ігрові технології навчання», висвітлено педагогічні умови ефективного впровадження ігрових технологій навчання як засобу розвитку пізнавальної активності молодших школярів.

Ключові слова: пізнавальна активність, гра, технології навчання, ігрові технології навчання.

The article reveals the essence of such concepts as «cognitive activity», «game», «learning technologies», «game learning technologies» as well as highlights the pedagogical conditions of effective introduction of game technologies of studying as mean of development cognitive activity of younger schoolchildren.

Key words: cognitive activity, game, learning technologies, game technologies of studying.

У сучасних умовах розвитку освіти особливого значення набуває проблема якості підготовки випускників шкіл. Успішне здійснення процесу підготовки випускників неможливе без постійного удосконалення форм, методів, засобів навчання. Одним із актуальних завдань сучасної освіти є запровадження сучасних технологій навчання задля підвищення пізнавальної активності учнів. Проблема підвищення пізнавальної активності учнів, яка розглядається у роботах А. Алексюка, Л. Аристової, Ю. Бабанського, Л. Виготського, В. Давидова, Т. Дубич, О. Леонтьєва, В. Лозової, М. Махмутова, І. Харламова, Т. Шамової, Г. Щукиної та інших вчених.

На думку науковців «пізнавальна активність – це активне сприйняття школярами навчального матеріалу, усвідомлення та запам'ятовування його, творче використання одержаних знань на практиці, а також стимулювання, приведення у діяльнісний стан інтелектуальних, моральних та фізичних сил учнів для досягнення конкретної мети через застосування педагогом спеціальних методичних засобів. Пізнавальна активність забезпечує активну й самостійну теоретичну й практичну діяльність учнів у всіх ланках навчального процесу» [2, с. 17]. У науковій літературі виділені критерії пізнавальної активності учнів, серед них: ставлення учня до навчання, що виявляється в інтересі до змісту засвоюваних знань і самого процесу діяльності; прагнення проникнути в сутність явищ і їхніх взаємозв'язків, а також опанувати способами діяльності; мобілізація морально-вольових зусиль учнів на досягнення мети діяльності. На підставі виділених критеріїв науковці розрізняють три рівні сформованості пізнавальної активності учнів: рівень відтворюючої активності, рівень інтерпретуючої активності, рівень творчої активності.

Проблема розвитку пізнавальної активності молодших школярів під час організації освітнього процесу орієнтує науковців та педагогів-практиків на пошук більш ефективних методів, прийомів та форм навчання, вимагає впровадження в навчально-виховний процес ігрових технологій навчання. В основі ігрових технологій навчання – ефективні форми

керування навчально-виховним процесом через педагогічні ігри, за допомогою яких усі учні можуть бути залучені до активного навчання.

Відомі педагоги (Дж. Дьюї, Ж. Піаже, Б. Давидов, Д. Ельконін, С. Рубінштейн та ін.) визначали гру як розвивальну діяльність, що сприяє розвитку всіх компетентностей людини. Дослідження сучасних науковців (А. Вербицький, І. Дичківська, Т. Дубич, М. Кірик, М. Кларін, М. Левіна, Г. Селевко, В. Химинець, Д. Чернилевський) підтверджують великі можливості ігрових технологій навчання у активізації пізнавальної діяльності учнів, пізнанні і реальному засвоєнні соціальної і предметної діяльності, у розвитку творчих здібностей школярів.

Поняття «ігрові технології» включає досить велику групу методів організації навчального процесу у вигляді ігор. Існують різні підходи до визначення поняття «гра».

В українському педагогічному словнику С. Гончаренко зазначає, що «гра – форма вільного самовияву людини, яка передбачає реальну відкритість світові можливого й розгортається або у вигляді змагання, або у вигляді зображення (виконання) якихось ситуацій, смислів, станів» [1, с. 73].

В. Саюк зазначає, що гра – «це вид діяльності в умовах ситуацій, спрямованих на відтворення та засвоєння суспільного досвіду, в якому складається та вдосконалюється самоуправління поведінкою» [4, с. 47].

За характером педагогічного процесу ігри поділяють на: навчальні (тренінгові, контролюючі, узагальнюючі); пізнавальні, виховні, розвивальні; репродуктивні, продуктивні, творчі; комунікативні, діагностичні, профорієнтаційні, психотехнічні тощо. За характером ігрової методики: предметні, сюжетні, рольові, ділові, імітаційні, драматизації тощо [6, с. 133].

Всесвітньо відомий нідерландський мислитель ХХ століття Й. Гейзінг загальними ознаками гри вважає: умовний характер, що дозволяє абстрагуватися від реальної дійсності з її монотонністю й утилітаризмом; добровільний характер у грі; обмеженість просторовими і часовими рамками; фіксованість

ігрових дій системою правил і обов'язків; зацікавленість грою, що спричиняє сильний емоційний вплив на людину, активізує її інтелектуальні, духовні і фізичні сили.

«Ігрові технології навчання об'єднують такі ігри: ігри-вправи, ігрові дискусії, ігрові ситуації, рольові і ділові навчальні ігри, дидактичні ігри» [3, с. 27].

До основних взаємопов'язаних компонентів дидактичної гри (за П. Підкасистим) належать: ігрова задумка; правила; ігрові дії; дидактичні завдання (пізнавальний зміст); обладнання; результат гри. Структурні компоненти дидактичних ігор взаємопов'язані та взаємозумовлені. Без єдності цих елементів неможливо провести гру на високому рівні, особливо, якщо вчитель ставить за мету не просто досягти засвоєння учнями знання, а забезпечити розвиток пізнавальної активності школярів.

У процесі гри учні оволодівають уміння, до яких можна віднести: уміння встановлювати контакти з партнерами по грі; уміння привернути їх увагу до себе, взяти ініціативу в свої руки; уміння знайти оптимальне рішення поставлених завдань; уміння використати дії партнера по грі для отримання позитивного результату; уміння використовувати емоційні прийоми у вирішенні навчальної проблеми; уміння проектувати й прогнозувати хід гри; уміння довести гру до логічного кінця.

Аналіз наукової літератури із зазначеної проблеми дозволяє стверджувати, що впровадження ігрових технологій як засобу розвитку пізнавальної активності молодших школярів здійснюється ефективно при дотриманні певних педагогічних умов.

«Умову» визначають як «філософську категорію на позначення відношення предмета до оточуючих його явищ, без яких існувати не може. На відміну від причини, що безпосередньо породжує те чи інше явище або процес, умова складає не середовище, а обстановку, в якій остання виникає, існує і розвивається» [5, с. 404].

Першою педагогічною умовою ефективного впровадження ігрових технологій як засобу розвитку пізнавальної активності молодших школярів є урахування індивідуальних і вікових особливостей учнів при виборі ігор.

Науковцями (Т. Байбара, Д. Богоявленська) доведено, молодший шкільний вік – сензитивний період для розвитку пізнавальної активності, формування інтересів особистості, реалізації можливостей проявити себе в різних видах діяльності.

Впровадження ігрових технологій під час організації освітнього процесу у початковій школі відповідає природним потребам школяра, адже за своєю природою гра – це найвластивіша форма життєдіяльності дітей. Саме в грі відбувається вільний розвиток особистості, гра є специфічною формою прояву активності та саморозвитку молодшого школяра. Гра розвиває психологічну гнучкість, розкутість, комунікабельність, забезпечує емоційно-вольовий вплив. Гра є засобом розвитку дитячої уяви, розвиває пізнавальні здібності, збагачує словниковий запас. Гра – це іскра, що запалює вогник допитливості,

зацікавленості та вимагає концентрації уваги учнів, напруження їх сил. Саме у грі задовольняється багато інтелектуальних та емоційних потреб, виробляється звичка зосереджуватися, самостійно думати, розвивати увагу, складається характер.

Особливо важливо поєднання гри з навчальною діяльністю в початкових класах, коли складний перехід від дошкільного дитинства до школи зумовлює поступову зміну провідних видів діяльності – ігрової на навчальну.

Надзвичайно важливе місце займають ігрові технології в навчальному процесі першокласників, адже становлення і розвиток їхньої навчальної діяльності відбувається у період ще слабких довільних процесів: уваги, сприймання, пам'яті тощо. Але гра також потрібна і в 2-4-х класах. Деякий програмовий матеріал потребує від школяра значних зусиль та багаторазового виконання різних варіантів вправ для його засвоєння. Саме тоді гра, запобігаючи перевантаженню психіки дитини, допомагає реалізувати навчальну мету значно швидше, ніж будь-який педагогічний засіб.

Учні швидко сприймають той навчальний матеріал, який викликає у них інтерес, який насичений сенсаційною інформацією, викликає здивування. Як свідчить аналіз шкільної практики, найбільшу цікавість у учнів викликають: складання загадок, ребусів, кросвордів, ігрові завдання.

Другою педагогічною умовою ефективного використання ігрових технологій як засобу розвитку пізнавальної активності молодших школярів є урізноманітнення видів ігор.

Під час організації освітнього процесу необхідно дбати про урізноманітнення видів дидактичних ігор: головоломки й задачі інтелектуального змісту, розв'язування яких вимагає від учнів здогадки, що спиралися б на раніше засвоєні знання; чайнворди, кросворди, криптограми, вікторини, цікаві запитання, завданням яких є розкриття протиріч між засвоєним і новим матеріалом; загадки, ребуси й словесні ігри різноманітного характеру та змісту.

Особливо підвищений інтерес у учнів викликають дидактичні ігри-завдання: вікторини, загадки, словесні ігри, що складаються з цікавих запитань, відкривають простір для роздумів, тренування мислення та слугують своєрідним засобом введення учнів у нову тему.

Так, на уроках читання доцільно використовувати гру «Добавляночки». Вчитель читає вірш, але без останнього слова. Учнім потрібно підібрати риму.

Цікавою є гра «Переплутанка». Вчитель пропонує розплутати клубочок, розставивши слова на свої місця, і відновити речення.

Дуже подобається учням гра «Незнайко», яку доцільно використовувати на уроках літературного читання. За умовою гри, один учень – читає, а інший – виправляє допущені помилки.

Привабливою для школярів є гра «Вовк і заєць», за умовою якої один учень починає читати текст, другий – вступає після того, як перший дійде до крапки й намагається його наздогнати.

Урізноманітненню навчальної діяльності учнів сприяє гра «Відшукай речення за початком». Учителю читає речення, зупиняючись, учні знаходять і дочитують його.

Концентрації уваги молодших школярів сприяє гра «Не перерви ланцюжок». Учні один за одним читають по одному реченню (слову, строфі) текст, усі мають слідувати, щоб ланцюжок не перервався.

Мотивуючою для школярів є гра «Буксир». Створюється пара з «сильнішого» учня і «слабшого». «Сильніший» учень «веде» у читанні, а «слабший» – намагається досягти темпу читання «сильнішого» учня.

На уроках математики доцільно грати в гру «Крамниця». «Продавець» і «покупець» швидко лічать, а інші учні стежать за правильністю розрахунків. Так у грі вони тренуються у додаванні й відніманні.

Під час організації освітнього процесу необхідно цілеспрямовано і систематично використовувати ігри, а також дбати про те, щоб правила гри були простими, зрозумілими для учнів, точно сформульованими, а дидактичний матеріал був зручним у використанні. Необхідно забезпечити контроль за результатами гри, щоб кожен учень був її активним учасником; щоб відбувалося чергування ігор за складністю; щоб відповіді учнів були чіткі, логічно побудовані, щоб закінчуючи гру, отримали результат.

Третьою педагогічною умовою ефективного впровадження ігрових технологій як засобу розвитку пізнавальної активності молодших школярів є надання учням при проведенні дидактичних ігор свободи вибору, оскільки це сприяє урахуванню їх інтересів, можливостей, здібностей, розвитку її інтелектуального потенціалу. Самостійний вибір запропонованих завдань активізує пізнавальну діяльність учнів, допомагає їм долати певні труднощі під час оволодіння програмним матеріалом, знімає розумову напругу, особливо під час виконання одноманітних завдань, поглиблює мислення, зміцнює пам'ять.

Четвертою педагогічною умовою ефективного впровадження ігрових технологій як засобу розвитку пізнавальної активності молодших школярів є забезпечення ситуації успіху і психологічного комфорту кожному учню.

Психологічний комфорт визначається як настрої, увага педагога до школярів, останніх один до одного і до педагога, передбачає розуміння психологічного стану оточуючих. Домінування у навчально-виховному процесі позитивних емоцій, почуття успіху, віри у свої можливості і здібності – позитивно впливають на відношення учнів до процесу пізнання. У навчальному процесі слід дбати про педагогічну взаємодію учителя і учнів, під якою розуміємо обмін інформацією, пізнання особистості, організацію творчої діяльності, співпрацю – «сумісну діяльність учителя і учнів на основі їх творчої взаємодії та товариських відношень» [3, с. 28].

Таким чином, впровадження ігрових технологій під час організації освітнього процесу у початковій школі забезпечує розвиток пізнавальної активності та пізнавальної діяльності учнів, у процесі якої вони під керівництвом вчителя оволодівають знаннями, уміннями та навичками, виявляючи ініціативу та самостійність. Педагогічними умовами ефективного використання ігрових технологій як засобу розвитку пізнавальної активності молодшого школяра є: урахування індивідуальних і вікових особливостей учнів при виборі ігор; урізноманітнення видів ігор; надання учням при проведенні ігор свободи вибору; забезпеченні ситуації успіху і психологічного комфорту кожному учню. Впровадження ігрових технологій під час організації освітнього процесу у початковій школі дозволяє підвищити якість педагогічного процесу, рівень навчальних досягнень учнів, забезпечує комфортність, емоційну задоволеність, запобігає втомі школярів, сприяє формуванню учня як самостійної, ініціативної, вдумливої особистості.

Література

1. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ : Либідь. 1997. 374 с.
2. Дубіч Т. А. Ігрові технології навчання на уроках у початковій школі. Тернопіль–Харків : Вид-во «Ранок», 2010. 128 с.
3. Жорник О. Формування пізнавальної активності учнів у процесі спільної ігрової діяльності. Рідна школа. 2000. № 1. С. 26–28.
4. Саюк В. Ігрові методи та їх дидактичне значення. Рідна школа. 2001. № 4. С. 47–52.
5. Філософський словник / за ред. В. І. Шинкарука. Київ : Головна редакція вид. рад. енциклопедії, 1986. 485 с.
6. Химинець В., Кірик М. Інновації в початковій школі. Тернопіль : Мандрівець, 2012. С. 133–137

Науково-методичне видання

ПЕДАГОГІЧНЕ КРИВОРІЖЖЯ: АЛЬМАНАХ

Засновник і видавець:
Криворізький державний педагогічний університет

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації
Міністерства юстиції України
серія ДП № 2087 – 825Р від 12.03.2015 р.

Головний редактор:
Дороніна Т. О., доктор педагогічних наук, професор, КДПУ.

Редакційна колегія:
Гаманюк В. А., доктор педагогічних наук, професор, КДПУ; *Мірошник З. М.*, доктор психологічних наук, професор, КДПУ; *Мішеніна Т. М.*, доктор педагогічних наук, доцент, КДПУ; *Волощук І. А.*, кандидат педагогічних наук, доцент, КДПУ; *Зеленкова Н. І.*, кандидат педагогічних наук, доцент, КДПУ; *Іванова В. В.*, кандидат педагогічних наук, доцент, КДПУ; *Щербина С. М.*, кандидат педагогічних наук, доцент, КДПУ; *Макаренко І. Є.*, кандидат педагогічних наук, доцент, КДПУ.

Альманах друкується за рішенням вченої ради
Криворізького державного педагогічного університету
(Протокол № 9 від 11.03.2021 р.)

Підписано до друку 11.03.2021 р.
Формат 60×84/16. Ум. др. арк. 7,32
Тираж – 100 пр.

Друк:
ФО-П Маринченко С.В.
м. Кривий Ріг Дніпропетровська обл.,
50086 вул. Героїв АТО, 81-А, оф. 109.
Свідоцтво про державну реєстрацію № 030567
від 19.01.2007 р.
тел. +38(067) 539-66-81